

שולחן פרח המבואר

ע"י מבין 'הפוסקים הידומי'

בראשות

הגאון הרב בצלאל גלינסקי שליט"א

בשיתוף



חושן משפט

הלכות גניבה - שמירת נפש

סימנים שמחה - תכז

יו"ל בס"ד בסיוע מפעל
"אודיע אמונתך"



**סכום מכוּבד מאוּד נתרם
לע"נ**

**הרב משה אפרים
בן הרב צבי נחמיה הלוי זצ"ל
ת.נ.צ.ב.ה**

ספר

שולחן ערוך

המבוא

זה השולחן אשר ערך מופת הדורות רבן של כל ישראל
החכם השלם כמוהר"ר יוסף קארו זצ"ל
לדעת המעשה אשר יעשון על פיו יצאו ויבואו
ועליו הובטח מן השמים בחדש עליון שבו תמלא הארץ דעה את ה'
הקטנים עם הגדולים תלמיד עם מבין חכם חרשים ונבון לחש
ופרש בגדלו כמוהר"ר משה איסרליש זצ"ל מפה על השולחן
להיות כל איש מחזיק במנהגי ופסקי אבותיו ורבותיו המיוסדים על אדני פז.
והיה תכלית החיבור גם על מנת שיהגו בו בשינון מכלי פלפולי הטעמים והשיטות
למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל
הלכה פסוקה באין אומר ואין דברים

*

ולתחזיר העטרה ליושנה לשנן ההלכה בהבנה קמו אנשי חיל לייסד

מכון הפוסקים היומי

בראשות הגאון רבי בעל"ל גלינסקי שליט"א
לבאר ההלכה בלשון צח ונקי והיה הקצר אמיץ
ובאיוהו מקומן נוספו בהערות שיטות יסודיות נוספות לפסק ההלכה
לדעת מוצאי ומובאי הדברים להיות שואל מענין ומשיב כהלכה
ואין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה

*

וב"ה הניף ידו בתשיעת

בחלק חושן משפט

הלכות גניבה – שמירת נפש [סימנים שח – תבן]

*

פעי"ה ק ירושלם תובב"א

שולחן ערוך המבואר

מבין "הפוסקים היוזמי"

ראש המערכת ועורך ראשי
הגאון רבי בצלאל גלינסקי

ביקורת
הגאון רבי נתן פיישר

ביקורת: יעקב הפקד והו"ל
הרב ישראל גברא

עימוד
הרב שאול חיים יזדי

*

לפניות הערות והארות:

טל' 0504117476

מייל 4117476@gmail.com

טלפון להשיג את החוברות

0527644889

©

כל הזכויות שמורות

דבר המערכת

מודים אנחנו לנוות התורה על זכינו להפיץ ברחבי תבל את סדר הלימוד של **"פוסקים יומי"** אשר נתייסד ע"י הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א במסגרת ב' סעיפים ליום על הסדר בחלקי השו"ע יור"ד, אהע"ז, חו"מ, כדי לקיים רצון צדיק אדמו"ר מוהר"ן מברסלב זי"ע כמו שכתב בשיחות הר"ן (כ"ט) **"ללמוד פוסק מידי יום ביומו חק ולא יעבור בלימוד כל הארבעה חלקי שולחן ערוך כסדרו"**. ואף רצון קדשו של אור שבעת הימים **מנן הבעש"ט הק' זי"ע** (בכתר שם טוב) היתה שנלמד כסדר דייקא את השולחן ערוך והרמ"א, סימן אחר סימן עד לסיומו ושוב לחזור עליהם.

ומודעים אנו על הקושי הרב בלימוד חלקים נרחבים בשו"ע אשר לא כל אחד מתמצא בסוגיות אלו להבינם על מכונם וכפי שאמר רבי זירא, (ברכות י"ב) **אגרא דפרקא והטא**. וברש"י: עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר לימוד!!! ולהלן: אמר רבא, אגרא דשמעתא סברא, וברש"י: שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר!!! והנה לא ביד כל אחד להתייגע על כך מחמת טרדותיו וכדו'.

אשר לכן מחובתינו להודות ולהלל לשמו הגדול ית' על שנתן בחלקנו ופקע כבר, בראש כל חוצות ומקומות התורה בתפוצות ישראל, שמו הטוב של הביאור הבהיר על השו"ע שנערך בגוף השולחן, בביאור משולב קצר ותמציתי על דברי השו"ע והרמ"א, המבוארים בטוב טעם ודעת בידי הגה"ח רבי בצלאל (נהגרי"י זצ"ל) **גלינסקי שליט"א** בביאור השווה לכל נפש, ובכך לתת ללומד כלי עזר **"להבין טעמו של דבר" כנ"ל**, אשר גם מי שאין לו יד ושם בענינים החמורים הנמצאים בכלל חלקי השו"ע, או כל איש הטרוד שאין שעתו להתייגע להבין, יוכל אף הוא בלימוד זה, להבין ולהעמיד גירסתו.

וזכינו שהמוני בני תורה ות"ח מובהקים מכל העדות ברחבי תבל וביניהם רבנים ודיינים ומורי צדק היושבים על מדין, כבר הצטרפו ללימוד זה של סעיפיים ליום-יום - חק ולא יעבור והוגים בו בקביעות, וכולם משבחין ומפאריין את הביאור הנפלא הנותן להם כלי וכח להבין את דברי השו"ע אף בדברים קשים וחמורים.

והנה עד עתה זכינו להוציא על כל חלק אבן העזר, ערוכים בששה קונטרסים, ועוד שמונה קונטרסים מחלק חושן משפט.

וכעת בעמדינו לשזור חוליית זהב נוספת בשולחן הטהור, הי ניהו הקונטרס התשיעי בחלק חושן משפט, אשר בו יבוארו בס"ד הלכות ודיני: גנבה, גזלה, נזיקין, מאבד ממון חבירו, נזקי ממון, חובל בחבירו, שמירת הנפש. הנוגעים

הרבה למעשה. מודים אנו לנותן התורה, אשר זיכנו במתנת חינוך ונתן חלקנו בין מזכי הרבים, ורק חסד ה' וטובו עלינו הוא שנתן לנו הכח והחיל לעמוד במשימה קדושה זו - לבאר ולהוציא לאור חלק אחר חלק בדברי השו"ע עדי הגיענו הלום - ועוד זאת לזכות לחיות בעינינו את ההתלהבות הרבה בעיני הלומדים המתרבים מיום ליום ממש להשתוקק אחר כל קונטרס חדש ולא להיות מהצנועים המושכים ידיהם, אלא נתקיים בנו "בעודה בכפו יבלענה" וכפי שידענו נכונה, שאלפים ממש **זכו בפעם ראשונה בחייהם להתחיל ולסיים סימנים רבים על הסדר בשולחן ערוך יורה דעה, אבן העזר וחושן משפט**, כפי שאנו נוכחים תמידין כסדרן מהביקוש הגובר לקונטרסים אלו, ומתגובותיהם הנלהבות של הלומדים אשר רבו מספור, **ואלמלא לא אתינו לעלמא דין אלא להיות חלקנו בדבר זה לבד, דינו!!!**

קעת אנו שמחים להגיש בפניכם קונטרס זה: החמשה עשר בסדרה, והתשיעית שהיא האחרונה והמסיימת את חלק חושן משפט, שיום סיומו יחול בעזה"י ביום ל' ניסן אדר"ח אייר תשפ"ז הבעל"ט, ובזאת גדלה שמחתנו מאד כי **זוכים אנו לראות במו עינינו איך המונים מסיימים זו פעם שניה את כלל חלקי השו"ע ומתחילים שוב במחזור שלישי במסגרת לימוד זה** והיתה זאת שכרנו. ועל זאת תהילתנו לנותן התורה שזיכנו לכל זאת.

וזאת אנו למודעא שאף שצמודים אנו לדרכנו בהוראת מייסד לימוד זה, פאר ישראל הגה"צ הרי"מ שכטער שליט"א, לא לחרוג מסעיפיים ליום. אך כהוראת שעה המליץ לנו בזאת הפעם גרידא לצרף את סעיפי המראי מקום לסעיפי הוראה, (עיין ז' תשרי, י"א חשוון, ז' כסלו, י"א שבט, ו' ח' ט"ו ניסן) **ויצאה לנו סימנא מילתא שתחילת לימוד המחזור השלישי המתחלת בשו"ע יורה דעה במסגרת זו, תחול בס"ד ביום שבת קודש פר' קדושים** (שנאמרה בהקהל כי הרבה גופי תורה נאמרו בה) **בדר"ח אייר תשפ"ז הבעל"ט**, שהוא תחילת זמן קיץ ובזאת תקוותינו איתנה שיתן עוד חיזוק לרבים אחרים לבוא להצטרף ללימוד קדוש זה.

כאן המקום להביא ברכת תודה לכל המסייעים והשולחים הערותיהם והארותיהם כי הם לנו לעיניים להוציא מידינו דברים מתוקנים ואף נבקש מכלל המעיינים בקונטרס ביאור זה, לתת ליבם לכל הכתוב בו ובאם ימצאו שגיאה או כל הטעון תיקון, לא ישאירו בליבם, וישביעון מטובם לאחרים לתקן זאת במהדורות הבאות ויזכו בכך לתת כבוד לתורתנו הקדושה ותחול עליהם כל הברכות הכתובות בתורת משה.

בברכת התורה

מערכת הפוסקים היום

נ.ב. מי שברצונו ליטול חלק בזיכוי הרבים וליקח חלק בהוצאות הרבות של הדפסת קונטרס זה, יפנה למס' 0504117476 ושכרו ישולם מן השמים בכפלי כפליים.

קריאת קודש מהגה"ח רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

YAAKOV MEIR SHECHTER

Ray Yeshivas Hamekudolim
"Shaar Hashomayim"

President of **Keren Or** Institutions
JERUSALEM

21 Shimon Rokach St. Tel. 972-2-6264619

יעקב מאיר שכטער

רמ"י ישיבת המקובלים "שער השמים"

נשיא מוסדות "קרן אור"

בניח"ק וירושלים תובב"א

רח' שמעון רוקח 21 י"ם סל. 02-6264619

בעזרת ית' ריחא תליתאי סיון תשע"ט

הנה ידוע רצון רבינו הקדוש זי"ע שהזחיר מאד ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור, ומוהרנ"ת ז"ל הוסיף על זה שרצון רבינו היה שילמדו את הארבעה חלקי שולחן ערוך כולם על הסדר דייקא, וחזור חלילה, כך כל הימים.

והנה בעינינו אנו רואים שרבים קובעים את עצמם בלימוד הפוסקים רק בחלק אורח חיים (כי בהם רואים הם צורך לדעת הלכות דבר יום ביומו ושבת בשבתו וכו') ואילו החלקים האחרים שגם בהם יש הלכות ודינים נחוצים מאד נשארו מונוחים, וזאת גם מסיבת העדר פירושים מבוארים עליהם, עם כל זה מתי נזכה ללמוד, ותורה גדולה וארוכה זו מה תהא עליה.

אמנם זה שבעה עשר שנה שקמו אברכים והגו ברוחם הטהור קביעת לימוד גם בשלושה החלקים האחרים, ולפי המלצתי דאז, נקבע לימוד של שני סעיפים ליום חק ולא יעבור, וכבר זכו לגמור פעם אחת כל החלקים האלו (מלבד לימודם גם בחלק אורח חיים) ובר"ח אב הבעל"ט הם עומדים לסיים חלק יורה דעה, וזה מלימוד שני סעיפים ליום בלבד, ומקיימים בעצמם "וקובץ על יד ירבה", וכדרשת חז"ל בזה.

ומכאן שלוחה הברכה להני אברכים החשובים שלקחו על עצמם דבר חשוב ונשגב זה, להפוך לימוד זה לנחלת הכלל ומעוררים ומזריזים את אחב"י ובפרט את ציבור אנ"ש להתחזק בלימודו, ואף הגדילו לעשות אונינים לתורה, והשתדלו בעריכת פירוש משולב ומבואר על כל שלושת החלקים האלו כדי להקל את הלימוד לכל בר ישראל ויוכל לעבור עליהם בהבנה ובמרוצה. והפירוש הוא מעשי ידיו של ידי"ג הגאון הרב בצלאל גלינסקי שליט"א, וממש קילורין הם לעיניים, ומעתה יוכל כל אחד להצטרף ללימודים אלו בכל ארבעה חלקי השולחן ערוך, מידי יום ביומו.

ומכאן קריאתינו תצא לכלל אנ"ש היקרים שבוודאי חפצים לקיים רצון צדיק, וקושי הבנת הדברים מנע מהם, שמעתה כל אחד יוכל ללמוד לימוד זה הקבוע לשני סעיפים ליום, ובתחילת חודש מנחם אב שמתחילים ללמוד במסגרת זאת שולחן ערוך חלק אבן העזר ראוי לכל אחד להצטרף למסגרת זאת.

וכל מי שבידו להביא להפצת לימוד זה תבוא עליו ברכת טוב וסגולת הלימוד הזה תגן עליו לברר את הטוב מהרע ולהמתיק מעליו כל הדינים ולזכות להגדיל תורה ולהאדירה, וגם לקיים רצון צדיק ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור.

ח"ש לכבוד התורה ולומדיה



קריאת קודש מהגה"ח רבי שמואל משה קרמר שליט"א

SHMUEL MOSHE KREMER

Author Of Mayanim B'Nechalim

President, Talmud Tora BRESLOV

Rosh Kollel OR HANELAM

8 Yochanan Mizrachi St. Tel: 972-2-5829514

JERUSALEM

שמואל משה קרמר

מח"ס מעיינים בנחלים

נשיא מוסדות התורה והתנ"ך

ברסלב

ירושלים-בית שמש

ורב אור הנעלם ברסלב

עורך ירושלים תוב"א

ראש חודש תמוז תשע"ט

בס"ד

ברוך אלוהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת להתעסק בה כל ימי חיינו ובכך נסיר כל דרך עיקש ופתלתול מאיתנו.

ובדיוב טובו וחסדו ית' הנחיל לנו את ארבעת חלקי השולחן ערוך ונושאי כליו אשר דרכם נוכל לדעת ולעשות רצונו בקיום כל מצוותיו בראוי ובשלמות בכל פרטיהם ודקדוקיהם ועי"כ נזכה להדבק בו ית' כל ימי חיינו.

והנה כמה פעמים גילה רביה"ק הנגמ"ח זיע"א דעתו הקדושה וציווה לנו ללמוד פוסק מידי יום ביומו ואמר שהוא חיוב על כל בר ישראל והזהיר על הלימוד הזה מאד מאד ביותר מכל הלימודים ומהרג"ת ז"ע הודיענו (עיון שיחות הר"ן אות כ"ט ואות ע"ו) שחיוב זה מוסב על לימוד ארבעת חלקי השולחן ערוך מרישא לגמירא וכסדרו דייקא וחזר חלילה.

ומה מאד שמח לבי בראותי שהגו כמה מיקירי אנ"ש שיחיו מסגרת מיוחדת ללימוד יומי זה, לפי סדר מיוחד בכל השלושה חלקים של השולחן ערוך, המחולק לשני סעיפים ליום וכבר זכו לסיים פעם אחת את כל השלושה חלקים ובעת עומדים לסיים ביום ר"ח אב הבעל"ט בפעם השנייה חלק יורה דעה ולהתחיל למחרתו מחדש חלק אבן העזר.

ויגל כבודי כי אף הגדילו עשות אוזניים לתורת המחבר והרמ"א בפירוש צח הלשון ומאיר עיניים על החלקים של יור"ד והחלו זה עתה גם על חלק אהע"ז ובס"ד במחשבתם לערוך את השולחן גם בחלק חו"מ והוא פירוש משולב (באותיות אחרות) בגוף הספר למען יקל על הלומד בהם להבין פירושה הפשוט, כל זאת ערוך ומבואר בטוב טעם בידי ידידי הנכבד והנעלה האי גברא רבה שירתאו קודמת להבמותו הגאון רבי בצלאל גלינסקי שליט"א.

ומעתה ראי להפיץ לימוד יומי זה בישראל למען יהפוך לנחלת הכלל ולקיים בכך צוואת רבינו הקדוש הנגמ"ח זיע"א שציונו על כך ושם זאת עלינו כחובה באופן מפורש כנ"ל ואף הודיענו שעל ידי לימוד זה בקביעות נזכה לברר הרע מחטוב ונזכה להגיע לתכליתנו הנרצה.

הכותב וחותם לכבוד רבינו הקדוש ולכבוד התורה ולומדיה



קריאת קודש מהגה"ח רבי נתן ליברמנש שליט"א

בס"ד חודש תמוז תשע"ט

הנני בזה כיהודה ועוד לקרא לחזק ולהתחזק בקיום הוראת אדמו"ר מוהר"ן זיע"א לכל בר ישראל ללמוד שולחן ערוך מידי יום ביומו ומרישא לגמירא על הסדר דייקא ואף הזהירנו על כך יותר מכל הלימודים וגילה לנו שעל ידי כן נזכה לברך את הטוב מהרע והרי כל מגמותינו היא לזכות לכך ומו לא יחוש לדברי רבינו ז"ל על כך ואין מזורזין אלא למזורזין.

וכיום שזכינו שכמה מיקורי אנ"ש שיחיו יסדו והתקינו זה כמה וכמה שנים מסגרת מיוחדת ללימוד כל החלקים של השו"ע לפי שני סעיפים לכל יום, כדי שאלו שאינם מצליחים לקבוע עליו שיעור קבוע מעצמם, יוכלו אף הם להתחיל ולסיים לימוד מחוייב זה ואכן כבר סיימו פעם אחת את כל החלקים וכעת עומדים לסיים חלק יורה דעה בר"ח אב הבעל"ט ולהתחיל למחרתו חלק אבן העזר.

בנוסף לכך שמחתי מאוד לראות שהם משתדלים בעריכת פירוש מבואר על גוף השו"ע מחבר עם רמא, הערוך על כל סעיף בטוטו"ד בידי ידידי המופלג מאד נעלה הגה"ח רבי בצלאל גלינסקי שליט"א וזאת כדי שיוכלו להבין כפשוטו את החומר הנלמד, ללא כל קושי מיוחד, הרי שחל עלינו משנה חובה להתחזק בהוראה זאת של לימוד פוסק כל יום ויום.

ולכן אף אני מצטרף לחזק את כלל אנ"ש ואת כל מי מאחב"י הרוצה לזכות בסגולה נפלאה זאת של בירור הרע מהטוב, יבוא ויצטרף אף הוא למסגרת לימוד זה של שני סעיפים מידי יום בשולחן ערוך על הסדר וכעת שביום ב' אב הבעל"ט מתחילים חלק אבן העזר ראוי מאוד לקיים בכך רצון רבינו ז"ל ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור.

באתי על החתום



הלכות גניבה

סימן שמח

איסור גניבה, ומי נקרא גנב, ומאיזה שעה מתחייב

ובו ח' סעיפים

טז אלול

א **אִסּוּר לְגַנֵּב, אִפְּלוּ כָּל שְׂהוּא** אפי' פחות משהו פרוטה, ואיסור זה הוא מדין תורה כדין כל חצי שיעור שאע"פ שאין לוקין עליו, מ"מ אסור מה"ת. **וְאִסּוּר לְגַנֵּב אִפְּלוּ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, וְאִפְּלוּ עַל מִנַּת לְהַחְזִיר** שלוקח את הכסף כדי להשתמש בו ע"מ להחזיר אח"כ ממון אחר **אוּ** שגונב **כִּדְּי לְשֵׁלֶם תְּשֻׁלוּמֵי כָּפָל** ועושה זאת לטובת הנגב **אוּ כִּדְּי לְצַעֲרוֹ** אבל חושב אח"כ להחזיר לו, **הַכֹּל אִסּוּר** אע"פ שאין מטרתו לחסר ממון מחבירו, מ"מ אסור **כִּדְּי שֶׁלֹא יִרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכִדְּי**.

יז אלול

ב **כָּל הַגִּנֵּב אִפְּלוּ שְׁנֵה פְּרוּטָה עוֹבֵר עַל לֹא דִ' לֹא תִגְנֹבוּ** (ויקרא יט, יא) [אבל לא תגנוב האמור בעשרת הדברות, איירי בגונב נפשות] **וְחֵיִב לְשֵׁלֶם, אֶחָד הַגִּנֵּב מִמֶּנּוּ יִשְׁרָאֵל אוּ הַגִּנֵּב מִמֶּנּוּ שֶׁל גּוֹיִים, וְאֶחָד הַגִּנֵּב מִגְּדוֹל אוּ מִקָּטָן** בכל אופנים אלו עובר על האיסור מה"ת, והכריע השו"ע כהדעה שגזל וגניבת גוי אסור מדאורייתא². ולענין חיוב השבה ראה בהערה³. **הַגִּס: טְעוּת גּוֹי, כְּגוֹן לְהַטְעוֹתוֹ בְּחֻשְׁבוֹן שְׁגוּרם לוֹ לְטְעוֹת בְּחֻשְׁבוֹן, וְעִי"ז מִשְׁלֵם לוֹ פָּחוֹת אוּ לְהַפְקִיעַ הַלְוָאתוֹ**

א. א.ה. משמע שהוא רק מדרבנן, וכן כתב בפתחי תשובה שבגונב ע"מ לצערו אינו חייב באונסים.

ב. כתב הבאר הגולה: ואני כותב זאת לדורות שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו את הגויים ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה, וכמ"ש בספר חסידים סימן תתרע"ד רבים אשר קידשו ה' והחזירו טעויות הגויים בדבר חשוב גדלו והצליחו והניחו יתנם לעולליהם.

ג. כתב הנתיבות דאע"פ שגזל גוי אסור מה"ת מ"מ אין בו דין השבה, דדין השבה נתחדש רק בישראל. אמנם בקהלת יעקב אבהע"ז סי' כ"ח לבעל הנתיבות כתב שיש חיוב השבה, אבל רק דמי החפץ ולא את החפץ עצמו. [בהקדמה שם כתב שחיבר ספר זה לעת זקנותו, וא"כ כתב זאת אחר שכתב את הנתיבות, וכנראה חזר בו.

שאין פורע חוב שחייב לו^ד, מִתֵּר דאין כאן מעשה גניבה, וּבְלִבְדָּ שְׁלֵא יוֹדֵעַ לוֹ, דְּלִיכָא חִלּוּל הַשֵּׁם אבל אם יודע לו ההטעייה או הפקעת ההלואה, אסור משום חילול ה' (טור ס"ג). וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּאָסוּר לְהַטְעוֹתוֹ דְּלא גרע מגניבת דעת שאסור אף בגויה^ה, אֲלֵא אִם טַעָה מִעֲצָמוֹ, שְׂרִי ואין חייב להעמידו על טעותו, אלא יאמר לו שסומך על חשבונו (מרדכי פרק הגזל בתרא).

ג אִיזְהוּ גֻנֵּב, חִלּוּקָה מִמוֹן אֲדָם בְּסִתֵּר וְאִין חֲבָעִלִים יוֹדְעִים בשעת הגניבה, ואפי' יודעים, אם מטמין עצמו כשגונב, נקרא גנב. אֲכָל אִם לָקַח בְּגִלּוּי וּבְפִרְהֶסְיָא, אִין זֶה גֻנֵּב, אֲלֵא גֻזֵּל וּנפ"מ לענין חיוב כפל או ארבעה וחמשה, שרק גנב חייב בהם.

יח אלול

ד מִשְׁעָה שְׂמִשְׁהָ הַגֻּנֵּבָה נַעֲשֶׂה עָלֶיהָ גֻּנֵּב דע"י המשיכה נכנס לרשותו וקנאה בקנין גניבה להתחייב עליה באונסין ובכפל, אבל בלי שנכנס לרשותו אין נעשה גנב. בְּמִחָ דְּבָרִים אֲמוּרִים שקנאה במשיכה, שְׂמִשְׁכָּה חוּץ מִרְשׁוֹת הַבְּעָלִים, אֲכָל כָּל זְמַן שְׁהִיא בְּרְשׁוֹת הַבְּעָלִים אִינוֹ חֵיב דמשיכה ברשות הבעלים לא נחשב שהוציאה מרשותם עַד שִׁיגְבִיהָהּ דהגבהה נחשב הכנסה לרשותו אף כשנמצא ברשות הבעלים. וְאִם הַכְּנִיסָה הגנב לְרְשׁוֹתוֹ, אֲפִלּוּ לִגְנוֹ חֲצִירוֹ וְקַרְפִּיפוֹ, אִם הִיא מִשְׁתַּמֶּרֶת^א, חֵיב, אִף עַל פִּי שְׁגָרָם שִׁיכְנסו לרשותו באופן שְׁלֵא מִשְׁהָ וְלֹא הַגְבִּיהָ דקונה בקנין חצר. הִנֵּה: אִימְתִי גֻנֵּב חֵיב בְּכָפֵל וְאַרְבַּע וְחֲמִשָּׁה, עֵין בְּפָנִים בדברי הטור, וְלֹא בְּתֵבֶן הַמִּחְבֵּר הָזֶה, לְפִי שֶׁהוּא קָנָס וְאִינוֹ נוֹהֵג הָאֲדָנָא בּוֹמִנֵינוּ, כִּיּוֹן שאין לנו ב"ד סמוכין, והשו"ע כתב רק דינים שנוהגים בזה"ז. מִיֵּהוּ, יֵשׁ נִפְקוּתָא אִם תִּפְס כפל או ארבעה וחמשה, דא"צ להחזיר^ב, וְעֵין לְעֵיל סִימָן א' סְעִיף ה' שם נתבאר כל דיני תפיסה בקנסות.



ד. ורק חוב מחמת הלואה או מחמת מכס מותר להפקיעו ממנו, ולא חוב שמחמת מכר [ש"ך בשם מהרש"ל].

ה. וכיון שזה הטעם, באופן כזה אין חיוב השבה, כמו בגניבת דעת [שער המשפט]. ו. דווקא כשמשיכה בסימטא או ברשות שאינה של שניהם, אבל משך ברה"ר לא קנאה, דמשיכה לא מהני ברה"ר [סמ"ע]. והגר"א כתב דאמנם כן הוא דעת התוס' והטור, אבל משמעות דברי הרמב"ם והשו"ע לקמן סימן שנ"א דאף במשך לרה"ר קנה.

ז. צ"ע למה כתב חצר המשתמרת הרי בעומד בצד חצירו קנה אף באינה משתמרת, וכאן הגנב עצמו הכניסה לחצירו וממילא עומד בצידו [הגר"א].

ח. והמחבר שהשמיט דינים אלו, אפשר דס"ל כהרמ"ה שהביא הטור בס"ס שמ"ט שלא מהני תפיסה ביותר מכדי נזקו, דלא תקנו חז"ל להרויח יותר ממה שנחסר. והרמ"א ס"ל דכיון שחייבים אלו מהתורה, לא נחשב שהוא תקנת חז"ל, אלא אנו

ה תַּשְׁלוּמֵי גֻנְבָה מִמָּה מִשְׁלֵם, אִם יֵשׁ לוֹ מַטְלָמִים יוֹרְדִים לָהֶם וְבֵהֶם אֵין דִּין מִיטֵב, דְּכָל דְּבַר הַמֵּיטְלָטֵל נֶחֱשֵׁב לְמִיטֵב, וְיִכּוֹל לְשַׁלֵּם בֵּהֶם אִפִּי יֵשׁ לוֹ מַעוֹת, וְאִם אֵין לוֹ מַטְלָמִין אֲלָא תְּרַקְעוֹת, יוֹרְדִים לָהֶם וְגוֹבֵין מִתְּעַדִּית שָׁלוֹ, כִּשְׂאֹר גִּיּוֹקִין שֶׁמִּשְׁלֵם בְּמִיטֵב.

יט אלול

ו מִי שֶׁנִּגְנַב וְהִגְבִּיהַ תְּנַגְּבָה וְכִבֵּר קִנְיָה בַּהֲגַבְהָתוֹ, וְכָא אַחֵר וְסִיעַ לְהוֹלִיכָהּ מִשָּׁם, פְּטוּר זֶה תִּשְׁנִי כִּיוֵן שֶׁהִגְבַּהּ הָיָה יִכּוֹל לְהוֹלִיכָהּ בְּלַעְדּוֹ, וְרַק סִיעַ לוֹ, אֲבָל אִם לֹא הָיָה יִכּוֹל לְהוֹצִיאָהּ רַק ע"י סִיעוֹ, גַּם הוּא נֶחֱשֵׁב לִגְנֵב.

ז רְאוּבֵן שָׂרָא שֶׁמַּעוֹן שֶׁנִּכְנָס לְבֵית לִי וְנִגְנַב חֶפֶץ אַחֲרָי, וְכָא אַח"כ אֹתוֹ חֶפֶץ לִיד רְאוּבֵן וְבִמְקוֹם הַחֲזִירוֹ לְלוֹי הִנְגוּל תְּחִירוֹ לְשִׁמְעוֹן, אֵין לִי יִכּוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּדִין. הִגַּב: וְדוֹקָא שֶׁשִּׁמְעוֹן יֵשׁ לוֹ שׁוֹם טַעֲנָה נֶגֶד לִי וְטוֹעֵן שֶׁהַחֶפֶץ שֶׁלָּקַח מִלּוֹי הוּא שְׁלוֹ, לִכֵּן אֵין לוֹ יִכּוֹל לְהוֹצִיא מִמּוֹן מִיד רְאוּבֵן, אֲבָל אִם אֵין לוֹ שׁוֹם זְכוּת טַעֲנָה עֲלֵיהֶם רַק גֻּנְבָם וְזֶה יוֹדֵעַ רְאוּבֵן שֶׁלָּקַח רַק בְּתוֹרַת גְּנִיבָה, אִם הִחְזִירָהּ לְשִׁמְעוֹן הִגְבַּהּ, חֵיב לְשַׁלֵּם לְלוֹי, דִּהְיוּ לָהּ לְהַשִּׁיב הָאֲבֵדָה לְבָעָלִים וְשׁוֹמֵר אֲבֵדָה שְׁלֵם כְּרָאוֹ, חֵיב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הָאֲבֵדָה, וְכֵן שֶׁהִחְזִיר אֶת הַגְּנִיבָה לִגְנֵב, הַתְּחִיב לְלוֹי דְּמֵי הַגְּנִיבָה (מִרְדְּכִי פֶרֶק הַסְּפִינָה, וְכֵן מִשְׁמַע מִתְּשׁוּבַת הַרָא"ט).

ב אלול

ח רְאוּבֵן תִּבְעַ לְשִׁמְעוֹן שֶׁנִּכְנָס לְחִדְרוֹ וְנִגְנַב סִפְרֵיו וְהוֹצִיאָם מִרְשׁוֹתָיו, וְהַשִּׁיב שִׁמְעוֹן אֶמֶת הָיָה שֶׁהוֹצִיאָתִים, אֲבָל בְּךָ הָיָה תְּמַעֲשֶׂה שֶׁבִּקְשָׁתִי קְרוֹבָתִי בְּלִתְּךָ לְעוֹזֵר לָהּ לְהוֹצִיאָם כִּי לֹא יִכְלָה שְׂאֵתָם, וְלֹא יִדְעָתִי שֶׁל מִי הָיוּ, וְגַם לֹא הִנְבְּהָתִים אֲדָה הַגְּבִיחָתָם וְנִתְּנָתָם לִי, שִׁמְעוֹן חֵיב לְתַחְזִירָם, כִּי מִה לּוֹ לְכַנֵּס לְחִדְרוֹ לְהוֹצִיא תְּסִפְרֵים, וְנִכְבֵּר תִּדְבֵּר שֶׁכֵּן לְסִכֵּס לְקִרְבּוֹתוֹ לְגוֹל לְחִמִּיהָ וְלִכֵּן אֵין נֶאֱמָר עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא יָדַע מִי הָיוּ. וְאִם שִׁישׁ לָהּ טַעֲנוֹת שֶׁהַחֶפֶץ



אֵין בְּכוּחִינוּ לְחִיבּוֹ, אֲבָל עֲבִיד אֵינִישׁ דִּינָא לְנַפְשִׁיהּ...
 ט. אַע"פ שֶׁאֵיירִי שִׁמְעוֹן לָקַח מִבֵּית לִי בְּטַעֲנָה שֶׁהַחֶפֶץ שְׁלוֹ וְכַמֶּשֶׁ"כ הַרמ"א, מ"מ קֵרָא לְזֶה הַמַּחֲבֵר 'גְּנִיבָה', כִּיוֵן שֶׁחֲזָקָה כָּל מֶה שֶׁבִּרְשׁוֹת אָדָם הוּא שְׁלוֹ, וְגַם כִּיוֵן שֶׁלָּקַח בְּסֹתֵר דֶּרֶךְ גְּנִיבָה, לִכֵּן קֵרָא הַמַּחֲבֵר 'גֻּנֵב'.
 י. וְאֵין חֵיב מִשׁוּם שׁוֹמֵר אֲבֵדָה, דְּכִיוֵן שֶׁאִם יִחְזִיר הַחֶפֶץ לְלוֹי יִבּוֹא שִׁמְעוֹן וְיִתְפּוֹס מִמֶּנּוּ וְיִגְרוֹם לוֹ הַפְסֵד, מִמִּילָא אֵין עֲלָיו חִיּוֹב לְהַפְסִיד מִמּוֹנוֹ מִשׁוּם דִּין שׁוֹמֵר אֲבֵדָה [סמ"ע]. [א.ה. צ"ל דְּמָה שִׁיכּוֹל לְהַזִּיקוֹ הוּא רַק בְּגִלָּה שִׁישׁ לוֹ טַעֲנָה שֶׁהַחֶפֶץ שִׁיךְ לוֹ, אֲבָל בְּאוֹפֶן שֶׁזֶה וְדָאִי גְזוּל, אֵין לוֹ טַעֲנָה נֶגֶד שֶׁהִחְזִיר חֶפֶץ שְׁלוֹ, וּמִמִּילָא לֹא יִזְקוּ, וְלִכֵּן אֲסוּר לוֹ לְהַחְזִיר, וְאִם הִחְזִיר חֵיב, זֶה כּוּוֹנֵת הַרמ"א].

הזה מגיע לה, מ"מ כיון שהוא אינו יודע מי צודק, לא היה לו לסייעה לגנוב. ומה שמועז שהיא הגניבה ונתנתם לו, מכל מקום הרי מועז שהיו כבדים ולא יכלה שאתם, וכיון שלא יכלה להוציאם משם אם לא סייעה, הוזה לה כאלו הוציאם הוא, ונגבה ראובן ממי שירצה מכלתו שהודית לו שהם בראשותה, ואם ירצה, יגבה משמעות כיון שהוא עשה את מעשה הגניבה וקנה הגניבה ונתחייב עליו. הגם: וכן אם הטמין הגנב הגנבה והצרף לצאת מן העיר עד שאינו יכול להכריח הגנבה, ושלח אחר כך איש אחד להביא לו הגנבה, השליח חייב לשלם, דהוא עקר הגנב, מאחר שידע שהוא גנבה ואף באופן שיש לגנב טענה שהחפץ שלו, מ"מ כיון שלא היה יכול להוציאו מהעיר רק על ידו, נחשב החפץ כמוחזר לבעלים, וממילא נחשב שהמסייע עשה גניבה חדשה (מרדכי פרק הספינה). המראה לחברו מהיכן לגנב או שלחו לגנב, אין המשלח חייב (תרומוה דשן סימן ט"ו), דאין שליח לדבר עברה (ד"ע). מיהו, אם השליח אינו בר חיובא, דהמשלח חייב בהטעם שאין שליח לדבר עבירה משום דדברי הרב ודברי התלמיד, חייב לשמוע לרב, וכיון שאינו בר חיובא ליכא סברא זו, ונחשב כשלוחו ולכן חייב המשלח. וכ"ז בשלחו לגנוב, אבל במראה לו מהיכן לגנוב פטור דהוי רק כגרמא (מרדכי פ"ק דמניעה). ועיין באבן העזר סימן פ"ו סעי' ב' באששה שמכרה או משכנה והבעל אומר שגנבה ממנו².

סימן שמט

דין אשה ועבד וקמן שגנבו

ובו ה' סעיפים

א אחד האישה ואחד הגנב חייבים לשלם אע"פ דכתיב בתורה 'איש', ה"ה אשה, דהושוו לכל דיני ממונות שבתורה, אלא שאשת איש שגנבה אם אין

יא. ודעת הש"ך שגם בזה אין שליח לדבר עבירה. ואם השליח לא ידע שהדבר גנוב, וה"ה בכל דבר עבירה כשהשליח לא ידע שזה עבירה, נחלקו הראשונים אם המשלח חייב, או שגם בזה אמרינן אין שליח לדבר עבירה.

יב. ז"ל שם: אשה שמכרה או משכנה מטלטלין, אם הקונה או המלוה אינו יודע שהם של בעל, א"צ להחזיר אליו, אפילו רוצה הבעל להחזיר לו דמיו וטוען שהיא גנב לו. וי"א דאם היא נושאת ונותנת תוך הבית, הבעל נאמן וצריך להחזיר לו בלא דמים. ונ"ל דוקא בשאין דרכה למשכן או למכור בלא רשות בעלה, אבל אם דרכה בכך, מה שעשתה עשוי; וכן נראה להורות.

תקנו בְּעֵין או חֲלוּפֵיו שמכרה את הגניבה וקיבלה דמים אלא שאינם בעין, אִין לָה מִמָּה לְשֵׁלֶם עַד שֶׁתִּתְּאֲלָמֵן או תִּתְּנָרֵשׁ דסתמא כל מה שיש לה הכניסה לבעלה בתורת נכסי צאן ברזל, ואין לה כעת משלה כלום", ופוסקים כעת מיד שתשלם לנגב כשתתאלמן.

כא אלול

ב אִשֶּׁת רְאוּבֵן הִשְׁאִילָה לְאִשֶּׁת שְׁמַעוֹן חֲפָצִים, וַיֵּצֵא קוֹל בְּעִיר שְׁנִינְבוּ מִבֵּית שְׁמַעוֹן, אִם שְׁמַעוֹן מוֹרָה שֶׁחֲפָצִים בָּאוּ לְרִשּׁוֹתוֹ וְאִינוּ יוֹדְעִים מִה נַּעֲשֶׂה בָּהֶם, אָף שֶׁאֵין אֹנוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ, וּבִדְרֹךְ כָּלל אֵין מִשְׁבִּיעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק, כֵּיוֹן שֶׁהוּדָה שְׁבָאוֹ לְרִשּׁוֹת, הוּא רִיעוּתָא לומר שאינם ברשותו, ולכן צָרִיךְ לְשַׁבַּע שְׁאִינֵם בְּרִשּׁוֹתוֹ וְשֶׁלֹא פִשַׁע בָּהּ", וְשֶׁלֹא שֶׁלֹחַ בָּהֶם יָד וְאֵע"פ שֶׁלֹא קִיבַל עֲלֵיהֶם שְׁמִירָה, מ"מ כֵּיוֹן שֶׁהָיוּ בְּרִשּׁוֹתוֹ, צָרִיךְ לְהִשְׁבַּע שֶׁלֹא שֶׁלַח בָּהֶם יָד, וְגַם הָאִשָּׁה שֶׁחֵל עֲלֶיהָ חֻבַּת שׁוֹאֵל, תִּשְׁבַּע שְׁאִינֵם בְּרִשּׁוֹתָהּ, וְיִכְתְּבוּ עָלֶיהָ פֶּסֶק דִּין שֶׁחֲתִיבֶת לְשֵׁלֶם לָה חֲפָצִים לְבִשְׁתִּתְּאֲלָמֵן או תִּתְּנָרֵשׁ דְּשׁוֹאֵל חַיִּיב אִפִּי' בְּאוֹנְסִין (וע"ל ס"ס 151).

ג קָמֵן שְׁנִינְבוּ, מִחֲזִירֵין קָרָן לְבַעֲלִים אִם הוּא בְּעֵין בְּאוֹפֵן שֶׁמְפֹרָסִם שֶׁהִגִּיעַ לִידוֹ שֶׁלֹא כִדִּין, דַּלָּ"ה אֵין מִקְבְּלִין עֲדוּת בְּפָנֵי קֵטָן, וְאִם אִינוּ בְּעֵין, פְּטוּר אָף לְאַחֵר שְׁיִנְדִּיל דִּגְבַּב בְּזִמָּן שֶׁאֵין חַיִּיב בְּמִצְוֹת, וְרָאָה לְהֵלֶן סֵעִי ה'.

כב אלול

ד עֶבֶד שְׁנִינְבוּ, מִחֲזִירֵין קָרָן לְבַעֲלִים אִם הוּא בְּעֵין, וְאִם אִינוּ בְּעֵין וְאֵין יָכוֹל לְשַׁלֵּם דְּמָה שֶׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רָבוּ, אִין בְּעַלְיוֹ חֵיב לְשֵׁלֶם כִּי אִם הִבְעִילִים יִהְיֶה חַיִּיב עַל גְּנִיבַת עֲבָדוֹ, יָכוֹל הָעֶבֶד וְיִגְנוֹב כְּדִי לְחַיֵּיב אֶת אֲדוֹנוֹ. נִשְׁתַּחֲרָר הָעֶבֶד, חֵיב לְשֵׁלֶם, אִם יֵשׁ לוֹ.

ה רְאוּבֵן לְבֵית דִּין לְחִפּוֹת חֲקֻמָּיִם בְּפִי כַח חֲקֻמָּן עַל תְּנִינְבוּת, בְּרִי שֶׁלֹא יִהְיֶה רְגִילִים בָּהּ. וְכֵן אִם הִזְקוּ שְׂאֵר נְזֻקִים וְאָף כִּשְׁהִגְדִּילוֹ צָרִיכִים כִּפְרָה עַל מַה שֶׁגָּנוּבוּ או הִזְקוּ. וְכֵן מִכֵּים הָעֲבָדִים אִם הִזְקוּ, מִכָּה רַבָּה, שֶׁלֹא יִהְיֶה מְשַׁלְחִים רְגִילִים לְהִזְקָה.



יג. ואם יש לה נכסי מלוג שהגוף שלה, צריכה למכור מיד בטובת הנאה שאם הבעל ימות לפניו, יקבל הלוקח את הנכסים, ואת הדמים שמקבלת עבור זכות ספק זה, תשלם על הגניבה [סמ"ע].
יד. הקצות ס"ל כדעת בדק הבית שאינו נשבע שלא פשע בה, כיון שאינו שומר ואפי' פשע בה פטור.

סימן שנ

גנב חלבו של חברו ואכלו, משלם לו דמי חלבו

ובו סעיף אחד

בג אלול

א גנב חֶלְבוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ וְאָכְלוֹ אַע"ג דחייב כרת ויש מ"ד שבחייבי כריתות אומרים קים ליה בדרכה מיניה ופטור מהממון, וגם למ"ד שלא אומרים קים ליה בדרכה מיניה מחמת הכרת, מ"מ בהתרו בו למלקות אין לוקה ומשלם, מ"מ הכא מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי חֶלְבוֹ כיון שחייב הממון חל מיד כשהגביה את החלב לגונבו, והחיוב על אכילת החלב חל רק באכילתו.

סימן שנא

דין הגונב כים בשבת

ובו סעיף אחד

א יֵשׁ גִּנְבֵי שְׁפָטוֹר מִלְּשָׁלֵם. וְאִיזוֹ, זֶה שֶׁבֹא עִם הַתְּשֻׁלוֹמִין חַיִּיב מִיתָה דַּפְטוֹר מדין קים ליה בדרכה מיניה, בְּגוֹזֵן הַגִּנְבֵי בַיּוֹם בְּשֶׁבֶת וְלֹא הִגְבִּיחוּ בְּרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים דאם הגביהו יתבאר להלן, אֲלֵא הִיָּה מְנַרְרוֹ וּמוֹצִיאוֹ מִרְשּׁוֹת הַבְּעָלִים לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְאָבְדוּ שָׁם דְּכִיּוֹן שֶׁקֵּנְאוּ בְּמַשִּׁיכְתוֹ וְהִקְנִין חֵל רַק כִּשְׁהוֹצִיאוֹ לְרֵה"ר, וּבִאוֹתָהּ שַׁעַר נִתְחַיֵּב מִיתָה מִחֲמַת מִלֹּאכֶת הוֹצָאָה, לִכֵּן נִפְטָר מִמֶּמּוֹן. וְדוּקָא אִם אִיבְדוּ מִיַּד דִּנְתַּחֲיִיב מִמּוֹן עַל אִיבּוֹד הַחֶפֶץ, וְהַחֲיִיב חֵל בְּשַׁעַת חַיִּיב מִיתָה, הִגֵּס: אֲכָל אִם אָבְדוּ אַחֵר כֶּף חֲטִיב דְּכָל זְמַן שֶׁהַחֶפֶץ קִיִּים, אֵין עָלָיו חַיִּיב מִמּוֹן, דִּהַחֶפֶץ בְּרִשּׁוֹת בְּעָלָיו קִיִּים, וְא"כ נִתְחַיֵּב מִיתָה מִיַּד, וְחַיִּיב מִמּוֹן רַק אַח"כ כִּשְׁאִיבְדוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא חֵלּוֹ הַחַיִּיבוֹם יַחַד, לֹא שִׁיֵּךְ דִּין קִים לִיה בְּדִרְבָּה מִיְנִיה, וְכָל שֶׁכֵּן אִם עֲדִין הוּא בְּעֵינֵי שְׁחִיב לְהַחֲזִירוֹ (טור והמ"מ פ"ג דגנבה ג'ס י"מ ורמ"ה והרמב"ן ז"ל). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם אֵינּוּ בְּעֵינֵי כָּל עֵנָן אֶף בְּאִיבְדוֹ אַח"כ בְּרַה"ר פְּטוֹר מִלְּשָׁלֵם דְּכָל זְמַן שֶׁהוּא נִמְצָא אִם הַחֶפֶץ בְּרַה"ר עֲדִין נִמְצָא בְּחַיִּיב מִיתָה, וְשִׁיֵּךְ דִּין קִים לִיה בְּדִרְבָּה מִיְנִיה, אֲבָל כִּשְׁהַחֶפֶץ בְּעֵין, לֹא שִׁיֵּךְ קִים לִיה בְּדִרְבָּה מִיְנִיה דִּהַחֶפֶץ נִשְׁאָר

ברשות בעליו, ועליו להחזיר לו (המגיד פרק ג' דגנבה ונשם רש"י והרמב"ם), הרי זה פטור מן השלומין, שאסור שבת ואסור גנבה והזק המחייבו ממון באים באחד ודי לו בעונש המיתה ולא מחייבים אותו גם ממון^{טו}. אבל אם גנב כסף בשבת והגביהו שם ברשות היחיד, ואחר כך הוציאו לרשות הרבים והשליכו לנהר, חייב לשלם, שהרי נתחייב באסור ותשלום על הגנבה קודם שיתחייב באסור סקילה כמו שנתבאר לעיל סי' שמ"ח סעי' ד' שקונה בהגבהה אף ברשות הבעלים, וכן כל פיצא בזה.

סימן שנב

הפקיד לשניים, ומענו נגנב, והודה האחד ועל השני באו עדים, בין שניהם משלמים הקרן ובו סעיף אחד

כד אלול

א הפקיד לשנים אצל שניים, ומענו נגנב, ואח"כ הודה האחד שהוא עצמו גנבו ועל השני באו עדים והעידו שגנבו, בין שניהם משלמים הקרן כיון שודאי שניהם חייבים זה ע"פ הודאתו וזה ע"פ העדים^{טז}.

סימן שנג

נשתנה הגנבה ביד הגנב או שנתיאשו בעליה ממנה

ובו ד' סעיפים

א בחיוב השבת הגזילה כתיב 'והשיב את הגזילה אשר גול', ודרשו חז"ל שרק אם זה כעין שגול חייב להחזיר גוף החפץ, אבל אם השתנה ואינו כמו שגול, מחזיר רק דמיו,

טו. ודין קלב"מ הוא אפי' באופן שעשאו בשוגג שאין חייב מיתה, או בזמן הזה שאין ממיתים אותו, דילפינן מפסוקים שכל עבירה ששייך בה מיתה, פוטר מתשלום ממון. טז. ואין בזה שום חידוש, רק הרמב"ם כתבו לצורך דיני הכפל והחומש מי משניהם חייב בהם, והשו"ע לא העתיק כלל דיני כפל וחומש, כיון שאין נוהגים בזמן הזה, ולכן העתיק רק דיני הקרן [סמ"ע].

ולכן נשתנה השם' הנגבה ביד הנגב, בגון שנגב מלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור, קנאה בשני השם", ואין חייב לתחזיר אלא דמיה, ומשלם הקרן והכפל כמו שהיתה שוה בשעת הנגבה היינו קודם שהשתנה. וכן כל שנוי בפיצא בזה, ובתנאי שאינו חוזר לבדו שאי אפשר לבטל את השינוי ולהחזירו לכמו שהיה קודם, אבל שנוי החזיר, אינו קונה אפילו מדרבנן. ובסימן ש"ס סעי' ה' יתבאר איות שנוי החזיר.

כה אלול

ב נתיאשו הבעלים מהנגבה אחר שכבר בא לידו, אינו קונה כיון שכבר נתחייב בהשבת הגזילה, לא מהני יאוש הבעלים לפוטרו מחיוב זה, וצריך לתחזרה". ואם יש עם תיאוש שנוי השם אפי' באופן שחוזר לבדו, יש אומרים שקונה ואינו צריך לתחזיר אלא דמיה דאע"פ שעצם השינוי אין בכוחו לקנות, מ"מ מהני שהיאוש יקנה.

ג אם יש עם תיאוש שנוי רשות שמכרה או נתנה לאחר, בין שנתיאשו ואחר כך מכר הנגב בין שנתיאשו אחר שמכר, קנה, ויש חולקין שבאופן שקדם השינוי רשות ליאוש, לא קנה (טור ס"ו נ"ס הרא"ש ורש"י ומרדכי ר"פ הגזול נמ"א ונ"י נ"ס רש"י). ועי' לקמן סימן שנ"ו סעי' ג' שהובא שם מחלוקת זו. והש"ך כתב דהעיקר כדעה זו. ומה שקנה מהני לענין שאין תקונה צריך לתחזיר גוף הנגבה כיון שקנאה, אבל מחזיר דמים אם לקח מנגב מפרסם שיטת הרמב"ם דבגנב מפורסם לא עשו תקנת השוק לשלם ללוקח מה ששילם על החפץ, ולכן מחזיר הלוקח דמי החפץ לנגזל. ויש אומרים דבקנאו ביאוש ושינוי רשות אין צריך לתן לו דמים, דקנה לגמרי" (טור ס"ה נ"ס ר"י ונ"ס רש"י ורש"א). ואם לא היה נגב מפרסם, אינו נותן כלל, לא חפץ ולא דמים, מפני תקנת השוק שתקנו שהנגזל יקבל את החפץ מהלוקח וישלם לו מה ששילם עליו, וכאן שהחייב של הלוקח לשלם רק דמים, אין טעם לשלם ולקבל בחזרה, אא"כ קנה בזול, ובאופן כזה צריך



יו. אע"ג דמוכח בפסוק ששור בן יומו קרוי שור, מ"מ כיון שלפי לשון בני אדם אינו כן, נחשב שינוי השם [ש"ך].

יח. יש מהראשונים שכתבו שיש לחשוש למ"ד בגמ' שקונה מדרבנן, ונפ"מ שאם קידש אשה בממון זה, צריכה גט מדרבנן.

יט. כתב הש"ך דהדברים תמוהים, דבגנב מפורסם כיון שבאיסורא בא לידו, לא נחשב שקנאו ביאוש ושינוי רשות, ולכו"ע מחזיר דמים, לרמב"ם כל הדמים ולשיטות שגם במפורסם עשו תקנת השוק, מחזיר עכ"פ המותר, אבל בגנב שאינו מפורסם לכו"ע אין מחזיר שום דמים, ור"י שהביאו הטור שזהו מקור הרמ"א, איירי באינו מפורסם. כ. ואם קנה בזול ממחירו האמיתי, דעת הסמ"ע שצריך הלוקח לשלם לנגזל את ההפרש, ולהש"ך פטור לגמרי, כיון שקנאו ביאוש ושינוי רשות.

לשלם לנגזל את ההפרש בין מה ששילם לשווי האמיתי, כמו שיתבאר בסימן שנ"ו סעי' ב'.

כו אלול

ד אין נקרא שנוי רשות אלא במוכר או נותן אפי' מכר או נתן לבנו, אבל אם מת והורישו לבניו, לא, דרשות יורש לאו פירשות לוקח דמי דברא כרעא דאבוה, ונחשב כאילו האב קיים ולא נחשב שינוי רשות. ויתבאר בסימן שס"א סעי' ז'. ושם סעי' ה' יתבאר עוד אי זה נקרא שנוי רשות.

סימן שנד

השביחה הגנבה ביד הגנב

וכו ו' סעיפים

א היתה הגנבה ביד הגנב והשביחה מאליה, כגון כבשה שהיתה מעבירה בשעת גנבה, וילדה, או שהיתה מעונה צמר בשעת גנבה, וגזזה הגנב, משלם מחזיר אותה ואת גזזתיה ואת ולדותיה הרמב"ם ס"ל דוולד וגזזה לא נחשב לשינוי גמור אלא כשינוי החזיר שאינו קונה, כיון שאפי' אחר שילדה או גזזה יכולה שוב להתעבר ולהיטען בצמר, ולכן אפי' גזל פרה ריקנית ונתעברה אצלו וילדה, לדיעה זו שייך הכל לנגזל. ואם אחר יאוש ילדה וגזזה, משלם בשעת הגנבה דאמנם אין קונה את הפרה ביאוש כיון שלא נחשב שיש כאן שינוי, אולם השבח שהושבח אחר היאוש הרי הוא של הגנב, ולכן אם גנבה עם מעט שבח או בתחילת העיבור, והוסיפה להשביח אצל הגנב, תוספת השבח שייך לגנב, ואין מחזיר אלא כשעת הגניבה^א. חוציא עליה והשביחה שהשביחה מחמת הוצאותיו כגון שפטמה, הרי השבח של גנב אפילו לפני יאוש, ובשמתחזיר הגנבה נוטל השבח מהבעלים^ב. הגה: ויש אומרים דאפילו שבחה מאליה הוא של גנב, אפילו קדם יאוש דלא נחשב

כא. ולענין הפרה עצמה, בטור כתב דלדעת הרמב"ם קנה גם את גוף הפרה, והשרך כתב דמשמע מהרמב"ם דלא נחשב לשינוי, וא"כ ודאי שצריך להחזיר את גוף הפרה, ורק השבח של הגנב.

כב. לשיטת הרמב"ם יש ג' חילוקים, א' נשתנה. ב' הוקרה. ג' השביחה. באופן שנשתנה אפי' לפני יאוש ה"ז לגזלן. באופן שהוקרה אפי' אחר יאוש שייך לנגזל. ובאופן שהשביחה, אם זה לפני יאוש, שייך לנגזל, ואם זה אחר יאוש, ה"ז שייך לגזלן. וגזזה וולדות נחשב לשבח [הגר"א].

שינוי החזור, דאפי' תתעבר שוב, הוי עיבור חדש, ולכן אם גנב מעוברת וילדה נחשב שינוי מעשה וקונה את הפרה, וְכָל שֶׁכֵּן אִם גָּנַב כִּבְשָׁה וְנִתְעַבְרָה אֵצֶל גָּנָב דִּהְשִׁיבָה שֶׁל גָּנָב, אִפְּלוּ תִּבְעוּתָהּ הַבְּעָלִים קָדָם שִׁילָדָהּ, הוּאִיל וּגְנֻבָה רִיקָנִית דִּהְעִיבּוּר נחשב לשינוי (טור ס"א נ"ט הר"ס ו' והרא"ש ד').

כז אלול

ב הַגְּנֻבָה עֲצֻמָּה שֶׁהִיא בֵּיד הַגָּנָב, וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית, חֲזוֹרָת לִבְעָלִים בֵּין לִפְנֵי יָאוֹשׁ בֵּין לְאַחַר יָאוֹשׁ דִּיאֹשׁ לִבְדּוֹ לֹא קוֹנֶה, אֲלֵא שְׁלֹאֲחַר יָאוֹשׁ הִשְׁבַּח לַגָּנָב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בִּסְעִיף הַקּוּדֶם. נִשְׁתַּנֵּית הַגְּנֻבָה בֵּיד הַגָּנָב, קִנְיָנָהּ אֶת גּוֹף הַגְּנֻבָה וְקָנָה שְׂבָחָהּ, וקונה אִפְּלוּ לִפְנֵי יָאוֹשׁ דְּשִׁנוּי קוֹנֶה גַם בְּלִי יָאוֹשׁ, וְאִינוּ מִשְׁלָם אֲלֵא דָמִים (הרא"ש). וְיִתְבָּאֲרוּ פְּרָטֵי דִּינֵין אֱלֹו בְּסִימָן ש"ב.

ג גָּנָב בְּחֻמָּה אוֹ בְּלִי וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, וּבִשְׁעַת גָּנְבָהּ הִיָּתָה שְׁוֹה אֶרְבָּעָה, וְעֲבָשׂוּ בָּעֵת הַעֲמָדָה בְּדִין הַזֶּה וְשְׁוֹה רַק שְׁנַיִם וְאִין הַחֲפֵץ בְּעֵין כְּדִי לִהְחַזִּירוֹ, וְחַיִּיב לִשְׁלֹם דָּמִים, מִשְׁלָם כְּרֵן בִּשְׁעַת גָּנְבָהּ כִּיּוֹן שֶׁכָּל הַגּוֹלָנִים מִשְׁלָמִים כְּשַׁעַת הַגִּזְלָה. הִיָּתָה שְׁוֹה בִּשְׁעַת גָּנְבָהּ שְׁנַיִם וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין הַתִּיּוֹקָה וְשׁוֹוֶה אֶרְבָּעָה, אִם אַחֵר שְׁנַתִּיקָר שְׁחָט אוֹ מָכַר אוֹ שָׁכַר הַכֶּלִי אוֹ אָבְדּוֹ כְּפִשְׁעָה, דִּנְחָשֶׁב כְּשִׁבְרוּ בִידִים, מִשְׁלָם בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין הֵייוֹ כְּשַׁעַת שְׁבִירָה, כִּי בִשְׁעָה שִׁשְׁחָטוּ אוֹ שִׁבַּר אֶת הַכֶּלִי, נִחְשָׁב עֵיקַר הַגִּזְלָה כִּי כַּעַת הוּצִיָּאוּ מִן הָעוֹלָם, וְנִתְחַיִּיב עַל גִּזְלָהּ שֶׁל אֶרְבָּעָה, [מִשְׁא"כ בְּהַזֶּה לֹא אִמְרִינוּ שִׁישְׁלָם פְּחוֹת, דִּנְמַצָּא חוּטָא נִשְׁכָּר], וְאִם מִתָּה הַבְּהֵמָה אוֹ אָבַד הַכֶּלִי מֵאֱלִיוֹ, מִשְׁלָם בִּשְׁעַת הַגָּנְבָהּ כִּיּוֹן שֶׁכָּל הַגּוֹלָנִים מִשְׁלָמִים כְּשַׁעַת הַגִּזְלָה.

כח אלול

ד גָּנָב בְּחוֹשֶׁה וְהַשְׁמִינָה ע"י הוֹצָאוֹת שֶׁל הַגּוֹלָן, וְשׁוֹוֶה כַּעַת יוֹתֵר, אוֹ שְׁמִנָּה וְהַכְּחִישָׁה בִידִים וְשׁוֹוֶה כַּעַת פְּחוֹת, מִשְׁלָם בִּשְׁעַת גָּנְבָהּ בִּנְתַּפְטָמָה, מִשּׁוּם שֶׁהַגּוֹלָן יֵאמָר לִגְזוֹל אֲנִי פִּיטְמָתִי וְאֵתָה תִּרְוִיחַ מִכֶּךָ. וְבִהְכָּחִישָׁה, כִּיּוֹן שֶׁאֲזוּמִרִים מֵהָ לִי קִטְלָא כּוֹלָה מֵהָ לִי קִטְלָא פִּלְגָא, וְעַצֵּם הַהִכְחָשָׁה נִחְשָׁב כְּהִמִּיתָה בִידִים, שְׁבוּה גֵרָם לֵה שְׁתּוּל. הַגֵּס: וְהָא דְּגָנָב בְּחוֹשֶׁה וְהַשְׁמִינָה מִשְׁלָם בִּשְׁעַת הַגָּנְבָהּ, דְּוָקָא שְׁהוּצִיָּא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת, אֲבָל נִתְפַּטְמָה מִמִּילָא הָוִי כְּאֵלּוּ הוֹקְרָה, וְאִם שְׁחָטָה מִשְׁלָם בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין כְּשַׁעַת הַשְׁחִיטָה, וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בִּסְעִיף הַקּוּדֶם (טור ס"ד).

ה גָּנָב בְּלִי, וְשָׁכַר אוֹ פָּחַת אוֹ נִשְׁכָּר אוֹ נִפְחַת מֵאֱלִיוֹ וְהַכֶּלִי אוֹ שִׁבְרוּ נִמְצָאִים לִפְנֵינוּ וְשׁוֹוִים מִעַט, אִין אוֹמְרִים יִתֵּן הַגּוֹלָן לִבְעָלִים אֶת הַשְּׁכָרִים וְיִשְׁלָם עָלֵיהֶם לִמְחִיר הַמֶּלֶא, כְּפִי שֶׁהָדִין כֵּן בְּמִזִּיק, אֲלֵא הוּא הַגּוֹלָן יִטֵּל הַשְּׁכָרִים וְיִתֵּן

לְבַעֲלִים בְּלִי שָׁלֹם אוֹ דָמָיו כִּי דוֹרְשִׁים מֵהַפְסוֹק שְׁצָרִיךְ לַתֵּת לוֹ כְּלִי חֹדֶשׁ אוֹ שׁוּיָיִךְ (וכן כתב לקמן סימן טס"ג סי"ד). וְדוֹקָא דְאִית לָהּ מְעוֹת וְיֻכּוֹל לַתְּבוּעַ מִמֶּנּוּ דְּמִי כְּלִי שְׁלֹם, אָבֵל אִי לִית לָהּ רוּצָה לִפְרֹעַ לוֹ בְּמַטְלָלִין, לֹא גָרִיעֵי שְׁבָרִים אֱלֹו מִשְׁאָר מַטְלָלִין בִּי (נימוק"י פ"ק דנ"ק). וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לְטַל הַבְּלִי הַשְּׁבוֹר וַיִּשְׁלֹם לָהֶם הַפְּחָת, שׁוֹמְעִין לָהֶם דִּין זֶה הוּא רַק לְטוֹבָתָם, וַאֲיִירִי בְּאוֹפֶן שַׁע"י הַשְּׁבִירָה לֹא נִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ.

בט אלול

וְגַב אִי גִזֵּל וְלֹא נִתְּיָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים, אִינָם יְכוּלִים לְהַקְדִּישׁ לֹא הַגָּב וְהַגִּזֵּל וְלֹא הַבְּעָלִים הַגָּב וְהַגִּזֵּל לִפִּי שְׁאִינוֹ שְׁלָהֶם, וְהַבְּעָלִים לִפִּי שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְדוֹרְשִׁים אִישׁ כִּי יִקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ, מֵה בֵּיתוֹ בְּרִשְׁתּוֹ אֶף כָּל בְּרִשְׁתּוֹ, וְלֹכֵן אֵין יְכוּלִין לְהַקְדִּישׁוֹ, וְאֶפְלֹו אִם יֵשׁ לָהֶם עֲדֵי גְּנִיבָה וְגִזְלָה שְׁיֻכּוּלִים לְהוֹצִיאָו בְּדִינֵים מ"מ כָּל זְמַן שְׁלֹא הוֹצִיאֻ נֹחַשׁב שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ^ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּנָרִים, בְּמַטְלָלִים דַּע"י הַגְּנִיבָה נֹחַשׁב שִׁיעָא מְרִשְׁתּוֹ הַבְּעָלִים, אָבֵל בְּקַרְקַע, אִם יֵשׁ לְבַעֲלִים עֲדִים שְׁיֻכּוּלִים לְהוֹצִיאָו בְּדִינֵים, יְכוּלִים הַבְּעָלִים לְהַקְדִּישׁוֹ כִּי קִרְקַע בְּרִשְׁתּוֹ בַּעֲלִיהָ עוֹמֶדֶת.

סימן שנה

גנב שהחזיר הגנבה שלא מדעת הבעלים

ובו ג' סעיפים

א הַגָּב חִפְּזִין מִבֵּית חֲבֵרוֹ וְהַחֲזִירוֹ לְמִקְוָמוֹ, וְלֹא יָדָעוּ הַבְּעָלִים שֶׁהַחֲזִירוֹ, אִם יָדָעוּ הַבְּעָלִים שֶׁנִּגְנַב מֵהֶם, אֶף עַל פִּי שֶׁהַחֲזִירוֹ הַגָּב, לֹא נִפְטָר כִּיוֹן שִׁידָעוּ הַבְּעָלִים שֶׁנִּגְנַב הַחֲזִירוֹ מִלְּשׁוֹמְרוֹ, וְכָל זְמַן שְׁאִין יוֹדְעִים שֶׁהַחֲזִירוֹ אֵין שׁוֹמְרִים עֲלָיו, וְלֹכֵן לֹא נֹחַשׁב שֶׁהַחֲזִירוֹ, וְהוּא בְּאֲחֵרִיּוֹתוֹ עַד שֶׁיָּדָעוּ הַבְּעָלִים, בְּגִזֵּל שֶׁיִּגְנַב חִפְּזָיו וְיִמְצָאֵם שְׁלֵמִים וְעִ"ז מִבֵּין שֶׁהַגָּב הַחֲזִיר לוֹ. וְיִמְיָהוּ, בְּשִׁמְנָאֵם נִפְטָר אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדָעוּ הַבְּעָלִים בְּשִׁעָה שֶׁהַחֲזִירוֹ כִּיוֹן שֶׁאֵח"כ נֹדַע לָהֶם שֶׁהַחֲזִירוֹ, נִפְטָר מֵאַחֲרִיּוֹתוֹ מִשְׁעָה שְׁנוּעָה לָהֶם. לְפִיכָךְ, גָּב לֹא מְעוֹת וְהַבְּלִיעַ לוֹ בְּחֻשְׁבוֹן שְׁשִׁילָם

בג. ואם אין לו מעות, צריך למכור השברים ולפרוע לו מעות [ערך לחם].

כד. מיירי שהגנב מסכים לקבל מטלטלין, אבל אין יכול לכופו על כך [ש"ך].

כה. ואם לבסוף הוציאו בב"ד מוועיל ההקדש למפרע [שטמ"ק הובא בגליון מהרש"א].

לו על מקח או פריעת חוב והבליע דמי הגניבה בתוך מעות אלו ונתנם לתוך כיסו, אם הבעלים יודע מנן המעות שלו כמה היה לו בכיסו קודם הגניבה, יצא הגנב בהשבה זו, משום שאדם עשוי למשמש בו בכיסו בכל שעה ומונה כמה מעות יש לו שם ודרי מצא שהחזיר לו בכלל מעותיו. אבל אם זרקן לכיסו שאין בו כלום, לא יצא כיון שהבעלים יודע שהכיס אמור להיות ריק, לא ממשמש בו, וממילא לא ישים לב שהניח שם מעות, ותיב באחריות הגולה עד שיודיענו שהחזיר לבית פלוני. ואם לא ידעו הבעלים שנגנב מהם, מיד בשהחזירם למקומם יצא אף על פי שלא מנאום הבעלים.

א תשרי

ב כמה דברים אומרים שאם לא ידעו הבעלים מהגניבה, מועיל ההשבה גם בלי ידיעתם, בדבר שאין בו רוח חיים. אבל הגנב טלה מן העדר, וידעו בו הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת בעלים, ומת או נגנב, חייב באחריותו. ואם מנו את הצאן והיא שלמה, פטור בזה שווה בעל חי לדבר שאין בו רוח חיים, כיון שידעו מהגניבה, וכעת ראו שהחזירו את הגניבה, ישימו לב על טלה זה יותר מהרגיל. ואם לא ידעו הבעלים לא בנגבתו ולא בחזרתו, אף על פי שמנו את הצאן והיא שלמה וא"כ לא היה שום מצב שידעו שפעם היה גניבה, מ"מ חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלים כדי שישמרו את הטלה הנגנב, שחרי למדו דרך אחרת חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה כי בדרך כלל בעל חי לא בורח מהעדר, וגם אם אין הבעלים לידו נחשב כשמור, וכאן כיון שנגנב מהמקום הרגיל שלו, הטלה התרגל להיות במקום אחר, ושוב יכול לברוח מהעדר וצריך להודיע לבעלים שישגחו עליו יותר משאר הכבשים שבעדר.

ג כמה דברים אומרים שגנפטור בשמחזיר למקומו דבר שאין בו רוח חיים והבעלים לא ידע מהגניבה, בנגב הגנב מבית הבעלים. אבל שומר שנגנב מרשות עצמו, בגזן שהפקד אותו בים או טלה ויש עדים שנגנב, אף על

כו. דין דשומר שגנב מרשות עצמו שייך אף בטלה, דלא שייך הטעם שהתרגל לברוח ממקומו, דהרי נמצא כל הזמן באותו בית, וגם אם שינה מקומו, השומר יודע שצריך לשים לב עליו, ולכן צריך את הטעם של השו"ע. [סמ"ע].

כו. כי כשאין עדים והחזירו מעצמו, כיון שעשה תשובה מעצמו, ודאי ניחא להו לבעלים שימשיך להיות שומר, משא"כ כשיש עדים שגנב, מה שהחזיר אין זה מחמת תשובה, אלא מחמת שירא מהעדים [סמ"ע]. והש"ך חולק וס"ל דגם בלי עדים, כלתה שמירתו ולא מהני השבה בלי להודיע לבעלים. וכן בס"י רצ"ב ס"א כתב הרמ"א ששומר שהשתמש בבהמה שהופקדה אצלו והחזירה למקומה חזר להיות שומר, והש"ך שם השיג עליו שזה נגד הש"ס וכל הפוסקים, והנתיבות שם מסכים עם הרמ"א.

פי שיש עדים שהחזירו למקומו חייב באחריותו עד שיודיע לבעלים ויסקימו מחדש להשאירו אצלו, ששחרי פלגה שמירתו ואינו עוד שומר עליו כי הבעלים כבר לא סומכים עליו מחמת גניבתו, וחריו הוא באלו לא החזירו עד שיודיע לבעלים שגב והחזיר ויסקימו שימשיך להיות שומר.

סימן שנו

אסור לקנות שום דבר מהגנב, והקונה מגנב מפורסם

או אינו מפורסם

ובו י' סעיפים

ב תשרי

א אסור לקנות מהגנב החפץ שגנב, ועון גדול הוא, ששחרי מחזיק ידי עוברי עברה וגורם לו לגנב גנבות אחרות, משום שאם הגנב לא ימצא לזכות, אינו גונב. וכן אסור לסיע לגנב בשום דבר כדי שישגנב היינו שאף אין לסייע ולעשות דבר שמוכן שמטרתו לגנוב את חברו ע"י (ז"י נשס ריז"ט סימן ק"ח).

ב הגנב ומכר יודע שלא נתיאשו תבעלים אבל סתם גניבה, אם כבר נודע לבעלים מהגניבה, כבר נתיאשו הבעלים ממנה כדלעיל סי' שנג סעי' ג' ועין לקמן סימן שס"ח סעי' א"כ, ואחר כך הכר הגנב וקאו עדים שזה החפץ שמכר פלוני הוא גנב מבעליו בפנינו [דלא סגי עדים שזה החפץ היה שייך קודם לגנב, דיתכן שמעולם לא גבוהו ממנו, רק מכרו לזה שמכר ללוקח זה], כיון שברור שהחפץ הזה שייך לבעליו ולא ללוקח, חזר החפץ לבעלים ותבעלים נותנים ללוקח דמים שנתן לגנב ולא אומרים שיחזירו בחינם לבעליו, ויילך ויגבה דמיו מהגנב, מפני תקנת השוק כי אנשים לא יסכימו לקנות חפצים מחשש שמא זה גנוב ואח"כ יוציאו את החפץ מידם בלי תשלום, לכן תקנו שאין הלוקח צריך להחזיר לבעלים בלי שיקבל מה ששילם עבור החפץ הגנוב, ותבעלים חוזרים ועושים דין עם הגנב ומוציאים ממנו

כה. דדעת הרמ"א דגם בגנב גוי סתם גניבה מתייאשים ממנה כיון שאין יודע מי הגנב, ועיי"ש בש"ך דחולק וס"ל דאף בגנב, אם הוא גנב גוי, סתמא אין מתייאש. כז. כל שכן אם לא הוכר הגנב דנותן ללוקח מה ששילם על הגניבה, רק קמ"ל דאפי' בהוכר הגנב אין מחייבים את הלוקח להחזיר לבעלים בחינם ולגבות מהגנב שמכר לו את מה ששילם לו [סמ"ע].

מה ששילמו ללוקח. ואם גנב מפרסם הוא שידוע ומפורסם שהוא גנב, אבל לא די שמפורסם ברשותו, וא"כ הלוקח ידע שמסתמא הוא קונה חפצים גנובים, לא עשו בו תקנת השוק כי אין סיבה לתקן תקנה ללוקח שהוא יודע מראש שהוא מסתכן בקניית חפצים גנובים (טור ס"ד נסס ר"ף ורמז"ס), ולכן באופן זה צריך הלוקח להחזיר את החפץ לבעליו, ואין הבעלים נותנים ללוקח בלום, אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב ומוציא ממנו דמים שנתן לו. הגה: ויש אומרים דאף בגנב מפרסם עשו תקנת השוק וצריך להחזיר ללוקח מעותיו, אלא אם כן ידע הלוקח שזה הדבר שקנה ממוכר זה גנוב הוא על ידו בעצמו, שאז צריך להחזיר לבעליו בלא דמים (טור נסס הרא"ש ור"י). ואפילו הגנב שמכרו ללוקח זה [אין צריך] להחזיר לו מעותיו, דודאי נתן לו את המעות לשם מתנה, הואיל וידע שאינו שלו וקנאה" (מרדכי פרק הגזל נתר). ואם אמר הלוקח לטובה נתפנתי בקנייתו מהגנב, כדי להחזיר את החפץ לבעליו, נאמן וצריך הבעלים להחזיר לו מעותיו אפילו בגנב מפרסם, לכלי עצמא (מרדכי ומוספות פרק הנ"ל והגה"מ פ"ה דגנבה).

ג תשרי

ג מה שאמרנו שצריך הלוקח להחזיר לבעלים ומקבל מה ששילם, היינו דוקא אם לא נתיאשו הבעלים, אבל אם נתיאשו הבעלים מהגנב, בין שנתאשו ואחר כך מכר לו הגנב חפץ זה, בין שנתאשו אחר שמכר לו חפץ זה ונתיאשו כשכבר היה ביד הלוקח, קנה לוקח ביאוש ושנוי [רשות]. ויש אומרים דאם נתיאש לאחר שמכר לא קנה לוקח, דאין ביאוש ושנוי רשות קונה אלא [אם] נתיאש קדם שמכר וא"כ צריך להחזיר החפץ לבעליו (טור סימן שנג נסס הרא"ש), וכן נראה לי להורות (וע"ל סימן שס"ג ס"ג), ואינו מחזיר הגנבה עצמה לבעליה כיון שאת עצם החפץ קנה ביאוש ושנוי רשות, אלא נותן להם הדמים אם לקח מגנב מפרסם, או אינו נותן כלל, לא חפץ ולא דמים, אם לא היה זה המוכר גנב מפרסם דיאוש ושנוי רשות לא פוטר אלא רק מלהחזיר את עצם החפץ ולא פוטר מתשלום דמיו, ולכן באופן שאין תקנת השוק, צריך לשלם דמיו. הגה: פרוש, דהרי הבעלים צריכין לתן ללוקח דמי המקח משום תקנת השוק, ולכן אם החפץ שווה יותר ממה ששילם עליו הלוקח, אף באופן שיש תקנת השוק, את

ל. טעם שיטה זו תלויה בגירסאות בגמ'. וכתב הש"ך שעיקר ההלכה מהמחבר שלא עשו תקנת השוק בגנב מפורסם, דכן הוא דעת רוב הראשונים, לא. והש"ך חולק דק"ל דהגנב מחזיר מעותיו ולא אמרינן שהתכוון לתת לו לשם מתנה, ויתכן שכן כ"ע מודו בזה. והנתיבות מיישב את הרמ"א.

המותר מדמי המקח צריך הלוקח לתן לו לבעלים לפי סכרא זו, אלא דיש חולקין וסבירא להו דראש ושני רשות קונה לגמרי אפי' בגנב מפורסם ואין צריך לתן לו אפלו הדמים. ועין לעיל סימן שנו"ג סעי' ג'.

ד בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הבית שרוצה שישלם לו כמה ששילם מחמת תקנת השוק, ואין ידוע כמה שילם, אם אין עדים בבמה קנה, כיון שהלוקח מוחזק נשבע הלוקח בנקיטת חפץ בבמה לקח כדין הנשבע ונטול שצריך להישבע בנקיטת חפץ, ונטול מהבעלים.

ד תשרי

ה בזמן שהלוקח עושה דין עם הנגב כמו בגנב מפורסם שאין בו תקנת השוק ומחזירו לבעליו בלי תשלום ומוציא מהגנב, והוא הלוקח אומר לגנב בכך וכך לקחתני מזה, והוא הגנב אומר לא מכרתני לך אלא בפחות מזה, אע"פ שהגנב מוחזק, מ"מ כיון שיש כאן טענות ברי, והגנב לא יכול להישבע ולהיפטר, כי הוא חשוד על השבועה, לכן הלוקח נשבע בנקיטת חפץ, ונטול מהנגב.

ו נגב ופרע בחובו שלא מכרו ללוקח אלא פרע את חובו ע"י החפץ הגנוב, נגב ופרע בקפח שקנה בהקפה ופרע בגניבה חוב זה, אין בזה תקנת השוק, אלא הפעלים נופלים הנגבה בלא דמים וישאר חוב אלו על הנגב, כמו שהיה כי לא תקנו אלא רק כששילם בדמים מזומנים, שבזה שייך התקנה שאנשים לא יקנו בלא זה, אבל באופנים אלו שממילא האמינו על חובו קודם לכן, א"כ גם כעת שצריך להחזיר מה שקיבל בחובו ללא תשלום, ימשיך להאמינו שיפרע חובו יותר מאוחר, כי זה לא ימנע אותו מלהלוותו.

ה תשרי

ז משכן הגניבה בשעת הלוואה, בין שמשכנה יותר על דמיה או בפחות מדמיה, כיון שלא הסכים להלוות בלי משכון, א"כ שייך כאן תקנת השוק שאם לא ישלמו למלוה על המשכון הגנוב, ימנע מלהלוות, לכן הפעלים נותנים לבעל המשכון מעותיו^ל וחוזרים ועושים דין עם הנגב, אלא אם כן היה נגב מפרסם, כמו שנתבאר לעיל סעי' ב' דלא תקנו בו תקנת השוק, ועיי"ש ברמ"א^ל.



לב. משמע שאם הלווה יותר מדמי המשכון, צריכים הבעלים לתת לו כמה שהלוה על משכון זה, וכ"כ הש"ך והגר"א, והביאו דהיש"ש חולק וס"ל שמשלם רק כמו דמי המשכון.

לג. ואף כשהלווה יותר משווי המשכון, וא"א לומר שהחפץ חביב עליו יותר מדמיו וכמו במכירה בסעיף הבא, דבמשכון אסור לו להשתמש בה, מ"מ כיון שידוע שהלוה לא ישאיר את המשכון אצלו ולבסוף יפדנה, לכן הסכים להלוותו, ושפיר שייך תקנת השוק [סמ"ע].

הגה: וכן אִמָּן גוי שְׁנוֹתָנִין לוֹ בָּלִים לְתַנָּן, וְהַשְׁפִּינָם הַשְׁתַּמֵּשׁ בַּחפְצִים אֵלּוּ שְׁאִינָם שְׁלוֹ בַּתּוֹר מִשְׁכּוֹן לִקְבֵּל הַלוּואָה עִם רִיבִית מִיִּשְׂרָאֵל, צָרִיכִין הַבְּעָלִים שֶׁל חַפְצִים אֵלּוּ לְתַנָּן לְמַלּוּה שֶׁמִּמּוֹשְׁכָן אֲצִלּוֹ מְעוֹתִיּוֹשֶׁל הַהַלוּואָה, מַחֲמַת תַּקְנַת הַשּׁוּק וְכַדְלָעִיל שֶׁבִּמְשֻׁכּוֹן יֵשׁ תַּקְנָה זֹאת, אֲבָל לֹא הָרְבִית שֶׁעוֹלָה עָלָיו, דְּלֹא עָשׂוּ תַּקְנַת הַשּׁוּק עַל הָרְבִית. וְאֶפְסֵל לְמֵאן דְּאָמַר אִמָּן קוֹנֶה בְּשִׁבְחָ כָּלִי, לֹא נֹאמַר דִּהְיִי הוּא שֶׁל אִמָּן שִׁקְנָאוֹ ע"י שֶׁתַּקְנֵנוּ וְלֹא שֶׁל בְּעָלִים, דְּמִכָּל מְקוֹם צָרִיךְ הַמַּלּוּה לְהַחֲזִירוֹ לְבְּעָלִים מִכַּח דִּינָא דְּמַלְכוּתָא, דִּהְיִי נִהְיִי עֲכָשְׁיוֹ מַחֲמַת דִּין וְחוּק הַמַּלְכוּת לְהַחֲזִיר כָּל גִּבְבָּה אֶפְסֵל לְאַחֵר יָאוֹשׁ וְשְׁנוֹי רְשׁוּת מִכַּח דִּינָא דְּמַלְכוּתָא וְא"כ לֹא קִנְאוֹ הָאוֹמֵן וְנִשְׁאָר שִׁיךְ לְבַעֲלִים, וְא"צ לְשֵׁלֶם הַרִיבִית מִכַּח תַּקְנַת הַשּׁוּק (וע"ל סימן ש"ו ס"ז) וּבְמִקְוֹם שֶׁנִּהְיִי שִׁיתֵּן לוֹ הָרְבִית, צָרִיךְ לְתַנָּן לוֹ גַּם הָרְבִית (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סימן ש"ט, וע"י שֶׁסִּימָן קל"ו). וְצִיָּן לְמֵאן סִימָן שֶׁס"ח.

ח הַלּוֹקֶחַ מִגִּבְבָּה שְׁאִינֵנוּ מִפְּרָסָם שֶׁנִּתְבָּאָר לַעֲיִל שִׁישׁ בּוֹ תַּקְנַת הַשּׁוּק וּמִקְבֵּל מִהַבְעֵלִים מִה שִׁשִּׁילָם עַל הַחֲפֵץ, בֵּין שֶׁלֵּקַח מִמֶּנּוּ שְׁנֵה מֵאָה בְּמֵאֲתַיִם שִׁשִּׁילָם עַל הַחֲפֵץ הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׁוִיּוֹ אוֹ שְׁנֵה מֵאֲתַיִם בְּמֵאָה שְׁקֵנָה בְּזוֹל מְאוֹד, הָרִי זֶה נֹטֵל תְּדָמִים מִבְּעַל הַבֵּית כִּמָּה שִׁשִּׁילָם וְאַחֵר בְּךָ מִחֲזִיר הַגִּבְבָּה, מִפְּנֵי תַּקְנַת הַשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר ל"ד.

ו תשרי

ט הִיא נֹשֶׁה בְּגִבְבָּה הַגֵּבֶה הִיא חַיִּב לוֹ מֵאָה זֹאת, וְגִבְבָּה הַחֲפֵץ וְהַבֵּיא לְבַעֲלָ חוֹבּוֹ, וּמַחֲמַת זֶה נִתֵּן לוֹ הַמַּלּוּה מֵאָה אַחֲרֵים בַּהַלוּואָה עַל סִמְךָ הַמִּשְׁכּוֹן שֶׁהֵבִיא לוֹ, הָרִי הַגִּבְבָּה חֲזוֹרָת לְבְּעָלֶיהָ כָּלִי מַעוֹת, וְאוֹמְרִים לוֹ לֵךְ וְתִבְעֵה הַגִּבְבָּה בְּמֵאֲתַיִם שְׁלוּוֹה מִמֶּד, שֶׁלֹּא נִתְּתָה לוֹ הַמֵּאָה הָאַחֲרִים מִפְּנֵי הַחֲפֵץ שֶׁהֵבִיא לֵךְ בְּלִבֶּדֶר וְאֵע"פ שֶׁנִּתְבָּאָר לַעֲיִל שֶׁבִּמְשֻׁכּוֹן תַּקְנֵנוּ תַּקְנַת הַשּׁוּק, מ"מ אֵין שִׁיךְ הַתַּקְנָה, מִשּׁוּם שְׁאוּמְרִים לוֹ בְּשֵׁם שֶׁהֵאֱמַנְתּוּ בְּרֵאשׁוֹנָה וְהַלּוּוּת לוֹ כָּלִי מִשְׁכּוֹן, כִּד הֵאֱמַנְתּוּ בְּאַחֲרֹנָה וְאֵע"פ שֶׁהֵבִיא לוֹ מִשְׁכּוֹן, י"ל דִּהִי מַלּוּה לוֹ גַּם כָּלִי הַמִּשְׁכּוֹן, וּמִמִּילָא לֹא שִׁיךְ טַעַם הַתַּקְנָה. וְהִנֵּי מִלֵּי בְּשִׁנְתָּן לוֹ הַחֲפֵץ סֵתָם וְלֹא פִירַשׁ שְׁנוֹתָן לוֹ בַּתּוֹרָה



לד. קמ"ל שלא אומרים ממה שהסכים לשלם כפול ממחירו, ש"מ שהתכוון לתת את המעות במתנה, וכן ממה שקנה כ"כ בזול, מוכח שהבין שהחפץ גנוב, וא"כ בכה"ג לא תקנו, קמ"ל שפעמים שאדם צריך מאוד לחפץ כזה ומוכן לשלם עליו יקר, ופעמים אדם זקוק מאוד למעות ומוכר חפציו בזול, ואין זה ראייה שהחפץ גנוב.

משכון, אכל אם הגנב פרש ואמר הלוני על חפץ זה מנה, ודאי זו היא משבונא שעשו בה תקנת השוק, ויחרימו סתם שפך היה שאמר בלשון זה, ולשון החרם, שמי שלוקח ממנו מומן שלא כדין יהיה בחרם^ל.

י ראובן לקח מגנב שאינו מפרסם, במאה, ומכר לאחר לשמעון במאה ועשרים, והכר הגנב^ל, בעל הגנבה נותן לזה האחרון לשמעון מאה ועשרים מכח תקנת השוק, כיון שכך שילם עליו, ונזיל ממנו גנבתו, וחוזר הפעל ונזיל מהמזכר ראובן עשרים שהריות כיון שהרווח אינו שלו, דהרי מכר חפץ גנוב, ועל הרווח לא תקנו תקנת השוק, ונזיל הבעלים את המאה ששילם לשמעון מהגנב. ואם גנב מפרסם הוא שאין בו תקנת השוק, א"כ ראובן ידע שקנה מגנב מפורסם ובו לא עשו את התקנה, אבל שמעון שקנה מראובן ואינו יודע שראובן קנאו מגנב מפורסם, ודאי עשו בו תקנת השוק, ולכן הבעלים משלם לו מאה ועשרים^ל, וחוזר הבעלים ונזיל המאה ועשרים מהתגר ראובן שלקח מהגנב כיון שמסתמא ידע שהוא גנב, והולך התגר ראובן ותובע הגנב במאה של קרן. והוא הדין אם מכר השני לשלישי והשלישי לרביעי, אפלו מאה, שהוא נזיל מכל אחד ואחד מה שנספך מה שהרוויח יותר ממה ששילם עליו, ונזיל הקרן מהגנב. וכל הדברים האלו לפני יאוש, כמו שנתבאר. הגה: ישראל שקנה מן הגנב ומכרו לישראל אחר, ובא גוי ואמר שגנב ממנו, ומכח זה הוציאו מלוקח שני בדיניהם, אם הגנב מפרסם צריך הישראל ראשון להחזיר לשני מעותיו כיון שמסתמא ידע שהחפץ גנוב^ל, ואם אינו מפרסם, אין צריך להחזיר לשני מעותיו, דכיוול לומר שמה הגוי משקר (מרדכי פרק הגזל בתרא). ועין לעיל סימן רכ"ד סעי' א"ל.



לה. הש"ך תמה למה רק חרם סתם, הא מסתבר שצריך אף להישבע כמו כל הנוטלין. לו. ראה לעיל בסעיף ב' בהערה מה שכתבנו בלשון המחבר 'והוכר הגנב'. לו. הסמ"ע הביא שדעת הטור דאין נותן כלום ללוקח השני, והלוקח חוזר על הלוקח הראשון. אבל הש"ך כתב שהעיקר כשיטת הרמב"ם והשו"ע שצריך לתת לו. לה. ולדעת היש חולקין לעיל בסעי' ב' א"צ להחזיר לו מעותיו אא"כ ידע שהוא גנוב [סמ"ע].

לט. ז"ל שם: ראובן החליף עם שמעון סוס ביין, וכאשר משך שמעון הסוס בא כותי ולקחו ממנו ואמר שהסוס גנב ממנו, ורוצה שמעון להחזיק ביין שבידו, אם ראובן מודה שגנב הסוס, הוי מקח טעות ויכול שמעון להחזיק מה שבידו. אבל אם ראובן אינו מודה, אמרינן הכותי משקר, וצריך לתת היין לראובן

סימן שנו

המכיר כליו וספריו ויצא לו שם גניבה בעיר ובו ג' סעיפים

ז תשרי

א ראה בהערה הקדמה לסעיף הבא^ב בעל חֲבִית שְׂאִינִי עָשׂוּי לְמִכּוּר אֶת כָּלָיו, וגם יָצָא לוֹ שֵׁם גְּנִיבָה בְּעִיר שְׂעֵק ואמר כלי פלוני שסימניו כך וכך נגנב ממני, ואח"כ חֲבִיר כָּלָיו וסִפְרָיו בִּיד אֲחֵרִים וטוען שחפץ זה הגיע ליד המוחזק בו בגניבה, או שקנה מהגנב, כי ודאי שהוא לא מכרן כי אינו מוכר כליו, או אפי' שִׁחֲתָה עָשׂוּי לְמִכּוּר כָּלָיו, וּמ"מ הָיוּ כָּלָיו אֵלּוּ שֶׁחֲבִיר מְבָלִים הַעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר וממילא נאמן לומר שנגנב ממנו במגו שהיה יכול לומר שלא מכר לו אלא השאילו או השכירו, ולכן נאמן לומר שנגנב אפי' בלי שיצא שם גניבה בעיר^א, אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁהָיוּ כָּלָיו שָׁל זֶה, וְשָׁבַע זֶה שֶׁהֵם בָּיְדוּ, בְּנִקְיַת חֶפֶץ, בְּכַמָּה לָקַח, וְיִטַּל מִבְּעַל חֲבִית מְדִין תִּקְנַת הַשּׁוּק וְיַחְזִיר לוֹ כָּלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכִין שֶׁהוּא טוֹעֵן גְּנוּבִים ולא טוען השאלתי או השכרתי, אֲתָרַע לָהּ חֲזָקָה דַּעֲשׂוּיִן לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, שֶׁהָיָה הוּא אֵינִי טוֹעֵן בָּן, וְלָכֵן חִיּוּשֵׁינוּ שְׂמָא מִכָּרְן אֲכ"כ יָצָא לוֹ שֵׁם גְּנִיבָה בְּעִיר, דָּאז נֶאֱמַן (טור נ"ס הרא"ש). הָיָה בְּעַל חֲבִית עָשׂוּי לְמִכּוּר אֶת

מ. בדרך כלל כל דבר הנמצא תחת יד אדם חזקה שהיא שלו, ואין אדם נאמן לומר שחפץ זה הוא שלו והגיע ליד המוחזק בו בגניבה, ואף אם יש עדים שחפץ זה היה שלו, אף אם חפץ זה אינו מדברים העשויים להשאיל או להשכיר, מ"מ אמרינן שמא מכרו או נתן לו חפץ זה במתנה. ואם הוא אדם שאין מוכר כליו, תלוי אם חפץ זה הוא מדברים העשויים להשאיל או להשכיר, א"כ נאמן לטעון שהגיע לידו בהשאלה, ומוציאו מידו בשבועה אף אם לא יצא לו שם גניבה בעיר, ואם לאו אין יכול להוציאו מידו אא"כ יצא שם גניבה בעיר שכלי זה כפי שציינו בסימניו נגנב ממנו, וגם הוא אדם שאין עשוי למכור כליו, דאל"כ יתכן שבאמת מכר לזה ואח"כ הוציא שם גניבה, וגם לא די שהוא אדם שאין עשוי למכור כליו, כי יתכן שנדחק ונצרך למעות, ולזה מהני יצא לו שם גניבה בעיר.

מא. שיטת הש"ך בסעיף זה: דלעולם אין מוציאין מהמוחזק אלא כשיש תרתי לטיבותא, א' יצא לו שם גניבה בעיר. ב', אינו עשוי למכור כליו. ג', שהם דברים העשויים להשאיל ולהשכיר. וכל זה כשאין עידי ראייה, אבל כשעדים ראו את החפץ בידו, נאמן התובע בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר במגו שהשאלתי לו. ולשיטת הרא"ש כשאין עידי ראה אין שום משמעות אם זה עשוי להשאיל ולהשכיר או לא.

בְּלִיּוֹ וְגַם לֹא הָיוּ מַהֲדָבְרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אִם עַל פִּי שְׂעִיזָא לֹא שָׁם גְּנֵבָה בְּעִיר וְהִכְרוּ בְּלִיּוֹ שְׂבָאוּ עֲדִים שְׂכָלִי זֶה הִיָּה שְׁלוֹ, מ"מ אֵינִי מַחְזִירֵן מוֹצִיאֵן מִיָּד לְקוֹחוֹת, שְׂמָא הוּא מְכָרֵן לְאַחֲרִים וְהוּא זֶה שֶׁהוֹצִיא אַח"כ שֵׁם גְּנִיבָה כְּדִי לְהוֹצִיא מֶה שִׁמְכֵר. אֲכָל אִם בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְלָנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְעַמֵּד וְנֶעֱקֵב בְּלִילָה נִגְנְבוּ בְּלִי וּסְפָרִי, וּבָאוּ בְּנֵי אָדָם וּמָצְאוּ מַחְתָּרֵת חֲתוּרָה וְאוֹתָם בְּנֵי אָדָם שָׁלְנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יוֹצְאִים וְצָרוּרוֹת שָׁל בָּלִים עַל בְּתִפְיָהֶם, וְהִכְלֹ אֹמְרִים הִלְלוּ בְּלִיּוֹ וּסְפָרֵיו שָׁל פְּלוֹנִי, הָרִי זֶה נֶאֱמָן אִפִּי הִיָּה עֲשׂוֹי לִמְכּוֹר כְּלִיּוֹ וְהָיוּ כְּלִים שֶׁעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כִּיּוֹן שְׂרׁוּאִים שֶׁהַכְּלִים נִלְקַחוּ מִמַּחְתָּרֵת דֶּרֶךְ גְּנִיבָה, וְיִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַכְּלִים בִּידּוֹ בְּנִקְיַמַת חֶפְזָן בְּמָה הוֹצִיא, וְיִטַּל מִבְּעַל הַגְּנֵבָה, וְיַחְזִיר לוֹ בְּלִיּוֹ.

ב דִּין מִי שֶׁנִּגְנַב לְבֵית חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיא כְּלִים תַּחַת בְּגָדָיו, נִתְבָּאֵר בְּסִימָן צ' סע' א'.

ג רְאוּבֵן שֶׁנִּגְנְבוּ בְּלִיּוֹ אוֹ נֶאֱכָרוּ אוֹ נִטְלוּהוּ לְסָטִים, וּבָאוּ לֵיד גּוֹי, וְקִנְיָאִם יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי בְּפֻחוֹת מְשׁוּיִם, וּבָאוּ הַבְּעָלִים וְתִבְעוּם מִיָּד זֶה שֶׁקִּנְיָאִם, יִתְבָּאֵר בְּסִימָן שס"ח סע' א', דִּסְתָם גְּנִיבַת גּוֹי אֵין יָאוֹשׁ בַּעֲלִים, וְצָרִיךְ לְהַחזִירוֹ לְבַעֲלֵיו.

סימן שנח

דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְקִנּוּת מֵהֲרוּעִים וּמִשׁוּמְרֵי פִירוֹת
וּמִבְּעָלֵי אוֹמְנוֹת
וְכו' י"ב סעיפים

ח תשרי

א כָּל דְּבָר שֶׁחֻקְתּוֹ שֶׁהוּא גְּנוֹב, אֲסוּר לְקַח אוֹתוֹ. וְכֵן אִם אֵין חֻקְתּוֹ גְּנוֹב, רַק רַב אוֹתוֹ דְּבָר שֶׁהוּא גְּנוֹב^כ, אֵין לֹאֲקַחְתָּן אוֹתוֹ כִּי עִי"ז מִסִּיעַ לַגֵּב לַגְּנוֹב, כִּי אִם לֹא יִקְנוּ מִמֶּנּוּ, לֹא יִגְנוֹב. לְפִיכָךְ, אֵין לֹאֲקַחְתָּן מֵהֲרוּעִים צָמֵר אוֹ חָלָב אוֹ

מב. כי להצד שגגב זה הוא מהרוב שגונבים דברים אלו, הרי 'כל' ממזנו גנוב, אבל בגגב שיש לו גם ממון משלו, אף שרוב ממזנו גנוב, מותר לקנות ממנו, דיתכן שנותן לו מהמיעוט ששייך לו [סמ"ע].

גְּדִיִּים דְּהֵן מוֹחוּקִין לַגִּנוּב דְּבָרִים אֵלּוּ מִשֵּׁל בַּעַ"ב. אֲבָל לִזְקָתִים מֵהֶם חֵלֶב וּגְבִינָה בַּמִּדְבָּר דִּהְבַּע"ב לֹא רוּצָה לִטְרוּחַ לְהַבִּיא דְּבָרִים אֵלּוּ מִהַמְדַּבֵּר לִיִּשׁוּב וּמוּחַל זֶה לְרוּעָה, אֲבָל לֹא בְּיָשׁוּב דָּשֵׁם הוּא מִקְפִּיד ע"ז וְהוּי גְּנִיבָה. וּמִתָּר לִקַּח מִהָרוּעִים אֲרֻכָּה צֶאֱן אוֹ אֲרֻכָּה גִּזּוֹת שֶׁל צֶמֶר מַעֲדָר קָטָן, אוֹ חֲמִשָּׁה מַעֲדָר גָּדוֹל, שְׂכָמוֹת כּוֹז אֵין חֲזָקָתוֹ שְׁהוּא גָּנוּב מִפְּנֵי שִׁיּוּדַע שְׂכָמוֹת כּוֹז הַבַּעַ"ב יִכִּיר בַּחֲסוּרוֹ וַיִּבְרַר מִי גִנְבָם, מִשָּׂא"כ בַּפְחוֹת מִזֶּה יִתֵּן שֶׁהַבַּעַ"ב לֹא יִכִּיר שֶׁנִּחַסֵּר לוֹ מַעֲדָרוֹ, וְאֵין יֵרָא לַגִּנוּב. בְּלָלוֹ שֶׁל דֶּבֶר כָּל שְׁחָרוּעָה מוֹכְרוֹ אִם הָיָה כְּמוֹת כּוֹז שֶׁהַבַּעַל הַבֵּית מִרְגִּישׁ בּוֹ בַּחֲסוּרוֹ מִהַעֲדָר אוֹ מִבֵּיתוֹ, מִתָּר לְלוֹקָחוֹ, וְאִם לֹא, אִסּוּר.

ב אֵין לִזְקָתִין עֲצִים אוֹ פְּרוֹת מְשׁוּמְרֵי פְּרוֹת כִּי הֵם חֲשׁוּדִים לַגִּנוּב דְּבָרִים אֵלּוּ, אֲמָר בְּזִמְן שָׁהֵם יוֹשְׁבִים וּמוֹכְרִים וְהַסָּלִים וְהַפָּלִם הַמִּשְׁקָל בְּפִנְיָהֶם, שְׁחָרֵי הַדֶּבֶר גָּלוּי וְיֵשׁ לוֹ קוֹל וְאִם זֶה הִיָּה גִנוּב, לֹא הִיָּה מוֹכֵר בְּכוֹז פְּרַהֲסִיא, וְהוּא שְׂחִיָּה עַל פְּתַח הַגֶּנֶזֶה שֶׁאֵין מוֹבֵן שֶׁהַפִּירוֹת הָאֵלּוּ בָּאוּ מִגִּנְיָה זֶה, וַיִּרָא לִמְכּוֹר בְּכוֹז אוֹפֵן אִם אֵכֵן זֶה הִיָּה גִנוּב.

ט תשרי

ג וְכֵלָם שְׁאֵמְרוּ בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה הַזֶּמֶן, אִסּוּר לְקַחַת מֵהֶם אִפִּי" באופנים שנתבאר לעיל שמותר לקנות מהם, דבאמירתן 'הטמן', מוכח שזה גנוב.

ד מִתָּר לִקַּח מִהָאֲרִיס, שְׁחָרֵי יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בַּפְּרוֹת וּבַעֲצִים וּמִמִּילָא י"ל דְּמוֹכֵר מִשֵּׁל חִלְקוֹ. הַגֵּס: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּדִדְּקָא לְאַחַר שְׁחָלְקוֹ הֵינֵנו שְׂמִסְתָּמָא תִּלְיֵן שְׂכָבֵר חִלְקוֹ, וּבִאוּפֵן זֶה מוֹתֵר דְּסִתְּמָא שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר, אֲבָל אִם יָדוּעַ שֶׁהוּא קִדְּם חֵלְקָה אִסּוּר, דְּחִיִּשְׁיָנָן שְׁלֹא יִתֵּן לְבַעַל הַבֵּית נֶגֶד מַה שֶּׁנִּטַּל וּמִמִּילָא מַה שֶּׁמִּכֵּר הוּי כְּגִיבָה (טור סכ"ז).

י תשרי

ה אֵין לִזְקָתִין מִהַנְּשִׂים וּמִהַעֲבָדִים וּמִהַקְטָנִים, אֲמָר דְּבָרִים שְׁחֻקָתָן שָׁהֵם שְׁלָחָם וְהִגִּיעוּ לִידֵם מִדַּעַת הַבְּעָלִים, כְּגוֹן נָשִׁים שְׂמִכְרוּ כְּלֵי פִּשְׁתָּן בְּגָלִיל שְׂמִצּוֹי שֵׁם הָרַבָּה פִּשְׁתָּן בּוּזֵל, וְאֵין הַבַּעַל מִקְפִּיד שֶׁאִשְׁתּוֹ תִּקְנָה פִּשְׁתָּן וְתַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ בַּגָּדִים וְתִמְכְּרֵם לְצוּרֵךְ עֲצָמָה, אוֹ עֲנָלִים בְּשָׂרוֹן שְׂמִצּוֹי שֵׁם עֲגָלִים בּוּזֵל, וְאֵין הַבַּעַל מִקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ. וְלִזְקָתִים בִּיצִים וְתִרְנַנְגוּלִים כָּכָל מְקוֹם [מִכָּל אֲדָם] כִּי דְמִיָּה מוּעָטִין וְאֵין הַבְּעָלִים מִקְפִּידִין עַל הָאִשָּׁה אוֹ עַל הַקָּטָן, וְכֵלָם שְׁאֵמְרוּ הַזֶּמֶן, אִסּוּר דְּמוֹכֵחַ שִׁיּוּדַעִים שֶׁהַבַּעַל מִקְפִּיד עַל מַה שֶּׁלִּקְחָהּ. הַגֵּס: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שְׁחֻזִּיקָה בְּשָׁל יְתוּמִים שֶׁהַחֻזִּיקָה לַעֲצָמָה מִמֶּמּוֹן הִיתוּמִים, וְהִיָּה חֲשֵׁשׁ שְׁתִּינְשָׂא לְאַחַד שִׁיְהִיָּה קִשָּׁה לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִמּוֹן זֶה הַשִּׁיךְ לִיתוּמִים, וְלִכֵּן גָּזְרוּ שְׁלֹא יִשָּׂא

אותה שום אדם, כְּדִי שֶׁלֹא לְהַחֲזִיק יָדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה (פסקי מהרא"י סימן ר"ס ורס"א) (והציאו גם כן לעיל סימן ט"ו).

ו לוקחים מִתְפַּדִּים (וכתב ה"ה פירוש, צעלי צית הדד ושוכרין אותן לעשות צו שמן, ורש"י פרש צעלי צית הדד שמגרין הן צממן ולוקחים מן נשיהן צמדה שהיא צפרהסיא), וְיִיתִים בְּמִדָּה וְשָׁמֶן בְּמִדָּה היינו כשמוכרים כמות גדולה של יתים או שמן, מותר לקנות מהם, שבכזה כמות חוששים למכור בפרהסיא אם זה היה גנוב, אֲכָל לֹא קוֹנִים מהם וְיִיתִים מוֹעָטִים וְשָׁמֶן מוֹעָט שְׁחֻקָתָן גִּנְבָה שגונבים מהזיתים שמביאין להם לעשות מהם שמן, וְכֵן כָּל בִּיזָא בָּזָה.

יא תשרי

ז מוכין שֶׁחֶבְרֹכִים מוֹצִיא מהבגד ע"י שטיפתו חֲרִי אֵלֹו שֶׁלֹו כי יוצא רק כמות מועטת ואין הבעלים מקפידין ע"ז, וְשֶׁחֶסְדֶּךָ את הבגד אחר אריגתו מוֹצִיא חֲרִי אֵלֹו שֶׁל בַּעַל הַבֵּית כיון שיוצא כמות מרובה, הבעלים מקפיד עליו, דְּכָל מָה שֶׁמִּקְפִּיד עָלָיו בַּעַל הַבֵּית הוּא שֶׁלֹו (טור ס"ב).

ח דרך האורגים להניח כמה חוטין בשולי הבגד בזמן האריגה כדי לשמור על שלימות הבגד, ובשעת הכביסה מורידים חוטין אלו, ולכן חֶבְרֹכִים נֹמֵל שֶׁלֹשָׁה חוּטִין וְהֵם שֶׁלֹו כי עד ג' חוטין אין בעה"ב מקפיד, וְתָר מִכָּאֵן אם הניחו בשולי הבגד יותר מ' חוטין, הרי הכל שֶׁל בַּעַל הַבֵּית. וְאִם הָיָה חוּטִין שְׁחֹרֵר עַל גַּבִּי לָכֵן שמגנה את הבגד, נֹמֵל הַכּוֹכֵס אֶת חֶבֶל וְהֵם שֶׁלֹו.

יב תשרי

ט תחיתו שְׁשִׁיר מִתְחַוֵּט שנתן לו בעה"ב לתפור בו כְּדִי מְשִׁיבֵת מַחֲטָה, וְכֵן אִם שִׁיר מִתְפַּדֵּי מַמְלִית שְׁהִיא שֶׁלֹש אֲצָבָעוֹת עַל שֶׁלֹש אֲצָבָעוֹת, חֵיב לְהַחֲזִירָהּ לַבָּעֲלִים כי מקפידין בשיעור זה, פָּחוֹת מִכָּאֵן, שֶׁלֹו.

י נִסְדָּת שֶׁחֲתָרֵשׁ מוֹצִיא בְּמַעֲצָד שמוציא חתיכות קטנות מאוד, שֶׁלֹו כי זה טירחא לבעה"ב להביאן לביתו, ומוחל עליו, בְּכִשְׁיֵל שמוציא מהעץ חתיכות גדולות יותר, הרי זה שֶׁל בַּעַל הַבֵּית שאין בו טירחא כ"כ להביאו לביתו, ומקפיד עליו. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה מלאכתו אֲצֵל בַּעַל הַבֵּית, אָחַי הַנִּסְדָּת שֶׁל בַּעַל הַבֵּית כיון שאין שום טירחא להשאיר לבעה"ב, לכן מקפיד עליו. וְכֵן בְּשֹׂאֵר מְלָאכּוֹת, כָּל שֶׁבַעֵל הַבֵּית מִקְפִּיד עָלָיו, הוּא שֶׁל בַּעַל הַבֵּית, שְׁאִינוּ מִקְפִּיד, הוּא שֶׁל פּוֹעֵל (טור סג).

יג תשרי

יא בְּכָל תְּדַבְּרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, הוֹלְכִים אַחֵר מִנְּהֵג תְּפָדִינָה וכל דבר שנהגו להקפיד עליו ה"ז של בעה"ב, וכל שנהגו שלא להקפיד, ה"ז של האומן.

יב כל אמן שמכר דבר מהדברים שאינם שלו בהלכות מדינה, כגון מוכין שמכרן הסודר, במקום שנהגו שיהיה של בעל הבית, אסור לקח ממנו, אבל לוקחים ממנו כר מלא מוכין. דאפי' שהמוכין גנובים, מ"מ הרי נשתנה ביד הגנב והרי אלו שלו, ואף על גב דשנוי החזיר אינו קונה וכאן אפשר להוציא המוכין מהכר והוי שינוי החזיר, מפל מקום בספק גנבה מתר לקנות בכי האי גונא, וכל פיוצא בזה (המגיד פ"ו דגנבה). ואם מכר האמן דברים שהם שלו בהלכות המדינה, לוקחים ממנו. ואם אמר הטמן, אסור.

הלכות גזילה

סימן שנ"ט

איסור גזילה אפילו על מנת להחזיר, ומה נקרא גזילה, ואיסור לא תחמוד ולא תאווה

ובו י"ב סעיפים

יד תשרי

א אסור מדאורייתא לגזול או לעשק דכתיב 'לא תעשוק את רעך ולא תגזול' אפלו כל שהוא אע"פ שעיקר האיסור הוא על פרוטה, מ"מ חצי שיעור אסור מן התורה, בין מישראל בין מגוי^י ולענין טעות גוי או הפקעת הלוואתו ראה לעיל סי' שמ"ח סעי' ב', ואם הוא דבר דליכא מאן דקפיד בה, שרי, כגון לטל מהחבילה או מהגדר מעט קש או תבן לחצוץ בו שני מותר כי אין מי שיקפיד בזה, ואף זה אוסר בירושלמי, ממדת חסידות כי אם יעשו כולם באופן כזה תיגמר החבילה וייהרס הגדר.

ב אסור לגזול, אפלו כשגזול על מנת לשלם דבר יפה ממנו ממין אחר ממה שלוקח. ויש מי שאומר, דהינו דווקא אם אין תשלומין בעין ושמה לא יהיה לו אח"כ לשלם, שאם הם בעין בין שהם יפים מהדבר שלוקח מסתמא

מנ. דעת הרמב"ם וכפי שהביאו השו"ע להלכה לעיל סי' שמ"ח סעי' ב' גניבת וגזילת הגוי אסור מה"ת, ודעת רש"י שהוא רק מדרבנן, והמהרש"ל פסק כמותו. ועיי"ש בהערה מש"כ בשם הבאר הגולה.

זכות הוא להם ודווקא בדברים העומדים לימכר ולא בחפצי ביתו העומדים לשימוש, ויזכה אותם לבעלים על ידי אחר אבל כל שלא מזכה, לא מהני, אע"פ שיש לו ממון בעין.

טו תשרי

ג כל הגזול את חברו, אפילו שוה פרוטה, באלו נזיל נפשו בגמ' נחלקו אם הכוונה נפשו של גזול או נפשו של הגזול עצמו.

ד אפילו הוא בסכנת מות וצריך לגזול את חברו כדי להציל נפשו, מ"מ צריך לקבל על עצמו שלא יקחנו אלא על דעת לשלם אע"פ שנתבאר לעיל שאסור לגזול ע"מ לשלם, מ"מ משום פיקוח נפש התירו, אבל שלא ע"מ לשלם, אסור אף במקום פיקוח (וע"ל סימן ס"פ ס"ג).

טז תשרי

ה אפילו הלוקח בשאלה, שלא מדעת הבעלים, נקרא גזול דשואל שלא מדעת דינו כגזול ומתחייב באונסין.

ו החומה משבון מיד הלזה שלא ברשות בית דין, הרי זה גזול, אף על פי שהוא חייב לו דאסור לחטוף משכון שלא ברשות הלזה. ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חברו ומשכנו דעובר אף באיסור של 'לא תבוא אל ביתו לעבט עבטו'.

יז תשרי

ז לעיל סעי' א' נתבאר שיש גזל ויש עושק, ובא השו"ע לבאר החילוק ביניהם. איזהו גזל, הלוקח ממון מיד האדם בחזקה, בגזל שחטף מידו מוטלים, או שנכנס לרשותו שלא לרצון הבעלים ונטל משם בלי, או שתקף בעבדו או בבתולתו ונשתמש בהם, או שיגרד לתוך שדהו ואכל פרותיה, וכל כיוצא בזה שממון חברו בא לידו באיסור.

ח איזהו עושק, זה שמתחילה בא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים, ובין שתבעוהו שיחזירם להם כבש הממון בחזקה ולא החזירו, בגזל שהיה לו ביד חברו הלואה או שכירות, והוא תובעו שיחזירו, ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלה וקשה הרי אותו אלם נקרא עושק.



יח תשרי

מא חבופה את חברו למכור את שלו, ונותן לו דמיו, אסור, אבל אין לו דין גזלן לפסל מדאורייתא כיון שמשלם על החפץ אע"פ שהבעלים נותן לו שלא בהסכמה, מ"מ אינו נקרא גזלן מדאורייתא, ולכן אינו פסול משום גזלן אלא מדרבנן, כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ד.

י כל החומר עבדו או אמתו, או ביתו או כליו של חברו, או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו, והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אפי' בהסכמתו, תרי זה עובר ב'לא תחמוד' (שמות כ"ד) שהתורה אסרה לחמוד דבר של חבירו ולשדל את בעליו למוכרו לו, אבל כל זמן שלא קנאו, לא עבר. כל המתאנה ביתו או אשתו וכליו של חברו וכל כיוצא בזה, בין שחשב בלבו איך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר אפי' שעדיין לא עשה שום מעשה שידול, עצם הדבר שבלבו התאוה לזה, עבר ב'לא תעשה של' 'לא תתאנה' (דברים ה"ט), ואין תאנה אלא בלב בלבד.

יט תשרי

יא התאנה מביא לידי חמור, ותחמוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אף על פי שהרבה להם בדרמים והפציר ברעים, ובא לידי גזל, שנאמר 'ותמרו בתים וגזלו' (מייס נ"ג). ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזל ובא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות שאחאב חמד כרמו של נבות והסכים לשלם לו כסף רב, ומאחר שסירב למכור לו, הרגו.

יב הא למדת, שהמתאנה עובר בלאו אחד של 'לא תתאנה'. והקונה דבר שהתאנה בהפציר שהפציר בפעלים עובר בשני לאוין אף ב'לא תחמוד', לכך נאמר לא תחמוד (שמות כ"ד) ולא תתאנה (דברים ה"ט), ואם גזל לקח בלי הסכמת הבעלים, עובר בשלשה לאוין אף ב'לא תגזול'.

מז. ואע"פ שעובר בלא תחמוד, כמו שיתבאר בסעיף הבא, מ"מ אינו פסול לעדות, משום שאנשים סבורים שלא תחמוד היינו שלוקח בלי דמים, וכיון שטועים בכוונת הפסוק אין נפסלים לעדות.

מז. ברמב"ם כתב וכל כיוצא בזה בדבר שאפשר לקנות ממנו, משמע דבדבר שאי אפשר שיקנהו מהבעלים, אין עובר על מה שמתאוה לו. ובטור הביא בלשון הרמב"ם בדבר 'שאי אפשר לקנות ממנו', וכוונתו שאפי' בזה עובר, וכ"ש בדבר שאפשר לקנות ממנו [סמ"ע].

סימן שם

מצוה על הגזול להשיב הגזילה, ואם אין בה שוה פרוטה או נשתנית ובו י' סעיפים

ב תשרי

א כל הגזול חייב להחזיר הגזילה עצמה ולא די שיחזיר את דמיה, [אבל אין משלם כפל, דזה רק בגנב ולא בגזול], שנאמר 'והשיב את הגזילה אשר גזל' (ויקרא ה, כג). ואם אברה או נשתנית, משלם רק את דמיה והחפץ נשאר אצלו, דכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל, ודרשו אם הוא כעין שגזל יחזיר את הגזילה עצמה, ואם אינה כפי שגזלה, יחזיר את דמיה כפי שזויה בזמן הגניבה וכדלעיל סי' שנ"ג סעי' א', בין שהודרה מפי עצמו בין שבא עליו עדים שגזל כי חייב תשלומי גזילה אינו קנס, ואין נפטר ממנו ע"י הודאתו. אפלו גזל קורה ובנאה בבירה גדולה שכדי להשיב את הקורה יאלץ להרוס את כל הבנין שבנה, הואיל ולא נשתנית כי לא נעשה שום שינוי בקורה עצמה שהרי הניחה כפי שהיא בבנין, דין תורה הוא שיהיה כל הבנין ויחזיר תקורה לבדלים, אבל תקנו חכמים, מפני תקנת השבים שאם יצטרכו להרוס מה שבנו, לא יסכימו להחזיר ולשוב בתשובה, ולכן תקנו שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין. אפלו גזל קורה ועשאה בספות החג, ובא בעל הקורה ותובעה בתוך החג, נותן לו את דמיה כדי שלא יצטרך להרוס את סוכתו, ואפי' שזה הפסד רק של ימים ספורים, כי המצוה מחשיבה אותו לבנין קבע בימי החג. אבל אם תבעו אחר החג שיחזיר לו את קורתו, הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט ולא צריך להרוס שום בנין שבנה, [כי אם בנאה בטיט נחשב כבנין קבע], מחזיר את הקורה עצמה. הגם: גזל קרקע ובנה עליה בנינים גדולים, צריך לסתור הכל ולהשיב קרקע לבדלים, דלא עשו תקנת השבים בקרקע כי טעם התקנה שללא התקנה יעלים הגזול את הגזילה ולא יחזירה, משא"כ קרקע שא"א להעלימה, לא תקנו תקנה זו"ח (ר' ירוסם נל"א מ"ו).

ב הגזול פחות משה פרוטה, אף על פי שעבר כי חצי שיעור אסור מן התורה וכדלעיל סי' שנ"ט ס"א, מ"מ אינו בתורת השקפה כי לא שייך השבה בדבר שאין עליו שם ממון.

כא תשרי

ג גזל שלש אנדות שוות שלש פרוטות, והזלו וְהִירָא שְׁלֹשֶׁת שְׁוֹת שְׁתֵּי פְרוּטוֹת, וְהִחְזִיר לוֹ שְׁתֵּים, חֵיב לְהַחְזִיר הַשְּׁלִישִׁית אַע"פ שבשלישית אין בה שוה פרוטה, מ"מ חייב להשיבה הואיל וּבְתַחֲלָתָהּ הִיְתָה שְׁוֹה פְרוּטָה כ"פ.

ד גזל שנים שוות שניהם יחד פרוטה, וְהִחְזִיר אַחַת, אף על פי שגזלה אין כאן כי לא נשאר לו חוב של שוה פרוטה, מִצְוַת הַשְּׁבֵת גְּזֻלָּה אֵין כָּאֵין כי לא החזיר שוה פרוטה, וכופין אותו לקיים מצוות השבת גזילה.

כב תשרי

ה נשתנית גוף הגזלה, אף על פי שלא נתיאשו הפעלים, אין צריך להחזיר את הגזילה עצמה אלא רק את דמיה כמו שהיתה שוה בשעת הגזלה, והוא שלא יהא שנוי החזיר לבריתו שאפשר לבטל את השינוי ולהחזיר את הגזילה למצבו הקודם. כיצד נחשב שינוי החזיר דלא קנה, הגזול עצים ודבקים במסמרים ועשה מהם תבה, אינו שנוי, שהרי אפשר לפרקן וחוזרים להיות לוחות עצים בשתינו. גזל עפר ועשאו לבנה, לא קנה, שאם ידוק יפרר את חלבנה תחזור להיות עפר בשתייתה. גזל לשון של מתכת ועשאו ממבע, לא קנה, שאם יתיר הממבע יחזור להיות לשון מתכת בשתייתה, וכן כל כיוצא בזה.

ו אכל הגזול עצים ושפן שיפה אותם וקצצן, או חקק בהם ועשה כלים, או שגזל צמר וקבעו בצבע שא"ל להורידו או נפצו ניקה אותו ע"י חבטות או לבנו ניקה אותו ע"י חמרי ניקוי או עשאו לברים סוג בגד שנעשה ללא טווייה ואריגה, או

מט. וכ"ש אם גזל אחת שוה פרוטה והזלה דצריך להשיב אותה או דמיה שוה פרוטה כמו שהיתה מתחילה, אלא לרבנות נקט ג' אגודות כו', דאע"ג דכבר קיים מצות השבה במה שהחזיר שנים אפ"ה צריך להחזיר השלישית, [תוס']. והטור סיים בזה וכתב ז"ל, וכ"ש אם גזל שתי אגודות שוות שתי פרוטות והזלו ועמדו על אחת והחזיר לו אחת, שצריך להחזיר לו גם השניה שהרי לא קיים מצות השבה כלל [סמ"ע].

ז. פשטות לשון השו"ע דשיוף לבד הוי שינוי מעשה, אבל בטור כתב דבעינן לזה גם שינוי השם [סמ"ע].

שְׁגוֹל לְבָנָה וְעִשָּׂאָה עֶפֶר, אוֹ אֲבָנִים וְסִתְתָּן, אוֹ מַעוֹת וְחִתִּיכָן, חֲרִי זֶה שְׁנוֹי בְּיָדוֹ, שְׂאֵפִי אִם יַעֲשֶׂה מַעוֹת אַחֲרֹת, פְּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן וְלֹא נִחְשָׁב שֶׁהִחְזִירוּ לַקְדֻּמוֹת, וְכֵן כָּל בִּיזָא בָּזָה. וְאֵין נִקְרָא שְׁנוֹי אֲלָא אִם כֵּן נִשְׁתַּנָּה שֵׁם הַגְּזֻלָּה מִכֵּן הַשְּׁנוּי^א אֲבָל אִם לֹא נִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ, לֹא נִחְשָׁב שֶׁהִחְפֵּץ הִשְׁתַּנָּה, וְלִכֵּן בִּסְעִיף ח' וט' לֹא הוּא שִׁינוֹי מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ ע"י הַשִּׁינוֹי (טור ס"ד).

בג תשרי

ז הַגְּזֻל מַעוֹת יִשְׁנֹת וְשִׁפְן וְחֲדָשָׁן, לֹא קִנְיָה, שְׂחָרִי אַח"כ בַּמִּשְׁךְ הַזֶּה מִתְּלִישָׁנִין וְחִזּוּרִים בְּשִׁחְיוֹ וְנִחְשָׁב לְשִׁינוֹי הַחֲזוּר שֶׁלֹּא קוּנָה. גֻּזַל מַעוֹת חֲדָשִׁים וְיִשְׁנָן, קִנְיָה, שְׂאֵם יַחֲדָשִׁים פְּנִים חֲדָשׁוֹת הֵם. גֻּזַל אֲבָנִים וְסִתְתָּן, קִנְיָה. צֶמֶר, וְצִבְעוֹ אוֹ לְבָנוֹ בְּעֵינָן שְׂאֵינוֹ חֲזוּר לְבְרִיתוֹ, קִנְיָה כֹל דְּבָרֵי הַרְמ"א כִּבְר נִתְבָּאֵרוּ בִּמְחַבֵּר בִּסְעִיף ו' (טור ס).

ח גֻּזַל דָּקָל מִחֶבֶר וְקִצְצוֹ, לֹא קִנְיָה, אֲפִלּוּ בְּרֵתוֹ חוֹלִיּוֹת חוֹלִיּוֹת כִּי לֹא נִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ ע"י הַקִּצְצָה וְחִיתוּכּוֹ לַחֲלוּיּוֹת. עֲשָׂאֵו קוֹרוֹת ע"י שִׁיפוּיוֹ, קִנְיָה דְנִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ וְאֵין חֲזוּר לַקְדֻּמוֹת.

כד תשרי

ט גֻּזַל קוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת וְעֲשָׂאֵן קְטָנוֹת, לֹא קִנְיָה דְלֹא נִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ. קִצְצָן לִוְחוֹת עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמֵם, קִנְיָה.

י גֻּזַל לִוְלָב וְהַפְּרִיד עָלָיו, קִנְיָה הָעֶלְיוֹן דַּע"י הַהִפְרָדָה נִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ וְאֵין חֲזוּרִין לַקְדֻּמוֹת. גֻּזַל עָלִים וְעֲשָׂאֵן חוֹפִיָא, קִנְיָה כִּי יִכּוֹל לִפְרֹק אֶת הַחוֹפִיָא וְיַחְזִירוֹ לַמִּצֵּב שֶׁל עָלִין. טָלָה וְנִעְשָׂה אֵיל, עֵגֶל וְנִעְשָׂה שׂוֹר, קִנְיָה ע"י שִׁינוֹי הַשֵּׁם, וְקוּנָה אַע"פ שֶׁהִשְׁנוּי נַעֲשֶׂה מֵאִלּוּ (טור ס).



נא. צ"ע דבסי' שס"א שינוי השם קונה בלי שינוי מעשה, וא"כ כאן שיש שינוי השם למה הוצרך גם לשינוי מעשה. ותירץ הנתיבות דאם הגדלן עשה את השינוי השם באמת לא צריך שינוי מעשה, אבל אם אחר עשה את השינוי השם, אם אין שינוי מעשה לא מועיל שינוי השם, כיון זה יכול לחזור בו. והחכמת שלמה תירץ שכאן זה שינוי דממילא ולא מהני משא"כ בסי' שס"א איירי בשינוי בידיים.

סימן שסא

**דין יאוש, ואם יש עמו שינוי השם או שינוי רשות
ובו ה' סעיפים**

כה תשרי

א יאוש לחוד לא קנה וצריך להחזיר את החפץ עצמו².

ב יאוש עם שנוי השם אפי' כשהוא גרוע שחוזר לבריתו, יש אומרים שקונה ואינו צריך להחזיר אלא דמיה אע"פ שהוא גרוע שחוזר לקדמותו, מ"מ בצירוף עם יאוש קנה.

כו תשרי

ג במה דברים אמורים שקנה, בידוע שנתאשו הפעלים. אבל סתם גזילה לא הוי יאוש בפעלים כיון שידוע מי גזלו, לא מתייאש כי מתכנן להוציא ממנו בדיינים. [ועי' לקמן סי' שס"ח אם יש חילוק בין גזלן ישראל לגזלן גוי].

ד יאוש עם שנוי רשות היינו שמכרו לאחר, קנה הלוקח, ונתפארו משפטיהם בסימן שנ"ג סעי' ג', ושם הובא מחלוקת אם קנה דווקא כשהיאוש היה לפני השינוי רשות, או אפי' אחר השינוי רשות.

כז תשרי

ה לא הוי שנוי רשות, אלא אם בן מכרו או נתנו לאחר ואפי' ידע הלוקח שהדבר גנוב, נחשב שינוי רשות. יש אומרים (נימוק"י פרק מו"ה) דאם מכרו באחריות שאם יתברר שהדבר גנוב, יחזיר לו את כספו או נתנו בטעות שהנותן והמקבל חשבו שנותן לו חפץ ששייך לנותן או בעל ברהו, לא מקרי שנוי רשות² (משנכר רש"ט סימן תתקס"ח), אבל אם בא אחר ונטלו מבית הנגלן שלא מרצונו של הגזלן, באלו נטלו הוא עצמו מבית הפעלים וממילא לא נחשב שינוי רשות, ולא קנאו, ולכן אם ירצה הנגלן גובה מהגזלן הראשון או מהשני,

נב. ואם קידש בו את האשה, יש מהראשונים שכתבו שצריכה גט לחומרא [סמ"ע].
נג. הש"ך כתב דיש חולקין בזה. ובאופן שהחליף עמו עבור חפץ אחר, הביא בש"ך די"א דלכו"ע הוי שינוי רשות, וי"ח.
נד. במכרו באחריות הש"ך חולק וס"ל דנקרא שינוי רשות.

או אם ירצה ינקה חצי מזה וחצי מזה. ואם פָּרַעו הגזלן חֲשֵׁנִי לְרֹאשׁוֹן ששילם לראשון על מה שגנב ממנו, או שֶׁהִגְזֵלָן הָרֹאשׁוֹן מִחַל לְשֵׁנִי על מה שגנב ממנו, אינו בָּלוּם אין זה פוטר את השני מתביעת הנגזל ממנו, כִּי אֵין דִּינֹו שֶׁל שֵׁנִי אֵלָּא עִם הַבְּעָלִים הנגזל, דכיון שנחשב שהוא גנב מהבעלים, אי"כ כל זמן שלא החזיר לבעלים עצמן לא יצא ידי חובת השבת הגזילה, לֹא שָׁנָא אִם יָדַע חֲשֵׁנִי שֶׁהוּא גֹזֵל בְּיַד הַגְזֵלָן, לֹא שָׁנָא שֶׁלֹּא יָדַע, וְאִפְּלוּ אִם אִכְלוּ חֲשֵׁנִי וחייב רק דמיו, מ"מ חֵיב לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים כיון שלא נחשב שינוי רשות, חייב לשלם לבעלים הראשונים.

ו בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שהשני חייב לבעלים אפי' אכלו ואינו בעין, שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ. אֲכָל אִם נִתְיָאֲשׁוּ וְכֹא אַחֵר וְאִכְלוּ, פְּטוּר, נִחַי שְׂאֵם הָיָה בְּעֵין הָיָה חֵיב לְהַחזִירוֹ כִּי יאוּשׁ לבד לא קונה, עֲתָה שֶׁאִכְלוּ, פְּטוּר דְּכֹתִיב 'וְהָשִׁיב אֶת הַגְזִילָה אֲשֶׁר גָּזַל', רק כשהוא בעין שגזל, לאפוקי אם אינו בעין דהגזלן עצמו חייב אף כשאינו בעין, מושא"כ אדם אחר שגזלו מהגזלן, דפטור אם אינו בעין אם זה כבר אחר יאוש"י.

כח תשרי

ז מֵת הַגְזֵלָן וְהוֹרִישׁ הַגְזֵלָה לְבָנָיו, לֹא הָיוּ שְׁנֵי רְשׁוֹת דָּבָר קָם בַּמָּקוֹם אֲבִיו, אֵלָּא הָיוּ בָּאֵלּוּ אֲבִיהֶם קָיָם שֶׁאֲצֵלוּ הָרֵין הוּא, שְׂאֵם הוּא בְּעֵין וְלֹא נִשְׁתַּנִּית, צָרִיכִים לְהַחזִירוֹהָ אֲפֹלוּ נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאִם נִשְׁתַּנִּית שִׁינוּי שֶׁאֵין חוּזר וְהִיא קְנִימָה, נֹוֹתָנִים דְּמִיתָ. אֲכָל אִם אִכְלוּהָ, בֵּין בְּחַי הָאָב בֵּין לְאַחֵר מוֹתוֹ, אִם קָדָם יֹאוֹשׁ אִכְלוּהָ חֵיבִים לְשַׁלֵּם, לְאַחֵר יֹאוֹשׁ פְּטוּרִים מֵהַטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאָר בִּסְעִי ו', וְמֵה שֶׁפְּטוּרִים הוּא רַק אִם לֹא הָיִיתָ אֲבִיהֶם נְכֻסִים קִרְקָעוֹת, [ובזה"ו] אחר תקנת הגאונים, ה"ה מטלטלין], אֲכָל אִם הָיִיתָ אֲבִיהֶם נְכֻסִים, אֲפֹלוּ אִכְלוּהָ אַחֵר יֹאוֹשׁ חֵיבִים לְשַׁלֵּם דִּנְכָּסֵי אֲבִיהֶם הַגְזֵלן הַשְׁתַּעֲבָדוּ לַפְּרוֹעַ לִנְגוּל. וְכֵן אִם מִבְּרָה הָאָב אוֹ נִתְּנָה לְאַחֵר אַע"פ שֶׁהִשְׁנִי קוֹנֶה מִדִּין יֹאוֹשׁ וְשִׁינוּי רְשׁוֹת וְכַדְלָעִיל, מ"מ אִם הָיִיתָ הַגְזֵלָן נְכֻסִים, חֵיבִים בְּנוֹי לְשַׁלֵּם. וְאֵין חֲלּוּק בֵּינָם לְקַמְנִים אַע"פ שֶׁתִּמֵּיד אֵין מִקְבָּלִים עֵדִים בְּפָנֵי נִתְבַּעִים קִטְנִים, דְּנִחְשָׁב שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַעַל דִּין, בְּעִידֵי גִזְלָה מִקְבָּלִין. וְאִם אָמְרוּ הַגְזֵלָּיִם בְּטַעֲנַת בְּרִי יוֹדְעִים אֲנִי שֶׁעָשָׂה אֲבִינוּ חֲשִׁבּוֹן עִמָּךְ וְלֹא נִשְׁאַר לָךְ בָּלוּם בְּיָדוֹ אוֹ שֶׁאֻמְרִים שֶׁאֲבִיהֶם אָמַר לָהֶם כֵּן, נִשְׁאָמְרִים בַּמָּגוּ



נח. כתב בהגהות אשרי שהנגזל יכול לתבוע את הגזלן השני מכח שיעבודא דר' נתן, ומה שכתב המחבר דפטור היינו אם הגזלן הראשון מחל לשני, פטור השני מהבעלים הראשונים. והברכת שמואל מסתפק אם הנגזל מחל לשני האם ייפטר השני מהראשון, וצדדי הספק האם חייב השני הוא מטעם מזיק לראשון, ולצד זה לא מהני מחילת הנגזל. או שהגזלן הראשון זכה מהנגזל את זכות התביעה לגבות מהשני, ולצד זה מהני מחילת הנגזל, וצ"ע.

שהיו טוענים החזרנו לך, דהוי נאמנים אפי' גזל בפני עדים [אפי' למ"ד הגזול בעדים צריך להחזיר בעדים, היינו רק הגזלן עצמו ולא בניו]. וַיֵּשׁ אֲמָרִים דְּהָנִי מְלִי בְּשִׁאֵין יָדוּעַ שְׁגוּלָה אֲבִיָּהֶם, אֶלָּא עַל פִּיהֶם שֶׁהוּדוּ בְּכך, אֲכַל אִם הָיוּ עֲדִים שְׁגוּלָה, אֵינֶם נֶאֱמָנִים דְּהוּי מִגּו דְּהֶעֱזָה, דְּכִיוּן שִׁישׁ עֵידִי גוֹזִילָה, יִרְאִים לִמְרָה שֶׁהִחֲזִירוּ לוֹ שְׁלֵא בְּפִנֵּי עֲדִים, וּמַעֲדִיפִים לְטַעוֹן שֶׁאֲבִיָּהֶם עָשָׂה עִמּוֹ חֲשָׁבוֹן, וְלִיכָא מִגּוּיָא.

ח הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֲדִים, יֵשׁ אֲמָרִים שְׁאִינֻ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ בְּעֲדִים כְּמוֹ הַמְּלוּה בְּעֲדִים שֶׁאֵצֶל לְפִרְעוֹ בְּעֲדִים, וַיֵּשׁ אֲמָרִים שְׁצָרִיךְ דְּדוּקָא הַלּוּוּאָה שְׁעוּמַדַּת לְפִירְעוֹן, נֶאֱמָן שֶׁפִּרְעַת שְׁלֵא בְּעֲדִים, מִשָּׁא"כ גוֹזִילָה שֶׁאִינָה עוּמַדַּת לְפִירְעוֹן.

סימן שסב

השביחה הגזילה ביד הגזול ממילא

ובו י"ג סעיפים

כט תשרי

א הַגּוֹזֵל שְׁלֵא נִשְׁתַּנֵּית, אֶלָּא הָרִי הָיָא כְּמוֹ שְׁחִיתָה, אָף עַל פִּי שְׁנִיתָאִשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְאָף עַל פִּי שְׁמַת הַגּוֹלָן וְהָרִי הָיָא בְּיַד בְּנִי, הָרִי זֶה חוֹזֶרֶת לְבַעֲלָיָהּ בְּעֶצְמָהּ כִּי יֵאוּשׁ לְבַד לֹא קוֹנָה כְּדִלְעִיל סִי' שֶׁס"א סִי' א', וּבִיד בְּנִי לֹא נִחְשָׁב שִׁינוּי רְשׁוֹת כְּדִלְעִיל סִי' שֶׁס"א סִי' ז'. וְאִם נִשְׁתַּנֵּית בְּיַד הַגּוֹלָן, אָף עַל פִּי שְׁעָרֵין לֹא נִתְיָאִשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה, קִנְיָאָה בְּשִׁנּוּי אִפִּי' בְּלִי יֵאוּשׁ, דְּחִיּוּב הַשְׁבָּה הוּא רַק אִם הוּא כְּעִין שְׁגוּלָה, וּמִשְׁלֵם דְּמִיָּה בְּשַׁעֲת הַגּוֹלָה דְּקִנָּה רַק גּוֹף הַחֶפֶץ, אֲבָל נִשְׁאָר חַיִּיב דְּמִיָּה, כְּפִי שֶׁהִיתָה שׁוּוֹה בְּשַׁעֲת הַשִּׁינוּי.

ב נִתְיָאִשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית, אַע"פ שֶׁלֹּא קִנָּה גּוֹף הַחֶפֶץ כִּי הִיָּה רַק יֵאוּשׁ לְחֹדֶר, מ"מ קִנָּה הַגּוֹלָן כָּל הַשְׁבָּח שֶׁהַשְּׁבִיחַ אַחֵר יֵאוּשׁ, וְאִינוּ מִשְׁלֵם אֶלָּא בְּשַׁעֲת הַגּוֹלָה, וְדָבָר זֶה מְדַבְּרִיָּהֶם, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׁבִיחַ כְּדִי שִׁיִּסְכִּימוּ לְהַחֲזִיר אֶת הַגּוֹזִילָה. וְכִשְׁמִחָה לֹא גּוֹף הַגּוֹלָה בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא קִנָּה כִּי לֹא הִיָּה שִׁינוּי, שְׁמִין לֹא לְגוֹלָן הַשְּׁבִיחַ וְנִזְמַל סְכּוֹם זֶה מִן הַגּוֹלָל.

נו. והש"ך כתב דודאי נאמנים אפי' במגו דהעזה, וטעם שיטה זו דאיירי שהגזילה בעין והעדים ראוהו ביד הגזול, דבזה אין נאמנים הבנים לומר שהחזירוהו, דהוי מגו נגד עדים.

נו. ומבואר בדברי השו"ע דתקנה זו היא רק אחר יאוש, כן הוא שיטת הרמב"ם. אבל

ל' תשרי

ג מְכִירָה הַגִּזְלָן אִם נִתְּנָה בְּמִתְנָה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּנֵּית הַגִּזְלָה, אֵינָה חוֹזֶרֶת בְּעֶצְמָה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ. הוּאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה וְנִתְיָנָה בֵּין לְאַחַר מְכִירָה וְנִתְיָנָה, קִנְיָאָה הַלּוֹקֵחַ בְּיָאוּשׁ וְשְׁנוּי רִשּׁוּת וּא"צ לִהְיוֹרֵי כָל לִבְעָלִיו, כִּיּוֹן שִׁכְבַּר נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ, וְהוּא לֹא נִתְחַיֵּב בְּהִשְׁבָּתוֹ, כִּי לֹא הוּא גִזְלוֹ, וְלֹכַן ס"ל לְשִׁטָּה זוֹ דְּמַהֲנִי יָאוּשׁ אִפִּי אַחֵר שֶׁהִגִּיעַ לִיד הַלּוֹקֵחַ. וְיֵשׁ חוֹלְקִין דְּשִׁנּוּי רִשּׁוּת מַהֲנִי רַק אִם זֶה הִיָּה אַחֵר שִׁכְבַּר נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְעֵינִן לְעֵיל סִימָן שֶׁנ"ג סעי' ג'. (טור סימן שנ"ג נ"ס ה"ר"ע).

ד הַגִּזְלָן וְהַשֹּׁבֵת וּמְכַר אִם הוֹרִישׁ לִפְנֵי יָאוּשׁ, מִה שְׁהַשְׁבִּית הוֹרִישׁ, וּמִה שְׁהַשְׁבִּית מְכַר, וְקִנְיָה לּוֹקֵחַ אִם יוֹרֵשׁ אֶת הַשֹּׁבֵת אַע"פ שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מ"מ לְעֵינֵי לּוֹקֵחַ תִּקְנוּ חֲכָמִים שֶׁהִשְׁבַּח שְׁלוּמֵי, וְאַע"פ שֶׁגוֹף הַחֶפֶץ חוֹזֵר לִבְעָלִיו כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ, מ"מ סִכּוּם הַשִּׁבְחָה שֶׁל הַלּוֹקֵחַ, וְלֹכַן נִזְמַל דְּמִי הַשֹּׁבֵת מִהַגִּזְלָן, וּמִחֲזִיר גּוֹף הַגִּזְלָן, וְחֲזִיר הַגִּזְלָן וְנִזְמַל דְּמִי הַשֹּׁבֵת מִהַגִּזְלָן, שֶׁחֲרִי לֹא נִתְיָאֲשׁוּ וְלֹכַן צָרִיךְ לִהְיוֹרֵי אֶת גּוֹף הַגִּזְלָן. וְכֵן אִם הַשֹּׁבֵת הַלּוֹקֵחַ אִם הַיּוֹרֵשׁ, נִזְמַל הַשֹּׁבֵת מִהַגִּזְלָן.

א מרחשון

ה מְכַר הַגִּזְלָן לְגוֹי, וְהַשֹּׁבֵת הַגּוֹי, הַשֹּׁבֵת חוֹזֶרֶת לְבְּעָלִים דִּהְיוֹרֵת הַשִּׁבְחָה לּוֹקֵחַ הוּא מִכַּח תִּקְנַת חֲכָמִים, וְלִגּוֹי לֹא תִקְנוּ.

ו מְכַר הַגּוֹי לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר שְׁהַשְׁבִּית מִסְפָּקָא לִיה לְגַמ' אִם הַיִּשְׂרָאֵל לֹא זֹכֵה בִּשְׁבַח כִּיּוֹן שֶׁבֶּא מִכַּח גּוֹי וּבְגוֹי לֹא תִקְנוּ, אוֹ כִּיּוֹן שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל תִּקְנוּ לוֹ שִׁיזְכָּה בִּשְׁבַח, וְלֹא



דעת הטור והרא"ש שאף קודם יאוש תקנו חכמים שהשבח של הגזלן, וזה מה שכתב הרמ"א לקמן סעי' ח' דיש חולקין, וקאי גם על כאן.

נח. כן הוא לדעת הרמב"ם שתקנת השבים בגזלן הוא רק לאחר יאוש, אבל לדעת הרא"ש והטור שהזכר בהערה הקודמת, גם הגזלן קונה, וא"כ אין הגזלן צריך לשלם לבעלים את השבח.

נט. ולענין האם באופן זה חוזר הגזלן וגובה שבח זה מהגזלן, כתב הע"ש שאין גובה ממנו כיון שלא הושבחה בידו, והסמ"ע תמה דהא איירי בשבח שהושבח מאיליו, ואם לא היה גזלן היה משביח אצל הבעלים, ויש ליישב דאם הושבח אצל הגזלן, הרי קיבל מהלוקח דמים גם על השבח משא"כ כשהושבח אצל הלוקח, אבל כל זה אינו מוכרח [סמ"ע]. והנתיבות כתב דדוקא כשהושבח אצל הגזלן, הרי בשעת המכירה הוי כתבירה או שתייה שחייב לפי שוויו בשענה זו, משא"כ כשהושבח אצל הלוקח משלם כשעת הגזילה וא"א לחייבו על מה שהושבח אח"כ.

נפשט הספק, ולכן הואיל והגזלן ישראל וזה שגדלו ישראל, קנה השבח מספק. ואם תפס הגזלן את השבח מהלוקח, אין מוציאין מידו כיון שהוא מוחזק.^פ

ב מרחשון

ז בבר נתבאר לעיל סימן שנ"ד סעי' א-ב שהגזלה שהשביחה אחר יאוש או אחר שנשתנית, השבח לגזלן אף על פי שהשביחה מאליה ולא ע"י מעשה של הגזלן. ביצה, גזל פרה ונתעברה אצלו, בין שילדה קדם שתבעו בדין בין שערין לא ילדה, גזל רחל ונמנעה אצלו, בין שגזזה קדם שתבעו בדין, בין שערין לא גזזה, הואיל ונתיאשו הפעלים, משלם בשעת הגזלה כיון שהושבחה אחר יאוש, השבח לגזלן. ולענין אם מחזיר הבהמה עצמה ומקבל דמי השבח או שמחזיר דמיה, אם ילדה וגזזה כיון דהוי שינוי גם בבהמה ע"י העיבור עם הלידה, הגזות והולדות וגם הבהמה של גזלן ומחזיר דמי הבהמה כפי שהיתה שווה בשעת הגזילה. ואם עדין לא ילדה ולא גזזה, דעצם העיבור לא נחשב לשינוי שיקנה על ידו את הבהמה, לכן שמיין לו את דמי השבח, ונוטל השבח מהגזלן ומחזיר הבהמה עצמה.

ח גזל פרה מעברה, ונתיאשו הפעלים, ואחר כך ילדה, רחל מעונה, ונתיאשו הפעלים, ואחר כך גזזה כיון שיש גם יאוש, מהני שינוי זה לקנות את הבהמה, ולכן משלם דמי פרה העומדת לילד ודמי רחל העומדת לגזו אם בשעת הגזילה כבר היתה בסוף ימי עיבורה, משלם כמה שווה פרה העומדת לילד דאינה שווה כמו שכבר ילדה, כי יש סיכונים בפרה ובוולד, ואם היתה בתחילת עיבורה או באמצעה, שמיין כמה שווה כזו פרה במצב זה. ואם לפני יאוש וקדם שנשתנית ילדה או גזזה, הרי הגזות והולדות של פעלים, ואף על פי שנתעברה או נמנעה ביד הגזלן, לא נחשב לשינוי דהוי שינוי החזור כי אפשר לגזזה או ללדת, והואיל ולא נתיאשו הפעלים ולא נשתנית הגזלה, ולכן בין היא ובין השבח ברשות בעליה אף על פי שהגזלן חייב באנסים כי לא הקנו את השבח לגזלן לפני יאוש. הגה: כל אלה דברי הרמב"ם דתקנת השבים לענין הזכייה בשבח הוא רק לגזלן אחר יאוש או ללוקח אף לפני יאוש, אבל יש חולקין, וכמו שנתבאר ריש סימן שנ"ד סעי' א' ושנ"ו^פ ולשיטה זו אף קודם יאוש השבח של הגזלן. ואפלו שנוי החזור לברירתו, כגון עפר ועשאו לבנים, אף על גב דלא קנה

פ. והרמ"א שפוסק בכמה מקומות שבספק לא מהני תפיסה כמו תקפו כהן מוציאין מידו, כתב הסמ"ע דכאן נחשב כספק בגמ' ולא ספק במציאות ולכן מהני תפיסה. ודעת הש"ך דגם כאן מוציאין מידו.

סא. אה. לא מצאתי בסי' שנ"ו מענין זה, וצ"ע.

כְּדִלְעִיל סִימָן ש"ס דלענין קניית הבהמה לא נחשב שינוי הקונה, מ"מ שֶׁבַח מִיָּהָ קָנָה, וְצָרִיד הַבְּעִלִּים לְהַחֲזִיר לוֹ לַגּוֹלָן שֶׁבַח^כ (טור ס"ו).

ג מרחשון

ט בַּמָּח דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁגוּלָן לֹא קוֹנֶה שֶׁבַח לִפְנֵי יָאוֹשׁ, בְּשֶׁבַח חֶבֶא מֵאֲלִיּוֹ, כְּגוֹן גְּזוּת וּלְדוּת. אֲבָל אִם הִיתָה כְּחוֹשָׁה וְהוֹצִיאָה הַגּוֹלָן עָלֶיהָ הוצאות וּפְטָמָה, אֶפְלוּ לִפְנֵי יָאוֹשׁ, נוֹטֵל מִהַגְּזוּל שֶׁבַח חֶפְטוּם כִּיוֵּן שֶׁשֶׁבַח זֶה בֹּא מִכּוּחוֹ, וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה מִשֶׁבַח שֵׁישׁ בּוֹ הוֹצֵאָה^כ.

י גְּזוּלָה שְׁלֹא נִשְׁתַּנֵּית וְהוֹקֶרֶת, אֵת עַל פִּי שְׁנֵתִיאוֹשׁוֹ חֶפְעִלִּים מִמֶּנָּה, כִּיוֵּן שִׁיאוֹשׁ לִבְדֹּ לֹא קוֹנֶה חֲרִי זֶה חוֹזֶרֶת לִבְעִלִּים וְאֵין לַגּוֹלָן בָּהּ כְּלוּם^כ, שְׁלֹא תִקְנוּ לַגּוֹלָן אֶת הַשֶּׁבַח אַחֵר יָאוֹשׁ, אֲלֵא כְּגוֹן שֶׁבַח גְּזוּת וּלְדוּת, אֲבָל שֶׁבַח חִיקָר, אִם הִיתָה הַגְּזוּלָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ אֵינּוּ זֹכֶה בָּהּ. הַגּוֹלָן חֲבִית שֶׁל יִיָּן מִחֲבֵרוֹ וְחֲרִי הִיא שְׁוֹה דִּינָר בְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה, וְהוֹקֶרֶת אֶצְלוֹ וְעֹמְדָה בְּאַרְבָּעָה, שֶׁבֶר הַחֲבִית אוֹ שְׁתֵּה אוֹתָהּ, אוֹ מִכָּרָה אוֹ נִתְּנָה בְּמִתְנָה אַחֵר שֶׁהוֹקֶרֶת, מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה בְּשַׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם, שְׁאֵלוּ הַנִּיחָה הִיתָה חוֹזֶרֶת בְּעֶצְמָהּ לִבְעִלֶיהָ כִּשְׁהִיא שְׁוֹה אַרְבָּעָה, וְא"כ הוֹקֶרֶת בִּרְשׁוֹת הַבְּעִלִּים, וְלִכֵּן מַחֲיִיבִים אוֹתוֹ גַּם עַל מַעֲשֵׂה הַשְּׁבִירָה וְלֹא רַק עַל מַעֲשֵׂה הַגּוֹזֵלָה, שֶׁהִזִּיק דְּבַר שְׁוֹה אַרְבָּעָה, לִכֵּן מִשְׁלֵם אַרְבָּעָה. נִשְׁבָּרָה מְעַצְמָה אוֹ אֲבָרָה, מְשַׁלֵּם דִּינָר בְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה כִּי מִה שֶׁמַּחֲיִיבוֹ הוּא רַק מַעֲשֵׂה הַגּוֹזֵלָה, וְזֶה הִיא שְׁוֹה רַק דִּינָר אֶחָד.

ד מרחשון

יא הִיתָה שְׁוֹה בְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה אַרְבָּעָה, וּבְשַׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם דִּינָר, מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה בְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה, בֵּין שֶׁשֶּׁבָּרָה אוֹ שְׁתֵּאָה בֵּין שֶׁנִּשְׁבָּרָה אוֹ אֲבָרָה מֵאֲלִיָּה דאע"פ שֶׁמַּחֲמַת מַעֲשֵׂה הַשְּׁבִירָה אֵינוֹ חַיִּיב אֵלָּא אַחַת, מ"מ יֵשׁ עֲלָיו אֵת הַחַיִּיב מִמַּחֲמַת מַעֲשֵׂה הַגּוֹזֵלָה שֶׁהִיא שְׁוֹה אַרְבָּעָה, וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

יב הַגּוֹלָן אֲשֶׁבּוּל שֶׁל תְּמָרִים, וְכוּ' חֲמִשִּׁים תְּמָרִים, וְאִם יִמְכְּרוּ בָּלָם בְּיַחַד אֵינּוּ שְׁוֹה אֲלֵא אַרְבָּעִים וְתִשְׁעֵי פְרוּטוֹת וְאִם יִמְכְּרוּ כָּל אַחַת בְּפָנֶי עֶצְמָהּ

כ. וְה"ה כִּשְׁלֹא הִיא אִפִּי שִׁנּוּי הַחוֹזֵר, כְּגוֹן שְׁגוּל פָּרָה מַעֲוֵבֶת בְּתַחֲלִיל עֵיבוּרָה וְהַמְשִׁיכָה לְהִיּוֹת אֶצְלוֹ וְהַעֲוֵבֶר גָּדֵל וְשְׁוֹהָה יוֹתֵר, וְהַחֲזִירָה קוֹדֵם שִׁלְדָה, הִפְרַשׁ הַשֶּׁבַח בֵּין שַׁעַת הַגְּבִיבָה לַשַּׁעַת הַהִשְׁבָּה, שִׁיךְ לַגּוֹלָן [סמ"ע].

כ. אֲבָל נִתְפַּטְמָה מֵאֲלִיָּה דִּינָה כַּהוֹקֶרֶת שִׁתְּבָאֵר בְּסַעֲיָהּ הַבָּא [ש"ך].

כ. אִפִּי נִתְיַקֶּרֶת אַחֵר הָיָאוֹשׁ וְדֹלָא כַּמַּהֲרֵשׁ"ל שֶׁמַּחֲלֵק בִּזָּה [ש"ך].

יִשְׁוּוּ חֲמִשִּׁים, אִינוּ מְשַׁלֵּם אֶלָּא אַרְבָּעִים וְתַשְׁעָה כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁמִּקְלִים לְמִזְיָק שֶׁאֵם אָכַלָּה בְּהִמְתּוֹ עֲרוּגַת פִּירוֹת אֵין נִישׁוּם בִּפְנֵי עֲצֻמָּה אֵלָּא אֵגֵב כָּל הַשְּׂדֵה סָה.

ה מרחשון

יג הגזול בְּלִי וְשָׁכְרוֹ, אֵין אוֹמְרִים יִתֵּן הַשָּׁכְרִים וְיִשְׁלִים עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ לַעֲנִין מִזִּיק, אֵלָּא כֵּאֵן הַשְּׁכָרִים נִשְׁאָרִים לְגֻזֵּן וְהוּא מְשַׁלֵּם כָּלִי חֹדֶשׁ, וְדִינוּ בְּכֹמוֹ שְׁנֵת־בָּאָר בְּסִימָן שֶׁנֶּ"ד [סְעִיף ה', ע"ש].

סימן שסג

הגזול בהמה ועבדים והוקינו, והדר בחצר חבירו

שלא מדעתו

וכו י"א סעיפים

א אם נפחתו דמי הגזילה מחמת שאירע בה איזה דבר, יכול הגזול לומר לגזול הרי שלך לפניך, אבל אם ע"י אירוע זה נחשב שהגזילה השתנתה, אין יכול לומר הרי שלך לפניך, ומשלם כשעת הגזילה, וכעת בא לפרט מה נחשב שינוי ומה לא. גזול בהמה והוקינה או כְּחֻשָּׁה כְּחֵשׁ שְׁאִינוּ יָכוֹל לְחֹזֵר, כְּגֹזֵן חֲלָאִים שְׁאִין לֶהֱם רְפוּאוֹת תַּעֲלָה שִׁמְעִילִים אֲרוּכָה לְמַחֲלָה זֶה, או שְׁגֹל מְטֵבֵעַ וְנִסְכֵּךְ או פֶּסֶל הַמֶּלֶךְ אַע"פ שֶׁלֹּא אִירַע שׁוּם שִׁינוּי בְּגוֹף הַמִּטְבֵּעַ, מ"מ כִּיוֵן שֶׁאֵין רֹאוי כָּלִל לְשִׁימוּשׁ, נִחְשָׁב כְּנִשְׁתַּנָּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִטְבֵּעַ אֶפְסֹל פֶּסֶל הַמֶּלֶךְ וְאִפִּי לֹא יוֹצֵא בְּשׁוּם מַלְכוּת, מ"מ אוֹמֵר לוֹ הָרִי שְׁלֶךְ לִפְנֵיךְ כִּיוֵן שֶׁלֹּא חָל שׁוּם שִׁינוּי בְּגוֹף הַמִּטְבֵּעַ (טור ס"א נֶסֶם הַר"ס), או שְׁגֹל פְּרוֹת וְהִרְקִיבוּ כֻּלָּם או רֹכֶם, וְאִפִּי מִחֲצָה דֵינוֹ כְּרוּב, או שְׁגֹל יָיִן וְהִחְמִיץ, הָרִי זֶה כְּמוֹ שְׁגֹל בְּלִי וְשָׁכְרוֹ, וּמְשַׁלֵּם בְּשַׁעַת הַגִּזְלָה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לַעֲלִיל ס' ש"ס"ב סעי' י'. אֲבָל אִם גִּזַּל בְּהִמּוֹת וּבְחֻשֵׁי כְּחֵשׁ שְׁאִפְשָׁר לְחֹזֵר, או שְׁגֹל עֲבָדִים וְהִקְיֵנו אַע"ג שֶׁאֵין שׁוּוֹה כְּלוּם, מ"מ אֵין דּוּמָה לְבִהמָה שֶׁהוֹקִינָה, דַּעֲבָד דֵינוֹ כְּקִרְעָה שֶׁאֵין נִגְזָלָה וְנִמְצָאָה כָּל הַזְמַן בְּרִשׁוֹת בְּעִלִּים, וְלִכֵּן אוֹמֵר לוֹ הָרִי שְׁלֶךְ לִפְנֵיךְ, או שְׁגֹל מְטֵבֵעַ וְנִפְסָל בְּמִדְּיָנָה זֶה וְהָרִי הוּא יוֹצֵא בְּמִדְּיָנָה אַחֲרָתָה, או שְׁגֹל פְּרוֹת וְהִרְקִיבוּ רַק מִקְצָתָם, או תְּרוּמָה וְנִיטְמָאָה, או שְׁגֹל חֶמֶץ וְעֵבֶר עָלָיו

כה. שמעתי ממנו"ח שאם מכר כל אחת בפני עצמה וקיבל חמישים, צריך לתת את כל הכסף לגזול, כי התמרים שמכר היו שייכים לגזול [כסף הקדשים].

הפסח^כ, או בהמה ונעברה בה עברה כמו רובע ונרבע, או נפסלה מלקרב, או שהיתה יוצאת לסכל טעם תרומה ונטמאת וחמץ שעבר עליו הפסח או בהמה שנפסלה למזבח משום דלא נשתנה כלום בעצם הדבר, ולא דמי למטבע שנפסל דכיון דלא יוצא בכל המדינה נחשב היזקו ניכר, משא"כ בכל הדברים הנ"ל שאין בהם שינוי אומר לו הרי שלך לפניך, ומחזיר אותה בעצמה.

ו מרחשון

ב במה דברים אמורים שאפי' שנאסר בהנאה יכול להחזירה כך, בשחזיר הגזלה בפועל. אבל אם נשרפה הגזלה או אברה אחר שנאסרה בהנאה, חייב לתחזיר לו דמיה בשעת הגזלה כיון שלא קיים מצוות השבה בגזילה עצמה, חייב להשיב דמיה כמו שהיתה שוה קודם שנאסרה בהנאה.

ג הגזל בהמה ונשא עליה משא, או רכב עליה או חרש או דש בה וכיוצא בזה והחזירה לבעליה, אף על פי שעבר בלא תעשה של 'לא תגזול', אינו חייב לשלם כלום אע"פ שמנע מהבעלים להשתמש בה בזמן זה, שהרי לא הפסידה ולא הכחישה^כ ונחשב שמחזיר מה שגזל, דכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה. ואם התקן אדם זה לגזל או לעשוק או לעשות מעשים אלו פעם אחר פעם, קונסין אותו היינו ע"י גדול הדור או ע"י ב"ד שקיבלום הרבים עליהם, ואפלו בחזין לארץ, ושמן השקר או השבח שהשביח בהמה במשאו או ברכיבתו או בחרישתו ומשלם לגזול.

ז מרחשון

ד גזל מטלטלין ועשה בהם מלאכה, אפי' עומדים להשכרה, כיון שנתכוון לגזולו ועומד ברשותו, אין חייב לשלם שכירותו דכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה. התוס' עבדו של חבר ועשה בו מלאכה, ולא במלו מלאכה אחרת של רבו, שלא היה צריך לעבודתו באותה שעה, פטור, שגזל לו לאדם שלא ילמד עבדו דרכי הבמלה ולכן אע"פ שהעבד נכחש מעט ע"י עבודתו, מ"מ מה שנוה לו בעבודתו הוא כנגד חיסרון זה. ואם במלו מלאכה אחרת של בעליו, כיון שעבד כקרקע שאינו

פו. ואם באמצע פסח אומר לו הרי שלך לפניך, לדעת החק יעקב צריך לשלם דמיה, ולדעת הקצוה"ח נפטר בכך.

פז. היינו כחש דלא הדר וכדלעיל סעי' א'. ובכחש דהדר שנעשה על ידי הגזלן כתב בנתיבות דתלוי במחלוקת בס"י ש"ז סעי' א' אם מזיק בהמה בכחש דהדר, אם מחוייב.

נגזלם, א"כ עומד ברשות בעליו, ונחשב שחסרו ממון, ולכן מְשַׁלֵּם לוֹ על השימוש בעבד כפועל.

ה התוקף ספינתו של חברו ועשה בה מלאכה, אם אינה עשויה לשכר, שְׁמִינ בָּמָה פִּיחָתָהּ וּמְשַׁלֵּם אם נתכוון לגזילה, חייב מדין שמשלם כשעת הגזילה, ואם לא נתכוון לגזילה חייב מדין מזיק. ואם היא עשויה לשכר, אם ירד לה בתורת שכירות, הואיל וירד שלא ברשות, אם רצה הפעל לטל שכרה, נוטל ובאופן זה אין נוטל פחתה, כיון שנעשה מחמת המלאכה, והרי שילם על השימוש בה, רצה לטל פחתה, נוטל כיון שנטלה שלא ברשות. ואם ירד לה בתורת גזל, נותן הפחת ולא שכר הספינה דמשלם כשעת הגזילה, וכן כל פיוצא בזה. והוא הדין אם נטלה על דעת שאילה שלא מדעת, גזלן הוי דשואל שלא מדעת הוי גזלן. הגה: ואם שכרה השכירה הגזלן לאחר, צריך להחזיר השכר לבעלים, הואיל ועומדת להשכר א"כ אין הגזלן יכול לעשות סחורה בפירו חבריו (טור ס"ה נסח הרמ"ה). ועין לעיל סוף סימן ש"ח סעי' ז' מדינין אלו.

ח מרחשון

ו הדר בחצר חברו שלא מדעתו אפי' בחצר שלא עומדת להשכרה, ואותו אדם אין דרכו לשלם על דירתו, כיון שאמר לו צא, ולא יצא, חייב לתן לו כל שכרו כיון שגילה דעתו שלא נחא ליה שיגור שם בלי תשלום, ועי' להלן ברמ"א. ואם לא אמר לו צא, אם אותה חצר אינה עשויה לשכר, אינו צריך להעלות לו שכר דאינו חסר, ואף על פי שהוציא את בעל הבית בעל כרחו מן הבית והוא דר בו דמה שהבעה"ב היה צריך כעת לשכור מקום אחר, נחשב רק לגרמא (מרדכי פרק כ"ד הנגל). ואפלו היה רגיל להשכירו לחצר זו, רק שעבדיו לא עבדו למיגר כי אין שוכרים או סיבה אחרת, בטר האי שעתא אזלינן ונחשב שאינו חסר (נימוק"י פרק הנ"ל), אף על פי שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו, שזה נהנה וזה אינו חסר פטור, ואע"ג שיש מעט חיסרון בשימושו, מ"מ נוח לבעלים שמשתמש בחצר זה ועי"ז החצר אינה שוממת. הגה: ודקא שכר דר בו בזה אומרים שכיון שלא חסר א"צ לשלם לו, אבל לא יוכל לכפו לכתחילה שיענינו לדור בו, אף על פי דכופין על מדת סדום במקום שזה נהנה וזה אינו חסר, הני מלי בדבר דאי בעי להנות לא יוכל להנות שאין לבעלים שום

אפשרות לקבל כסף מחצר זו^כ. אבל בכי האי גוונא דאי בעי בעל חצר להנות ולהרויח להשכיר חצרו היה יכול, אלא שאינו רוצה, אין כופין אותו לעשות בתנאם וזה מה שכתב השו"ע בתחילת הסעיף דאפי' בחצר שלא עומדת להשכרה, אם אמר לו צא, חייב לשלם (מרדכי וימוק"י פרק הנ"ל). ואם החצר עשויה לשכר, אף על פי שאין דרך זה לשכור ולא נחשב שנהנה, מ"מ צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון וחייב אע"פ שנחשב שלא נהנה, מ"מ חייב כיון שאכל חסרונו של חבירו^ז. הגה: מיהו, אם לא היה דר בו, אלא שגזלו ממנו ולא נתן לו להשכירו, אע"פ שהפסידו שכר החצר, מ"מ פטור לשלם השכירות דהוי מניעת רווח דהוי רק גרמא (טור ס"ו נסח הר"ש ולאפוקי מהרמ"ה). וסתם בתים בזמן הזה קיימי לאגרא, ואף על גב דעדין לא השכירו מעולם (מרדכי פרק כיצד הרגל והגה"מ פ"ג גזילה, ועין נח"ה סימן שי"ז).

ז יש אומרים דכשאי החצר עומד לשכר דאמרינן דאינו צריך להעלות לו שכר, אם חסרו אפילו דבר מועט, כגון שהיה הבית חדש וזה חסרו במה שחשחירו, אף על פי שאין הפסד אותו שחרורית אלא מועט^ח, על ידו מגלגלין עליו לשלם כל השכר כפי מה שנהנה דרך כשאי חסר כלל, אין נהנה משלם. ואם כן כיון שמגלגלין עליו את הכל מחמת שנהנה ויש קצת חיסרון, אם אין דרך זה לשכר, פטור, דהא לא נהנה ואין משלם אלא רק מה שחיסרו. ויש חולקין דאם חסר חייב אף דלא נהנה וכדלעיל סעי' וי"ב (ר' ירוסם נ"ז ע"ז שמי הדעות).

ט מרחשון

ח יש אומרים דהא דאמרינן דכשהחצר אינו עומד לשכר אינו צריך להעלות לו שכר, דוקא שלא גלה הדר בדעתו שהיה רצונו לתן לו שכר אם לא יניחנו לדור בו בתנאם. אבל אם גלה בדעתו בן קודם שנכנס לדור בחצר, צריך לתן לו שכר כי אומרים שמה ששתק ולא מיהה בו, משום שהתכוון לתת לו בשכר^ט.



כט. יש חולקין דגם באופן שהבעלים לא היה יכול להרויח כסף על חצירו, מ"מ אין כופין לכתחילה לתת לדור בחצירו, ול"ח מידת סדום [פתחי תשובה].

ע. כן הוא שיטת הרי"י. אבל דעת התוס' דפטור דהוי גרמא.

עא. אפי' חיסרו פחות משוה פרוטה, מגלגלין עליו את הכל [חכמת שלמה].

עב. ודיעה ראשונה ס"ל כשיטת התוס' דפטור בחסר ולא נהנה [הגר"א].

עג. בכנסת הגדולה הביא דעות אם חייב רק את הסכום שגילה בדעתו שמוכן לשלם, או שצריך לשלם את כל הסכום, וגם מביא דעות אם חייב רק מזמן גילוי הדעת ואילך, או שצריך לשלם על כל הזמן שגר בו אף למפרע.

מ י"ש אומרים דהא דאמרין דבחדר שאינו עומד לשכר אינו צריך להעלות לו שכר ואם גילה דעתו שמוכן לשלם שכר חייב, ואפלו אם לוי שכרו מאחר מראובן שחיה סבור שהוא שלו ולכן השכיר חצר זו, דדרכו להשכיר חצירות שברשותו, ונמצא שאינו שלו אלא של שמעון, כיון שנתברר שכל הסכם השכירות הוא טעות, כי השכיר חצר שאינה שלו, אף מצד השוכר נחשב כאילו לא שכר מעולם, ולכן אין צריך לתן לו שכר, אף על פי שנגבם על דעת לתן לו שכר כי כלפי הבעלים האמיתיים לא היה גילוי דעת שמוכן לשלם. ואפלו אם לוי נתנו את השכר לזה לראובן ששכרו ממנו, צריך להתחזיר לו השוכר. ואפי' אם כבר נתן לו השכר לא אומרים שהתכוון לתת לו במתנה, כיון שהוא ברור ששכר נתיב נתיב לה, ולכן חייב להתחזיר.

י מרחשון

י י"ש אומרים שזה שאמרנו בחדר העשויה לשכר חייב להעלות לו שכר, אפלו שכרו לוי מראובן ונתן לו השכר, ונמצאת שאינו שלו אלא של שמעון, צריך לוי לתן לשמעון שכרו אפי' כבר כלו ימי השכירות, כי הוא גר בחדר שלו והחייב הוא כלפי שמעון, הגם: ודוקא ששמעון או שלוהיו בכאן והיו משתדלין להשכירו נחשב עדיין עומד להשכרה. אבל אם אינו בעיר ואין מי שמשתדל להשכירו, אע"פ שכשהיה כאן היה משכירו, מ"מ כיון שכעת לא היה מי שיטפל בזה הרי כחצר דלא קניא לאגרא וכדלעיל סעי' ו' ברמ"א הראשון, ואף על פי ששכרו מראובן אין צריך לתן לשמעון כלום וגילה דעתו שמוכן לשלם, מ"מ פטור לשלם לשמעון כיון שכלפיו לא גילה דעתו וכמו שנתבאר בסעיף הקודם (הגם"מ פרק ג' דגזילה), ויחזר לוי ויתבע מראובן מה שנתן לו. ואפלו שכרו מראובן בפחות מכרי דמיו, צריך לתן לשמעון כל השכר הראוי לתן לו כיון שעומד להשכרה במחיר הראוי לו, ויחזר ויתבע מראובן מה שנתן לו המחיר המופחת. ואם שכרו מראובן בדרמים יקרים, ונמצא הבית של שמעון, אע"פ שגילה דעתו שמוכן לשלם דמים יקרים, מ"מ לא יפרע לו אלא בפי מה ששוכרים אחרים כי כלפי הבעלים לא היה גילוי דעת. ואפלו אם נתן את הדמים בכר לראובן, אינו נזיל שמעון אלא בפי מה ששוכרים אחרים משלמים על חצר זו. ומיהו, אם באו דמים ליד שמעון, והוא מוען שלא היה שוכרה משכירה בפחות, מספיקא לא מפקינן מנה כיון שמצד השוכר היה גילוי

עד הגר"א מפרש שאפי' אם נתן המעות לבעלים האמיתיים, צריך להחזיר לו, דבעצם כלפי הבעלים הו"ל חצר דלא קיימא לאגרא, ומה שנתן לו הוי בטעות. והנתיבות חולק וס"ל שהבעלים א"צ להחזיר.

דעת על דמים יקרים, ומצד הבעלים אין לנו ודאות שהיה משכירה בפחות, לכן מספק אין מוציאין מידו. הגה: **ישראל שפירח מן העיר, ולקח [השור] ביתו והשאילו לישראל אחר, אין צריך להעלות שכר לפעלים, דהא כעת לא קניא לאגרא, דאי לא הוי דר בו ישראל השני דר בו גוי ולא היה מעלה שכר לבעלים, כי קיבלו בחינם מהשור (הגה"מ פ"ג דגזילה ומרדכי פרק כ"ד הרגל). השוכר בית מחברו וחזר השוכר והשפירו לאחרים ביותר ממה ששכרו, אם היה לו רשות להשפירו לאחרים בענין כפי התנאים שנתבאר לעיל סימן שט"ז שלא השכיר למי שבני ביתו מרובין משלו, המותר הוא שלו. ואם לא היה לו רשות להשפירו, המותר לפעלים" (נימוק"י פרק ה"ל). האומר לחברו דור בחצרי, אין צריך לתן לו שכר כיון שדר שם בהסכמתו" (ב"י נסח הרשב"א). שני שתפין בבית, והשפיר אחד מן השתפין כל הבית שלא מדעת שתפו, צריך השוכר לתן לשתף השני חלקו כי הראשון לא יכול להשכיר את חלקו של השני, וממילא נחשב ששכר את החצי השני מהשותף השני, וצריך לשלם לו חלקו" (ב"י נסח הרשב"א). אבל אם לא שכר כל הבית, רק חלק השתף שהשפיר לו וגר שם במקומו, אין צריך לתן לשני כלום כי שכר רק את חלקו של הראשון, ואף המשכיר לא צריך לתת לשותפו חלק בדמי השכירות, כי נתן לשוכר לגור שם במקומו (ד"ע).**

יא מי שהיה לו צמר וסמנים שרויין ומוכנים לצביעה, ובא אחד ונולד וצבע הצמר בסמנים, ובשעת הגזילה היה שווה הצמר עשרה דינרים והסמנים חמש דינרים, וממילא התחייב בהשבת ט"ו דינרים, והנולד צמר הצבוע בענין שאינו שווה אלא כמו שהיה שווה בהיותו לכן בלי הצביעה, וכעת שווה רק עשרה דינרים, ולכן שואל הנולד מהנולד דמי סמנים, פטור הגמ' מסתפקת אם מראה הצבע שע"ג הצמר נחשב כמו שהוא בעין, וא"כ נחשב שהחזיר מה שגול את הצמר ואת הסמנים,

עה. ולפי"ז במטלטלין שאין רשאי להשכיר לאחר ללא רשות מהמשכיר, הרווח של הבעלים.

עו. הקשו האחרונים ממה שכתב הרמ"א לעיל ס"ס רמ"ו בשם תרוה"ד דהאומר לחבירו בוא ואכול עימי, דחייב לשלם לו על מה שאכל, והש"ך כתב דכאן מיירי בגברא דלא עביד למיגר, ובזה אף לתרוה"ד פטור [מלבד שעצם דינו של התרוה"ד צ"ע לדעתו], והגר"א תירץ דכאן איירי בחצר שלא עומדת להשכרה, וקמ"ל דאף דלענין ריבית גרע כשאומר דור בחצירי, כאן אינה סיבה לחיוב. עו. אה. ע"י בבית שמואל אבהע"ז סי' פ"ו ס"ק י"ט ששותף שמכר בלי רשות שותפו, אין הלוקח צריך להחזיר, והשותף יתבע את שותפו שמכר. וכן הוא בש"ך חו"מ סי' ע"ז ס"ק י"ט. וצ"ל שכאן מיירי בשותפין שחצי שייך לראובן וחצי שייך לשמעון, וכל אחד יש לו חצי מוגדר, אבל שם מיירי שהכל שייך לשניהם, וצ"ע.

או שלא נחשב שהוא בעין, וא"כ חייב להחזיר דמיו, וחייב להחזיר עוד ה' דינרים, ולא נפשט, וכיון דהוי ספק אין מוציאין מהגולן. ואם תפס הנגל, אין מוציאין מידו מספק.

סימן שסד

הנכנס בבית פלוני והוציא כלים או חטף מידו וחובים
ובו ט' סעיפים

יא מרחשון

א מי שחשדו עליו שנכנס לביתו של פלוני בפניו ונטל כלים, ואין ידוע כמה נטל, נתבארו משפטיו בסימן צ' סעי' א'.

ב ראוהו עדים שנכנס לתוך בית חברו, שלא בפני בעל הבית, ונטל משם כלים, אף על פי שהוציאם מגלים ולא הסתירים תחת בגדיו, שבוה מראה שאינו דרך גניבה, ואף על פי שהבעל הבית הזה עשוי למכור את כליו וא"כ כשטוען הנוטל שהבעלים מכר לו, יכול להיות נכון, מ"מ אם טען הבעה"ב ואמר הריך גול לקחם ולא מכרתים לו, ונהלה הנוטל ואמר בראשונה באתי לתוך ביתך ואתה מכרתם לי או נתתם לי, או בחוב שיש לי אצלך תפסתים, אינו נאמן, שכל הנכנס לבית חברו שלא בפניו ונטל כלים משם, והוציאם בפני עדים חרי זה בחזקת גולן, לפיכך, מחזיר הכלים לבעל הבית ואין כאן שבועה מצד הבעלים לומר מה גול ממנו, שחרי העדים ראו מה גול, ואחר שיחזיר מה שננטל, חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה שיטען, ויחזיר ביניהם ככל תביעה בין שני בע"ד, ואז הבעה"ב שכופר על תביעתו, יצטרך להישבע היסת.

ג בסעיף הקודם מדובר שיש שני עדים שראו נטילתו. ובן אם היה שם עד אחד בלבד על נטילת החפצים מבית בעה"ב, ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו, ונהלה ואמר לקוח הוא בידו, או בחוב גביתו, או שלי היה ופקדון הוא אצלך, חרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה, שאילו היו שני עדים היה חייב לשלם כמו שנתבאר בסעיף הקודם, ועכשיו שאין שם אלא עד אחד חייב שבועה כדין עדות עד אחד שאין מחייבת ממון אבל מחייבת שבועה, וכאן אינו יכול לשבע שחרי אינו מכחיש את העד כי הוא מודה למה שהעד ראה שננטל מבית בעה"ב, רק טוען שזה שייך לו, וזה אין נאמן כי זה נגד חזקה כל מה שתחת יד אדם שלו, וכל המחזיק שבועה ואינו יכול לשבע, משלם. לפיכך, אם בפר

ואמר לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום, הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו, הרי זה נשבע שבועת התורה שלא לקח מביתו כלום, ונפטר (עיין לעיל סימן כ"ג).

יב מרחשון

ד חמץ לשון כסף מיד חברו בפני עד אחד, ואמר חטפתי ודידי חטפתי, חייב להחזיר כיון שצריך להישבע נגד העד, ואין יכול להישבע כיון שמודה שחטף, ומתוך שאין יכול להישבע משלם.

ה חמץ ממנו והוכים בפני עד אחד, והוא אומר שלי חטפתי ועשרים היו וגם התובע מודה שהיה עשרים, רק טוען שחטף משלו ואינם של החוטף, אף על פי שאין העד יודע במה חטף, מ"מ הרי זה משלם העשרים שהודה שחטף, שהרי העד ידע בודאי שהוכים חטף, ונמצא שהוא מחייב שבועה להכחיש העד, שאינו יכול לשבע כי מודה שחטף, ומשלם.

יג מרחשון

ו אומר החוטף עשרים חטפתי ושלי הם, ותנגול אומר מאה חטף ואין עדים או עד אחד על החטיפה, משלם העשרים שהודה בהם, ועל השאר נשבע תקת כדן כל כופר בתביעה, ואין חייב שבועה דאורייתא כדן מודה במקצת, כי טוען שחטף מה ששייך לו.

ז נכנס לביתו של חברו שלא בפניו ונטל משם כלים בפני עד אחד, ואין העד יודע במה נטל, בעל הבית אומר עשרים כלים היו בביתי, ונגול אומר לא נטלתי אלא עשרה והם שלי, חייב להחזיר העשרה אע"פ שטוען שהם שלו, מפני שהוא מחייב שבועה כנגד העד אחד שראה שנטל מבית חברו, ואינו יכול לשבע להכחישו שהרי מודה שנטל, ואינו נשבע על השאר אפלו שבועת הסת, מפני שהבעלים אינו יכול למען על הנגול טענת ודאי על העשרים, כי אין טוען שהוא זה שלקחו, אלא שטוען שהיו בביתו וכעת אינם שם, וכיון שאין טוען כנגדו טענת ברי, אין יכול להשביעו אפי' היסת, דאין משביעים רק בטענת ברי.



ע. אע"פ שהבעה"ב לא תובעו בטענת ודאי כי לא ראה כשלקח, מ"מ משביעו על פי טענת העד שראה שלקח, וע"פ עדות אחר נחשב גם לטענת ודאי, כן הוא שיטת הרמב"ם. אבל הראב"ד ס"ל דאינו מחוייב שבועה כיון שאין כאן טענת ודאי, וגם ע"פ העד לא מהני דאין העד יודע אם לקח את שלו או לא.

יד מרחשון

ח (כפול לעיל סימן ע"ה ס"ח) האומר לחברו גזלתני מאה, אם אומר לא גזלתני, נשבע הסת כמו כל כופר בתביעת חבירו, ואם חודה שגזלו חמישים, משלם חמישים, ונשבע שבועת התורה על השואר, כשאר הנשבעים מדין מודה במקצת, ואע"פ שגזלן פסול לשבועה, והוא הודה שגזל חמישים, מ"מ אינו פסול לשבועה שהרי לא החזיק גזלן בעדים ואין אדם משים עצמו רשע.

ט וכן הטוען את חברו שנכנס לביתו וגזלו בלם, והוא אומר דרך משבון לקחתים בחובי שיש לי אצלך, ובעל הבית אומר אין לך בנדי כלום וא"כ מה שנטלת הוא גזל, אף על פי שהודה שמשכננו שלא ברשות והממשכן שלא ברשות הוי כגזול, האיל ואין שם [עדים] מעידים שגזל אין נפסל לשבועה מדין גזלן על פי עצמו, ולכן הרי זה נשבע בנקיטת חפץ וגובה חובו מהמשבון כיון שמוחק בו.

סימן שסה

הגזול ואינו יודע ממי גזל

ובו ב' סעיפים

טו מרחשון

א הגזול אחד מהמשה ואינו יודע לאיזה מהם גזל, כל אחד מהם אומר בטענת ברי אותי גזל, אף על פי שאין שם עדים שגזל, כיון שהוא מודה שגזל עכ"פ מאחד מהן הרי כל אחד מהם נשבע בנקיטת חפץ שזה גזלוני, ומשלם גזלה לכל אחד ואחד.

ב אומר לשנים גזלתני את אחד מהם ואני יודע איזהו, כיון שאין טענת ברי מצד הגזולים אינו נותן מדינא אלא מנה, והם חולקים ביניהם ולא אומרים יהא מונח, כיון דליכא ודאי רמאי, דהם מצידים לא טוענים כלום, מאחר שהם לא

עט. אע"פ שאין לו טענת ברי כנגד כל אחד שודאי לא חייב לו, דהרי אינו יודע, מ"מ צריך כל אחד להישבע, דנחשב טענת ברי, כיון שודאי אצלו שאינו חייב לכולם אלא רק לאחד מהם.

פ. ודעת הבעל המאור שהלחכה כרבי טרפון שמניח גזילה ביניהם ומסתלק, ואין חייב לשלם לכולם [ש"ך].

היו יודעים שנגזלו, אלא על פיו, ועם כל זה אם בא לצאת ידי שמים שיהיה לו כפרה ודאית כלפי שמיא, חייב לשלם כל הגזילה לכל אחד ואחד. אבל שנים שתבעו את אחד, וכל אחד מהם אומר לו גזלתני מנה, והוא משיב אמת שגזלתי את אחד מהם מנה, אבל איני יודע לאיזה מהם, חייב לשלם לכל אחד מהם מנה אחר שיישבע כל אחד, כמו בסעיף הקודם כיון שיש טענת ברי מצידם. הנה: וכן אם גזל לשנים, לאחד מנה ולאחד מאתים, וכל אחד מהם תובעו מאתים, והוא אינו יודע למי גזל מאתים, נותן לכל אחד מאתים אחר שיישבע כל אחד, כיון שהם תובעים אותו בטענת בריא. גזל לאחד, ואינו יודע אם החזיר לו, אף על פי שאין תובע אותו, חייב לשלם לו אם בא לצאת ידי שמים כמו בכל מי שלוח מחבירו ואינו יודע אם פרע לו, דם התובע שמא, חייב לצאת ידי שמים, כיון שהיה ודאי סיבת חיוב וספק על הפירעון. אבל אם אמר לאחד איני יודע אם גזלתיך אם לאו, אפלו בבא לצאת ידי שמים אינו חייב לשלם לו כיון שהספק הוא על עצם סיבת החיוב, וגם התובע ספק (טור).

סימן שסו

גזלן שבא לעשות תשובה אם מקבלין ממנו

ובו ד' סעיפים

טז מרחשון

א גזלן מפרסם שצסקיו בקר שגזל הרבה אנשים ולכן תשובתו קשה כי יצטרך להשיב כל אשר לו, ואפי' אם הוא עשיר תשובתו קשה דאינו יודע למי להחזיר, לכן הבא לעשות תשובה מעצמו ולא כשהב"ד מחייבו להשיב ע"פ תביעת הנגזלים, אם אין הגזילה קיימת בעין^פ, וצריך להחזיר משל עצמו, תקנו חז"ל שאין מקבלין ממנו^פ, בדי שלא ימנע מלעשות תשובה והמקבל ממנו אין רוח חכמים

פא. ואם גם הם אינם יודעים, המנה השלישי יהיה מונח עד שיבוא אליהו, ולא אומרים שיחלקו ביניהם, דכיון שתובע מנה ואינו יודע על המנה השני, יש בזה ריעותא, אבל אם אין יודעים מהגזילה כלל, חולקין ביניהם [ש"ך].

פב. וה"ה אם זה בעי רק שקבעו בבנין, ויצטרך להרוס את כל הבנין כדי להשיבו. ואם בנה בנין על שטח חבירו, עיין לעיל סי' ש"ס סוף סעיף א' ברמ"א דלא עשו תקנת השבים בקרקע, וצריך לסתור הכל ולהשיב את הקרקע.

פג. ואם הנגזל חייב כסף לאנשים אחרים, ואין לו רק דמי גזילה זו, צריך לקבל כדי שיוכל לפרוע חובותיו [ש"ך].

נוחה ממנו, ואם בכל זאת רצה לצאת ידי שמים והחזיר, אין מוחין ביד הנגזל מלקבלו. הגם: וכן אם לא בא לעשות תשובה מעצמו, רק שהנגזל צריך לתבעו, מחייבים אותו להחזיר (טור ס"ה).

ב הרועים שמרעין הבהמות בשדות אחרים והנפאים והמוכסים שגובים מיסים וארנוניות יותר ממה שצריך לגבות, תשובתן קשה מפני שגזלו את הרבים ואין יודעים למי יחזרו, לפיכך יעשו בו צרכי רבים, כגון בורות שיחין ומערות שעי"ז גם הנגזל יהנה מדברים אלו ונחשב קצת כאילו החזיר גזילתו, אבל אין זה תשובה גמורה. הגם: גזלן שהחזיר, אם צריך דעת בעלים, דינו כמו בגנב (טור ס"ג). ועין לעיל סימן שנ"ה סעי' א', ושם נתבאר דאם הבעלים ידעו מהגזילה צריכים לידע מההשבה, ובגולן כיון שיודעים מהגזילה צריכים לדעת מההשבה.

יז מרחשון

ג היה כלי של בעה"ב ביד בנו של בעל הבית או ביד עבדו, ולקחו אחד מהם ונשתמש בו בלי לבקש רשות מבעל הכלי, אפי' אם הבן או העבד הרשוהו, לא מהני, וחרי זה שואל שלא מדעת דנחשב לגזלן, ונעשה ברשותו, ונתחייב באגסין עד שיחזירונו לבעלים. לפיכך, אם החזירו לקמן שהיה בידו, ואבר ממנו או נשפר, חייב לשלם כי החזירו למקום שאין משתמר, ואע"פ שהכלי היה בידי הקטן מדעת אביו, מ"מ כיון שגזלו ונתחייב להשיבו, לא נחשב שהשיב כדין כיון שהוא מקום שאין משומר. ודין עבד כדין קטן, אבל בבן גדול מהני להשיב לידו.

ד הנגזל את חברו בנשוי, ובא להחזיר לו במדבר, לא יצא כיון שאינו מקום המשתמר, ולכן אם רצה הנגזל לא יקחנו עד שיגיע לנשוי, אבל אם מחזירו בנשוי במקום משומר, אפילו אינו באותו מקום שגזלו, יצא והנגזל חייב לקבלו, ואם לא רצה והחזיר לו בעל כרחו, יצא.

סימן שסו

גזלן שבא להחזיר את הגזילה, והגזול את אביו,

או את הגר

ובו ו' סעיפים

יח מרחשון

א הנגזל את חברו, אף על פי שפפר בו, הואיל ולא נשבע לשקר להכחישו, אם חזר וחזרה והבעלים אינם במקום קרוב, אע"פ שהודה מעצמו ורוצה לצאת

ידי שמים אינו חייב לרדף אחר הפעלים להחזיר להם וכל שכן באופן שמחייבים אותו ע"פ עדים ולא בא מעצמו, שא"צ לרדוף אחר הבעלים, אלא יהא בידו עד שיבואו, ויודיע אותם במקום שנמצאים שהוא רוצה להשיב להם את ממונם, [וכל זמן שלא הודיעם לא יצא ידי שמים] (טור ס"א) ויטלו את שלהם. אבל אם תבעוהו הבעלים וכפר להם ונשבע על שוה פרוטה ומעלה, כיון שגם עבר על שבועת שקר, צריך כפרה, ולכן חייב לרדף אחר הפעלים עד שיחזיר להם, אפילו הם באי חיים, מפני שכבר נתנאשו מאחר שנשבע, ואינם באים עוד לתובעו^י.

ב אפילו החזיר הגזלה בלה, חוץ משנה פרוטה וכעת הבעלים נמצא במקום רחוק, חייב הגזלן להוליכה לפרוטה שנשאר חייב אחר הגזל. ולקיים מצוות השבה בין שנשבע ובין כשלא נשבע לא יתן לא לבנו של גזל ולא לשלוחו שאמר שהנגזל שלחו, דבאופן זה לא נחשב שהחזיר ליד הגזל, אלא אם כן עשה הגזלן השליח בעדים דבכה"ג יכול לפרוע לשליח. וכן אם עשו בית דין שליח בעדים, ונתן לו, יצא משום תקנת השבים, ונפטר הגזלן מאחריות הגזילה, ויישאר ביד שליח ב"ד עד שהנגזל יבוא למקום השליח ב"ד, ואין צריך לומר אם נתן לבית דין עצמו, שישמרוהו עבור הגזל, שיצא^י.

יט מרחשון

ג החזיר לו כל הגזלה, או שמחל לו עליה, חוץ מפחות שוה פרוטה, אינו צריך להוליך אחריו כיון שפחות משה פרוטה אין לו חשיבות, אלא יבא הגזלן ויטל השאר ויש בה תורת השבה אע"פ שהיא פחות משו"פ כיון שהיתה חלק מממון שהיה בו שו"פ, ומ"מ לא חייבוהו להוציא הוצאות על השבתה. ואף על פי שהגזלה עצמה קימת, אין חוששין שמה תתניקך ונמצא הנשאר שוה פרוטה^י.



פד. בתוס' יו"ט ומהרש"ל כתבו דמשמע שכיון שכל הטעם משום שנתייאשו ולא יבואו לתובעו, אם מודיעם שרוצה לשלם להם סג', ולפי"ז בלא נשבע אפי' הודעה א"צ. והש"ך חולק דודאי אף שמודיעו לא מהני, דכיון שהתייאש מחמת שבועתו, שוב לא יבוא אף אם מודיעו. אולם בעצם טעם הרמב"ם תמה הש"ך דמג"ל להמציא טעם שלא הוזכר בגמ', דודאי הטעם שכיון שנשבע צריך כפרה, ולכן חייבוהו אף לרדוף אחריו, ולפי"ז אפי' בודאי לא נתייאש צריך לרדוף אחריו. פה. לדעת הסמ"ע מהני אף אם הגזילה נשארת בידי הב"ד או שלוחם. אבל לדעת הש"ך הב"ד צריך לדאוג שיגיע ליד הגזל, אבל אם משאירים בידם בלי לטרוח כלום, לא יצא ידי כפרתו. פו. ואם באמת התייקר ושווה פרוטה, כתב הטור דלדעת ר"י אין עליו חובת טירחא,

ד מַת הַגְזוּלָה, בְּשֵׁפֶט הַגְזוּלָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה או שְׂבָאוּ עֲדִים לִב"ד וְהֵעִידוּ שְׂגוֹל יַחֲזִיר לַיּוֹרְשֵׁיו, אִם הַגְזוּלָה בְּעֵין. וְאִם אֵינָהּ בְּעֵין [או שְׁנֵשְׁתַּנִּית], יַחֲזִיר לָהֶם דְּמִיתָ בָּשֶׁם שֶׁהָיָה מִיַּחֲזִיר לְמוֹדֵיָשָׁם.

כ מרחשון

ה (טור הציאו נס"ה) הַגְזוּלָה אֶת אֲבִיו וְנִשְׁפַּע לוֹ, ואח"כ מַת הָאָב, אִם אֵין הַגְזוּלָה בְּנִמְתָּ אוֹ נִשְׁתַּנִּית דְּבִאופֵן זֶה חִיוב הִשְׁבָּה הוּא רַק חִיוב מִמוּנִי, עוֹשֶׂה חֲשָׁבוֹן עִם אֲחֵיו עַל הַקֶּרֶן וְאוֹמֵר לָהֶם שִׁיקָחוּ סָךְ זֶה מִחֲלָקוֹ בִּירוּשָׁה, אֲבָל אֵין גּוֹבִים אֶת כָּל דְּמֵי הַגְזוּלָה, דָּגֵם לוֹ יֵשׁ חֵלֶק בִּירוּשָׁת גְּזוּלָה זוֹ, וְאִם הַגְזוּלָה בְּנִמְתָּ, חֵיב לְהוֹצִיא הַגְזוּלָה עֲצָמָה מִתַּחַת יָדוֹ מִדֵּין הַשְׁבֵּת גְּזוּלָה, לְפִיכָּה, נוֹתֵן הַגְזוּלָה עֲצָמָה לְאֲחֵיו וְעוֹשֶׂה עִמָּהֶם חֲשָׁבוֹן שְׁצִיקִים לְהַחֲזִיר לוֹ מִשְׁאֵר נִכְסִים כְּפִי חֲלָקוֹ בִּירוּשָׁה בְּגוּזִלָה זוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵינוּ נוֹטֵל כָּלֹם נֶגֶד הַגְזוּלָה כִּיּוֹן שְׁחַל עֲלָיו חִיוב הַשְׁבָּתָה, אֲסוּר לוֹ לִקְבֹּל בְּעֲצָמוֹ חֵלֶק מִהַגְזוּלָה. וְאִם הוּא עֲנִי וְלֹא יָכוֹל לְוֹתֵר חֵלָקוֹ, לָזֶה מֵאֲחֵרִים וְהֵם בָּאִים וְנִפְרָעִים מִהוֹרְשִׁים מִחֲלָקוֹ דּוּדָאֵי נִחְשָׁב שֵׁישׁ לוֹ חֵלֶק בִּירוּשָׁה בְּגוּזִלָה זוֹ, רַק הוּא עֲצָמוֹ אֲסוּר לוֹ לְנוֹטְלָהּ, אֲבָל בְּעֵלֵי חוֹבוֹתָיו יִכּוּלִים לְגַבּוֹתוֹ בַּחוּבֹם (טור ס"ה). וְאִם אֵין לוֹ אֲחִים, שְׁנִמְצָא וְהַגְזוּלָה לְבִדּוֹ הוּא הַיּוֹרֵשׁ, מוֹצִיא הַגְזוּלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבָנָיו שֶׁל הַגּוֹלָן, וְנִחְשָׁב שֶׁהִשְׁבִּיב לְגוֹלָן, כִּיּוֹן שֶׁבֶן הֵבֶן נִחְשָׁב כִּיּוֹרֵשׁ שֶׁל הַגּוֹלָן. וְאִם אֵין בָּנִים לָזֶה הֵבֶן הַגּוֹלָן, נוֹתֵנָם לְבַעַל חוּבּוֹ בְּתִלְוֹאָתוֹ אוֹ לְצִדְקָהּ, וְיֵצֵא יָדֵי חוֹבֶת הַשְׁבֵּת הַגְזוּלָה הוֹאִיל וְיֵצֵאָהּ גְּזוּלָה עֲצָמָה מִתַּחַת יָדוֹ, נִפְטָר אָף עַל פִּי שְׁנִתְּנָהּ מִתְּנָהּ אוֹ פֶּרֶעָה בְּחוּבּוֹ, וְהוּא שְׂיֻדִּיעִים וְיֹאמֵר וְהַגְזוּלָה אֲבָא. וְיֵישׁ חוֹלְקִין וְסִבִּירָא לָהּ דָּאִם אֵין לְגוֹלָן [אֲחִים] וְהוּא יוֹרֵשׁ יַחֲדִי, לֹא יֵתֵן לְבָנָיו, אֲלֵא נוֹתֵן לְאֲחֵי אֲבִיו דְּנִחְשָׁב כְּאִילוֹ אֵין בָּנִים לְמַת, דִּיּוֹרְשִׁים אֲחֵי הַמַּת אוֹתוֹ (טור).

ו הַגְזוּלָה אֶת הַגֵּר וְנִשְׁפַּע לוֹ, וּמַת הַגֵּר בְּלֹא יוֹרְשִׁים, אֲפִלּוּ הוֹדָה לַגֵּר וְזָקָפוֹ עָלָיו בְּמִלּוּת, אָף עַל פִּי שְׁוָבָה בְּגְזוּלָה דְּכִיּוֹן שְׁזָקָפוֹ בְּמִלּוּת, נַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁחִיב מִמוֹן לַגֵּר, וְכִשְׁמַת הַגֵּר זָכָה בְּחוּבּוֹ דְּכִיּוֹן הַפֶּקֶר, מ"מ כָּאֵן בְּגוּזִלָה חֵיב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וּלְיִתְנָהּ לְצִדְקָהּ, דְּבִזְמוֹן הַמִּקְדָּשׁ חִיב בְּאוֹפֵן כּוֹה לְתַת אֶת הַגְזוּלָה לְכַהֲנִים, וְכוּה"ו שְׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נוֹתֵנוּ לְקוֹפֶת הַצִּדְקָה וְחוֹלְקִין בּוֹ הַעֲנִיִּים בְּשׁוּוֹה.



סימן שסח

דין המציל או הקונה מלסטים ישראל או גוי

ובו סעיף אחד

כא מרחשון

א המציל מיד לסטים ישראל, הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר שנתאשו הפעלים וא"כ ממון זה בא לידו בהיתר כיון שכבר נתיאשו ממנו בעליו. ואם ידע שלא נתיאשו, חייב להחזיר לבעלים. אבל המציל מיד לסטים גוי או מוכס גוי שגבה מכס שלא כדון, חייב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתיאשו הפעלים, ואם ידוע שנתאשו, הרי אלו שלו. ומפני מה אמרו סתם לסטים ישראל נתיאשו הפעלים וסתם גוי לא נתיאשו, מפני שהפעלים יודעים שהערכאות של הגוים מחזירין ומוציאין מיד הגולן אף על פי שאין שם עדים שגול אלא בראיות רעועות ובאמדי הדעת וזה יכול הנגול לעשות בקלות, משא"כ בלסטים ישראל שתובעו בב"ד של ישראל, והם אין מוציאין אלא בעדים או ראיות ברורות שקשה להביאן, ולכן סתמא שמתייאשים. הנה: וסתם גנבה הוי יאוש אפלו בגוי דרק בגזילה שגול בפניו או בפני אחרים, ויודי מיהו הגולן ויכול לתובעו, לכן לא מתייאש, משא"כ בגניבה שלא ידע מי גנבו, ולכן מתייאש^י, ואם בן הקונה מן הגנב לא היה צריך להחזיר הגנבה אלא אם בן ידעין דלא נתיאש, דהא קנאה ביאוש ושנוי רשות, כמו שנתבאר לעיל סימן שנ"ג. מיהו, נהגו להחזיר לבעלים כל גנבה (ת"ס סימן ע"ט), ואין לשנות מן המנהג (טור), וכמו שנתבאר לעיל סימן שנ"ו סוף סעי' ז'. ואין חלוק בזה בין גנב לגזלן, דבכל ענין מחזיר לו הבעלים את דמיו ונוטל את שלו, בן נראה לי. ועין לעיל סימן רל"ו בדין הקונה קרקע גזולה.

סימן שסט

אסור לקנות מגזול ולסטים ולהנות מממונם,
ודינא דמלכותא כיצד

וכו י"א סעיפים

א אסור לקנות דבר הגזול מהגזול, וכן אסור לסעודו לסייעו על שניו כד' שיקנהו דאם קונה ממנו, הרי הלוקח קונה ביאוש עם שינוי רשות, או אפי' בלי יאוש אם מסייעו לעשות שינוי מעשה שאינו חוזר דקונה, או אפי' שינוי החוזר אם יש גם שינוי השם קונה, שכל העושה דברים אלו וכו' צא בהם מחזיק ידי עוברי עברה ועובר על ז' לפני עור לא תתן מכשול' (ויקרא יט, יד) שאם לא היה מסייע לגזול וקונה ממנו, לא היה גזול. והלוקח ממנו מהגזול מוטל ליתן, דינו בלוקח מהגזול לענין אם עשו בו תקנת השוק, ופרטי הדינים כמו שנתבאר בסימן שנו"ו.

כב מרחשון

ב אסור לשום אדם להנות בדבר הגזול, ואפלו לאחר יאוש והיינו באופן שאין שינוי רשות, והוא שידע בודאי שדבר זה הוא הגזול עצמה. כיצד, ידע שבהמה זו גזולה, אסור לרכב עליה או לחרש בה, גזול שגזל בית או שדה, אסור אף לאחרים לעבד בתוכה או לבגס בה בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, ואם דר בה, חיב זה שגר בה להעלות שער לבעלים דקרקע בחזקת בעליה עומדת, ונחשב כאילו שכר מהם, והיינו רק אם היתה עשויה לשער, גזל דקלים ועשה מהם גשר, אסור לעבד עליו דעשיית הגשר מהדקלים לא נחשב לשינוי מעשה, וכן כל כיוצא בזה. מיהו, אם מסרו לרבים, מתר להנות ממנו, דהא הוי יאוש עם שנוי רשות דמסירת הגשר לשימוש הרבים נחשב כשינוי רשות שקונה עם היאוש (המגיד פ"ה). אבל מלך שצברת אילנות של בעלי בתים ועשה מהם גשר, מתר לעבד עליו, אפלו שצוה המלך לעבדיו לברת מכל אחד ואחד דבר כמות ידוע, והלכו הם וברתו הכל מאחד ויוצא שלקחו ממנו יותר ממה שציוו המלך, מ"מ מתר כיון שסוף סוף עשו זאת עבור המלך, ומה שהמלך עושה הוא שלו. וכן אם תרם בתים ועשה במקום זה דרך או חומה, מתר להנות בה, וכן כל כיוצא בזה, משום שדין המלך דין ודינא דמלכותא דינא, ודין זה שדין המלך דין, הוא רק במלך שיהא ממנהעו יוצא ומתקבל באותם הארצות, שהרי הסבימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא

אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם לוֹ עֲבָדִים, שָׁאֵם לֹא בֵּן אֵלָּא לֹא הִתְקַבֵּל עֲלֵיהֶם כְּמֶלֶךְ שִׁיחַ מִטְבַּע
שֶׁהוּצֵא נִתְקַבֵּל אֲצֵלָם, הֲרִי הוּא כְּגִזְלָן בְּעַל זְרָעַ.

ג אֲסוּר לְהִנָּחֵל כָּל מִמּוֹן הַגִּזְלָן בְּאֹפֶן שֶׁהִחֲזֹק כָּל מִמּוֹנוֹ שָׂבָא לְרִשּׁוֹתוֹ בְּגִזְלָה
(טור ס"ה). וְאֵם הָיָה יָדוּעַ שֶׁמְעוּט מִמּוֹנוֹ שָׁלוּ, אָף עַל פִּי שָׂרֵב מִמּוֹנוֹ גָּזוּל,
מִתֵּר לְהִנָּחֵל מִמֶּנּוּ כִּי תוֹלִים שְׁמָה שְׁנוֹתָן לוֹ אֵינוֹ מִהֶמְמוֹן שְׁגוּל, עַד שֶׁיֵּדַע בְּדֹדָא
שֶׁדָּבָר זֶה גָּזוּל בְּיָדוֹ.

כג מרחשון

ד בְּנֵי אָדָם שֶׁחִזְקָתָם גְּזֻלָּיִם וְחִזְקָתָם כָּל מִמּוֹנָם גָּזוּל מִפְּנֵי שְׂמֵלֵאכְתָּם מְלֵאכָת
גְּזֻלָּיִם, כְּגֹזֵן הַמּוֹכְסִים אֵלּוֹ שֶׁתַּפְקִידָם לַקַּחַת מִס מִכַּל תּוֹשֵׁב עִבּוֹר הַמֶּלֶךְ
וְהַלְסָטִים, אֲסוּר לְהִנָּחֵל מֵהֶם, שֶׁחִזְקָתָם מְלֵאכָה זוֹ שֶׁל מוֹכֵס שֶׁהִיא גָּזוּל מִפְּנֵי
שֶׁלֹא מִקְפִּיד לַקַּחַת מִכַּל אֶחָד בְּדִיוֹק כְּמָה שֶׁצָּרִיךְ לַתֵּת, אֲלֵא נוֹטֵל יוֹתֵר־מִי. וְאִין
מִצְרָפִים פּוֹרְטִים דִּינָרִים מִתְּתִיבָה שְׁלֵהֶם שְׁבָה מוֹנָח הַכֶּסֶף שְׁאוּסָף לְצוּרֵךְ הַמִּיסִים,
שֶׁחֲבַל בְּחִזְקָתָם גָּזוּלָה. אֲכָל מִמָּה שִׁישׁ לוֹ בְּבֵית אֹו בְּשׁוּק שְׁלֵא בְּתִבַּת
הַמּוֹכְסִים, מִתֵּר לְצָרֵף כִּיוֹן שִׁישׁ לוֹ גַּם כֶּסֶף פְּרָטִי שֶׁאֵינוֹ גָּזוּל־מִי. וְאִפְּלוּ מִתְּתִיבָתוֹ
שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁאֲסוּר לְפָרוֹט מִשֵּׁם, מ"מ אֵם הוּא חֵיב לְתֵת לוֹ מִס חֲצִי דִינָר וְאִין לוֹ
לְנוֹתֵן אֱלָא דִינָר, נֹתְנֵנוּ לוֹ וְלוֹקַח מִמֶּנּוּ חֲצִי דִינָר אִפְּלוּ מִתְּתִיבַת הַמּוֹכְסִין,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִצִּיל בְּיָדוֹ כִּי אֵם לֹא יִקַּח אֶת הָעוֹדֵף יִפְסִיד לְעַצְמוֹ.

ה נִמְלֹו מוֹכְסִין בְּסוֹתָו וְהִחֲזִירוֹ לוֹ אַחֲרָת, הֲרִי אֵלּוֹ שָׁלוּ, מִפְּנֵי שֶׁזוֹ בְּמִכְרָה
הִיא, וְחִזְקָתָהּ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְקִנְאוּ בִּיאוֹשׁ וְשִׁינוּי רִשּׁוֹת, וְאִינוּ
יֹדְעַ בְּדֹדָא שֶׁזוֹ גָּזוּלָה כִּי אֵם הִיא יוֹדֵעַ בְּדֹדָא שֶׁהִיא גָּזוּלָה שִׁיטַת הַרְמַב"ם וְהוֹש"ע

פ. א.ה. צ"ע מדוע אם לוקח יותר ממה שצריך נעשה 'כל' ממנו גזל, ולא רק
היתרה שנטל, ועיי' קצוה"ח סק"א וז"ל: דכל שנוטל יותר ממה שהמלך חפץ, הוי
כולו גזל, דאין המלך חפץ בזה, והוי כולו גזל. אבל הרמ"א לקמן סעי' ו' כתב שרק
התוספת גזל ודבריו לקוחים מדברי הב"י, וא"כ דברי השו"ע כאן סותרים את דבריו
שבב"י. ועי' צ"ל שאע"פ שאין כל הכסף גזל, מ"מ כל כספו הפרטי בא באיסור גזל,
כיון שכל פעם שנטל יותר עשה עבירה, וצ"ע.

פ. ודווקא פריטת כסף שאינה הנאה גדולה התירו מהממון שבביתם, אבל הנאה
גמורה אסור אפי' מביתם כמו שנתבאר בסעיף הקודם [סמ"ע].

צ. כתב הנהיבות דלכתחילה נראה שאינו רשאי ליקח ממנו האחרת אף שהוא כמציל
מידם, כיון שעדיין לא קנאו הגזלן, רק שהלוקח תמורת חמורו יקנה אותו בשינוי
רשות, ואסור לסעודו על שינויו כמבואר בסעיף א', ובשעת הצלה מידם מציל עצמו
בממון חבריו, אם לא שדעתו להחזירו לבעלים הראשונים והבעלים יתנו לו כפי מה
שנהגו כמבואר בסימן רל"ו סעיף ח' ע"ש.

לעיל סימן שנ"ו סעי' ג' דאע"פ שקונה בשינוי רשות, מ"מ צריך לשלם דמיה לגזול^א. ואם ה"ה ותיק חסיד ופחמיר על עצמו ואינו רוצה ליהנות מממון חברו, אע"פ שקנאו ביאוש ושינוי רשות, מחזירין לבעלים הראשונים. ובכידוע שלא נתיאשו הבעלים, צריך להחזירם לבעלים בחנם כי שינוי רשות בלי יאוש אינו קונה (מרדכי ר"פ הגזול במכר).

כד מרחשון

ו במה דברים אמורים שהמזכב נחשב בלסמים, בזמן שהמזכב גוי שגובה עבור המלך, מ"מ מוכס גוי סתמו גובה יותר מהראוי ולכן הוא גזל, או מזכב ישראל העומד מאליו שגובה מיסים לא מטעם המלך, וממילא לא שייך בהו דינא דמלכותא דינא, והוא גזל, או מזכב ישראל העומד מחמת המלך ואין לו קצבה, אלא לזקת מה שירצה דכיון שלוקח כפי רצונו לא שייך בזה דינא דמלכותא והוא גזל. אבל מזכב שפסקו המלך לטל דבר קצוב, ואפלו ציה שישיראל ותן יותר מגזי, מפל מקום מקרי דבר קצוב לכל איש כיון שבין היהודים לוקח בשווה, אע"פ שלוקח מהם יותר מהגויים (מהרי"ק שרש קצ"ה), והעמיד מזכב ישראל לגבותו למלך, ונדע שאדם זה נאמן, ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך, אינו בקרקע גזל, משום דדינא דמלכותא דינא ולכן מה שהמלך מחייב הוא חוב אמיתי. ולא עוד, אלא שהמכריח ממכס זה, עובר על לא תגזל (ויקרא יט, יג), מפני שהוא גזל את המלך, בין שהיה מלך ישראל בין שהיה מלך גוי ולשיטה זו מכח דינא דמלכותא חייב לשלם, ואין בזה את ההיתר של הפקעת הלוואתו שמוותר לא לשלם חוב של גוי, אלא נחשב לגזל. וכן אם ישראל קנה זכות גביית המכס מהמלך, המכריח עצמו מלשלם, הרי זה נחשב שגזל את הישראל שנקנאו. ויש אומרים דאפלו ידוע דהישיראל לזקת יותר מן הקצבה, מפל מקום אסור להכריח ממנו את סכום דבר הקצוב אע"פ שהוא גזל, אסור לגזול ממנו החלק המגיעו דהיינו בגזל מן הגזלן, דאסור שהגזול גם טועם טעם גזילה. אבל היותר על המגיעו מותר לרמותו כדי לא לשלם לו (צ"י). אבל אם קנאו גוי מהמלך את זכות גביית המיסים, מתיר שלא לשלם לו, משום דכיון שכעת החוב הוא לגוי הפרטי ולא למלך, הוי כהפקעת הלוואתו דשרי לא לשלם לגוי חובות שחייב לו, כיון שלא גזל ממנו ממון שלו, אלא רק לא מחזיר לו מה שחייב לו, וזה מותר במקום דליכא חלול השם. הנה: ויש אומרים דאפלו המוכס ישראל, אם

צא. ולשיטת הרא"ש וסייעתו בסימן שנ"ו סעי' ב', אף כשיודע בודאי שהיא גזולה א"צ לשלם דמים לבעלים, כיון שקנאה ביאוש ושינוי רשות, ותימא על הרמ"א שלא השיג כאן על השו"ע [סמ"ע].

לא קנאו לעצמם רק גובה למלך, אף על גב דאסור להקביר מכת דינא דמלכותא^כ, מכל מקום אם אדם מקביר ואין רוצה לשלם, אין היתר למוכס לכף אותו לתן, דהוי כהפקעת הלוואתו דשרי וממילא אם כופהו נחשב כגזולו. מיהו, אם יש בזה משום יראת המלך שאם לא יכופנו, יענישו המלך, ודאי יכול לכף אותו (ר"ן פרק ד' דנדרים).

וּבִן מֶלֶךְ שֵׁשֶׁם מִם עַל בְּנֵי חֵזֶר אוֹ עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ, דְּבָר קָצוּב מִשְׁנָה לְשָׁנָה, אוֹ עַל כָּל שָׂדֶה וְשָׂדֶה דְּבָר קָצוּב, אוֹ שְׁנוֹר שֶׁבֶל מִי שִׁיעֵבֵר עַל דְּבָר זֶה וְלִקְחוֹ כָּל נִכְסָיו לְבֵית הַמֶּלֶךְ, אוֹ כָּל מִי שִׁימְצָא בְּשָׂדֶה בְּשַׁעַת הַגֶּזֶל, הוּא יִתֵּן הַמָּס שֶׁעָלָיו בֵּין שְׁתֵּיהֶם הוּא בַּעַל הַשָּׂדֶה בֵּין שְׁאִינוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה אֲלֵא הוּא בַּעַל הַשָּׂדֶה הַסְמוּךְ לֵה [אבל א"א לגבות מארים, כיון שאינו כלל בעל השדה]. דחוק המלך שאינו טורח לגבות מכל בעל שדה בנפרד באותה בקעה, אלא גובה הכל משהא אחת, והלה גובה משאר חבריו, וְכָל בִּיזְיָא בְּדָבָרִים אֵלֶּה, אֵינוֹ גָּזֵל, וְיִשְׂרָאֵל שֹׁנֵה אוֹתָם לְמֶלֶךְ אֵינוֹ בְּחֻקֹּת גָּזֵל, וְהָרִי הוּא כָּשֶׁר, וְהוּא שָׁלֵא יוֹסִיף וְלֹא יִשְׁנֶה וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ כְּלוּם.

כה מרחשון

ח וּבִן מֶלֶךְ שֵׁשֶׁם עַל אֶחָד מֵעֲבָדָיו וְשִׁמְשׁוֹ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהִתְנַהֵּג שְׁלֵא כְּרָאוּי, וְלִכּוֹן לְקַח שְׂדֵרָהּ אוֹ חֲצֵרוֹ, אֵינוֹ גָּזֵל כִּי הַחֹק אוֹמֵר שֶׁהַמְּכַעֲסִים אֶת הַמֶּלֶךְ רְשָׁאִי הַמֶּלֶךְ לֹהֲעֲנִישׁוֹ וְלִיקַח מִמּוֹנוֹ מִמּוֹנוֹ, וּמִתֵּר לְחֻנּוֹת בָּת, וְחִלּוּקָהּ מִהַמֶּלֶךְ הָרִי הִיא שָׁלֵה, וְאִין הַבְּעָלִים הָרָאוּשׁוֹנִים מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ (וכ"כ לעיל ס"ט ר"ז). אֲבָל מֶלֶךְ שֶׁלֶקַח שָׂדֶה אוֹ חֲצֵר שֶׁל אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּדִינָה שְׁלֵא בְּדִינִים שִׁחְקָה, הָרִי זֶה גָּזֵל, וְחִלּוּקָהּ מִמּוֹנוֹ מִהַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא מוֹצִיאִין הַבְּעָלִים מִיָּדוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דְּבָר כָּל דִּין שִׁיחְקָה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ לְכָל וְלֹא יִחְיֶה לְאָדָם אֶחָד בְּפָנֵי עַצְמוֹ, אֵינוֹ גָּזֵל, וְכָל שִׁיחְקָה מֵאִישׁ זֶה בְּלִבָּהּ, שְׁלֵא בְּדַת הַיָּדוּעַ לְכָל, אֲלֵא חֲמֵס אֶת זֶה, הָרִי זֶה גָּזֵל. הַגֵּס: וְאִם חֶקֶק לְבַעַל אֲמָנוֹת אֶחָד, כְּגוֹן שִׁחְקָה לְמַלְוָה בְּרִבִּית אֵיזָה דְּבָר שֶׁקֵּבַע שְׁמִיסי הַמְּלוֹי בְּרִיבִית יִהְיוּ שׁוֹנִים מִשָּׂאֵר בַּעֲלֵי אוֹמְנוּת, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא אֲמָרִינֵן בַּהּ דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא, הוּאִיל וְאֵינוֹ חֶקֶק לְכָל בְּשׁוּוֹה^כ (מהר"ק ט"ז ס"ו). יֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא אֲמָרִינֵן דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא

צב. הגר"א כתב דצ"ע מה הטעם שאסור, דכיון דהוי הפקעת הלוואתו, מותר לכתחילה, ורק לגדור שזה פירות תרומה אסור, דמס המלך לא נחשב לגזל מכח דינא דמלכותא ולא מתיר לגדור בשקר, אבל אין חייב לשלם.

צג. הגר"א מקשה ממה שנתבאר בסעי' ו' דאפי' אם מחלק בסכום המיסים בין ישראל לגויים הוי דינא כיון שלכל הישראלים הוא בשווה, וא"כ ה"ה כאן היה צריך

אֵלָא בְּמָסִים וּמִכָּסִּים הִתְלוּיִים בְּקַרְקַע, כִּי הַמֶּלֶךְ גּוֹזֵר שְׁלֹא יִדּוּרוּ בְּאַרְצוֹ כִּי אִם בְּדֶרֶךְ זֶה וְכִיוֵּן שֶׁהוּא הִבְעִיל עַל אֲרָצוֹ, רָשָׁא לִקְבּוֹעַ שְׁזֻכּוֹת הַמַּגּוּרִים בְּאַרְצוֹ הֵם רַק בְּתַנָּאֵי מִיָּסִים אֱלוֹ, כִּי כָל אָדָם רָשָׁא לַעֲשׂוֹת בְּשִׁלּוֹ כְּרָצוֹנָא, אָבָל בְּשָׂאָר דְּבָרִים, לֹא אִמְרִינַן דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא, כִּי אֵין לוֹ בַּעֲלוּת וּסְמִכּוּת לִקְבּוֹעַ אִיזָה מִיָּסִים לְחִיבָם עַל מַטְלָטְלִין (הר"א"ש פרק ד' דנדרים נ"ס הר"מ ומרדכי פרק הגזול נתר). וַיֵּשׁ חוֹלְקִין וְסִבִּירָא לְהוּ דְּאִמְרִינַן בְּכָל דְּבָר דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא אִפִּי בְּמַטְלָטְלִין (מרדכי שם נ"ס התוס' ות"ה סימן ש"ט), וְלִכֵּן הַמֶּלֶךְ עַל הַמְשָׁכּוֹן יָכוֹל לְמַכְרוֹ אַחֵר שְׁנָה אִפִּי בְּאוֹפֵן שְׁנָתָן לוֹ מִשְׁכּוֹן שְׁשִׁיךְ לְגוֹי, וְאִם הַמְלוּה יִמְכְּרוּ, יִכּוֹל הַלּוֹה לְבֹא לְיַד נֹק מִהַגּוֹי, הוֹאִיל וְכֵן דִּינָא דְּמַלְכוּתָא שְׁאֲחֵר שְׁנָה אִם לֹא נִפְרַע הַחוּב, רָשָׁא הַמְלוּה לְמַכּוֹר אֶת הַמְשָׁכּוֹן (שם נ"ס ר"י נר פרץ), וְכֵן הוּא עֶקֶר, וְכִמּוֹ שְׁתַּבָּאָר לְעִיל סִימָן שְׁנִי סְעִיף ז' דְּאִמְרִינַן דִּינָא דְּמַלְכוּתָא אִפִּי בְּמַטְלָטְלִין.

ט לְפִיכָךְ כִּיוֵּן שֶׁהַכֹּל תְּלוּי בַּחוּקֵי הַמַּלְכוּת, לְפִיכָךְ גִּבְרֵי הַמֶּלֶךְ וְשׁוֹמְרֵי שְׁמוּבָרִים תְּשֻׁדּוּת בָּמָם תִּקְצוּבָה עַל תְּשֻׁדּוּת בַּעַל שְׁדָה שְׁלֹא מִשְׁלָם אֶת הַמַּס הַמוּטָל עַל שְׁדָהוֹ, מוֹכְרִין שְׁדָה זוֹ לְמִי שִׁישְׁלָם אֶת הַמַּס בְּמָקוֹם הִבְעִילִים, מְמַכְּרִין מְמַכְּרִין כִּי כֵךְ חוֹק הַמֶּלֶךְ. אָבָל מִסְּשִׁמּוּטָל עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ הֵייוּ מִסֵּי גִלְגּוּלָתָא, אֵינּוּ גִזְבָּה אֵלָא מִן הָאָדָם עֲצָמוֹ וְאֵין שְׁדוּתוֹ מִשְׁוַעֲבָדוֹת לְפִרְעוֹ מִסֵּי זֶה, וְלִכֵּן אִם מְכָרוּ תְּשֻׁדָה בְּעֵבֹר חוּב מִסֵּי שְׁעַל הָרָאשׁ, הָרִי זֶה אֵינּוּ מְמַכְּרִין אֵלָא אִם בֵּין הָרִי דִּין הַמֶּלֶךְ בָּהּ. [וְעַיֵן לְעִיל סִימָן ס"ח סְעִיף א' מְדִינָא דְּמַלְכוּתָא, גַּם בְּסִימָן ק"ד סְעִיף ב' מְדִין זֶה].

כו מרחשון

י כֹּאן אֵיירִי בְּאוֹפֵן שְׁגוּף הַשְּׁדוּת שִׁיכּוּת לְמַלְךְ רַק נוֹתֵן לְתוֹשְׁבֵי זְכוּת לִקְבֹּל אֶת הַשְּׁדָה לְחֹרֶשֶׁה וּלְזוֹרַעָה וּלְאֹכֹל פִּירוּתִיהָ בְּעֵבֹר מִסֵּי מִסּוּיִים. וְעַיֵן כְּתָב מֶלֶךְ שְׁחָיו דִּינָיו שְׁכָל שְׁלֹא יִתֵּן הַמִּסֵּי שְׁעַל תְּשֻׁדָה, תְּהִיָה תְּשֻׁדָה זְכוּת הַעֲבוּדָה בְּשְׁדָה וְאִכִּילַת פִּירוּתִיהָ יִהְיוּ שִׁיכִים לְנוֹתֵן הַמִּסֵּי בְּמָקוֹם בְּעִלּוֹ, וְכִרְחָ בְּעַל תְּשֻׁדָה מִפְּנֵי הַמִּסֵּי, וְכֹא זֶה וְנִתְּנָן מִסֵּי שְׁעַלִּיהָ לְמֶלֶךְ, וְאָבָל פִּירוּתִיהָ, אֵין זֶה גִּזְלָא, אֵלָא אוֹכִיל פִּירוּתִיהָ וְנִתְּנָן הַמִּסֵּי עַד שִׁיחְזֹרוּ תְּבַעֲלִים וִירְצוּ לְשַׁלֵּם אֶת הַמִּסֵּי מִכָּאן וְלִהַבָּא, צָרִיךְ לְהַחזִיר לוֹ, שְׁדִין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא, כִּמּוֹ שְׁאִמְרִינוּ. הִגֵּה: וְכֵן הוּא חוֹק הַמֶּלֶךְ שְׁכָל מִי

להיות שיהיה דינא כיון שהוא שווה לכל המלווי בריבית וצ"ע.

צד. ולדעה זו אין בארץ ישראל דין דינא דמלכותא דינא, כי א"י שייכת לכל ישראל ולא למלך [הגר"א]. ומי שמושל בכיפה מעצמו ליכא דינא דמלכותא, כיון שאין יכול לומר שמי שלא משלם לא יגור במדינתו יפרח באויר [חכ"ש].

שִׁימָצָא בְשָׂדֶה בְּזֶמַן גְּבִיית הַמַּס יִתֵּן בְּעֵד כָּל בְּנֵי הַבִּקְעָה וְהוּא יַחֲזֹר וְיִגְבֶּה מֵהֶם כִּי הַמֶּלֶךְ אֵין רְצוֹנוֹ לַטְרוּחַ לַחֲפֹשׂ אֶת כָּל בְּעָלֵי הַשָּׂדֶה, וְלֹכַן קָבַע חֹק שִׁיכּוֹל לַגְבוּת מֵאַחַד עֶבֶר כּוֹלֵם, וְהוּא יַחֲזֹר וְיִגְבֶּה מֵהֶם, אוֹ שִׁיכּוֹל לַגְבוּת מִסַּגְלֹת שֶׁל כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁל כָּל בְּנֵי הָעִיר מֵאַחַד (טור ס"ט).

יֵאָמֵר וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁנֶּזֶר שָׂבַל מִי שִׁיתֵּן מִסַּחֲסָא עַל הָאִישׁ וְלֹא שִׁילְמוֹ, זֶה שֶׁמִּשְׁלַם בְּמִקְוֵמוֹ, וְשִׁתְּעָבֵד בְּזֶה שְׂלֵא נָתַן כְּמוֹ עֶבֶד, וְכֵאן יִשְׂרָאֵל וְנָתַן הַמֶּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הָעֵנִי, הָרִי זֶה עוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר מִדָּא יוֹתֵר מִפּוֹעֵל רִגִּיל, כִּיּוֹן שֶׁע"פ חֹק הַמֶּלֶךְ דִּינוֹ כְּעֶבֶד שֶׁדִּין הַמֶּלֶךְ דִּין, אֲבָל אֵינּוּ עוֹבֵד בּוֹ כְּעָבֵד כְּנַעֲנִי, דִּהְיוּ לַעֲבוֹד בּוֹ עֲבוֹדוֹת בְּזוּיוֹת שֶׁרַק עֶבֶד כְּנַעֲנִי עוֹשֶׂה זֹאת, כְּמוֹ הוֹלֶכֶת כְּלוּ לְבֵית הַמֶּרְחָץ אוֹ חֲלִיצַת נְעֻלָּיו, וְיֵשׁ אִיסוּר לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדוֹת אֵלּוֹ בְּעֶבֶד עֲבָרִי, וְלֹכַן כֵּאֵן כִּיּוֹן שֶׁמִּתְנַהֵּג בּוֹ כְּעָבֵד, אִיסוּר לַעֲבוֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עֶבֶד כְּנַעֲנִי. הֵנָּה: יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּב לִגְזֹר וְכַתֵּב לוֹ שֹׁטֵר חוֹב, וְהִגְיָ מִכָּר אוֹ נָתַן אֶת הַשָּׁטֵר לְיִשְׂרָאֵל וְכַתֵּב הַיִּשְׂרָאֵל הַקּוֹנֶה רֹצֵה לַגְבוּת חוֹבוֹ מִהַיִּשְׂרָאֵל ע"י הַשָּׁטֵר, אִף עַל פִּי שְׁאֲסוּר לְדוֹן עִם יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ בְּפָנֵי גוֹיִים עֲרֻכָּאוֹת וְאִף עַל פִּי שְׂבָא מִכָּח גוֹי וְאִם הִיא הִגְיָ תוֹבְעוֹ הִיא עוֹשֶׂה זֹאת בְּפָנֵי עֲרֻכָּאוֹת, מ"מ לִישְׂרָאֵל הֵבֵא מִכּוּחוֹ אִיסוּר, וְצִרִיךְ לְתוֹבְעוֹ בְּפָנֵי ב"ד יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מָקוֹם דִּינִי יִשְׂרָאֵל יִפְסְקוֹ לְיִשְׂרָאֵל זֶה הַתּוֹבֵעַ מִהַ שֶׁהִיא הִגְיָ שֶׁמִּכָּר לוֹ מְרִיזִים לְפָנֵי דִינֵי גוֹיִים לְפִי חוֹקֵיהֶם, הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל זֶה בָּא מִכָּחוֹ הָרִי הוּא פְּמוּהוּ בְּכָל מַה שֶׁהִיא יָכוֹל לְזַכּוֹת לְפָנֵי דִינֵי גוֹיִים שֶׁהוּא דִּינָא דְּמַלְכוּתָא כָּל מַה שֶׁהִיא עֲרֻכָּאוֹת פּוֹסְקִים יֵשׁ לְזֶה תוֹקֵף הַלְכָתִי מִכָּח דִּינָא דְּמַלְכוּתָא, רַק אִיסוּר לִשְׁנֵי יְהוּדִים לְדוֹן בְּפָנֵיהֶם, כִּי אִיסוּר לְכַבֵּד, אֲבָל הַב"ד יָכוֹל לְחַיִּיבוֹ לְפִי חוֹקֵיהֶם (מִשּׁוּם הַר"ש כֻּלָּל י"ח סִימָן א', וְכֵן"ל ס"ט כ"ו). הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּמָקוֹם שֶׁדִּינָן שְׁנֵהֵגוּ שֵׁם הַיְּהוּדִים לְדוֹן בְּדִינֵי גוֹיִים, וּמִתָּה אִשְׁתּוֹ, לֹא יוֹכֵל אֲבִי אִשְׁתּוֹ אוֹ שְׁאָר יוֹרְשֵׁיהָ לֵאמֹר כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, עַל דַּעַת הַמִּנְהֵג הוּא נֹשֵׂא, וְלֹכַן נָדוֹן הַדְּבָר בְּדִינֵי גוֹיִים וְנִפְ"מ לְדוֹנוֹ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל דָּאִם מִתָּה יוֹרְשָׁה בְּעֻלָּה מִשָּׂא"כ לְפִי חוֹקֵיהֶם אֵין הַבֵּעַל יוֹרְשָׁה אוֹ בְּדוּמָה לְזֶה, וְלִיכָא בְּזֶה מִשּׁוּם דִּינָא דְּמַלְכוּתָא שֶׁהַמֶּלֶךְ קָבַע חֹק שֶׁאֵין הַבֵּעַל יוֹרְשָׁה (ב"י נְסִימָן כ"ו נֶסֶם מִשּׁוּם הַרש"ט א'), מִשּׁוּם דִּלָּא אֲמָרִינָן דִּינָא דְּמַלְכוּתָא אֵלָא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הִנָּאָה לְמַלְךְ שְׁנוּעַ לְעֵנֵי הַמְּלוּכָה, אוֹ שֶׁהוּא לְתַקְנָת בְּנֵי הַמַּדִּינָה כְּמוֹ חוֹקֵי הַנְּהִיגָה וְכוּ', אֲבָל לֹא מִהֵנִי חוֹקֵי הַמֶּלֶךְ אִפִּי אִם חֹק לְחַיִּיב שִׁדְּוֹנוֹ בְּדִינֵי גוֹיִים, דָּאִם כֵּן בְּטֻלָּה כָּל דִּינֵי יִשְׂרָאֵלִי (מִהַר"ק שֶׁרֶשׁ קפ"ח נֶסֶם רש"ט א').



זֶה אֲשֶׁה שֶׁעֲשֵׂתָ צוּוָּה בְּעֲרֻכָּאוֹת וְסִילְקָה בְּעֵלָה מִירוּשָׁתָה נֶגֶד דִּין תּוֹרָה, כְּתַב הַחֲת"ס שֶׁלֹּא מוֹעִיל מִהַ שֶׁעֲשֵׂתָ, וּבְעֵלָה יוֹרְשָׁה ע"פ חוֹקֵי הַתּוֹרָה.

סימן שע

דברים שהם גזל מדבריהם, כגון מפריחי יונים
והמשחקים בקוביא

ובו ו' סעיפים

כז מרחשון

א יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאֲסָרוּ חֻקִּים מְשֻׁם גִּזְל מִדְּרַבָּנָה, וְהַעֲוָר עֲלֵיהֶם חֲרִי זֶה גִּזְלָן מִדְּבָרֵיהֶם, וְאִלּוּ הֵן: מִפְּרִיחֵי יוֹנִים וּמִשְׁחָקִים בְּקִבְיָא. מִפְּרִיחֵי יוֹנִים בִּיצָה, לֹא יִפְרִיחַ אָדָם בְּתוֹךְ תִּישׁוּב יוֹנָה זָכַר אוֹ נִקְבָּה כְּדִי לִגְרוֹם שִׁיבִיאוּ עִימָם יוֹנִים מִשׁוּבִכּוֹת אֲחֵרִים, שֶׁחֲרִי לֹקֵחַ מִמּוֹן אֲחֵרִים שְׁלֹא בְּדִין, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁלַח זָכָר וְיָבִיא נִקְבָּה מִשׁוּבָךְ אֲחֵר, אוֹ נִקְבָּה וְתָבִיא זָכָר וְהִטְעַם שֶׁהוּא רַק גִּזְל מִדְּרַבָּנָה, כִּי גַם הַיוֹנִים שֶׁמִּבְּיָאִים עִימָם, אֵין זֶה מִמּוֹנוֹ לְגִמְרֵי מוֹה"ת, שֶׁחֲרִי הֵם בָּאוּ לְשׁוּבָכּוֹ מִהֶהֱפָקָר וְקִינְנוּ בְּשׁוּבָכּוֹ, וְלֹא יוֹנִים בְּלִבָּד, אֲלֵא כָּל הָעוֹשָׂה כְּזֶה בְּשָׂאָר עוֹפוֹת אוֹ חִיָּה אוֹ בְּחֵמָה¹, חֲרִי זֶה גִּזְלָן מִדְּבָרֵיהֶם.

ב הַמִּשְׁחָקִים בְּקִבְיָא בִּיצָה, אִלּוּ שֶׁמִּשְׁחָקִים בְּעֵצִים אוֹ בְּצִרְזוֹת אוֹ בְּעֵצָמוֹת, וְעוֹשִׂים תְּנָאִי בִּינֵיהֶם שְׂכָל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּאוֹתוֹ שְׂחוּק וְכַךְ וְכָךְ מַעוֹת, וְכֵן הַמִּשְׁחָקִים בְּבַחֲמָה אוֹ בְּחִיָּה אוֹ בְּעוֹפּוֹת, וְעוֹשִׂים תְּנָאִי שְׂכָל שֶׁתִּנְצַח בְּחֵמָתוֹ אוֹ תְּרוֹץ יוֹתֵר וְכַךְ מִחֲבֵרוֹ כְּךָ וְכָךְ מַעוֹת, וְכָל בִּיצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ, חֹבֵל אֲסוּר, וְגִזְל מִדְּבָרֵיהֶם הוּא רָאָה בְּהִעָרָה בִּיאוֹר לְסַעֲיָף זֶה לְסַעֲיָף שְׁלֹאחֲרֵי².

צו. היינו בשור הבר שהוא בהמה שמסתובב ביערות, ומביא בהמות כאלו שאנשים זכו בהם מהפקר, ולכן הוא רק גזל דרבנן, אבל כשעושים כן בעיר, הוא גזל דאורייתא [סמ"ע].

צז. בגמ' איתא דהמשחק בקוביא פסול לעדות מדרבנן, ונחלקו בטעם הדבר, לדעת רמי בר חמא הוא משום דהוי אסמכתא ואסמכתא לא קניא, ולפי"ז הוי גזל גמור מדרבנן. ולמ"ד אחר הטעם משום שאינו עוסק בישובו של עולם, וממילא חשוד על עדות בעניני ממון, ושיטת הרמב"ם דהכוונה הוא דהכסף שמרויח משחוק זה הוא גזל דרבנן, כי אינו נותן לו בגמירות דעת גמורה, וכל גזל דרבנן אין פסול אא"כ מתפרנס רק מכסף זה, או אפי' יש לו מלאכה נוספת, אבל אין מספקת לצרכיו בלי הדמים שמרויח מהשחוק, ולשיטת הרמב"ם חז"ל אסרו גזל זה רק במשחק עם

בכ מרחשון

ג (טור הנילו נס"ו) יש מי שאומר, שהמשחק בקביא עם חנוי אין בו משום גזל, אבל יש בו אסור עוסק בדברים בטלים, שאין ראוי לאדם שיעסק כל ימיו, אלא בדברי חכמה וישובו של עולם וכל שחלק מפרנסתו הוא מהמעות שמרויח במשחק, חשוד על עדות שקר, כיון שמתפרנס מגזל דרבנן. וחלקו עליו לומר שאינו פסול מחמת עצם הגזל מדרבנן אלא מחמת שאין עוסק בישובו של עולם, ואין יודע הקושי להשיג כסף, ואם כן אין נפסל אלא אם אין לו אמונות אחרת. הגם: אבל אם יש לו אמונות אחרת אפי' שאין מספקת לו לצרכיו ונוקק להשתמש גם במה שמרויח מהשחק, אפלו משחק עם ישראל אינו פסול כי מבין ויודע בקושי להרויח כסף (טור). ועין לעיל סימן ר"ז סעיף י"ג. ובכר פשוט המנהג בפסבא האחרונה לשחק בקביא, ואין פסול אלא מי שאין לו אמונות אלא הוא. ואם שחק עמו באמנה שלא שיחקו במעות מוכנים, אלא שהבטיחו לשלם לו אם ינצחו אם חייב לשלם, עין לעיל סימן ר"ז סעיף י"ג שם נתבאר שאין מוציאין מידו, כיון שאינו חוב גמור צ"ח.

ד הפורש מצודה שאין לה בית קבול, וצד חיה או עוף או דגים, ובא אחר ונטלה, חרי זה גזל מדבריהם כיון שלא זכה בה מה"ת, דאין לה בית קיבול ולא נחשב שבא לתוך כליו. ואם יש לו בית קבול, הרי זה גזלן דאורייתא כיון שזכה בהם בקנין חצר (טור ס"ט).

בט מרחשון

ה עני המנהג מכה בראש היות כדי שינשרו זיתים של שכחה, ונפלו לארץ, עד שלא נטלם בידו אם בא אחר ונטלם חרי זה גזל מדבריהם כיון שעדיין לא הגביהם, אינו שלו מה"ת, אבל רבנן אסרוהו, כיון שעשה בהם מעשה להשירם מהאילן. ואם כבר באו לידו, הרי זה גזל גמור ומוציאין מידו (טור ס"י).



ישראל, אבל במשחק עם נכרי לא גזרו, וממילא אין נפסל מחמת שחק זה. וראשונים אחרים חלקו על הרמב"ם וס"ל דמה שאמרו שאינו עוסק בישובו של עולם הכוונה, שאין מבין ומרגיש בקושי להשיג ממון, כי משיג ממון ע"י משחק, ולכן חשוד על עדות שקר בעניני ממון, ולפי"ז פסול אף במשחק עם נכרי, אבל מאידך אם יש לו עסק משלו חוץ מהמשחק, אף שאין מספיק לו לצרכיו, אין נפסל, דיועד בטיב הרווחת ממון והקושי שבזה.

צ"ח. ואם שיחקו במעות מוכנים, עיי"ש די"א דחייב לשלם לו, וי"א דאין חייב אא"כ מניחם על הדף שקנוי לשניהם, וממילא מי שמרויח קנה המעות מכח שמונחים על הדף ששייך לו.

ו הגזול נחיל דבורים או שפנעם מפעליו שלא יחזרו לכוורתו, אם כבר באו לרשותו קודם לכן, הרי זה גזול מדבריהם ולא הוי גזל מה"ת כיון שמפריחין והולכים, אין דעתו גמורה לזכות בהם.

ל' מרחשון

ז כל מי שיש בידו גזול מדבריהם אינו יוצא מידו בדינים אבל אם רוצה לצאת ידי שמים, צריך להשיבו לבעליו.

סימן שעא

קרקע אינה נגזלת אפלו נתיאשו הבעלים

ובו ד' סעיפים

א נתבאר לעיל בכמה מקומות שמטלטלין הגזולים נקנים ללוקח ביאוש ושינוי רשות, אבל קרקע אינה נגזלת לעולם, אלא ברשות בעליה עומדת. ואפלו נמכרה לאלה, זה אחר זה, ונתיאשו הבעלים לא נקנה ללוקח, ודרי זו חוזרת לגזול בלא דמים ואע"פ שנתבאר לעיל שעשו תקנת השוק שאם לא נתיאשו הבעלים, ולא קנאם הלוקח, מ"מ אין הגזול מוציא מהלוקח בלי לשלם לו מה ששילם בקנייתו, הני מילי במטלטלין, דאל"כ אף אחד לא יקנה חפץ מהשני שמא הוא גזול, אבל בקרקע שבקל אפשר לברר מי הם הבעלים האמיתיים, לא תקנו תקנה זו, ולכן מוציא מהלוקח בלי דמים, וכל מי שניאצא מתחת ידו, חוזר על זה שומכרה לו, וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיחזיר הלוקח מהגזול על הגזול ויטל ממנו מה ששילם לו. ועין לעיל סימן רל"ו אם לקחה מגוי גזול מה דינו.

א כסלו

ב כיון שאין שום קנין גזילה בקרקע שגזל, לכן אם נתקלקל ממילא, הוא על הבעלים, לפיכך אם ירע בה קלקול הבא מאליו, בגזל ששטפה נהר אפי' נהרס לגמרי, אין אחריות ההפסד על הגזול, שבתזקת בעליה עומדת, ואומר לו הרי שלך לפניך. אבל אם הפסדה הגזול בידו, בגזל שחפר בה בורות שיחין ומערות, או שקצין את האילנות ושחת את המענינות ואו הרים את הבנין, חייב להעמיד לו בית או שדה אחרים כמו שהיו בשעת הגזילה דהיינו לתקן את הבית או את השדה ולהחזירם למצב שהיו בשעת הגזילה, או ישלם דמי מה שהפסיד. הגה: וכשם שהקרקע בתזקת הגזל לרעתו, לענין שייכול הגזול לומר הרי שלך לפניך, כן הוא ברשותו של הגזול לטובתו, דאף על גב דלגבי

מטלטלין אינו משלם הגזולן אלא בשעת גזילה ואם השתמש בחפץ אף אם הוא עומד להשכרה, אין משלם על השימוש, מ"מ גבי קרקע אינו כן. אלא אם נשתמש ואכל פרוטית צריך לשלם מה שנהנה ממנה כיון שאכל משל הבעלים (טור).

ג גזל שדה ונמלוח מציקין בבח המלך, אם מבת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או בתים של כל אנשי המדינה, אומר לו הגזול לגזול חרי שלך לפניך. ואם מחמת הגזול נלקחה שלקחו רק את שדותיו, משום שלמלך היה טענה עליו, וממילא לקחו גם את השדה שגזל, תיב להעמיד לו שדה אחרת ולא הוי מכת מדינה, כיון שלקחו רק ממנו לא מכולם.

ב כסלו

ד אדם המלך את הגזול ואמר לו תראה לנו את כל מה שיש לך, והראהו שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונמלח המלך, תיב להעמיד לו שדה אחרת כמותה, או נותן דמיה כי אנסוהו להראות רק את שדותיו, ולא היה לו להראות מה שגזל, כיון שאינה שלו.

סימן שעב

גזולן שהפסיד השדה ואכל פירות

ביצד גובה אותם הנגזל

ובו ג' סעיפים

א גזל קרקע והפסידה בידו או שאכל פרוטית לאפוקי אם נפסדה מאליה, שאין חייב בזה הגזולן משום שאין קרקע נגזלת, וכמו שנתבאר בסימן הקודם, בשבועל השדה גובה דמי מה שהפסיד הגזולן או דמי פרות שאכל, גובה מנכסים בני חורין ולא מנכסים שקנו לקוחות מהגזולן, מפני שהיא כמלוה על פה שאינה נגבית מלקוחות, כיון שאין לאכילתו או להזיקו קול. ואם עמד הגזולן בדין ונתחייב לשלם, ואחר כך מבר, גובה מנכסים משעבדים דמעשה ב"ד יש לו קול, ולכן נחשב כמלוה בשטר שנגבית מלקוחות, ורק באופן שאין נאמן לומר פרעתי. ואם עשה כמה היזקות או שאכל כמה פירות ולא עמד בדין אלא על אחד מהם, אינו מועיל לשני להיות מורף משעבדי.

ג כסלו

ב והוא הדין אם גזלוהו מהגזלן מהמתו ולא מחמת מכת מדינה, או שאנסוהו להראות 'שדותיו' והראה גם שדה זו, שנתבאר בסימן הקודם שבאופן זה שתיב להעמיד לו שדה. אם עמד בדין ואחר כך מכה, גובה הגזל ממה שפכה.

ג גזל שדה והשפיתה, והגזל בא למורפה עם השבח שעליה, שמיין לו לגזלן מה שהשביח וידו על התחתונה, אם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה כלכד מהגזלן אבל שאר השבח של הבעלים, כיון שקרקעו השביח, ואין הגזלן מקבל מדין יורד, כיון שירד שלא ברשות, ואם ההוצאה יתרה על השבח, אין לו מההוצאות אלא שעור השבח ושאר ההוצאה יפסיד.

סימן שעג

דין מכרה הגזלן והשביח הלוקח, מה דינו של לוקח עם הגזלן ובו ג' סעיפים

ד כסלו

א בסוף הסימן הקודם התבאר הדין כשהגזלן עצמו השביח, ואם גזל שדה ומכרה והשפיתה הלוקח, אם השבח יותר על ההוצאה נוטל ההוצאה מבעל השדה כי גם בעל השדה עצמו היה צריך להוציא הוצאה זו, ויש אומרים אפלו לא היתה צדיפא מבשעה שגזלה, כגון שהכסיפה הגזלן שבשעה שנגזלה היתה שווה מאה, וקלקלה הגזלן ובשעה שמכרה היתה שווה רק שמונים, והלוקח הוציא עשרים כדי להחזירה למצב הראשון, וכאן לא שייך הטעם שהוצאה זו היה גם הגזלן זקוק לה, אפלו הכי נוטל הציאה מהגזלן דנוטל מדין יורד לשדה חבירו שלא ברשות דנוטל עכ"פ את ההוצאה (נימוק"י צפ"ק דמנעא נסס סר"ן), ויש חולקין דס"ל דאין כאן דין יורד, דלא עשה זאת לצורך חבירו, ומחמת עצם ההוצאה, הגזלן בעצמו כשהיתה ברשותו לא היה זקוק להוצאה זו (נסס נסס"י), וחקרן עם שאר השבח נוטל הלוקח מהגזלן מדין אחריות, ואף על השבח יש אחריות שכן היו רגילים לכתוב שהוא מקבל אחריות גם על השבח, ואף אם לא כתב, אחריות ט"ס. אבל הגזלן אין צריך לשלם לו, דהקדן ודאי שייך לו, ואף השבח שייכת

לו דקרקע אין גזולת והקרקע שלו השביחה, וכמו באופן שהשביחה הגזול וכו"ל בסוף הסימן הקודם. **הַקָּרָן, גֹּבֵה מִנְּבָסִים מְשַׁעְבְּדִים, וְשָׂאָר הַשְּׂבִיחַ מִנְּבָסִים בְּנֵי חוּרִין** כיון שהשבח הוא דבר שאינו קצוב, אין גובה זאת מהלקוחות. **וְאִם הַלּוּקָח הַכִּיר בָּהּ יָדַע שֶׁהָיָא גְזוּלָה בְּשִׁלְקָתָהּ, אֵינּוּ נוֹטֵל מִהֶנּוּלָן אֲלָא הַקָּרָן בְּלִבָּהּ, וּמִפְסִיד שְׂאָר הַשְּׂבִיחַ תֵּיתָר עַל הַהוּצָאָה** כיון שידע שהקרקע גזולה, אין זה מכר אלא נתן את המעות בהלוואה, ואם יקבל עבור השבח יותר ממה ששילם, נראה כריבית, אבל את ההוצאה שהוציא עבור השבח, מותר לו לקבל אפי' מהגזול, כיון שהוציא זאת מכיסו, הוי כחלק מסכום ההלוואה ואינו נראה כריבית. **תֵּיתָר הַהוּצָאָה יִתָּרַח עַל הַשְּׂבִיחַ, בֵּין שֶׁהַכִּיר בָּהּ שֶׁתִּיתָה גְזוּלָה בֵּין שֶׁלֹּא הַכִּיר, אֵין לוֹ מִהַהוּצָאָה אֲלָא שְׁעוּר הַשְּׂבִיחַ, וְנוֹטְלוֹ מִפְּעַל הַשְּׂדֵחַ, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּהוּאִיל יִדְעַ שְׂאִינָה שְׁלוֹ, הַפְסִיד אֶפְלוּ הַהוּצָאָה דס"ל דגם על ההוצאה נראה כריבית כי מקבל יותר ממה שנתן כהלוואה^כ (טור ס"א נסס ר"י והרא"ש). וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דָּאֵם קָבֵל אַחֲרֵיות בְּהִדְנָא ועשו ע"ז קנין צריך ליתן כפי מה שיקבל עליו דכיון שעשו קנין הוי כמכר ולא כהלוואה, וליכא חשש ריבית (שם נסס הרמ"ה ותשובת הרשב"א נסימן אלף קנ"ה וכן כתב הרי"ש נסימן ר"ן נשמו והמ"מ פ"ט דגזילה נסס י"א). וַיֵּשׁ חוֹלְקִין ס"ל דבהכיר שהיא גזולה בכל מצב הוי הלוואה ואסור לו לקבל יותר ממה ששילם (שם נסס אציו הרא"ש והמגיד פרק ח' דגזילה ונימוק"י פרק קמא דמזיעא, וגם הר"ן כתב דלא מחור נעיו). וְאֵע"פ שאת ההוצאה בשיעור שבח נוטל מהבעלים, את הַקָּרָן נוֹטֵל מִהֶנּוּלָן מִנְּבָסִים מְשַׁעְבְּדִים.**

ב כיון שקרקע אינה גזולת, תפירות שאכל לוקח בעוד שהיתה בידו, צריך לשלם אותם לגזול כי הם שייכים לו, ודינו בהם לקבל בחזרה מה ששילם לגזול עם הנוטל בדינו של שבח, שנתבאר בסעיף הקודם שאם לא ידע שהיתה גזולה גובה אותם מהנוטל מנבסם בני חורין, ואם ידע שהיתה גזולה אינו גובה מהם כלום.

ה בסלו

ג אם מצא הגזול המוכר שהלוקח ידע שהיתה גזולה ולא מגיע לו שבח, ויחלוקה



צט. הש"ך חולק, דודאי מקבל את ההוצאה מהבעלים, דלא גרע ממתי שהגזול עצמו השביח, דנוטל עכ"פ את ההוצאה, ולשיטת הש"ך לשיטת הרי"ף אף בידע שהיא גזולה מקבל את השבח שבא מחמת ההוצאה, ורק ע"ז הרא"ש חולק דנוטל רק הוצאה בלי שבח.

מָעַן שֶׁלֹא יֵרָע וּמִגֵּיעַ לוֹ שִׁבְחָה, עַל הַמּוֹכֵר לְהַכְיֹא רֵאִיָּה דְחֻקָּה אֵין אָדָם נוֹתֵן דְּמִים בַּחֲנִים, וּוְדָאֵי שְׁלֵא יִדְעָ.

סימן שעד

מכרה הגולן וחזר וקנאה מהנגזל או נתנה לו במתנה

ובו ו' סעיפים

א הַגּוֹזֵל שְׂרָה וּמִכְרָהּ אוֹ נָתַנָּה לְאַחֵר, שְׂאִין מַעֲשִׂיו בָּלוּם וּמוֹצִיא הַנִּגְזָל מֵהַלֹּקַח בְּלִי דְּמִים בְּמֹו שְׁנֵת־בָּאֵר לַעֲיֵל סִי' שֶׁ"א סִעִי' א', אִם אַחֵר כִּךְ קִנְיָנָה הַגּוֹזֵל מֵהַנִּגְזָל, לֹא אִמְרִינוּ שֶׁהַגּוֹזֵל קָנָה מֵהַנִּגְזָל אֶת כּוּחוֹ, וּמוֹצִיא אֶת הַקֶּרֶקַע מֵהַלֹּקַח, אִלָּא אוֹמְרִים שֶׁהַשֵּׂדֶה נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלֹּקֶחַ מֵהַנִּגְזָל אוֹ בְּיַד הַמִּקְבֵּל הַמִּתְנָה מִמֶּנּוּ, כִּי אוֹמְרִים שֶׁמִּפְּנֵי זֶה טָרַח הַגּוֹזֵל לְקַנּוֹתָהּ לֹא לְקַנּוֹתָהּ לַעֲצֻמוֹ, אִלָּא בְּיַד לַעֲמֹד בְּנִתְקַיְּמוֹתָו כִּלְפֵי הַלֹּקַח אוֹ הַמִּקְבֵּל. לְפִיכָךְ, אִם לֹא קִנְיָנָה עַד שֶׁתִּבְעַע הַלֹּקֶחַ אֶת הַגּוֹזֵל, בְּגֹזֶן שְׁמֹכֵר לוֹ הַשְּׂרָה שְׂאִינָה שְׁלוֹ וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְהַתְּחִיל בֵּית דִּין לְהַכְרִיז עַל נִכְסֵי הַגּוֹזֵל בְּיַד לְהַגְבִּיחַ מֵהֶם לְלֹקֶחַ, וְאַחֵר כִּךְ קִנְיָנָה הַגּוֹזֵל מֵהַנִּגְזָל, כִּיוֵּן שְׂרוּאִים שְׂאִין לְגוֹזֵל שׁוּם עֲנִין לַעֲמֹד בְּנִתְקַיְּמוֹתָו, כִּי רוּאִים שְׁלֵא טָרַח לְקַנּוֹתָהּ מֵהַנִּגְזָל עַד שֶׁהַלֹּקַח תִּבְעוּ לִבִּ"ד, לִכֵּן וּדָאֵי קִנְיָנָה לַעֲצֻמוֹ, וְלִכֵּן לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלֹּקֶחַ וְיִכְבֹּל הַגּוֹזֵל עֲצֻמוֹ אוֹ יוֹרְשֵׁיו לְתֵת לוֹ מַעוֹתָיו וְלְהוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ כִּי קָנָה מֵהַנִּגְזָל אֶת כּוּחוֹ לְהוֹצִיא אֶת הַקֶּרֶקַע מִיַּד הַלֹּקֶחַ.

ו בסלו

ב לְקַחְתָּ הַגּוֹזֵל מֵהַנִּגְזָל אַחֵר שְׁמֹכְרָהּ בְּשִׂחָא גְזוּלָה, וְחֹזֵר וּמִכְרָהּ לְאַחֵר אוֹ נָתַנָּה בְּמִתְנָה אַחֵר אוֹ הוֹרִישָׁהּ לְאַחַד מִיורְשָׁיו, תְּרִי זֶה גִּלְתָּ דַּעְתּוֹ שְׂאִינָה רִוּצָה לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד זֶה שְׁלִקְחָהּ מִמֶּנּוּ בְּשִׂחָתָהּ גְזוּלָה מִמָּה שֶׁנִּתְנָה לְאָדָם אַחֵר, וְאֵין לוֹ עֲנִין לַעֲמֹד בְּנִתְקַיְּמוֹתָו, וּמִמִּילָא לֹא קִנְיָנָה הַלֹּקֶחַ הָרִאשׁוֹן. וְכֵן אִם נִפְלְתָה הַשֵּׂדֶה הַגְּזוּלָה לְגוֹזֵל בְּיַד שְׂחָה שְׂמִתְחִילָה גְזוּלָה מֵאֲבִיו אוֹ מֵאֲחִיו וּמִכְרָהּ אַחֵר, וְאִחֲ"כ מֵת אֲבִיו אוֹ אֲחִיו וְיִרְשָׁהּ מִמֶּנּוּ, מ"מ לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלֹּקֶחַ כִּי אֵין לָנוּ שׁוּם הוֹכַחָה שֶׁהוּא רוּצָה לַעֲמֹד בְּנִתְקַיְּמוֹתָו, כִּי הִגִּיעָה לְרִשְׁתּוֹ בְּלִי מַעֲשֶׂה מַצִּידוֹ. הִגֵּס: וְיֵשׁ חוֹלְקִין עַל הַדִּין הָרִאשׁוֹן וְיִסְבְּרָא לְהוֹ דָּאִם מִכְרָהּ אוֹ נָתַנָּה לְאָדָם אַחֵר לְאַחֵר שְׁקִנְיָנָהּ מֵהַבְעֵלִים, הַלֹּקֶחַ רִאשׁוֹן קָנָה דְּמִיד שֶׁקִּנְיָנָה מִיַּד הַבְעֵלִים זָכָה בָּהּ הַלֹּקֶחַ

הראשון, וכשנאח"כ מכרה לאחר, אין בידו להפקיעה מהלוקח הראשון שכבר זכה בה^א. אבל אם מכרה או נתנה לאחר קדם שקנאה, לא קנה לוקח ראשון (טור ס"ז וז"י זשס רש"י). וכל זה לא מירי אלא בשלא הפיר בה הלוקח הראשון שהיא גזולה, וקנאה באופן זה נחשב הגזול כאילו רימה אותו, ויש לו ענין לעמוד בנאמנותו, ולכן אם קנאה מהבעלים, הרי זה שייך ללוקח. אבל אם הפיר בה שהיא גזולה ובכל זאת קנאה, ואח"כ קנה הגזול מהבעלים, לא קנה לוקח (המגיד פ"ט דגזילה ור"ן ונימוק"י פרק קמא דז"מ).

ג. ונבא הנהל את הקרקע מהבעלים בחובו שהגזול היה חייב חוב לגזול, וא"ל הגזול שישאיר בידו את השדה הגזולה עבור החוב, אם יש לנגזל קרקע אחרת ואמר ליה הנהלן זו^א אני גובה בחובי, כיון שהוא בחר דווקא בקרקע זו, הרי זה מתכוון להעמידה ביד הלוקח כדי לעמוד בנאמנותו, וממילא קנאה הלוקח, כמו באופן שקנאה הגזול מהבעלים. ואם אין לנגזל קרקע אלא זו ולכן גבה קרקע זו, לא קנאה הלוקח, כי לא התכוון לעמוד בנאמנותו, אלא לגבות חובו הוא שנתכוון.

ז בסל

ד. נתנו הפעלים לנגזל, מתנה, קנאה הלוקח אע"פ שהגזול לא הוציא כסף משלו כדי להעמידה בידו, מ"מ אומרים שאלו לא מרח לפעלים איזה טירחא לטובתו לא היו נותנים לו במתנה ובהכרח שטרח עבורם, ומפני זה מרח, כדי שיוכה בה בדין ולא בדרך גזילה ועי"ז יעמד בנאמנותו ותתקיים ביד הלוקח. הגה: ויש חולקין וסבירא להו דכיון שאין זה ברור שטרח עבור הנותן ועשה זאת כדי להעמידה בידו, א"כ הוי ספק, וכיון שאין הלוקח הראשון נחשב מוחזק, על הלוקח להביא ראיה שהגזול פון להעמידה בידו, וכל זמן שאין מביא ראיה אין מוציא מיד הגזול. וכן נראה לי עקר (טור ס"ד זשס הרא"ש, ונימוק"י פ"ק דמנעא והמגיד פ"ט דגזילה).

ה. דין גזול שמביא עדים שלקח שדה מהנגזל, נתבאר בסימן קנ"א סעי' ג'.
ו. גוי שאנש שדה מישראל ומכרה לישראל אחר, נתבאר בסימן רל"ו סעי' ח'.

קא. והכס"מ מיישב דעת הרמב"ם שמירי שתיכף אחר שקנאה מכרה, וזה הוכחה שלא קנאה עבור הלוקח הראשון [באר הגולה].

סימן שעה

היורד לשדה חברו או לתוך חורבתו ונמטעו או בנאו

ובו ט' סעיפים

א היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות, ונמטעה והשביחה, אם היתה שדה העשויה למע, או מדין כמה אדם רוצה לתן לארס בשדה זו לנומעה, ונומל מפעל השדה כיון שממילא היא עמדה לכך. ואם אינה עשויה למע, שמיין לו וידו על התחתונה אם השבח יותר על ההוצאה, מקבל ההוצאה, ואם ההוצאה יותר מהשבח, מקבל כמו השבח. הגם: סתם פרם עשוי למע אבל שדה עשויה בין לנטיעה ובין לזריעה, וחצר עשויה גם לבנייה (ריצ"ט סימן תתקט"ו). העושה טובה לחברו שלא ברשות בלי שביקש ממנו, עין לעיל סימן רס"ד סעי' ד"ב. וכן הולמד עם חברו בלא דעת האב, עין לעיל סימן של"ה סעיף א"י.

ח בסלו

ב אמר לה בעל השדה עקר אילנך ואלך כי אין לו בו שום צורך, שומעין לו אפי' בשדה העשויה ליטע, כי א"א להכריח אדם לקבל השבחה שאינו חפץ בה. אבל אם אמר הנומטע תריני עוקר אילני כגון באין עשויה ליטע שידו על התחתונה, והבעלים רוצה שישאירו בקרקעו, אין שומעין לו לנמטע, מפני שמבכחיש הארץ שכבר הכחיש את הקרקע בעצם הנטיעה.

ג היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות ונמטע או בנה במקום שלא עשוי לכך, שנחבאר לעיל שהדין שידו על התחתונה, ואחר כך בא בעל השדה והשלים הבנין, או ששמר הנטיעות וכיוצא באלו הדברים, שמראה שדעתו נומה ומסכמת למה שעשה זה וכרצונו בא הדבר, הרי זה נהפך ליחשב כשדה העשויה

קב. ז"ל שם: וכן כל אדם שעושה עם חברו פעולה או טובה, לא יוכל לומר בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו.

קג. ז"ל שם: המלמד עם בן חברו שלא מדעת האב, יש אומרים דחייב לשלם לו כדין היורד לתוך שדה של חברו שלא ברשות, שיתבאר לקמן סימן שעה (מרדכי והגהות מרדכי). ויש חולקין (תשובת רשב"א סימן תרמ"ה).

קד. ודווקא בדבר שאפשר ליטלנו, אבל הנאה שא"א ליטלה, כגון שצבע לו בגד, אין יכול לומר איני חפץ בה, דסו"ס נהנה משבח הבגד, והוא עשוי לכך, ולכן חייב לשלם לו [נתיבות].

ליטע, והדין ששָׁמַיִן לוֹ כאֲרִיס וַיֵּדוּ עַל הָעֲלִיּוֹנָה. הגה זו שייכת לעיל סוף סעיף ב' הגם: נתבאר שאם הנוטע רוצה לעקור מה שנטע, אינו רשאי. מיהו, אם אָמַר לוֹ בעל השדה תַּחֲלָה עָקַר אֵילָנָךְ וְלֶךְ שֶׁרִשְׁאִי לומר זאת וכדלעיל, יָכוֹל בַּעַל הָאֵילָן לַעֲשׂוֹת זאת, לעקור אילנו, אִף עַל פִּי שְׁחֹזֵר בַּעַל הַשָּׂדֶה אַחֵר כִּף ואומר שאינו רוצה שיעקור, מ"מ כיון שכבר הסכים, כעת הדבר תלוי רק בדעת הנוטע"פ (נימוק"י פרק השואל).

ט בסלו

ד הַיּוֹרֵד לַשָּׂדֶה חֲבֵרוֹ בְּרִשּׁוֹת, אִפְּלוּ נִטְעַת שָׂדֶה שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה לְטַע, כיון שעשה זאת ברשות שָׁמַיִן לוֹ וַיֵּדוּ עַל הָעֲלִיּוֹנָה, שְׂאִם הָיְתָה הַהוּצָאָה יִתְּרָה עַל הַשִּׁבְתָּ, נוֹמֵל הַהוּצָאָה, וְאִם הַשִּׁבְתָּ יִתְּרָה עַל הַהוּצָאָה, נוֹמֵל הַשִּׁבְתָּ כשאר אריסים. וְבִיּוֹרֵד שֶׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, אִף בַּשָּׂדֶה הַעֲשׂוּיָה לְטַע אִם בַּעַל הַשָּׂדֶה הוּא עֲצָמוֹ אֲרִיס, חֹזֵר לְהִיּוֹת דֵּינּוֹ כְּאִינוֹ עֲשׂוּי לְטַע כיון שאין עשוי להביא פועלים אחרים כי הוא עצמו אריס, רַק שְׂשָׁמַיִן כְּמָה רוֹצֶה לְתֵן שְׁלֹא יִצְטָרֵף לְטַרְחַת בַּעֲצָמוֹ וזה מוסיפין ליורד יותר מסתם ידו על התחתונה (נימוק"י פרק האשה שנפלו).

ה בַּעַל בְּנִכְסֵי מְלוֹג שֶׁהַכְּנִיסָה לוֹ אֶשְׁתּוֹ וְלֹא קִיבַל עֲלֵיהֶם אַחֲרִית, וְהֵם שֶׁל אִשְׁתּוֹ קִטְנָה, וְהַשְׁתַּף בַּשָּׂדֶה שֵׁשׁ לוֹ חֶלֶק בָּהּ, בִּיּוֹרֵד בְּרִשּׁוֹת הֵן דְּבִאֲשֶׁתּוֹ קִטְנָה עֲשׂוֹתָה כְּדֵי שִׁיעֲבוֹד בַּשָּׂדֶה שֶׁהַכְּנִיסָה לוֹ, וְכֵן שׁוֹתֵף רִשְׁאִי לַעֲשׂוֹת כְּפִי שִׁיקוֹל דַּעְתּוֹ, וְכִיוֹן שֶׁנִּחְשָׁבִים כִּיּוֹרֵד בְּרִשּׁוֹת, לִכֵּן אִף בִּאינָה עֲשׂוּיָה לְטַע שְׂשָׁמַיִן לָהֶם וַיֵּדֶם עַל הָעֲלִיּוֹנָה"י (וע"ל ס"ס קע"ח וס"ס ט"ד).

י בסלו

ו הַיּוֹרֵד לְתוֹף חֲרָבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹא עוֹמֶדֶת לְהִיבִנוֹת וּבִנְיָאָה שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, שְׂשָׁמַיִן לוֹ וַיֵּדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. וְאִם אָמַר בַּעַל הַבִּנְיָן הַבּוֹנֶה, כיון שנותנים לו רק סכום מועט עֲצִי וְאֶבֶן אֵינִי נוֹמֵל, שׁוֹמְעִין לוֹ כיון שְׁכָאן לֹא שִׁיךְ הַטַּעַם שֶׁכָּבֵר הַכּוֹחַשׁ אֶת הַקֶּרֶקַע, וְלִכֵּן רִשְׁאִי לִיקַח אֶת שְׁלוֹ. אָמַר לָהּ בַּעַל הַקֶּרֶקַע מַל מַה שְׂבִינִית, שׁוֹמְעִין לוֹ כְּמוֹ בְּנוֹטֵעַ שֶׁלֹא בְּרִשּׁוֹת. הגם: וְמָה שֶׁאֲמַרְנוּ דְּדִינוּ כַּשֶּׁדֶּה שֶׁאֵין עֲשׂוּי לְטַע, הוּא דוֹקָא אִם הַחֲרָבָה אֵינָה עֲשׂוּיָה לְבִנּוֹת, אָבָל אִם יָדוּעַ

קה. ודעת הגר"א יוכל בעל השדה לחזור בו עד שיתחיל בעל האילן לעקור, ורק אז לא יוכל לחזור בו.
קו. אמנם אינם לגמרי כיורד ברשות, ולכן אם ההוצאה יתירה על השבת, אין מקבלין אלא כשיעור שבח [סמ"ע].

שעשויה לבנות, או במקום שסתם חרבה עומדת לבנות, דינו כמו חצרות, שיתבאר בסמוך (נ"י נסמח מלמדי רש"א והרמב"ם פ"ו גזילה ומרדכי פרק השואל).

והחצרות הרי הם ראויים ועומדים לבנות ולהוסיף בהם בתים ועליות. לפיכך, הבונה בחצר חברו שלא ברשות, הרי זה בנוטע שדה העשויה לשע, ושמן לו כמה אדם רוצה לתן לשלם בבנין זה כדי לבנותו, והוא שייבנה בנין המועיל הראוי לאותה חצר במנהג אותו מקום. הגה: (הראש"ד ומרדכי) ולא יוכל הבונה לומר אני נטל אע"פ שבבנין לא שייך כחש קרקע וכדלעיל, מ"מ כמו שבעל החצר אין יכול לומר טול עציץ ואבניך, כיון שעומד לכך, ממילא אף הבונה אין לו זכות לומר בנין אני נטל, כיון שאדעתא דהכי בנאו כאן. השפירה הבונה לאחרים וקבל שכר, מנפין לו מהוצאותיו, אף על גב דלא עביד למיגר כיון דהבית שייך לבעל החצר, הרי זה כמשכיר בית של חברו, שודאי השכר לבעל הבית אף כשאין עומד להשכרה, דאין יכול לעשות סחורה בממון חברו (רש"א ונ"י פרק השואל). ואם דר בה הבונה באופן שאין עומד להשכרה, אם לא חיסר לו כלום, פטור מלשלם, דזה נהנה וזה לא חסר פטור, ואם חסר לבעל הקרקע אפי' רק דבר מועט, מגלגלין עליו את הכל וצריך לתן לו כל מה שנהנה כמה שהוא היה משלם על דירה אחרת כמותה, כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ג סעי' ז' (מישרים נל"א ח"ג). ראובן שהיה לו בית רעוע ויצא מן העיר, ויבא לשמרון ודר בו והוציא הוצאות להציל הבית מן הנפילה וסידו וכידו, כל מה שהוציא ושהיה לצרף שלא יפל הבית צריך ראובן להחזיר לשמרון כי הבית עומד לתקן תיקון כזה, אבל אין צריך לתן לו מה שסידו וכידו, כי יוכל לומר אני צריך לזה ולא כל בית עומד לסידו וכיוור, וכל זמן שאין משלם לו יכול הבונה לגור בבית, ובשיתן ראובן מה שחייב לתן לשמרון, יצא מן הבית (טור ס"ח נסמח הראש"ד).

יא בסל

ח כל מי ששמן לו מה שהוציא, בין שהיתה ידו על העליונה שמקבל אף בשבח שיתר על ההוצאה בין שהיתה ידו על התחתונה, אינו נוטל כלום עד שישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא. ואם אמר יבואו הדינים בטור איתא יבואו הבנאים ויעשו שומת ההוצאה וחרה היא גלוייה לעיניהם וישערו העצים

קו. ולענין אם צריך לשלם שכירות על מה שגר בבית, אם לפני התיקון לא עמדה כלל להשכרה, א"צ לשלם לו דמי שכירות, ואם היה אפשר להשכירה אפי' בשכר מועט, צריך לשלם כשער של עכשיו [באר הגולה].

וְהָאֲבָנִים וְהַסִּיד וְשֹׁכֵר הָאֲמָנִים אִפִּי בְּפָחוֹת שְׂבָשְׁעוּרִים ואיני צריך להישבע, כי אופן השומא גלויה ואין לי מה להסתיר, שומעין לו וְנוטל בְּלֹא שְׂבוּעָה. וְכֵן זֶה שְׂנוּטֵל תְּשֻׁבָּה בְּלִבָּהּ, וְהִיתָה יָדוֹ עַל הָעֲלִיזָה באופן שההוצאה יתירה על השבחה ובאופן שידו על העליזנה שנוטל כל ההוצאה, ואומר שמוותר על היתר על השבחה, ורוצה ליטול רק את השבחה בלי שבועה, כי שיעור השבחה גלוי לכל מי שמבין, שומעין לו ואיני צריך שְׂבוּעָה.

ט כֹּל שֶׁשָּׁמִין לוֹ וְנוטֵל, שֶׁשָּׁעֵן בְּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר נִתְּתִי, וְהִיּוֹרֵד אוֹמַר לֹא נִמְלָתִי לֹא נִתַּת לִי, הִיּוֹרֵד נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא נִטַּל בְּלוּם, וְנוטֵל, והטעם שהיורד נאמן להוציא שְׁתֵּי אוֹמְרִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה עֲדֵין לֹא שָׁמוּ לָהּ, וְלֹא יָדַעַת בְּמָה אֵתָּה חֵיב לָתֵן, חֵיאוֹךְ נִתְּתִי. אֲכַל אִם שָׁמוּ לוֹ וְאָמְרוּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה הֵן לוֹ, וְאָמַר נִתְּתִי, אָף עַל פִּי שֶׁעֲדֵין לֹא נִשְׁבַּע הִיּוֹרֵד עַל שִׁיעוֹר הַהוּצָאוֹת, וכמו שנתבאר בסעיף הקודם, הָרִי בְּעַל הַשָּׂדֶה נֶאֱמָן, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁנֵתָן, וְיִפְטֹר, שֶׁחֲפָזָק בְּחֻקֵּי בְּעֻלָּהּ וממילא הוא נקרא מוחזק, והיורד בא להוציא ממנו, ולכן נשבע היסת ונפטור.

סימן שעו

דין המסיג גבול רעהו

ובו סעיף אחד

יב כסלו

א **הַמְּסִיג גְּבוּל רֵעֵהוּ** שהסיט את הגבול האמיתי ממקומו וְעִי' הַכְּנִים חֶלֶק מִתְּחִיבִים מִשְׁטַח חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ תְּחִימוֹ אֶפְלוֹ רק מִלֹּא אֶצְבַּע, אִם בְּחֻזְקָה בִּפְנֵי אֲחֵרִים עָשָׂה, הָרִי זֶה גִּזְלָן שְׂגוּל בִּפְנֵי אֲנָשִׁים ואין פוחד מהם. וְאִם הָסִיג בְּסִתָּר, הָרִי זֶה גִּנְבָּה שְׂגוּבָה רק כשאין רואים אותו. וְאִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָסִיג הַגְּבוּל, הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לֹאוֹיִן^ק בְּלֹא גִנְבָּה אוֹ בְּלֹא גִזְלָה כנ"ל, וּבְלֹא דִלָּא תָּסִיג דְּכֵתִיב 'לֹא תָּסִיג גְּבוּל רֵעֶךְ', וְנוֹהַג לֹא זֶה רק בארץ ישראל, דְּכֵתִיב בְּהַמְשָׁךְ הַפֶּסֶק

ק. כן הוא דעת הרמב"ם. אבל הטור לא הזכיר לאו דגזילה או גניבה, משום דקרקע אינה נגזלת, ועובר רק בא"י בלאו דלא תסיג.

'בנחלתך אשר תנחל בארץ'. אם מתר לאדם לקח מערופיא של חברו היינו גוי שמכירו ובעסק מסויים הגוי מתעסק רק עמו, כגון שהישראל רגיל להלוות לו בריבית או למכור לו סחורה מסויימת, וממילא הגוי לא מתעסק בעסק זה עם אחר, וכעת חבירו רוצה להציע לגוי להתעסק עמו במקום עם חבירו הרגיל עמו, ציץ לעיל סימן קנ"ו סעי' ה', שיש מקומות שנהגו לדון בו לאיסור, ויש מקומות שלא נהגו לדון בו לאיסור.

סימן שעז

מי שדרך הרבים עובר בתוך שדהו

ובו סעיף אחד

א מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, ורצה להחליפה במקום אחר בשדהו, ולכן נמלה לעצמו את הדרך הישנה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן וזכו בו, וזה שנמל לא זכה בו וממילא זכו בשני הדרכים^פ. מצד דרך שהחזיקו בו רבים שעוברים בו ברשות, אסור לקלקלו אבל החזיקו שלא ברשות, לא זכו בו, ומתר ליקחו מהם, וכשאינן יודעים אם היה ברשות, טוענים להם שהחזיקו ברשות^פ (מרדכי ד"מ).

קט. ודווקא בדרך הרבים שעוברים אנשים מעלמא ולא רק מעיר זו, ולכן אין יכול לקחת מהם זכות זו, ומה שנתן כעת, זכו גם בה. אבל דרך שרק בני העיר או רק בני מבוי זה משתמשים בה, ודאי רשאים כל בני העיר או ז' טובי העיר להחליט על החלפת הדרך באחרת, דמי ימחה בידם, וודאי שלא זכו בשני הדרכים [סמ"ע]. קי. דין זה אינו נוהג כהיום משום דינא דמלכותא, וממילא סמך ע"ז שאם יצטרך ייקח בחזרה, ולכן לא מחה בהם [חכ"ש].

הלכות נזיקין

סימן שעח

אסור לחזיק ממון חברו ולא לגרום שום חזק

וכו ט' סעיפים

יג כסלו

א אסור להזיק ממון חברו. ואם הזיקו, אף על פי שאינו נהנה, חייב לשלם נזק שלם ואף אם רוצה לשלם, יש איסור בעצם ההזיק, בין שהיה שונג בין שהיה אנוס דאדם מועד לעולם. ויש אומרים דדוקא שאינו אנוס גמורא, כמו שיתבאר. כיצד, נפל מהנג ושבר את הכלי, או שנתקל בשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו, חייב נזק שלם.

ב נפל מן הנג והזיק, חייב לשלם נזק שלם, בין שנפל ברוח מצויה בין שנפל ברוח שאינה מצויה. דרוח שאינה מצויה לא מקרי אנס גמורא (טור).

יד כסלו

ג היה עולה בסלם ונשמטה שליכה מתחתיו וע"ז נפל והזיק, אם לא היה מהדקת וחזקה, חייב שאין זה אנוס גמור. ואם היה חזקה ומהדקת ונשמטה או שהתליעה, הרי זה פטור, שזו מכה בידי שמים היא. וכן כל פיוצא בזה.

ד כל אלו הדברים כשמעשה ההזיק היה ברשות הנזק או ברשות הרבים, אבל ברשות המזיק פטור שיכול המזיק לומר לא ידעתי שהוא או חפציו נמצאים שם, עד שיתבונן להזיק דבזה חייב אף ברשות המזיק כמו שיתבאר בסעי' ו'.

קא. ודווקא בהזיק שלא במתכוון ס"ל לדיעה זו דפטור, אבל בהזיק במתכוון חייב אפי' באנוס גמור [ש"ך].

קיב. בסעי' א' לא כתב שחייב גם ברוח שאין מצויה, משום שיש חילוק אם הזיק בנפילתו אדם או כלים, דבהזיק אדם שכשהזיקו ברוח מצויה, חייב בד' דברים, ברוח שאינה מצויה נחית דרגא וחייב בנזק, אבל כשהזיק כלים דחייב תמיד רק בנזק, לכן חייב רק ברוח מצויה, ופטור ברוח שאינה מצויה, וזה כוונת הטור שפטרו ברוח שאין מצויה [סמ"ע].

טו כסלו

ה אפלו בראיתו, אם יש בו חזק לחברו אסור להסתכל בו ולהזיק חבירו ע"י ראייתו. לפיכך, אסור לאדם לעמד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמותיה כי מזיקו ע"י עין הרע ק"י.

ו כל מקום שמזיק, חייב לשלם, בין שהזיקו ברשות הרבים בין ברשות הנזק. ואפלו ברשות המזיק, אפי' אם הכניס בו הנזק ממונו שלא ברשות והזיקו, לא שגא הזיקו בגופו שחבל בו לא שגא במקומו ששבר לו חביתו, חייב לשלם, דנתי שיש לו רשות להוציא בכח, כיון שנכנס בלי רשות, מ"מ אין לו רשות להזיקו. ודוקא במזיקו במזיד, אבל אם הזיקו בשוגג, פטור בעל חבית כי לא ידע שנכנס לרשותו, ולכן הזיקו בלי כוונה. ואם בעל חבית חזק בנכנס היינו שהמזיק לא עשה מעשה מצידו, אלא שהניזק הלך ונתקע בו והזיק, אפלו נעשה בשוגג, חייב הנכנס ביון שנכנס שלא ברשות אבל ברשות, ודאי פטור כיון שלא עשה מצידו שום מעשה הזיק. ויש מי שאומר, דדוקא בשלא ידע בעל חבית שנכנס, אבל אם ראהו שנכנס אפי' לא ראהו בשעה שנתקע בו, מ"מ אם חזק בו, פטור המזיק, דהיה לו לבעה"ב לחשוב אולי עדיין לא יצא, ולהזהר כשהולך בחצירו שלא להיתקע בו. אבל בהזיקו הנכנס אפי' בשוגג, אפי' שידע בעה"ב שנכנס, מ"מ הוי כמו שניהם ברשות, שאם הזיקו זה את זה חייבים, וכדלהלן.

טז כסלו

ז הוי שניהם ברשות שנתן הבעה"ב רשות לשני בני אדם להיכנס לחצירו או שניהם נכנסו לחצר של אחר שלא ברשות, והזיקו זה בזה שאחד עמד והשני נתקל בו והזיק, או להיפך, והיינו שהמזיק לא עשה מעשה מצידו, בין בגופם בין במקומו, אם לא ידעו זה בזה, פטורים אבל בהזיקו זה את זה, חייבים אף אם לא ראו זה את זה, דהיה לו לחשוב שכשם שהוא קיבל רשות כך קיבל אדם נוסף, או כשם שהוא נכנס בלי רשות, כך נכנס עוד אחד, והיה צריך להזהר שלא יזיק בהליכתו. אבל אם ראו זה את זה היינו זה שהניזק נתקע בו ראה את הניזק, אבל הניזק לא ראהו, אף על פי שלא פנו, חייבים אף בהזיקו זה בזה, דאדם מועד לעולם. לפיכך, שנים שחיו רצים ברשות הרבים דנחשב שניהם שלא ברשות, דאין רשות לרוץ ברה"ר, או שחיו מהלכים דנחשב שניהם ברשות, ולא ראו זה את זה והזיקו זה בזה, פטורים, הזיקו זה את זה, חייבים.

ח הִיָּה אֶחָד רֵץ שְׁלֹא בִּרְשׁוֹת, וְאֶחָד מִחֻלָּף בִּרְשׁוֹת, וְהִזָּק מִחֻלָּף בְּרֵץ, חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁרֵץ שְׁלֹא בִּרְשׁוֹת וְהַנִּזָּק הִיָּה בִּרְשׁוֹת, כְּמוֹ בְּהִזָּק בַּעַ"ב ע"י נִכְסֵי שְׁלֹא בִּרְשׁוֹת. בְּמִנְה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּחֹל שֶׁאֵין רְשׁוֹת לְרוּץ בְּרַ"ר. אֲכָל בְּעָרֵב שִׁבְתָּ סֻמוֹךְ מִמֶּשׁ לִבֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת ק"י, פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁרֵץ בִּרְשׁוֹת. וְדוֹקָא בְּסִתְּם, דְּתַלְתִּין דְּרֵץ לְצַרְף שִׁבְתָּ. אֲכָל אִם יָדוּעַ שְׂאִינוּ רֵץ אֲלֵא לְשֹׂאֵר חֲפָצָיו, וְלֹא שְׂיִיכֵי בַּה צֶרֶף שִׁבְתָּ, חֵיב כְּמוֹ בְּחֹל (ר"ן פֶּרֶק הַמְּנִיט).

יז כסלו

ט אִם בָּא אֶחָד רוֹכֵב בְּסוֹסוֹ מֵאַחֲרֵי חֲבֵרוֹ, וְפָנַע בְּסוֹס שֶׁחֲבִירוֹ רוֹכֵב בּוֹ וְהִכָּה אֶת חֲסוֹם, חֵיב לְשֵׁלֵם כָּל מֶה שֶׁשְּׂוֹמוֹ בֵּית דִּין שֶׁנִּפְתַּח מִחֲמַת חֲבָאָה ז' אע"פ שִׁישׁ רְשׁוֹת לְשִׁנְיָהם לְרוֹכֵב בְּרַ"ר, מ"מ חֵיב, דֵּהִיָּה לוֹ לְהִזְהֹר לְרוֹכֵב עִם סוֹסוֹ בְּאוֹפֶן שְׂיוֹכֵל לְהַעֲמִיד סוֹסוֹ כְּשֶׁמִּתְחִיל לְהִתְפַּרֵּעַ, וְאַפְּלוּ הִיָּה חֲסוֹם חֲמִיכָה שֶׁל גוֹי, וְצָרִיף חֲנֻקָּה זֶה שֶׁרֵכֵב עַל הַסּוֹס הַמוֹכָה לְשֵׁלֵם לְגוֹי יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁנִּפְתַּח דְּמֵי חֲסוֹם, אֵין חֲמִיזִיק חֵיב לְשֵׁלֵם יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁשְּׂוֹמוֹ בֵּית דִּין כִּי זֶה רַק גֵּרָמָא. בַּחֲוָרִים הָרוֹכְבִּים לְקִרְאָת חֲתָן וְכֻלָּה וְהִזְיקוּ זֶה אֶת זֶה אֶת מִזְוֵן חֲבֵרוֹ דְּרֵף שִׁמְחָה וְשִׁחּוֹק וְלֹא עִם כּוֹוֶנָה לְהִזְיק, וְכֵן בְּשֹׂאֵר דְּבַר שִׁמְחָה כְּמוֹ בְּשִׁמְחַת פּוֹרִים, הוֹאִיל וְנִהְיָגוּ בָּן, פְּטוּרִין (מִרְדְּכִי סוֹף פֶּרֶק הֵשֵׁן וּמוֹסָפוֹת וְהַרְא"שׁ וְאִגְדָּה פֶּרֶק לֹולֵד וְעֵרְבָה), מִכָּל מְקוֹם, אִם נִרְאָה לְבֵית דִּין לַעֲשׂוֹת סִיג וְגִדְר, הָרְשׁוֹת בִּידָם (פֶּסְקֵי מִהֲרָא"י סִימָן ר"י).

סימן שעט

דין זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ונשבר החבית

ובו ר' סעיפים

א שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מִחֻלָּים בִּרְשׁוֹת חֲרָבִים זֶה בְּצַד זֶה אוֹ שְׁבֹא כִּגְדוֹ, זֶה בָּא בְּחֻבִּיתוֹ וְזֶה בָּא בְּקוֹרְתוֹ, וְפָנְעוּ זֶה בְּזֶה וְנִשְׁבְּרָה חֻבִּית בְּקוֹרְתָּה, פְּטוּר, שְׁלֹוֹת רְשׁוֹת

קיד. בש"ך סי' רצ"א ס"ק כ"ב מבואר שדין זה נוהג מחצות היום ואילך, וכן מובא כאן בב"ב בשם הגהות אשרי. אולם בביאור הלכה סי' ר"ג ד"ה ישכים בבוקר, ס"ל שהפטור הוא רק סמוך לבין השמשות, אע"פ שיש מצוה לרוץ לצרכי שבת כבר מהבוקר.

לְהַלֵּךְ וּלְזַרְזוֹת לְחַלְפֵי ודווקא כשסייע בעל החבית בשבירה כגון שהיה מהלך, וע"י ההליכה נתקעה החבית בקורה, אבל אם עמד ובעל הקורה נכנס בו, חייב בעל הקורה.

יח כסלו

ב היו מהלכים זה מאחורי זה, אם הָיָה בַּעַל קוֹרֶה רֹאשׁוֹן וּבַעַל הַחֲבִית אַחֲרוֹן ושניהם הלכו כדרכם, וְנִשְׁבְּרָה הַחֲבִית בְּקוֹרֶה, פְּטוֹר כי החבית נשברה כי מיהר בהילוכו ועי"ז נתקע בקורה, ועליו להזהר מקורה שלפניו, כי לשניהם יש רשות ללכת. וְאִם עָמַד בַּעַל הַקּוֹרֶה לְנוֹחַ מִכַּבֵּד מִשְׁאֵו, חָיִב כי יודע שדרך בני אדם להלך אחרי, ואם רוצה לעצור, עליו להודיע לאלו שמהלכים אחריו, ולכן חייב אפי' אין קורתו ממלאת את כל רוחב הרה"ר. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הַחֲבִית וְאָמַר לוֹ עָמַד, פְּטוֹר כי היה לו לעמוד, וכיון שהמשיך ללכת, הוא אשם בנוקו. וְאִם עָמַד לְתַקֵּן מִשְׁאֵו כי זה עמד ליפול, אָפֹה עַל פִּי שְׁלֹא הִזְהִירוֹ, פְּטוֹר, שְׁטָרוֹד הָיָה מְאוּד וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהִזְהִירוֹ וְנִחְשָׁב כְּעוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת, וממילא פטור דנחשב מהלך ברשות (וע"ל ר"ס תי"א).

ג הָיָה בַּעַל הַחֲבִית רֹאשׁוֹן וּבַעַל הַקּוֹרֶה אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חֲבִית בְּקוֹרֶה, חָיִב בעל הקורה, כי אם שבר את החבית, על כרחך שמיהר בהליכתו, ואסור לו למהר כי יש רשות גם לבעל החבית ללכת לפניו כדרכו. וְאִם עָמַד בַּעַל הַחֲבִית לְנוֹחַ ולא הזהיר את בעל הקורה שאחרי, פְּטוֹר בעל הקורה, כי אין רשות לבעל החבית לעמוד בלי להזהיר. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרֶה שְׂעִיעַמַּד, חָיִב כי לא עמד ולכן הוּזַק. וְאִם עָמַד לְתַקֵּן מִשְׁאֵו והיה טרוד מאוד ולא היה יכול להזהיר, חָיִב בַּעַל הַקּוֹרֶה, אָפֹה עַל פִּי שְׁלֹא הִזְהִירוֹ בַּעַל הַחֲבִית כִּיּוֹן שֶׁעָמַד בְּרִשּׁוֹת. וְכֵן זֶה בֶּאֱבָרָה, וְזֶה בֶּאֱבָרָה שֶׁנִּחְשָׁב דִּינָם שוֹוֶה לְמָה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסֵעִפִּים אֵלּוּ.

יט כסלו

ד הָרִי שְׁמֹלֵא חָצַר חֲבֵרֵי יִזְוִי וְשָׁמֹן, אָפְלוּ הַבָּנִים בְּרִשּׁוֹת, הוֹאִיל וְלֹא קָבַל עָלָיו בַּעַל הַחָצֵר לְשַׁמֵּר אֶת הַכֵּדִים, הָרִי זֶה בַּעַל הַחָצֵר נִכְנָס וְיִוצֵא בְּדַרְבּוֹ, וְכָל שִׁישְׁתָּבֵר מִחֲבָדִּים בְּכִנְסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ הָרִי הוּא פְּטוֹר עֲלֵיהֶם דנחשב כמו ששיכר בלי כוונה, וכיון שהוא בתוך רשות המזיק, פטור כשלא נתכוון להזיק^{פ"ב}. וְאִם שָׁבֵרם בְּכִנְיָה, אָפְלוּ הַבָּנִים בַּעַל הַחָצֵר שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, הָרִי זֶה חָיִב.

קטו. זה הוא שיטת הרמב"ם. אבל הראב"ד תמה עליו, אמאי פטור הא הכניס ברשות, ורק כשלא נתן לו רשות למלא את כל החצר, פטור כשמשיב דרך כניסתו ויצאתו [סמ"ע].

סימן שפ

האומר לחברו קרע בסותי או של חברי, או רודף או נרדף ששברו כלים

ובו ד' סעיפים

א האומר לחברו קרע את בסותי שבר את בדי על מנת שאיתה פטור, הרי זה פטור ולא אומרים שאמר זאת דרך שחוק, וכמו שמצאנו לקמן סי' תכ"א סעי' י"ב באומר קטע את ידי והפטור, דלא מהני וחייב, משום שחלוק צער דגופו מהפסד ממונו. ויש אומרים אפלו לא אמר לו על מנת לפטור, בפרוש, אלא שאמר לו דברים שמשמען כך, כגון שבתחילה אמר לו בעל הכלי שבר בדי, ואמר לו המזיק על מנת לפטור? ואמר לו הנזק לא, כיון שהוא פתח ואמר שבור כדי, יש לנו לומר דבתמיה קאמר, לא?, ופטור (טור ס"ג נסס הר"ס ט). ואם לא אמר לו על מנת שאיתה פטור, הרי זה חייב אף על פי שהרשעו להשחית שאמר לו שבור כדי, אמרין שהתכוון שישבור ויתחייב. במה דברים אמורים, בשבא הכלים לידו של המזיק תחלה בתורת שמירה, כגון שהיו שאולים או מפקדים אצלו ונתחייב להחזירו בשלימות לבעליו, לכן בלי שאמר בפירוש שפוטרו, נשאר עליו החיוב. אבל אם לא באו לידו בתורת שמירה, כיון שאמר לו קח בלי זה ושברו, כגד זה וקרעו, ועשה כן, הרי זה פטור, אף על פי שלא אמר לו על מנת שאיתה פטור דכתיב כי יתן איש אל רעהו 'לשמור', ולא ע"מ לאבד. ועין לקמן עוד סימן שפ"ב מדינין אלו. האומר לחברו זרק מנה לים ואתחייב אני לה, יש אומרים דחייב מדין ערב, כיון שהוציא ממון על פיו, ויש אומרים דפטור כי רק בערב שהגיע הממון לבן דעת, נחשב כזוכה עבורו ונחשב כאילו הגיע הממון לידו ומתחייב, אבל כשזרק לים, לא זכה בממון ולא מתחייב ע"פ דיבורו, ולפי"ז ה"ה באמר תן מנה לחש"ו^א (ר"ן פ"ק דקדושין ז' הדעות).

קטז. דעת הנתיבות בסי' ק"כ סק"א דרך באומר זרוק לים לא חל חיוב ערב, כי א"א להיות ערב על ים, אבל באומר תן לחש"ו חייב, כי שייך ערבות על אדם.

כ בסלו

ב האומר לחברו שבר כליו של פלוני אפי' א"ל בפירוש על מנת שאתה פטור, ושברו, חרי זה חייב כי המשבר יודע שהאומר אין לו שום זכות לפוטרו והכלי אינו שלו. ואף על פי שהעושה הוא חייב לשלם כי הוא המזיק, ואין שליח לדבר עבירה, מ"מ חרי זה האומר לו שתפו בעון, ורשע הוא, שהרי הכשיל עור כי המשבר סבור שכיון שא"ל ע"מ לפטור הרי הוא פטור, ולכן נחשב לעוור, ויחוק ידי עוברי עברה.

ג רודף שהיה רודף אחר חברו להרגו, או אחר אחת מהעצמות לאנשה, ושבר הרודף בלים, בין של נרדף בין של כל אדם, פטור, שהרי הוא מתחייב בנפשו, שבין שרדף התיר עצמו למיתה כי מותר לנרדף להורגו כדי להציל עצמו מהעבירה, וכן מותר לאדם אחר שרואה אחר הערה להורגו, וכיון שהוא בר דמים קים ליה בדרכה מיניה ולכן פטור מתשלומין. ואם הנרדף שבר בלים של רודף, פטור, שלא יהא ממונו חמור מגופו וכיון שרשאי להציל עצמו בגוף חבירו, כל שכן בממונו. ואם היו הכלים ששיבר של אדם אחר, חייב, שהמציא עצמו בממון חברו, חייב. ועין לעיל סימן שנ"ט סעיף ד' דאפי' במקום פיקוח נפש אסור להציל עצמו בממון חבירו אלא ע"ד לשלם. ואחד שרדף אחר הרודף להציל את הנרדף, ושבר בלים בין של רודף בין של כל אדם, פטור, כדי שלא יבואו מלמנע מלהציל את הנרדף לכן פטור אף בכלים של אחרים, אבל כליו של רודף פטור משום שלא יהיה ממונו חמור מגופו.

כא בסלו

ד ספינה שהשברה להשבר ולטבוע מבכר המשווי, ועמד אחד מהם והקל מחמשא של אחרים והשליך בים, פטור, שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם, ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם. הגם: ויש אומרים דוקא שטעונה יותר מדאי דהיינו שאחר שכבר היתה טעונה כפי כוחה שכרוה אנשים נוספים והטעונו על הספינה יותר מכוחה, דהיינו המשווי שלהם שהוסיפו בסוף ברודף ומותר להשליכו ופטור. אבל אם אינה טעונה יותר מדאי, ובא נחשל לטבוע א"כ אין עדיפות למשא של אחד שייחשב מזיק ורודף יותר מהשני, ולכן המשליכים חייבין לשלם, וכיון שמוטל על כולם להשליך חלק ממשאם, לכן כולם חייבים בתשלום, והחלק שכל א' צריך להשליך מחשבין לפי כובד המשווי

ולא לפי שיווי המזון ולכן מי שיש לו משא עצים כבד צריך להשליך יותר ממי שנושא עמו כלי כסף וזהב (רמ"ם פ"ג דגזילה והמ"מ סוף הלכות מוצל), ואף על פי שלא הטיל רק משוי של אחד, בלן משלמין (טור). הכנים חמור בספינה והתחיל להיות קופץ בספינה ומחמת הקפצות בקש לטבעו את הספינה, ובא אחד והשליך החמור לנהר, אם דרך להכנים חמורים בספינה שאין דרכן לקפוץ אז המשליכו חייב לשלם דהמכניסו לא נחשב רודף, והוי כהכנים משא ראוי, ופתאום הגיע נחשול להטביע, דכולם משלמים, ואם לאו שאין דרך להכנים חמורים כיון שדרכן לקפוץ ולסכן, פטור, דאז החמור מקרי רודף, וכל פיצא בזה, וכן נראה לי עקר לאפוקי מדעת הב"י שאפי' אין דרך לקפוץ, נחשב החמור לרודף ומותר להשליכו" (מרדכי פרק הגזל בתרא ומשנה מיומי דספר נזיקין סימן כ').

סימן שפא

דין חמשה שישבו על ספסל אחד

ובו סעיף אחד

א חמשה אנשים שישבו על הספסל ולא נשבר, ובא אחרון וישב עליו ונספד עליהם ולא הניחם לעמוד ונשבר"ם, אף על פי שהיה ראוי לשבר פתם קדם [שישב] היינו שהיה נשבר אחר שתי שעות, הואיל וקרב שבירתו, האחרון חייב, שהרי אומרים לו אלו לא נסמכת {עליו} היינו עומדים קדם שישבר. ואם ישבו באחד ונשבר, בלם חייבים כי כולם אשמים בשבירתו. וכן כל פיצא בזה. הגה: ויש אומרים דסתם ספסל היא שאולה לסתם בני אדם דאין אדם מקפיד שאנשים אחרים יישבו על ספסלו ולכן אף אם נשברה תחיתו הוי כמתה מחמת מלאכה ופטורים מלשלם (טור ס"ז נכס הרא"ש תוס' פ"ק

ק"ה. דעת הב"י דהחמור נחשב לרודף, ולכן גם במקום שאין דרך החמור לקפוץ ולא פשע הבעלים, מ"מ כעת נעשה החמור רודף. והחולקים ס"ל דהחמור לא נחשב רודף, אלא בעל החמור נקרא רודף, ולכן זה תלוי מה הדרך והמציאות בזה. ק"ט. דעת הסמ"ע שלפי הרמב"ם לא גורסים תיבות אלו 'ונסמך עליהם ולא הניחם לעמוד', דלא מיירי שנסמך עליהם, אלא ישב ע"ג הספסל, ולכן קירב שבירתו, וגם בהמשך לא גרס אילו לא נסמכת 'עלינו', אלא 'עליו' והכוונה על הספסל, שקודם שהבינו שע"י ישיבתו יישבר הספסל, נשבר, וממילא אין יכול לטעון כנגדם מדוע לא קמו מיד כשהוא התיישב.

דכ"ק), אלא אם כן היו שבים הם משנים ושמנים וכבדים משאיר בני אדם, אז אם ישבו עליה בייחוד ונשברה תחתיהן כלם חייבים לשלם דלאנשים כאלו אין הספסל מושאל בסתמא עד שיתן רשות בפירוש, וה"ה אם אדם אחד כזה ישב ונשבר, דחייב, ואם ישבו בזה אחר זה, אם לא היתה נשברה בלא ישיבת האחרון, הוא לבד חייב לשלם. ואם היתה נשברה בלא האחרון, הוא פטור. ואם לא היתה נשברה רק תוך שתי שעות, ועמו נשברה תוך שעה, אז רואין, אם סמך עליהן ומנען לעמוד, הוא לבד חייב לשלם דלא נחשב גרמא, אלא כוחו כגופו, ונחשב ששברו ע"י כובד גופו, ואם לאו, כלל חייבין דהיה להם לעמוד מיד כשראו שהוא התיישב (הכל נטור נשם הרא"ש).

סימן שפב

הקוצץ אילן של חברו, והמונע חברו מלעשות מצוה

ובו סעיף אחד

בב כסלו

א שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מוֹזֵק את הבריות, ואילן העומד לקציצה מפני שהוא מוֹזֵק את הרבים, וקדם אחר ושחט שור זה וקוצץ אילן זה שלא מדעת הבעלים, חייב לשלם לבעלים כמו שיקראו הדינים ותלוי בדקדוק איש זה במצוות, אם מקפיד שלא לבטל שום מצוה או לא, וכן תלוי במידת הטירחא בקיום המצוה, שחרי הפקיעם וביטלם מלעשות מצוה. ואם מען ואמר אתה אמרת לי להרגו ולקצצו, הואיל והוא עומד לבד להריגה או לקציצה, ויתכן שהיה טרוד לעשות זאת בעצמו, ופחד שבנתיים יזיקו את הרבים, ולכן נאמן ההורג שהבעלים אמר לו, ולכן חרי זה פטור. אבל שאר מזיק אינו נאמן לומר שהוא נתן לו רשות להזיקו ע"מ להיפטר (טור ס"ג), אפילו יש לו מגו לומר לא הזקתי, בגון דליקא עדים שהזיקו ויכול להכחיש שהזיקו, מ"מ אין נאמן לומר שהרשה לו להזיק, אע"פ שיש לו מגו, דהוי כמגו במקום חזקה דלא הוי מגו דחזקה שאדם לא נותן רשות להזיק ממונו (מרדכי וי"י פרק הסונל). אבל נאמן לומר לא הזקתי היינו שנתת לי רשות להזיק, או מה שעשיתי לא נחשב היוזק, כי ממילא לא היה יכול לקבל ממנו ממונו כמגו דהיה יכול לומר לא היה שלד מה שהזקתי אלא שלי היה ולכן אין זה נחשב נגד חזקה, כי היה יכול לומר

שזה שלוק^ק (מרדכי ס). וכן מי ששחט חיה ועוף ויש לשוחט מצוה לכסות את הדם, ובא אחר וקסה הדם שלא מדעת השוחט, חייב לתן כמו שיצאו תרינגים קבא. ויש מי שחזרה, שהוא נותן קנס קצוב, והוא עשרה זהובים ולדעתם משלם סכום זה אף בהרג שור או קצץ אילן הנ"ל. וכן חזרו, שכל המונע חבצלים מלעשות מצות עשה שהם ראויים לעשותה, וקדם אחר ועשאה, משלם לבצלים עשרה זהובים. הנה לו בן למול ועמד למולו בעצמו, ובא אחר ומלו, חייב לתן לו עשרה זהובים כי הפסידו מצות מילה. אבל נתנו האב לאחר לראובן למול, ובא אחר שמעון ומלו, פטור שמעון מלשלם לראובן, כי ענה אמן ונחשב כקיים את המצוה עצמה, כי גדול העונה מהמברך, משא"כ באב דיש לו מצוה מיוחדת, לא נחשב עניית האמן כקיים המצוה עצמה^{קכ} (רצנו ירוסס נל"א ח"ד). ובזמן הזה אין מנבין אותו קנס זה, כיון שאין גובים קנסות בזה"ז, אבל אם תפס לא מפקינן מנה.

סימן שפג

דין אדם המזיק לבהמת חברו

ובו ה' סעיפים

א הניח גחלת על לב שור חברו כשהוא כפות, ונשרף, או שדחפו לים, חייב ודווקא בהניח גחלת כשהוא כפות שאינו יכול לנענע את הגחלת מגופו, אבל אם אין כפות, פטור המניח, דיכול לומר שהיה סבור שהשור ינענע את הגחלת מגופו

קב. הט"ז גורס נאמן לומר לא היה שלך במגו שלא הזקתי. ובגירסת הרמ"א יש לבאר דכיון שלא ידוע שזה שלו נחשב הפה שאסר ונאמן אף נגד עדים וכמ"ש הנתיבות סי' ע"א סק"ד.

קבא. דווקא בכה"ג שאחר שכבר שחט מחוייב לכסות, אבל נתנו לו לשחוט וקדם אחר ושחטה, אין זה כגזול מצוה, כי לא מחוייב לשחוט, אלא אם רוצה לאכול צריך לשחוט [סמ"ע].

קבב. כ"כ הסמ"ע שבאב לא מהני עניית אמן. ובש"ך כתב דודאי אם האב היה שם ויכל לענות אמן, פטור מלשלם לו, ובשניהם איירי כשלא יכלו לענות אמן, ובכ"ז בנתנו לראובן וחטף שמעון פטור מלשלם לראובן דבמה זכה במצוה שיתחייב לשלם לו. ומכאן הוכיח הש"ך דאם האב נותן לאחר למול אין מקיים מצוותו למול ע"י האב ולא מהני בזה שליחות, דאם היה מהני גם בנתנו לאחר, גזל מצוה מהאב כיון שלא עשה בשליחותו.

מחמת החוסר^{קכ}, אבל בדחפו לים חייב אף כשאינ כפות. **וְאִם הָיְתָה נִחֲלָת עַל לֵב הַבֶּרֶךְ וְנִשְׁרָף, יִתְבָּאֵר בְּסִימָן ת"ח** סעי' י"ח, דפטור אף בכפות אם היה בפני בעל העבד, כי המניח סמך שבעליו יסירו את הגחלת ממנו, כיון שהוא חייב במצוות.

בג כסלו

ב שו"ר שְׁעָלָה עַל גֵּב שׁוֹר לְהַרְגוֹ, בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק שֶׁהוּא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן^{קכ}, בֵּין שְׁתֵּיהֶם תָּם בֵּין שְׁתֵּיהֶם מוֹעֵד לא מבעיא תם שהוא בהול להציל שורו, כי יקבל רק חצי נזק ומגופו, אלא אף במועד שאם יוזק שורו יקבל כל שוויו, מ"מ אדם בהול להציל ממונו, **וְכֵן בַּעַל הַתַּחְתּוֹן וְשִׁמְטָא אֶת שׁוֹרוֹ** מתחת העליון **לְהַצִּילוֹ, וְעִי' נִפְל הַעֲלִיּוֹן וְמֵת, תְּרִי זֶה פְטוֹר** כיון שעשה זאת בלי כוונה להזיק ובכוונת הצלת ממונו. אבל אם דָּחַפוּ לַעֲלִיּוֹן וְמֵת, אִם הָיָה יָכוֹל לְשִׁמְטָא לַעֲלִיּוֹן בִּנְחָת וְלֹא שִׁמְטָא אלא דחפו בכח, תְּרִי זֶה חַיֵּב אבל ברישא ששמט את שורו התחתון, א"צ לדקדק לשומטו בנחת. **וְאִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְשִׁמְטָא, תְּרִי זֶה פְטוֹר^{קכ}. הִגֵּה: וְכֵן** כמו בשור כשיש לו תקנה לשומטו, אסור לו לדוחפו, ה"ה **רְאוּבֵן שֶׁלָּקַח כְּלִי שֶׁל שִׁמְעוֹן** בלי רשות וסָמְךָ בּוֹ **אֶת חֲבִיתוֹ שֶׁל יִזְן** של ראובן שֶׁלֹא יָפַל, וְכֵן שִׁמְעוֹן וְנָטַל כְּלִי שֶׁלּוֹ וְנִשְׁבַּר חֲבִיתוֹ שֶׁל יִזְן, שִׁמְעוֹן חַיֵּב, דְּהָיָה לוֹ לְסַמְכוֹ בְּדַבָּר אַחֵר אבל סמכו בדבר אחר אף שאין גדול כמו הראשון, פטור (משו"ת הרא"ש כלל ק"א סימן ג').

ג שְׁנַיִם שֶׁחֲמִיתוֹ אֶת הַבְּהֵמָה, או שִׁכְרוּ אֶת הַכְּלִי בְּאַחַד, מְשֻׁלְּמִים בִּינֵיהֶם אף באופן שכל אחד הכה הכאה שיש בו כדי להמית לבדו.

בד כסלו

ד חֲמִשָּׁה שֶׁהִנִּיחוּ חֲמִשׁ חֲבִילוֹת שֶׁל מִשָּׁא עַל הַבְּהֵמָה, וְלֹא מֵתָה, וְכֵן זֶה הָאֲחֵרוֹן הַשִּׁישִׁי וְהִנִּיחַ חֲבִילָתוֹ עָלֶיהָ וְמֵתָה, אִם הָיְתָה מְחֻלָּקֶת בְּאוֹתָם הַחֲבִילוֹת וּמִשְׁהוּסִיף זֶה חֲבִילָתוֹ עֲמֶדָה וְלֹא חֲלָקָה, הָאֲחֵרוֹן חַיֵּב דְּהוּא הוֹזִיק

קכ. כן הוא שיטת רש"י והרמב"ם, אבל דעת תוס' והרא"ש והטור הביאם רמ"א בסי' תי"ח שבשורו חייב אף באין כפות. ובאופן שחייב המניח הוא אף כשבעל השור היה שם, דאין מחוייב לסלק את הגחלת, דסומך שיקבל דמי השור מהמזיק. קכד. כן הוא שיטת הרמב"ם דאם זה לא ברשות הניזק, כיון שדחפו בלי להתכוון להזיקו פטור, וכן ס"ל לשו"ע לעיל סי' שע"ח ס"ו. אבל דעת הטור שחייב אף ברשות המזיק (סמ"ע והגר"א). קכה. שני אנשים שמכין זא"ז ובא אחד ודחף אחד מהם כדי להפרידן והזיקו, חייב, שהיה לו לשומטו בנחת [ש"ך]

את הבהמה קרי, ואם מתחלתה לא היתה מחלפת כי הרבו במשאם, האחרון פטור קרי. ואם אין ידוע, כלם משלמין בשוה.

ה חבובש בזהמת חברו במים ולא נתן לה לצאת מהמים עד שטבעה, או שהניחה בנהמה, ואח"כ צמצם עליה המקום לא נתן לה אפשרות לזוז ממקומה כדי שלא תמצא צל עד שהרגתה החמה, חייב ואפי' נכנסה למים לבד ובא הוא וכבש עליה ידו חייב, אא"כ היה אפשרות לצאת בדוחק. הגה: ודוקא שאחזה בידו בזה נחשב כמעשה ידיה וחייב, אבל הכניסה לחדר וסגר עליה הדלת שלא תצא ומתה בחמה או ברעב, יש אומרים דפטור מדיני אדם (טור ס"ו).

סימן שפד

דין אדם המזיק שלא בגופו

ובו ד' סעיפים

כזה בסל

א אחד המזיק בידו או בשאר איברי גופו (טור ס"ה), או שזרק אבן או ידה חץ וחרץ בו, או שפטר (פירוש, שפחה) שחרר מקום יציאת מים על חברו או על הכלים וחרץ ע"י זרם המים, או שרק ונע וחרץ בביחו (פירוש, רוק עז היוצא נכח) וניעו (פירוש, רוק דק שהולך ומתנועע) בעת שהלכו מבחוץ קודם שנחו על הארץ, חרי זה במזיק בידו, והם תולדות של אדם המזיק, ולכן חייב אף על הכלים. אבל אם רק חרץ וחרץ על הארץ, ואחר כך נתקל מהם אדם והזיק בגופו, חרי זה חייב משום בורו, שכל תקלה תולדות בור היא ולכן אם רק בגדיו או כליו ניזוקו, פטור, דבור פטור על הכלים.

קבו. ואין יכול לומר לראשונים היה לכם להסיר חבילתכם כשהנחתו את שלי, כמו בספסל לעיל סי' שפ"א, דשאני ספסל דאירי שגם ללא ישיבת האחרון היה נשבר בשתי שעות, וממילא היו צריכים לקום קודם זמן זה, משא"כ הכא ללא משאו הבהמה היתה הולכת כדרכה, ולא מוטל עליהם להסיר משאם [סמ"ע]. קבו. אה. לכאורה צ"ע למה פטור, סו"ס כולם הזיקוה וכמו בסעיף הקודם בשניים שהכו בהמה והרגוה. וגם צ"ע מדוע בספק כולם חייבים, הרי הממע"ה. וצ"ל דמבואר לקמן ס"ס שפ"ד שאע"פ שכולם שותפים בהיזק, מ"מ אם אחד יותר אשם, רק הוא חייב, ולכן אם מתחילתה כבר לא היתה יכולה ללכת, הרי הם אשמים יותר ממנו, ולכן רק הם חייבים, ואם לא ידוע, א"כ חוזר הדין שכולם שותפים וכולם חייבים.

ב הִיָּה מִכָּה בְּפִטְיִשׁ וַיֵּצֵא גִין (פירוש, שצ"צ יולא ממחמת הפטיש כשמכין צו על הסדן) מִתַּחַת הַפִּטְיִשׁ וְהִזִּיק בַּשְּׁעָה שֶׁהוּא באויר, הָרִי זֶה חֵיב מַדִּין אָדָם הַמוּזִיק.

כו בסלו

ג הַבְּנָאִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו אֶת הַכֶּתֶל לְסַתְרוֹ, וְשָׁכַר אֶת הָאֲבָנִים אוֹ הִזִּיק ע"י אבני הכותל דבר אחר, חֵיב דַּע"י הכאתו הזיק, ונחשב לאדם המוזיק. הִיָּה סוֹתֵר מַצָּד זֶה וְנִפְלַ מַצָּד אַחֵר, פְּטוּר דִּהוּי גֵרמא. וְאִם מִחֲמַת חֲמִכָּה, חֵיב.

ד הַחוּצָב (פירוש, שמוצא אבנים מהסדן) שֶׁחָצַב אֶבֶן וַנִּתְּנָהּ אַח"כ לְסַתֵּת (פירוש, הפוסל אבני גזית ומרצעה ומחליקה, רש"י), וְהִזִּיק בּוֹ כִּשְׁהִיָּה בִיד הַסַּתָּה, חֲסִתָּה חֵיב. מְסָרָה חֲסִתָּה לְחֹמֶר לְהוֹבִיל אֶת הָאֶבֶן לְמָקוֹם הַבְּנִיָּה, וְהִזִּיק כִּשְׁהִיָּה בִידוֹ, חֲסִתָּה חֵיב. מְסָרָה חֲסִתָּה לְכַתֵּף שֶׁמַּעֲלָה אוֹתָהּ לְבִנְיָן, וְהִזִּיק כִּשְׁהִיָּה בִידוֹ, חֲסִתָּה חֵיב. מְסָרָה חֲסִתָּה לְבְּנָאִי, הַבְּנָאִי חֵיב. מְסָרָה הַבְּנָאִי לְמְסָדֵר הַמְּסָדֵר עַל שׁוֹרֵת הַבְּנִיָּן, חֵיב. וְאִם אַחֵר שֶׁסָּדֵר עַל שׁוֹרֵת הַבְּנִיָּן נִפְלַ וְהִזִּיק, אִם הֵם קִבְּלָנִים וְכֻלָּם שְׁתַּפִּים בְּמִלְאכָה, כָּלֵם חֵיבִים אִם הִזִּיק באויר חֵיבִים מִשּׁוֹם אֵשׁ, וְאִם אַחֵר שֶׁהוֹנֵחַ ע"ג קֶרֶקַע, חֵיבִים מִשּׁוֹם בּוֹר, וְהַטַּעַם שְׁכּוֹלֵם חֵיבִים, כִּיֹּן שֶׁהֵם קִבְּלָנִים, הִרִי הַכּוֹתֵל בְּאַחֲרִיתוֹתָם, אֲבָל כִּשְׁהִזִּיק בִיד אֶחָד מֵהֶם, רַק הוּא אַחֲרָאִי עָלָיו. וְאִם הֵם שְׁכִיבֵי יוֹם שָׁכַל א' עוֹשֶׂה אֶת עֲבוֹדָתוֹ וְאִין לוֹ אַחֲרִיתוֹת עַל הַכּוֹתֵל, הָאֲחֲרֹן חֵיב כִּי לֹא הֵנִיחַ אֶת הָאֶבֶן כְּרָאוֹ וְכָלֵם פְּטוּרִים.

סימן שפה

דין הִזִּיק שְׁאִינוֹ נִיכָר כְּגוֹן מְנַסֵּךְ יֵינוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ
וְכוּ ב' סְעִיפִים

כו בסלו

א הַמוּזִיק אֶת חֲבֵירוֹ הִזִּיק שְׁאִינוֹ נִיכָר, כְּגוֹן שֶׁעָרַב יֵין נֶסֶךְ בְּיֵינוֹ שֶׁלֹא נִיכָר בֵּין הַנוֹק, אֲלֵא הוּא דְבַר רוּחָנִי שֶׁנֶּאֱסָר בִּהְנָאָה, מִן חֲתוּלָּה הוּא פְּטוּר שֶׁלֹא נִחְשָׁב לְמוּזִיק, אֲבָל חֲכָמִים קְנָסוּהוּ וְהִזִּיק לְשָׁלֵם נֹזֵק שְׁלֵם מִחִיפָה שֶׁבִּנְכָסָיו מַדִּין מִיטֵב,

קִבָּה. נִחְלָקוּ רַב וּשְׁמוּאֵל אִם רַק בְּמִטְמָא מִדְּמַע וּמִנְסַךְ חֵיבוּהוּ, או ה"ה בְּכָל הִזִּיק שְׁאִינוֹ נִיכָר, וְיִסוּד מִחְלוקָתָם אִם יִלְפִינוּ קִנְסָא מִקְנָסָא, וְנִחְלָקוּ בְּזֶה הָרֵאשׁוֹנִים אִם הִלְכָה כְּרַב או כְּשְׁמוּאֵל, וְהַש"ךְ מֵאֲרִיךְ לְהוֹכִיחַ שְׁלּוּמֵדִים מִקְנָסָא.

והיינו כשמשלם בקרקע, כי כשמשלם במטלטלין, הכל נחשב למיטב, כְּדִין כָּל הַמְּזִיקִים ואע"ג שכל חיובו רק מדרבנן, כעין דאורייתא תקנו. לְפִיכָךְ כיון שחיובו רק מקנסא ולא מדינא, אִם מֵת הַמְּזִיק קִדְּם שְׁיִשְׁלֵם, אִין קוֹנְסִין בְּנֵי אֶחָדֵינוּ לְשִׁלְם בָּבִי. וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹגֵג אוֹ אֲנוּס, פְּטוּר, שֶׁלֹּא קִנְסוּ אֵלָּא מוֹיֵד.

ב הַמִּנְסֵךְ יֵין חֲבֵרוֹ לְעִבּוּדָה וְרֵת, לֹא נֶאֱסָר, שְׂאִין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דְּכָר שְׂאִינוֹ שָׁלוֹ הֵינּוּ שְׂאִין דְּרַךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְלֹכֵן אַע"פ שֶׁאִמְרָא בִּפְרִיז שְׁכוּונָתוֹ לִנְסֵךְ, אִמְרִינֵן שֶׁלֹּא הִתְכוּוֹן בְּאִמְתָּ כֵךְ, אִלָּא אִמְרָא זֹאת רַק לַעֲצֹר אֶת חֲבֵירוֹ. וְאִם הָיָה לוֹ בֹּ שְׁתַּפּוֹת שְׁכִינֵן שְׁעַל חִלְקוֹ לֹא שִׁיךְ לומר שֶׁהִתְכוּוֹן רַק לַעֲצֹר, ה"ה בְּחִלְקֵי חֲבִירוֹ, אוֹ שְׁתַּחֲוִיָּה מוֹמָר שְׁחָרִי הוּא בְּגוֹי וּדְאִי הִתְכוּוֹן לִנְסֵךְ וְלֹא רַק לַעֲצֹר חֲבִירוֹ, אוֹ שְׁחָתְרוֹ בֹּ שְׁבִמְעֵשָׂה זֶה נִחְשָׁב כְּעוֹבֵד ע"ז וְחַיִּיב מִיתָה וְקִבְּלָהּ תַּחְתָּרְאָה שְׁחָרִי הוּא נַעֲשֵׂה עִי"ז לְמוֹמָר, הָרִי זֶה אוֹסֵר חֵייוֹ, וְחַיִּיב לְשִׁלְם אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וְלֹא אוֹמְרִים שֶׁנִּפְטָר מִדִּין קִים לִיה בְּדִרְבָּה מִינִיה מִפְּנֵי שֶׁמְשַׁעָה שְׁחִנְיָהּ עַל דַּעַת לִנְסָכוֹ נַעֲשֵׂה גוֹלָן וְנִתְחַיֵּב לְשִׁלְם, וְאִינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד שְׁיִנְסָךְ.

סימן שפו

חילוק שבין גרמא בנזקין לדינא דגרמי, והזורק בלי

מראש הגג

ובו ר' סעיפים

כח כסלו

א ראה בהערה הקדמה לסימן זה קל"א קנ"א ל' כרבי מאיר דדאין ומחייב בדינא

קכט. ואם כבר עמד בדין קודם שמת וחייבוהו הדיינים, להסמ"ע פטור כיון דהוי קנסא, והש"ך מכריע דחייב.

קל. הקשו האחרונים שביו"ד סי' ד' לענין שחט בהמת חבירו לע"ז דאמרינן שלא נאסרה כי התכוון רק לצערו, ואם יש לו בה שותפות הביא השו"ע שתי דעות, וכאן סתם לחיוב, תירץ הסמ"ע שיין שראוי לחלקו קודם הניסוך, אמרינן מדלא חילקו קודם שציער לחבירו, ש"מ שהתכוון באמת לנסך, משא"כ בבהמה שאין לו אפשרות לחלקה קודם השחיטה. והש"ך האריך להקשות על תי' הסמ"ע, ותירץ דלענין איסורא הוי מחלוקת ראשונים, ולכן לענין חיוב נזק יכול לומר הניזק למזיק אני קים לי כהאוסרים, ולכן אני דורש ממך לשלם לי, ואם אתה סובר כהמתירים ולכן אתה רוצה להיפטור, קח את היין לעצמך ותשלם לי את דמיהן. ובנקודות הכסף כתב שלפי"ז אם יש לו היזק במה שצריך למכורחלק שותפו, פטור, ויכול לומר קים לי. קלא. בגמ' בב"ק אומר רבה כמה הלכות, הזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור,

דגרימי. ודוקא באדם חייב דינא דגרמי, אכל בבמהה כגון ששרפה שטר חוב או דחפה מטבע לים, לכלי עלמא פטור ק"ב (נימוק"י פרק הפרה). לפיכך, הדוחף ממטבע של חברו עד שיער לים, חייב, אף על פי שלא הגביהו [דאם הגביהו חייב מדין גולן, ואין נפטר עד שמוציאו מהמים ומחזיר לו], מ"מ חייב מדין גרמי. וכן הפותח ממטבע של חברו ע"י חבטה חזקה ע"ג המטבע והעביר צורתו, חייב, אף על פי שלא חסרו. והמזכר שפטר חוב לחברו ראובן חייב ממון לשמעון בשטר, ושמעון מכר את השטר ללוי, ולוי קיבל את זכות גביית החוב מראובן והחזיר שמעון ומחלו את החוב לראובן, דקימא לן שחוא מחול וממילא לוי אינו יכול לגבות את החוב מראובן, צריך שמעון המוחל לשלם ללוי מה שהפסידו, כמו שנתבאר בסיומן ס"ו סעי' ל"ב.

ב וכן השורף שפטר חוב של חברו, חייב לשלם כל החוב שתיה בשפטר היינו כמה שהיה שווה להימכר, אבל לא כל הסכום ממש, שאף על פי שאין גוף השפטר ממוין וא"כ לא הויק את גוף הממון, כי החוב נשאר קיים, מ"מ הרי גרם לאבד ממוין כי בלי שטר אין יכול לגבות חובו ק"ב. ובלבד שיוזקה לו המזיק ששפטר מקנים היה וכן וכן היה כתוב בו, ומחמת ששפרו הוא אינו יכול לגבות החוב ק"ד,



השק מטבע של חברו פטור, הצורם אוזן פרתו של חברו פטור, השורף שטר חוב של חברו פטור, והגמ' מסיקה בשם אמימר דמאן דדאין דינא דגרמי דהיינו רבי מאיר, מחייב בשורף שטרות דמי שטר מעליא ורב אשי חייב בשורף שט"ח, כי פסק כר"מ. ושיטת הרמב"ם דאין הבדל בין גרמא לגרמי, ומה דאיתא בגמ' דגרמא פטור מדיני אדם, היינו רק לרבנן, אבל לר"מ חייב בכל גרמא, וכן פסק השו"ע. ושיטת התוס' והרא"ש והביאם הרמ"א בשם י"א דיש חילוק בין גרמא לגרמי, דגרמא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, וגרמי חייב בדיני אדם. ושיטת הרמב"ן שחייב מדינא ומדאורייתא כדין מזיק גמור. והש"ך מאריך לחלוק דודאי חייב רק מדרבנן, וגם זה לא מדינא אלא רק מקנסא, ונפ"מ אם מת אם קנסו בנו אחריו, וגם באופן שלא היה אלא בשוגג, אין חייב כיון דלא קנסו בשוגג. וגדר החילוק בין גרמא לגרמי, כתב הרא"ש דגרמי הוא רק כשעושה מעשה בידו, וגם הנזק נעשה מיד, וגם ברי היזקא, אבל אם חסר חד מהני תנאים, הוא רק גרמא בעלמא. וכתב הש"ך דלדינא עיקר כשיטה זו.

קלב. כ"כ הנימוק"י בשם הרמב"ן. ותמה עליו הש"ך דהרמב"ן מסיק להדיא דכיון לחיוב גרמי הוא מדינא, ודאי חייב גם בגרמי דבהמתו, אבל מסיק הש"ך דלפי מה שהוא הסיק דלא כהרמב"ן, אלא דהוי רק קנסא, י"ל דרך בגרמי שכיח קנסו, משא"כ בגרמי דבהמתו דלא דכיח לא קנסו.

קלג. ולמאן דלא דאין דינא דגרמי פטור אפי' הגביהו בידו וגזלו, דסו"ס השטר הוא לא הממון בעצמו ש"ך ודלא כמהרש"ל.

קלד. ואם השורף אינו יודע כמה היה כתוב בו, שיטת מהרש"ל דפטור ולא אומרים שיישבע בעל השטר כמה היה כתוב בו ויטול כמו בתקנת מסור, והש"ך חולק וס"ל דהוי ספיקא דדינא כמו מסור, ואם תפס נשבע ונשאר עם מה שבידו.

אָבֵל אִם לֹא הָאֱמִינוּ ומכחישו בסכום שהיה כתוב בו, או טוען שלא היה מקוים, וא"א ממילא לגבות בו, אִינוּ מְשַׁלֵּם לוֹ אֲלֵא דְמִי הִנֵּיר בְּלִבְךָ מִדִּין מְזִיק מִמֶּשׁ, שהרי שרפו בידיים פְּלִי. וּמִיָּרִי שְׁאִין עֲדִים שְׂיֻדְעִים כְּמָה הִיָּה כְּתוּב בוֹ, שְׁאִם הָיוּ עֲדִים אִינוּ חֵיב לוֹ כָּלוּם, שְׁהֵם יַעֲשׂוּ לוֹ שְׁטֵר אַחֵר הָעֲדִים יַעֲיִדוּ לִפְנֵי ב"ד מֵהָ הִיָּה כְּתוּב בַּשְּׁטֵר, וְהַב"ד יַעֲשׂוּ לוֹ שְׁטֵר אַחֵר, כְּמוֹ שְׁנִתְּבָאָר בְּסִימָן מ"א ס"א (טור).

כט כסלו

ג וְכֵן הַזִּיק כָּלִי שֶׁלוֹ מֵרֹאשׁ הַגֵּן, וְהָיוּ תַּחֲתָיו כָּרִים וּבְקִסְתוֹת שְׁאִם יִפֹּל עֲלֵיהֶם לֹא יִשְׁבֵּר, וְקָדָם אַחֵר וְסִלְקָם לְכִרִים וּכְסֻתוֹת, וְעִי' נִחְבַּט הַכָּלִי בְּאַרְצוֹ וְנִשְׁבֵּר, אַע"פ שֶׁלֹּא נָעַ בְּכָלִי עֲצֻמוֹ, מ"מ חֵיב הַמְּסַלֵּק מִדִּין גְּרָמִיָּה, וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה. הַגֵּן: יֵשׁ אוֹמְרִים לְשִׁטָּה זוֹ יֵשׁ חִלּוּק בֵּין גֵּרְמָא דְּפִטּוֹר מִדִּין אָדָם לְגִרְמֵי דְּחֵיב בְּדִין אָדָם, וְס"ל דְּזֶה הַמְּסַלֵּק כָּרִים וּכְסֻתוֹת מְקַרֵּי גֵּרְמָא בְּנִזְקִין כִּיוֹן שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּגוֹף הַכָּלִי וּפִטּוֹר. וְכֵן בְּדוֹחַף מְטַבֵּעַ שֶׁל חֶבְרוֹ אוֹ פֶּחַת צוֹרְתָהּ, פִּטּוֹר, דְּהָיוּ גֵּרְמָא בְּנִזְקִין כִּיוֹן שֶׁרָק גֵּרָם לְהַצְרִיכוֹ הוּצָאוֹת לְהוֹצִיאוֹ מֵהַמִּים וְלֹא הִזִּיק אֶת גּוֹף הַמְּטַבֵּעַ. וְלִכֵּן כִּיוֹן שֶׁסִּילּוֹק הַכָּרִים נִחְשָׁב רַק גֵּרְמָא, אֲפִלּוּ זִרְק כָּלִי שֶׁל אַחֵר מֵרֹאשׁ הַגֵּן ע"י דְּחִיפָה בְּלִי שֶׁהִגְבִּיהוּ וְהָיוּ תַּחֲתָיו כָּרִים וּבְקִסְתוֹת, וְקָדָם בְּעֲצֻמוֹ וְסִלְקוֹ, אֲפִלּוּ הָכִי פִּטּוֹר, דְּעַל הַזִּיקָה לֹא מַחֲבִיב דָּלָא הָיוּ רְאוּיִים לְשִׁבְרָה, וּמָה שֶׁסִּלְקָן הָיוּ גֵּרְמָא בְּעֵלְמָא (טור נִשְׁס הַר"ש ור"י פֶּרֶק לֹא יִסְפֹּר). סוֹפֵר שֶׁכְּתֵב שְׁטֵר וְכְתֵב שֶׁהַחֹב הוּא מְנָה בְּמָקוֹם מְאִתִּים, אוֹ הַמְזִיק לְחֶבְרוֹ בְּעֲצָתוֹ שְׂעִעַץ לוֹ, אוֹ שְׁלִישׁ שֶׁהַחֲזִיר שְׁטֵר לְמַלּוּהָּ בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְהַחֲזִיר וְעִי' גְּבַה הַמַּלּוּה מֵהַלּוּה שֶׁלֹּא כְּדִין, כָּלָם פְּטוּרִים, דָּלָא הָיוּ אֲלֵא גֵּרְמָא



קלָה. ואפ"י טוען בעל השטר שהיה כתוב בו מאה והשורף מודה שהיה כתוב חמישים, אין חייב שבועה דאורייתא מדין מודה במקצת, דאין נשבעים על הקרקעות, ואף לא מדין גרמי, ש"ך, ודלא כספר התרומות שמחייבו מדין גרמי. קלו. כאן איירי שזרק כלי שלו, ולכן המסלק חייב בכל התשלום, אבל זרק כלי של חבירו והיו תחתיו כרים וכסתות, ובא אחר וסילק את הכרים, שניהם חייבים בתשלום [רמב"ם הובא בסמ"ע].

קלו. ודווקא בנפל למים צלולים שרואים את המטבע, רק צריך לשכור אדם שיוציאו מהמים, בזה כיוון שלא הגביהו ולא הזיק את גוף המטבע רק גרם להוצאות להוציאו מהמים הוי רק גרמא, אבל בנפל למים עכורים אע"פ שלא הגביהו, נחשב שהזיקו לגמרי וחייב. וכן בהגביהו אפי' נפל למים צלולים, חייב דדינו כגזל [סמ"ע ו"ש]. קלח. מיהו בשליש שהחזיר את השטר ללוה, נחשב גרמי, דמיד נעשה הנזק בוודאות [ש"ך].

בַּנִּזְקִין חָלַץ. מִיָּהוּ, מְשַׁמְתִּינָן לָהּ עַד דְּמַסְלֵק הִזְקָא אַע"פ שֶׁהוּא רַק גֶּרְמָא, מוֹטֵל עָלָיו לְדַאֵג לְסַלֵּק אֶת הַהִזְקָא. וְכֵן מְשַׁמְתִּים בְּכָל גֶּרְמָא בַּנִּזְקִין (תְּשׁוּבָה רַש"א סִימָן אֶלֶף נ"ז תְּשׁוּבָה רַמְז"ן סִימָן ר"מ, ור"י ונ"י פֶּרֶק לֹא יִחַפֵּר). יֵשׁ אוֹמְרִים דְּבִכְלָל גֶּרְמָא בַּנִּזְקִין, אִם הוּא דְּבֶר שְׂכִיחַ וְרִגִּיל, חֵיב לְשַׁלֵּם מְשׁוּם קִנְסָה (תוֹס' פֶּרֶק לֹא יִחַפֵּר נֶשֶׁם רִנְז"א). וְלִכֵּן יֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב דְּרֵאוּבֵן שְׁמֹכֵר מִקָּח לָגוּי, וְכֹא שְׁמַעוֹן וְאָמַר לָהּ לָגוּי שְׁאִינוּ שָׁוָה כָּל כֶּף כְּפִי הַמַּחֲזִיר שֶׁקִּבְעוּ בִּינֵיהֶם, וְלִכֵּן הִגּוּי לֹא מוֹכֵן לְשַׁלֵּם לְמוֹכֵר כְּפִי שֶׁקִּבְעוּ, אֲלֵא מִשְׁאִיר אֶת הַחֶפֶץ לַעֲצֻמוֹ וּמִשְׁלֵם פְּחוּת, חֵיב זֶה שֶׁאֵמַר לָגוּי, לְשַׁלֵּם לוֹ לְמוֹכֵר, כִּיּוֹן דְּהוּי גֶרְמָא שְׂכִיחָה חָבִיב (מַהֲר"ס מַרְיוֹנוֹרָג). וְאַפְשָׁר דְּכִי הָאִי גִּוְנָא הָוִי בְּמַסּוֹר הַמוֹסֵר מִמּוֹן יִשְׂרָאֵל לָגוּי דְּחֵיב בְּדִלְקָמֵן סִימָן שפ"ח ח"ב. רֵאוּבֵן שֶׁהִלְזָה מְעוֹת לָגוּי בְּרִיבִית עַל מְשֻׁפּוֹנוֹת שֶׁהָיָה נֹתֵן לְרֵאוּבֵן, וְכֹא שְׁמַעוֹן וְאָמַר לָגוּי שֶׁמִּסְכִּים לְהִלּוֹת לוֹ בְּפָחוּת רִיבִית, וְלִכֵּן הִגּוּי הִתְחַזֵּר לְרֵאוּבֵן מְעוֹתָיו וְלִקַּח מִמֶּנּוּ אֶת מִשְׁכּוֹנוֹתָיו, פְּטוֹר שְׁמַעוֹן, אַע"פ שֶׁרֵאוּבֵן הָיָה אִמּוֹר לְהַרְוִיחַ רִיבִית מִהִגּוּי, וּמִחַמַּת שְׁמַעוֹן הַפְּסִיד רוּחוֹ זֶה, דְּהָיָה רַק גֶּרְמָא בַּנִּזְקִין, מִיָּהוּ, מִקְרִי רָשָׁע דְּלֹא גָרַע מִהַמְחִזֵּר לְקִנּוּת חֶפֶץ וְכֹא אַחֵר וְהַקְדִּימוֹ וְקִנְאוֹ דְּהוּי רָשָׁע כְּדִלְעִיל ס' רל"ז סעי' א' (רַנְזוֹ יוֹחֵס נל"א מ"צ). וְעֵינֵן לְעִיל סִימָן קנ"ו סעיף ה' ח"ב דֶּהמוֹחֶזֶק לְהִלּוֹת בְּרִיבִית לָגוּי, אֲסוּר לְאַחֵר לְהִלּוֹת לָגוּי זֶה. דִּין הַמִּבְטֵל בִּסְסוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, עֵינֵן לְעִיל סִימָן רצ"ב סעי' ז' בַּרמ"א.



קל"ט. כֹּתֵב הַש"ך: וְכֵן מִשְׁטָה כָּלֵב בַּחֲבִירוֹ בִּס' שצ"ה, וּפּוֹרֵץ גֹּדֵר לִפְנֵי בִּהְמָתוֹ בִּס' שצ"ו ס"ד, וְהַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבַּעֲרָה בִּיד חֲשׂוֹ בִּס' תי"ח ס"ז, וְלִיבָה וְלִיבָתוֹ הַרוּחַ שֶׁם סַעִיף ט', וְכּוֹפֵף קִמְתּוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ לִפְנֵי הַדְּלִיקָה שֶׁם סַעִיף י"א, וְתַקַּע בְּאֲזָנוֹ בִּס' ת"ך סכ"ח, וְכֹה"ג כּוֹלֵם גֶּרְמָא נִינְהוּ וּפְטוֹרִין. עוֹד אֵיטָא בְּטוֹר וּפּוֹסְקִים, הַנּוֹתֵן סֵם הַמוֹת לִפְנֵי בִּהְמַת חֲבִירוֹ פְּטוֹר מִדִּינֵי אָדָם דְּלֹא הוּי אֲלֵא גֶרְמָא, וְכ"כ הַרְמַב"ם רפ"ז מִהַל' נִזְקֵי מִמּוֹן, וְתִימָה שֶׁלֹּא כָּתְבוּ הַמַּחֲבֵר בְּשׁוּם מְקוֹם, וּבִש"ס ב"ק דף מ"ט ע"ב אֵיטָא דל"מ אֲכָלָה סֵם הַמוֹת, אֲלֵא אִפִּילוֹ אֲכָלָה עֵשֶׁב מֵאֲכָל בִּהְמָה שֶׁהָיָה סֵם הַמוֹת לָהּ, פְּטוֹר, וְנִרְאָה דִּה"ה כְּשֶׁעִירֵב סֵם הַמוֹת בְּמֵאֲכָל הָרֵאוּי לָהּ פְּטוֹר.

קמ. כֹּתֵב הַסַּמ"ע דְּלִשְׁיטָה ז' גַּם בְּשִׁלִּישׁ שֶׁהַחֲזִיר חֵיב. וְכָתַב הַש"ך שֶׁלֹּא מִצָּא שִׁיטָה כִּזוֹ, אֲלֵא דֶּהתוֹס' הִבִּיאוּ בִּשְׁם הַרִיצֵב"א שֶׁהִקְשָׁה מְדוּעַ פַּעֲמִים מַחֲיִיבִים בְּגֶרְמָא וּפַעֲמִים לֹא, דְּלֹא ס"ל לַחֲלֹק בֵּין גֶּרְמִי לְגֶרְמָא, וְע"ז תִּירֵץ דְּבִדְבַר הַשְּׂכִיחַ קִנְסוֹ, וְא"כ רַק הַדְּבָרִים שֶׁנִּמְצָא בְּגַמ' שְׂחִיב, הוּא בְּגֹדֶר דְּבֶר הַשְּׂכִיחַ, וְא"א לַחֲיִיב ע"פ זֶה בְּכָל דְּבֶר הַשְּׂכִיחַ.

קמא. וְאִם מַחֲזִיר הִגּוּי אֶת הַחֶפֶץ לְמוֹכֵר, אַע"פ שֶׁכָּתַע לֹא יִכּוֹל לְמוֹכְרוֹ בַּמַּחֲזִיר הִיקֵּר, הוּי רַק גֶּרְמָא וּפְטוֹר [ש"ך].

קמב. הַש"ך תִּמָּה דֵּאִין דּוּמָה לְמוֹסֵר, דֶּהרִי הִגּוּי מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַחֶפֶץ, רַק כָּתַע הוֹזֵל חֶפֶץ זֶה, אֲי"כ אֵיירִי שֶׁהִגּוּי לֹא מַחֲזִיר לוֹ וּמוֹכֵן לְשַׁלֵּם לוֹ רַק בַּמַּחֲזִיר הוֹזֵל, בְּזֶה יִתְכַּן דְּדוּמָה לְמוֹסֵר.

קמג. ז"ל שֵׁם: אָדָם שִׁישׁ לוֹ גּוֹי מִעֲרוּפִיָּא [שְׁמוּחֶזֶק לְהִלּוֹתוֹ בְּרִיבִית] יֵשׁ מְקוּמוֹת

ד' הוֹזֵרֵם בְּלִים מֵרֹאשׁ הַגֶּג, וְאֵין תַּחֲתֵיהֶם כְּרִים וּבִסְתוֹת, וּבְעוֹדֵם בְּאֵייר כָּא
אֶחָד וּשְׁבָרֵם בְּמַקֵּל, הוֹזֵרֵם חֵיב וְהַמְשַׁבֵּר פְּטוּר, דְּחֻשְׁבִּינֵן לֹא בְּשִׁבּוּר
מִשְׁעָה שְׁזָרְקוּ וּמִמִּילָא הַשּׁוֹבֵר פְּטוּר דְּשִׁבּוּר כְּלִי שִׁבּוּרִי.

סימן שפו

שמיין השברים לנזק ומשלם לו עליהם

ובו סעיף אחד

ל' בסל'

א' לעיל סי' שנ"ד ס"ה וסי' שס"ב סי"ג נתבאר שבגנב וגזלן אין יכול להשתמש בשברי
הכלי או בנבלת הבהמה כחלק מהתשלום, אלא לוקח אותם לעצמו, ומשלם לבעלים
כלי חדש או בהמה חדשה, משום שלומדים זאת מפסוק, אבל במזיק שְׁמִין את
השברים או את הנבלה לַמִּזִּיק בִּידוֹ היינו אדם המזיק, כְּדָרְךָ שְׁשִׁמִּין לוֹ אִם הִזִּיק
מִמֶּנּוּ. בִּיצֵד, הֵרִי שְׁהֵג בְּהֶמֶת חֵבְרוֹ אוֹ שִׁבֵּר בְּלִי, שְׁמִין בְּמָה הִיְתָה
הַבְּהֶמָה שְׁוֹה קוֹדֵם שְׁמֹתָהּ וּבְמָה הַנִּבְלָה שְׁוֹה כֶּת, וּבְמָה הָיָה הַכְּלִי שְׁוֹה
וְהוּא שְׁלֵם, וּבְמָה שְׁוֹה עֲתָה, וּמִשְׁלֵם הַפֶּחֶת את ההפרש לַנֹּזֵק וְנוֹתֵן לוֹ את
ההפרש עִם הַנִּבְלָה אוֹ הַכְּלִי הַשִּׁבּוּרִי, כְּדָרְךָ שְׁנִתְבָּאֵר בְּשׁוּרֵי שְׁהִיָּק,
בְּסִימָן ת"ג סעי' א'.

שדנין שאסור לאחרים לירד לחיותו ולעסוק עם הגוי הוא, ויש מקומות שאין דנין.
ויש מתירין לישראל אחר לילך להגוי הוא להלוות לו ולעסוק עמו ולשחודיה ליה
ולאפוקי מיניה, דנכסי עובד כוכבים הם כהפקר, וכל הקודם זוכה. ויש אוסרין.
קמ"ד. רבה פשיטא ליה דפטור ורבא מספק"ל, ולא שבקינן פשיטותיה דרבה מחמת
ספיקא דרבא, כן ס"ל לרמב"ם. ובעל המאור ס"ל דחוששין לספיקו דרבא, וממילא
שניהם פטורין דהמוציא מחבירו עליו הראיה [ש"ך]. ולהלכה פוסק הש"ך כדעת
בעל המאור.

וכל זה כשזרק את הכלי עצמו, דנחשב שבור מיד כשעומד באויר, אבל זרק חץ על
כלי, וקודם שהגיע החץ קדם אחר ושברו, לכו"ע המשבר חייב, דכיון שלא נעשה
מעשה בגוף הכלי, לא נחשב עדיין כשבור [תוס' והביאו הש"ך].
קמ"ה. והיינו כשא"א לתקנו, אבל באפשר לתקנו, חייב לתקנו, ואין יכול לתת לו את
הכלי השבור עם ההפרש [ש"ך].

הלכות מאבד ממון חבירו בידים ומוסר ומלשין

סימן שפח

דין ניוק נשבע ונוטל

ובו ט"ו סעיפים

א המזיק ממון חברו ואינו יודע מה וכמה הניק והניק טוען ברי כמה הוזקתי, נשבע הנזק ונוטל כמו בנגזל שנשבע ונוטל לעיל סי' שס"ד סעי' א'. ביצה, לקח כים חברו והשליכו למים או לאש או שמשרו ליד אנס, ועי' אבד הכיס קמ', בעל הכים אומר והובים היה מלא, והמזיק אומר איני יודע מה היה בו, שמה עפר או תבן היה מלא, הרי הנזק נשבע בנקיטת חפץ ונוטל. והוא שיטען דברים שהוא אמור בהם שיכול להיות אצלו דבר זה בסכום כזה או אמור שדרך אנשים אחרים להפקידם אצלו ומברר מי הפקיד אצלו ודרבן של הדברים שטוען עליהם להניחם בכים וביצא בו. ארנקי בשק, אם הוא שבת ויום טוב, מקרי דרכו בקף, וכל ביצא בזה (מרדכי פרק הכונס). אבל אם אין דרכם להניחם בקלי זה, כיון שהמזיק לא היה צריך להעלות על דעתו שמונח בכלי זה דבר יקר כזה, הוא זה שהניחו שם פשע בעצמו ופטור המזיק. ביצה, הרי שחטף חמת או סל מלאים ומחפשים ומכוסים, באופן שלא רואים מה מונח בהם והשליכם לים או שרפם, וטען הנזק שמרגליות היו בתוכה, אינו נאמן קמ'.

קמ'. אבל אם המזיק טוען ברי כמה הזיק אע"פ שהניק מכחישו, אין הניק נשבע ונוטל, אלא המזיק נשבע היסת ונפטר [ש"ך].

קמ'. ודווקא שהזיקו בפשיעתו כגון שזרקו במזיד למים, או אפי' השליכו לארץ ומחמת הזריקה נתגלגל למים, אבל הזיקו בשוגג או שמחמת פשיעתו נגרם שנפל למים, אף באופן שחייב עליו, אין נשבע ונוטל [ש"ך].

קמח. משמע שרק אינו נאמן, אבל אם יהיו עדים ע"ז, חייב המזיק לשלם, וכן הבין הרמ"א בדבריו, ולכן כתב ד"א שאפי' יש עדים, פטור, כי לא היה לו להניחם שם, וכן הבין המג"מ בדעת הרמב"ם והמהרש"ל, ולפי"ז מה שכתב השו"ע קודם שהרי פשע, אין הכוונה שלא היה לו להניחם שם, אלא פשע בזה שלא יאמינו לו. אמנם הש"ך עצמו כתב שאפשר לדחוק ברמב"ם שגם אם היו עדים פטור, כי פשע בעצמו, ומש"כ אינו נאמן, הכוונה וגם אינו נאמן בשבועתו, כי לא יועיל להישבע, כיון שלא היה לו להניח שם.

אומרים דאפלו היו עדים שהיו שם, פטור, הואיל ופשע, כמו שנתבאר (המגיד פ"ו דמונל נזס תוס' וע"ל ס"ק ו'). ואם תפס אפי' בעדים, אין מוציאין מידו כי דין זה הוא ספק בגמ' אם מחייבין אותו בדבר שאין דרך להניחו שם, ומספק מועיל תפיסה. ויש חולקין שיטת הרא"ש והרמ"א בכמה מקומות שבדבר שנשאר ספק בגמ' לא מהני תפיסה בעדים, אבל תפיסה שלא בעדים מהניקמ"ט (טור נזס הר"ס). ואם תפס ישבע שמגלילות הנה בתוכו, ונוטל מה שיש אצלו, וכן כל בוצא בזה. ואם ידע המזיק שהקים היה בו וזוכים, אבל אינו יודע כמה היו, אם הנזק אומר אלה, נוטל אלה בלא שבועה, והוא שיהיה אומר, שהרי המזיק מחייב שבועה כי מודה שודאי היה שם סכום מסוים, והו"ל מודה במקצת שחייב להישבע על השאר ואינו יכול לשבע כי אינו יודע, ומתוך שאין יכול להישבע משלם. ויש אומרים דנשבע הנזק ונוטל אבל בלי שבועה אין נוטל, דלא אומרים מתוך שאין יכול להישבע משלם בדבר שלא היה לו לדעת, וכן עקרי (טור סימן ז' נזס הראב"ד והמגיד פרק הנ"ל והר"ס).

א טבת

ב המוסר ממון בידי אדם, בין אדם גוי בין אדם ישראל, חייב מדין גרמי לשלם מהתפח שפגבסיו כל מה ששלקח האדם דדין גרמי כדין מוזק שמשלם ממיטב והיינו רק כשמשלם בקרקע, אף על פי שלא נשא המוסר, ולא נתן בידו אלא הרגיל בלבד סיפר לאנס שיש לפלוני ממון במקום פלוני, ועי"ז גרם שהאנס ייקח ממון זה. ואם מת המוסר, גוזבים מיורשיו בשאר כל המזיקים דס"ל דגרמי חייב מדינא ולא רק מתורת קנס, ולכן גם היוורשים חייבים בחיוב זה. ויש אומרים דגרמי חייב רק בתורת קנס, ולכן ס"ל דדוקא שעמיד בדין וחייבוהו ב"ד, עי"ז נהפך לחיוב מדינא ונתחייבו יורשיו בזה, אבל אם לא עמד בדין, אין היוורשין חייבין לשלם כי דבר שחייב רק בתורת קנס, לא קנסו את יורשיו. ואשה שמסרה ואין לה ממון לשלם, משמתינן לה עד שתפרע חובה. ואם יש לה ממון שאין לבעל רשות בו, משלקמת. ואם יש לה נכסי מלוג, הבעל אוכל פרות כל ימי חייה כי כל זמן שהיא חיה, יש לבעל זכות פירות ואין יכולה לשלם בזה חוב הנוקמ"א,

קמט. והקצות כתב שאפי' תפיסה שלא בעדים לא מהני, כיון שלדעת הרמ"א פשע שהכניס מרגניתא בכספא, נאמן במגו, אבל לא יוכל לתפוס לזה. קנ. והש"ך כתב שכבר האריך בסי' ע"ב דאומרים מתוך, גם כשלא הו"ל למידע, וממילא העיקר כדעת השו"ע. קנא. ואם רוצה יכולה כעת למכור גוף הקרקע השייך לה בטובת הנאה, שאם הבעל ימות בחייה הלוקח יגבה הקרקע [ש"ך והגר"א, דלא כסמ"ע].

ואם מתה חייב לשלם לגמסר גוף הקרקע או הפירות שבו, וכן לשאר נזק, ואין הבעל לענין זה רק כיושר שחייב לשלם אע"פ שבשאר חבלות אין הבעל חייב לשלם גוף הקרקע, שאני מוסר דשכוח (מרדכי פרק המזונ). במה דברים אמורים שהמוסר חייב לשלם מה שגרם במסירתו, כשהקראת המוסר מעצמו. אבל אם אנסוהו גזיזים או ישראל אנס להראות ממון חבירו, והקראת, הרי זה פטור מתשלומין. ואם אנסו להראות שלו והקראת [שלו] של חבירו, חייב כי לא אנסוהו להראות מה שלא שייך לו, כדלעיל סימן שע"א סעי' ד' (טור ס"א). ואם נשא ונתן ביד שלקח בידו ונתנו לאנס, אף על פי שהוא אנוס, חייב לשלם מדין גזלן ולא מדין מוסר, ואע"פ שאם לא היה מוסר היו הורגין אותו או מכין אותו, מ"מ חייב משום שהמציא עצמו בממון חבירו אע"פ שמוטר, מ"מ חייב לשלם. ביצר חייב כשלא אנסוהו אע"פ שלא נשא ונתן ביד, הרי שגזר המלך להביא לו וין או תבן וכיוצא בדברים אלו באופן שאין בו דינא דמלכותא, כגון שגזר רק על אדם מסויים, ועמד מוסר ואמר הרי יש לפלוני אוצר וין או תבן במקום פלוני, וקלבו ולקוחו, חייב לשלם כיון שלא איימו עליו במכות וכדלהלן. הגה: ואפלו יסרוהו, ולא אמרו לו על מה שלא אמרו לו שמייסרים אותו כדי שיראה ממון חבירו, והקראת ממון חבירו, חייב דמנ"ל דהאונס היה על זה^{קכ} (טור סס). ולא מקרי אונס, אלא הפאות ויסורין, אבל לא אנס ממון^{קכ} שאם אמרו לו שאם לא יראה ממון חבירו יקחו ממון שלו, אין זה היתר למסור ממון חבירו, דאסור להציל עצמו בממון חבירו^{קכ} (מרדכי פרק הגזל בתרא ותשובת מימוני דנזיקין סי"ג וי"י). הנה רואה נזק בא עליו ועדיין לא הגיע לרשותו, כגון שרואה מים שוטפין ועומדין להגיע לשדהו, מתר להציל עצמו ע"י שיטה וזרימת המים שילכו לכיון שדה אחרת אף על פי ששל ידי זה בא הנזק לאחר (נימוק"י פרק השומפין).

ג אנסו המלך למוסר זה עד שיקראת לו ממון חבירו שהוא בורח מלפניו מלפני המלך, והקראת לו מפני האנס, הרי זה פטור אבל אסור לכתחילה לעשות כן^{קכ}, שאם לא יראה לו יבחו או ימיתוהו ואין חייב לקבל מכות כדי לא להראות ממון חבירו בלי עשיית מעשה וכנ"ל בסעיף הקודם.

קנב. כ"כ הטור. והש"ך מקשה, דיכול לומר סבור הייתי שזה כוונתם, ועוד כיון דיתכן שזה כן היה מחמת זה, וא"כ כיצד מוציאין ממנו מספק. קנז. כשרוצים להכותו ויש אפשרות להיפטר ע"י ממון, לדעת הסמ"ע נחשב אונס ממון, ולט"ז נחשב אונס מכות. קנר. אמנם כמה ראשונים חולקים וס"ל דבאונס ממון גמי פטור, דלא קנסוהו בכה"ג [ש"ך והגר"א]. קנה. ודעת הט"ז דנחשב אונס מיתה, ומותר לעשות כן לכתחילה.

ב טבת

ד נשא ממון חברו בידו ונתנו לאנש, חב לשלם מכל מקום, אף על פי שהמלוך אנסו להביא כנ"ל בסעיף הקודם. שני שתפים שהיה להן חוב ביחד כנגד גוי, ואנש שר לאחד לפטר החוב ולומר לגוי הלזה שהוא פוטר מהחוב, ועי"ז נפטר גם מחלקו של השני פטור, דזה לא מקרי נתן ביד אלא גורם, וכיון שעשה זאת מחמת אונס פטור, אבל עשה כן בלי אונס, חייב (מרדכי פרק הגזול נמרה). במה דברים אמורים שאם אנסו להביא ונהביא בידו, חב, בשלא הגיע הממון לרשות האנש ורק ע"י הישראל הצליח האנש לקבל את הממון, אכל אנש שאנש את ישראל עד שהראהו ממון חברו, ועדיין לא נתן לו את הממון, וע"י שהראהו עמד האנש על הממון ונעשה ברשותו דהינו שיוכל לשלט עליו ולטלו (המגיד פ"ח דמונל), ואח"כ אנש את ישראל אחר עד שהוליכו לממון זה למקום אחר, ואפלו הוליכו את הממון זה המוסר שהראהו, חרי זה פטור, שבין שעמד האנש בצד האוצר בכר נחשב שבעליו אבד כל מה שיש בו, ובאלו נשרף ולכן אפי' שאח"כ נטלו הישראל בידו, אין חייב, דהוי כנתן ממון שרוף.

ה בעלי דין שהיתה ביניהם מריבה על הפרקע או על מטלטלין, זה אומר שלי, וזה אומר שלי, עמד אחד מהם ומסרה ביד גוים שמסרו לערכאות כדי שידונו ביניהם ועי"ז יקבל מה שמגיע לו לפי דעתו, מנדין אותו עד שיחזיר הדבר לכמות שהיה, ויסלק יד אנש מביניהם ויעשו דין בישראל. הגם: מכל מקום אין לו דין מוסר, אף על פי שהפסיד חברו על ידי זה הרבה, דלא מקרי מוסר אלא במתפון להזיק, אכל לא במתפון להוציא את שלו (משנזמ מ"י דנויקין סימן כ"א ומרדכי פרק הגזול נמרה נס"ר"א). ויש חולקין וסבירא להו דמקרי מוסר וחב לשלם לו כל הצדק, אם לא היה חברו סרכן והסכים לדון בפני ב"ד ישראל, וכל שכן אם התרו בו תחלה שלא ידונו בפני גוים, ועבר, שיש לו דין מוסר וכתב הש"ך שכן עיקר לדינא (מרדכי פרק הגזול קמא נס"ר מהר"ם ופרק המניח ומשנזמ הרא"ש כלל י"ז סימן ד' ומהר"ק שרש קנ"ד וקס"א).

ג טבת

ו מי שנתפס על חברו, ולקחו גוים ממון ממנו בגלל חברו שהיה חייב להם ממון, אין חברו חב לשלם אע"פ שעי"ז נפטר מחוב זה, דנחשב למבריה ארי דפטור מלשלם לו, דמזלו גרם, דאין לה מי שנתפס על חברו ויהיה חברו חב לשלם לו, חוץ מהנתפס מפני המס הקצוב על כל איש ואיש בכל שנה, או הנתפס על התשורה שנותן כל איש למלוך בעברו עליהם או תלויותיו, חרי זה חב לשלם לו דחוק המלך כך הוא שפעמים שאין רוצה לטרוח, וגובה מאחד

עבור השני על דעת שהוא יטרח ויוציא מהשני, ודינא דמלכותא דינא, והוא שיקחו ממנו בפרוש בגלל פלוני, ושיהיה בפני עדים, ונתבאר עוד בסימן קכ"ח סעי' ב'.

ז מי שיש עליו עדים שמסר ממון חברו [אבל אם אין עדים ומכחישו שלא מסר, ישבע היסט ויפטר], וזה באופן שחייב לשלם בגון שהראה מעצמו בלי אונס או אפי' באופן שנאנס ונשא ונתן ביד, דנתבאר לעיל דחייב^{ק"י}, ולא ידעו העדים במה הפסידו במסירתו, והנמסר אומר כך וכך הפסידני, והמוסר בופר במה בסכום שפעננו^{ק"י}, דבגזל מצאנו לעיל סי' שס"ד ס"א שתקנו שהגזל נשבע כמה גזלו ונוטל, והגמ' מסתפקת אם תקנו כן אף במסור, ולא נפשט, ולכן אם תפס הנמסר אפי' בעדים אין מוציאין מידו כשיטת הרמב"ם שבכל ספק בגמ' שלא נפשט, מועיל תפיסה, אלא נשבע בנקיטת חפץ וזוכה במה שתפס. ויש אומרים דבספקא דדינא לא מהני תפיסה הרא"ש לשיטתו שלא מועיל תפיסה בספק שלא נפשט (טור נכס הרא"ש). ואם לא תפס, אין מוציאין מן המוסר אלא בראיה ברורה כמה ממון מסר. ואם ידעו ברור הדברים, רק שהצרך להתפשר עם השר בסכום וכך, וכן דהיינו שיודעים ברור שהנמסר הוצרך להתפשר עם השר בסכום כך וכך, רק המוסר טוען שהיה אפשר להתפשר בפחות, או שהיה כלול בסכום הפשרה דברים נוספים, כיון שהסכום מבורר הנמסר נשבע ונוטל. (מרדכי פרק הגזל נמא) ויש מי שאומר, שאם המוסר אומר איני יודע במה הפסדת על ידי, ישבע הנמסר ויפול^{ק"י}. הגם: וכל זה שיש ספק אם תקנו שיישבע ויטול, הוא רק במוסר ממון, אבל מוסר גופו של חברו לאנסים, הנמסר נשבע ונוטל כיון דהוי כמזיק בידיים^{ק"י}. וכן אם גרם לו תפיסה, דהוי כמזיק בידיים וצריך לשלם



קנו. הש"ך חולק, דרק בלי נשא ונתן ביד שחייב רק מדין גרמי, מספק"ל לגמ' אם תקנו תקנת גזל במוסר, אבל בנשא ונתן ביד באונס, דלא שייך לחייבו מדין גרמי דהיה אנוס, רק חייב משום דהוי מזיק בידיים, א"כ אם מכחיש בברי כיון שלא נפסל לשבועה דהיה אנוס, ודאי נשבע היסט ונפטר, ודברי הרמב"ם והשו"ע צע"ג. ואם נשא ונתן ביד בלי אונס, פשיטא שעשו תקנה, דהוי גזלן ממש [ש"ך]. קנו. אבל אם אינו כופר אלא דטוען שאינו יודע כמה לקחו ממנו, לשיטת הרמב"ם נוטל הנמסר בלי שבועה, מדין מתוך שא"י להישבע משלם, ועי' בהמשך בדעת היש מי שאומר [ש"ך].

קנה. זה שיטת ר"ת, ור"י חולק והסכים עמו הטור. וטעם הי"א יש שפירשו שהוא מטעם מתוך שאין יכול להישבע משלם, והש"ך הקשה דא"כ נוטל בלי שבועה, ועוד דא"כ מה טעם החולקים. וע"כ צ"ל דכאן לא שייך מתוך, או משום דהוי חוב דרבנן או מטעם דלא הו"ל למידע, או דמיירי בהילך, אלא המחלוקת בין ר"ת לר"י אם כשאומר איני יודע פשיטא שעשו תקנת גזל במסור.

קנה. הש"ך האריך לחלוק דסוף סוף לא הזיקו בידיים אלא בגמתו, ולא חמור מסירת גופו ממסירת ממון.

לו פל הִזְקוּ שהוצרך להוציא כדי להשתחרר מהתפיסה (מרדכי פרק הגזול צמרא).
האומר לחברו מִסְתַּתֵּי, והוא פוֹפֵר, יִשָּׁבַע לוֹ הֶסֶת דאף בגזלן גמור אם
מכחישו, נשבע ונפטר (הגהות אשירי). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיף לְשָׁבַע לוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁר
שֶׁלֹא מִסְרוֹ לוֹ כְּדֵי שִׁיתְבִּיֵּשׁ כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְהִישָׁבַע (מרדכי פרק הגזול צמרא). וְאֵין
צָרִיף לַעֲשׂוֹת נִקְיִית זֶה, אֲלָא עַל פִּי אֶחָד הַמַּעֲיֵד שֶׁמִּסְרוֹ, אֲבָל כְּשֶׁאֵין עַד אֶחָד
אֵין הַגּוֹיִים נֶאֱמָנִים בְּכָךְ וְהַש"ךְ כָּתַב דְּלִכּוּ"ע א"צ עַד אֶחָד, אֲלָא דִּי כִשְׁטוּעַן
בְּבָרִי, שִׁיצִטְרֵךְ לְהִישָׁבַע בְּפָנֵי הַגּוֹיִים (מרדכי פרק המזלזל ופרק הפרה ופסקי מהרא"י
סימן פ"ג ותשנ"ח רס"א סימן אלף נ"ח). שְׁנַיִם שֶׁמִּסְרוּ בִּיחָד, פֶּלֶא אֶחָד מִשְׁלָם
הַחֲצִי וְאִם רַק לֶאֱחָד יֵשׁ לְשֹׁלֵם, תְּלוּי בַּמַּחְלֻקָּה לְקַמֵּן סִימָן ת"י סעי' ל"ז אִם
הַשְּׁנִי מִשְׁלָם הַכֹּל, וְאִם בְּזָה אֶחָד זֶה, הָאֶחָדוֹן פָּטוּר, דְּכָל זֶמַן שֶׁלֹא נִפְטָר
מִמִּסְרָה הִרְאֵשׁוּנָה הַנֶּזֶק בָּא מִגֵּרֶם הִרְאֵשׁוֹן וְהַשְּׁנִי לֹא הוֹסִיף כְּלוּם בַּמִּסְרָתוֹ
(מרדכי פרק הפרה). וְ מֵהַ שֶׁהַשְּׁנִי פָטוּר זֶה אֲפִלּוּ לֹא מִסְרוֹ כִּבְר הִרְאֵשׁוֹן, רַק
הַמוֹסֵר רָאָה אֵנֶס אוֹ גּוֹיִים שֶׁיִּגְדִּי לְשׂוֹר מֵהַ שֶׁרְאוּבֵן הִכָּה אֶת שְׁמַעוֹן, וְאִח"כ
הֵלֵךְ לוֹ וְסִיפֵר לְשׂוֹר עַל רְאוּבֵן, וְעִי"ז הַזִּיקוֹ, פָּטוּר לוֹי הַמוֹסֵר, כִּי מִמִּילָא הִיָּה
נוֹדַע לְשׂוֹר ע"י מִי שֶׁרָאָה אֶת רְאוּבֵן מִכָּה אֶת שְׁמַעוֹן (מהר"ם מריזבורק). וְיֵשׁ
אוֹמְרִים דְּאֵדָם הַמִּכָּה מִחִבְרוֹ יִכּוֹל לִילָף הַמוֹכָה אוֹ אָדָם אֶחָד לְקַבֵּל לִפְנֵי גּוֹיִים
כְּדֵי שִׁיפְסִיק לְהַכּוֹתוֹ, אָף עַל פִּי דְגּוֹרֶם לְמִכָּה הִזָּק גָּדוֹל כִּיוֹן שֶׁא"א לְהַצִּילוֹ
מִמַּכּוֹת בְּלִי לְמוֹסֵר אֶת הַמַּכָּה (מרדכי הנ"ל ומהר"י סימן כ"ח ותשנ"ח מִיִּמּוֹנֵי דְנוֹזִיקִין
סימן ס"ו ומהר"ם מריזבורק).

ד טבת

ח לַעֲלִיל נִתְבָּאָר שֶׁהִגַּם הַסֵּתֶפְקָה אִם הַנִּמְסָר נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל, וְהַטַּעַם שֶׁאֵין הַמוֹסֵר נִשְׁבַּע
בַּעֲצֻמוֹ לִזְמַן כְּמָה מִסֵּר, מִשּׁוּם שֶׁאֵין מִשְׁבִּיעֵין אֶת הַמוֹסֵר שֶׁהִרְאָה מַעֲצָמוֹ,
לֹא שְׁבוּעָה חֲמוּרָה וְלֹא שְׁבוּעַת הֶסֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע וְאֵין לָךְ פָּסוּל יוֹתֵר
מִזֶּה. וְאֲפִלּוּ לֹא מִסְרוֹ עֲדִין, רַק שֶׁאִמְרוּ אֵלָיךְ וְאָמְרוּ, אִם אוֹמֵר כָּךְ בִּפְרָהֲסִיָּא
נִפְסָל לַעֲדוּת, וְלֹא אִמְרִינֵן בְּכֵהָא גִּזְרֵי אֵינֵשׁ דְּגִזְזִים וְלֹא עֲבִיד כִּיוֹן שֶׁאִמְרוּ
זֹאת בִּפְרָהֲסִיָּא (מרדכי פרק הגזול צמרא). וְיֵשׁ חוֹלְקִין דְּבִאֲמִירָה בַּעֲלֵמָא לֹא נִפְסָל
לַעֲדוּת אֲלָא אִם בֵּין מַחֲזֵק בְּכָךְ שֶׁכֵּבֵר מִסֵּר לַפְעָמִים, אוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁהוּא שׁוֹנָאוֹ,
וְכִשְׁאִמְרוּ שִׁימְסֵרְנוּ מִסְתַּמָּא יִקִּיִּים דְּבִרְיוֹ^פ (מרדכי ס"ס צ"ה הַגְּשָׁעִין). וְאֲפִלּוּ לֹא
יִזְדַּעֲיֵן אִם רָגִיל בְּכָךְ אוֹ לֹא, מִכָּל מְקוֹם יוֹכֵל זֶה שֶׁכֵּנְגֵדוֹ זֶה שֶׁאִיִּים עָלָיו

שימסרנו, מותר לו לעמד ולהציל עצמו על ידי גוים, אף על פי שיש צדק לזה (מהר"ם מריזבורק ותשונת רשנ"א סימן קפ"א והרמ"ש כלל ט"ו). אבל המוסר ששנאנוהו לתראות או להביא, ואח"כ אף נתן ונשא ביד, אף על פי שהוא חייב לשלם מדין אדם המזיק וכדלעיל, מ"מ אינו רשע, וכן תשלומין הוא בלבד, [ומשביעין אותו] בשאר הכשרים אם יש הכחשה ביניהם, המוסר נשבע ונפטר. הגה: וכן אם הודה שמסר, ואין עדים בדבר, אף על פי שאינו נפסל לעדות בהודאת עצמו, מפל מקום חייב לשלם ולא אמרינן מודה בקנס פטור, דבקנס דרבנן לא נאמר דין זהכ"ס (מרדכי פרק הגזול בתרא).

ט אסור למסר לישראל ביד גוים, בין בגופו בין אם מוסר את גופו בין בממונו בין אם מוסר את ממונו, ואפלו היה הנמסר רשע ובעל עברות, ואפלו היה מצד לו ומצדו. הגה: ודוקא כשמצדו ומיצר לו בדברים בעלמא, אבל אם מסרו, מתר למסרו כדי להציל את עצמו, דהרי יוכל להרגו בדין היינו מצד הדין במקום שיש חשש שיחזור וימסרנו (הרמ"ש כלל י"ו סימן א' וז' ותשונת רשנ"א סימן קפ"א) או תיבה זו ט"ס וצריך למחוק תיבת 'או' אם אי אפשר להציל עצמו בדרך אחר היינו דמותר להרוג את המוסר אם אין עצה אחרת להינצל ממנו שלא ימסר, וכיון שמותר להרוג, כ"ש שמותר להזיקו בממונו, אם עיי' יינצל ממסירתו, אבל אם אפשר להציל עצמו בדרך אחר, הוי בשנים שמסרו זה את זה וכל מי שהפסיד חברו יותר חייב לשלם המותר בנזק שלם (מרדכי פרק הנ"ל ותשונת מימיו הנ"ל). וכל המוסר לישראל ביד גוים, בין בגופו בין בממונו, אין לו חלק לעולם הבא וגרע ממשומד, ואמרו בגמ' דיוורד לגיהנם ונידון בו לדורי דורות וגופו כלה ונשמתו נשרפת.

ה טבת

י מתר לתרג המוסר אפלו בזמן הזה כי נחשב לרודף, ולכן מותר להורגו בידיים, וכתבו הראשונים שכן עושים למעשה בכל יום. ומתר להרגו אפי' קדם שימסר, אלא די בשאמר חרני מוסר פלוני בגופו או בממונו, אפלו ממונ קל וניכר שמתכוון לקיים דיבורו, התיר עצמו למיתה אפי' אם מוסר רק ממונו, כי מי שנפל לידיהם של הגוים, הרי הוא במצב של סכנת נפשות, ומתירין בו ואומרים לו אל תמסר, אם העיו פניו ואמר לא כי אלא אמרנו, מצוה להרגו, וכל הקדם



קבא. הקצות והפתחי תשובה הביאו הרבה ראשונים ואחרונים שסוברים שגם בקנס דרבנן, המודה בקנס פטור. ולכן בכל דיני דגרמי שלשית הש"ך חיובו משום קנס דרבנן, או אם קנסו בקנס הקהילות מי שיעבור על תקנתם, אם הוא מודה בעצמו, יכול לטעון קים לי כהשיטות שאף בזה מודה בקנס פטור.

לְהַרְגוֹ, וְכֵּה. הִגֵּה: וְאִם אֵין פְּנָאֵי לְהַתְרוֹת בּוֹ, אֵין צְרִיף הַתְּרָאָה (המגיד פ"ח דחונל). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכִיּוֹן שְׁכַל הִיתֵר הַרִיגָתוֹ הוּא מִדִּין רוּדָף, אֵין לְהַרְגַּם הַמוֹסֵר אֶלָּא אִם כֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְהַנְצִיל מִמֶּנּוּ בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו, אֲכַל אִם אֶפְשָׁר לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו, כְּגוֹן לְחַתֵּךְ לְשׁוֹנוֹ אוֹ לְסַמּוֹת עֵינָיו, אָסוּר לְהַרְגוֹ, דִּהְיִי לֹא גֵרַע מִשְׁאָר רוּדָף שֶׁאָסוּר לְהוֹרוֹג כְּשִׁיכּוֹל לְהִנְצִיל ע"י שִׁיכּוֹה בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו (תשנ"ב מִימוֹנֵי הַנ"ל וּמִרְדֵּי הַנ"ל צֶסֶס מֵהַר"מ).

יֵא עֲשֶׂה כְּכֹר הַמוֹסֵר אֲשֶׁר זָמַם, וּמוֹסֵר, אָסוּר לְהַרְגוֹ כִּי כְּכֹר אֵין תּוֹעֵלֶת בְּהַרִיגָתוֹ לְבַטֵּל מִסִּירְתוֹ^כ, אֶלָּא אִם כֵּן הַחֹזֵק לְמוֹסֵר ג' פַּעֲמִים, וְלֹא רָאִינוּ מִמֶּנּוּ צַד תְּשׁוּבָה, שְׁחֵרֵי זֶה יִתְּרַג אֶף אַחֵר שֶׁכְּכֹר מוֹסֵר, שְׁמָא יְמוֹסֵר אֲחֵרִים.

ו טבת

יב כָּל הַמוֹסֵר ט"ס וצ"ל כֹּל הַמֵּיצֵר הַצָּבוּר וּמִצְעָרָן, מִתֵּר לְמוֹסְרוֹ בְּיַד גּוֹיִים לְחַבְתּוֹ וְלֶאֱסְרוֹ וּלְקַנְסוֹ, אֲכַל מִפְּנֵי צַעַר יָחִיד אָסוּר לְמוֹסְרוֹ אֲבָל בְּמִסְרָה מִמֶּשׁ אוֹ אִם הִכְהוּ מִכּוֹת וִיסוּרֵי הַגּוֹף מוֹתֵר אֶף בְּמִסְרָה דִּיחִיד. הִגֵּה: (וְעֵיין לְקַמֵּן סִימָן תכ"ה ס"ה). מִי שֶׁעוֹסֵק בְּזִיוּפִים וּבְדוּמָה, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שְׂחִיזָה ע"י רַבִּים כִּי אִם יִתְפַּסּוּהוּ, כֹּל הַצִּיבוֹר יִסְבּוֹל מִחַמְתּוֹ, מִתְּרִין בּוֹ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה, וְאִם אֵינוֹ מִשְׁגִּיחַ, יְכוּלִין לְמוֹסְרוֹ וְלֹאִמֵּר שְׂאִין אַחֵר מִתְּעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא זֶה לְכַד. מִי שְׂרוּצָה לְבָרֵךְ וְלֹא לְשַׁלֵּם לְגוֹי מָה שְׁחֵיב, וְאַחֵר גִּלְהַ הַדְּבָר, אֵין לוֹ דִּין מוֹסֵר, שְׁחֵרֵי לֹא הִפְסִידוּ רַק שֶׁהִצְרָךְ לְשַׁלֵּם מָה שְׁחֵיב, מִכָּל מְקוֹם בְּרָעָה עֲשֶׂה דִּהְיִי כְּמִשְׁבִּיב אֲבָדָה לְגוֹי, וְאִם גֵּרַם לוֹ הַזֶּק יוֹתֵר מִחוּבּוֹ, חֵיב לְשַׁלֵּם לוֹ מָה שְׁגֵרַם לוֹ (מֵהַר"ס מַרְיוֹזוֹרֵק).

יג אָסוּר לְאַבֵּד מְמוֹנוֹ שֶׁל מוֹסֵר בִּידֵיִם, אוֹ לְמוֹסֵר מְמוֹנוֹ, אֲבָל בְּגֵרָמָה אוֹ גֵרָמִי מוֹתֵר, אֶף עַל פִּי שְׁמִתָּה לְאַבֵּד גּוֹפּוֹ, שְׁחֵרֵי מְמוֹנוֹ רָאִי לְיִוְרָשִׁיו וְע"ז כְּתִיב 'יִכֵּן רֹשַׁע וְיִלְבַּשׁ צִדִּיק, שְׁיִוְרָשִׁיו זֹכִים בְּמְמוֹנוֹ אֶע"פ שֶׁהוּא רֹשַׁע. וְאִם דִּבְרִיו נִשְׁמָעִים רַק מִחַמַּת עוֹשֵׁרוֹ, מוֹתֵר לְאַבֵּד מְמוֹנוֹ אוֹ לְמוֹסְרוֹ, דַּע"ז מִצִּיל אַחֵרִים מִמִּסְרָתוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִתֵּר לְטַל מְמוֹנוֹ לְעַצְמוֹ דָּאִם מוֹתֵר לְאַבֵּד גּוֹפּוֹ כ"ש מְמוֹנוֹ, וְיִוְרָשִׁיו עֲדִיין לֹא זָכוּ בְּמְמוֹנוֹ, דָּאִינוּ אָסוּר אֶלָּא לְאַבְדּוֹ בְּלִי מִטְרָה^כ (מִרְדֵּי פֶרֶק הַגּוֹזֵל זַמְרָה).

קכ. הַש"ךְ וְהַג"ר אֵבִיאוּ דְכֵמָה רֵאשׁוֹנִים חוֹלְקִים ע"ז, וְס"ל דְּמוֹתֵר לְהוֹרוֹג אֶף אַחֵר שֶׁמִּסֵּר, אִפ"י בְּפַעַם אַחַת.
קכג. וְהַש"ךְ כָּתַב דִּהְעִיקָר כִּהְשִׁיטָה שֶׁאָסוּר לִיקַח מְמוֹנוֹ לְעַצְמוֹ. וְהַחַת"ס פּוֹסֵק כִּהְשִׁיטָה שְׁמוֹתֵר לִיקַח מְמוֹנוֹ לְעַצְמוֹ.

ז טבת

יד מוסר, מקבילים עדות שלא בפניו כי אם יידע ממה שרוצים לעשות לו, כיון שיש לו קשרים עם הגויים, יעשה צרות לעדים ולדיינים. הגה: ואין צריכין לכוון העדות כל כך א"צ דרישה וחקירה כמו בדיני נפשות (טור).

טו מי שמתחזק בשלש פנים מסר ישראל או ממונם ביד גויים, היו מבקשים עצה ותחבולה לבערו מהעולם, הגה: על ידי גרמא ע"י הורדתו לבור או ע"י גויים, אף על פי שאסור להרגו [בדינים] וחולק על שיטת השו"ע לעיל סעי' י' שמתיר להורגו בדיים. מי שמדבר בפני קהל ועדה דברי מסירות, ועל ידי זה נשמע לשר וגרם הזק, אף על פי שאין לו דין מסור מכל מקום מענישין אותו לפי ראות עיני הדיינים (ריב"ש סימן רל"ט ומסננת רמב"ן סימן ר"מ). מי ששלח שליח למסר, אם השליח החזק לעשות, חייב המשלח, ואין לומר אין שליח לדבר עברה, הואיל והחזק בכך דס"ל דטעם הדין שאין שליח לדבר עברה, משום שהמשלח אומר הייתי סבור שלא ישמע לי, וכאן כיון שהוחזק למסור, ודאי ישמע לו^פ. וכן אם מסר שטר פרוע לגוי, ויודע שיתנו לשר ויכף הישראל לפרע שנית, חייב לשלם מדין מוסר^ק (נ"י נשס רש"י ומהר"ם מריזבורק).

ח טבת

טז הוצאות שעשו לבער מוסר, כל הדרים בעיר חייבים לפרע בהם, אפלו אותם שפוערים מם במקום אחר דנחשב כשיירא שעמד עליה ליסטים, שכולם חייבים בהוצאות.



קכד. והש"ך כתב דרוב הראשונים לא פסקו כטעם זה, וממילא בכל גוונא אין שליח לדב"ע, וכן הסכים הקצות.
קכה. הש"ך חולק דנחשב גרמא ולא גרמי, דאין זה ודאי שיגבה חובו בשטר זה. והגר"א הסכים עם השו"ע.

הלכות נזקי ממון

סימן שפט

דין ממון האדם שהזיק, וחלוק שבין תם למועד,
ובאיזה מקום חייב קרן ושנ ורגל
וכו כ' סעיפים

א כל נפש תהיה כפי שהיא ברשותו של אדם שהזיקה, תיכס תפעלים לשלם,
שנאמר וכי וגף שור איש את שור רעהו, אע"פ שכתוב בתורה 'שור', מ"מ
אחר השור ואחר שאר בהמה תיה ועוף, ומה שכתבה התורה 'שור' משום שלא
דבר הכתוב בשור אלא בהנה.

ט טבת

ב ובמה משלם, אם הזיקה בדרךים שדרבה לעשות תמיד במנהג בריה, בגון בהמה שאכלה תבן או עמיר שדרכה לאכול מה שרואה, או שהזיקה ברגלה ע"י בעיטה כדרכה או בדרך חלובה שדרכה על כלים בהילוכה, תיב לשלם נזק שלם מהיפה שבבכסיו אם משלם בקרקע, שנאמר מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם אבל כשמשלם במטלטלין, הכל נחשב מיטב. ואם שנתה ועשתה מעשים שאין דרכה לעשות תמיד, והזיקה בהם, בגון שור שנתה או נשך, תיב לשלם רק חצי נזק והתשלום רק מגוף המזיק עצמו, שנאמר ומכרו את השור תחי וחצו את בקפו וגם את המת יחצון וגו'.

ג כיצד, שור שנה מנה שנתה לשור שנה עשרים והמיתו, וחרי הנבלה שנה ארבעה וכיון שהנבילה שייכת לניזק א"כ הנזק רק ט"ז, בעל השור המזיק תיב לשלם חצי נזק שהוא שמה. ואינו תיב לשלם אלא מגוף השור שהזיק, שנאמר ומכרו את השור תחי והכוונה שבשור תם התשלום רק מגופו של השור ואם אין די בדמיו לשלם את הנזק או שמת או נאבד, אין משלם מביתו.

קסו. היינו בהמות וכדו', אבל עבד שהוא בר דעת אם הזיק אין אדונו חייב בנזקיו, דאם יתחייב בהם, אם יכעס העבד על אדונו ישרוף גדישו של חבירו כדי להזיק לאדונו [סמ"ע].

י טבת

ד לפיכך כיון שמשלם רק מגופו, אם תמית שור שנה עשרים לשור שנה מאתים, והנבלה שנה מנה וא"כ הנוק מאה זוז, אין הניזק בעל הנבלה יכול לומר לבצל תני לי חמשים שהוא שיעור חצי נזק, וכיון ששור המזיק שווה רק עשרים, רוצה שיוסיף לו מביתו, אלא אומר לו הרי שור שהזיק לפניך, קחהו ולה, אפלו אינו שנה אלא דינה, ובן כל ביוצא בנה.

ה העושה מעשה שדרכו לעשות תמיד במנהג בריתו, הוא הנקרא מועד מתחילתו, ומשלם נזק שלם אף מכיסו. והמשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשותו בן תמיד, כגון שנגח או נשך, הוא נקרא תם שמשלם חצי נזק מגופו. ואף זה המשנה, אם הרגיל בשנויו פעמים רבות אחר ג' פעמים, נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו, שנאמר או נודע כי שור נגח הוא ודינו שמשלם נזק שלם אף מכיסו.

יא טבת

ו חמשה מעשים תמים יש בהמה, ואם הועדה לאחר מהם, נעשית מועדת רק לאותו מעשה. ואלו הם, הבהמה אינה מועדת מתחלתה לא לגח בקרניה, ולא לגח לדחוף בגופה, ולא לנשך, ולא לרבע על הכלים גדולים, ולא לבעט, ואם הועדה לאחר מהם הרי זו מועדת לו. אבל השן מועדת מתחלתה לאכל את הראוי לה, והרגל מועדת מתחלתה לשבר בדרך הלוכה כדלעיל סעי' ב'.

ז הבהמה, אע"פ שנתבאר שאין דרכה לרבוץ על כלים גדולים, מ"מ יש מי שאומר שהיא מועדת מתחלתה מדין רגל לרבע על פכים קטנים ולמעה אותם דרכה בכך, ויש חולקין עליו דאין דרכה, והדבר תלוי בשתי לשונות בגמ', ונחלקו כמאן הלכה.

יב טבת

ח חמשה מיני תיה מועדים מתחלת בריתן להזיק אפי' דברים שבשאר בהמות נחשב קרן כי אין דרכן בכך, בבהמות אלו דרכן בכך, ואפלו אם הם בני תרבות לא נעשה עי"ז אין דרכן בכך, לפיכך, אם הזיקו או תמיתו אפי' בנגיחה או בנשיכה ודריסה וכיוצא בהם, תיב נזק שלם. ואלו הם, הזאב, והארי, והדב, והנמר, והברדלס, ובן הנחשק שיש שישך חייב בכל סוגי הזיק, הרי זה מועד ואפלו

היה בן תרבות. ויש אומרים דוקא נחש מועד לכל מיני הזק וחייב על מה שממית אף שאין אוכלו, כי ע"ז נח רוגזו ודרכו בכך, אבל האחרים אינן מועדין אלא מה שדרך בך, כגון ארי לדרס שכיון שהוא מלך החיות דרכו לתפוס הבע"ח ברגלו ולאוכלו כשהוא חי, אבל אין דרכו להמיתו ולקחנו עמו וזאב לטרף שדרכו להמית את הבע"ח וללוקחו עמו לחורו, ולא לדורסו ולאוכלו חי, אבל לא אפסא ובמה שדרכו בכך חייב נזק שלם ורק ברשות הניזק, ובמה שאין דרכו חייב רק חצי נזק וחייב אף ברה"ר (טור ס"ג נזס ר"י והלא"ה).

ט כל מועד משלם נזק שלם מתיבה שבנכסיו כשמשלם בקרקע, משלם דווקא מעידית, וכל תם משלם רק חצי נזק ורק מגופו.

יג טבת

י פמה דברים אמורים שחייב על נזק שורו בין תם ובין מועד, כשבנכסה תבחה לרשות הנזק והיזקתהו. אבל אם נכנס הנזק לרשות המזיק והיזקתהו בתחתיו של בעל הבית, חרי זה פטור על חבל, שחרי הוא המזיק ואומר לו לניזק אלו לא נכנסת לרשותי לא הנזק לך הנזק. והרי מפרש בתורה, ושלח את בעירו זה רגל ובער זה שן 'בשדה אחר' ולא בשדה חבירו או רה"ר. הגם: כל זה לשון הרמב"ם. וצריך עיון, דמקרא זה בשן ורגל הוא דכתיב לפטרן אפי' ברשות ששייך לשניהם למזיק ולניזק, כיון שצריך שיהיה מיוחד רק לניזק, וכ"ש שפטור כשהזיק ברשות הרבים דנזק שדרכו בכך היה על הניזק לשמור ממונו ברה"ר כיון שיש לה רשות להלך שם, אבל בקרן שאין דרכו בכך, חייב אף ברה"ר, אבל ברשות המזיק דפטור אפלו בקרן, אין ענין מקרא זה טעם אליו, אלא דפטור מכת דאמר לה אלו לא נכנסת כו', והא דפטור ברשות המזיק, דוקא שנכנס שלא ברשות, אבל נכנס ברשות, כגון פועלים הנכנסין לתבוע שכתב"ה, ונגחן שורו של בעל הבית, חייב (טור ס"ה נזס הרא"ה).

יא כיון דבשן ורגל כתוב שחייב רק כשהזיק 'ברשות אחר' היינו ברשות הניזק, לפיכך הוציקה ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם, לא למזיק ולא לנזק אלא של אדם שלישי, או בחצר שהיא של שניהם והרי היא מיוחדת שיש רשות לשניהם להניח בה פרות ולהכניס לה בהמה, כגון תבקה וכו' וצא בה, או שהיא של שניהם להכניס בה בהמה ואין שום אחד מהם רשאי להכניס בה פרות וא"כ כלפי הפירות נחשב חצר שאינו של שניהם, אם בשן ורגל הוציקה

בְּדֶרֶךְ, תִּרִי זֶה פְּטוּר, בַּחֲצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם הֵטַעַם מִפְּנֵי שֵׁשׁ לָהּ רִשּׁוֹת לְחֵלֶף בְּכָאן, וְדֶרֶךְ בְּהֶחֱמָה לְחֵלֶף וְלֹאכָל בְּדֶרֶךְ וּלְשֹׁכֵר בְּדֶרֶךְ חֲלוּכָה וּבִשְׂאֵר הָאוֹפְנִים טַעַם הַפְּטוּר, מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ חָצֵר שֶׁל הַנִּזְק עַכ"פ כִּלְפֵי הַפִּירוֹת. וְאִם נִגְנָחָה אוֹ נִגְנָה אוֹ רִבְצָה אוֹ פְּעֻמָּה אוֹ נִשְׁכָּה, אִם תִּמָּה הִיא מִשְׁלֵם חֲצֵי נִזְק, וְאִם מוֹעֲדָתָה, נִזְק שָׁלֵם כִּי קָרַן חַיִּיב בְּכָל מָקוֹם.

יד טבת

יב תִּהְיֶה הַחֲצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם מִיִּחְדָּת רַק לְפָרוֹת וְלֹא לְחֶכְמִים בְּהֶחֱמָה, וְחֶכְמִים שֵׁם אֶחָד מִהַשְׁתַּתְּפִים בְּהֶחֱמָה, וְהַיִּזְקָה, חֵיב אֶפְלוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הַרְגֵּל דֹּאע"פ שֶׁלַעֲנִין הַכֹּסֶת פִּירוֹת הִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶם, כִּיוֹן שֶׁאֲסוּר לְמוֹזִיק לְחֶכְמִים שֵׁם בְּהַמְתּוֹ, נֹחֵשׁב כ'שְׁדָה אַחֵר' כִּלְפֵי הַבְּהֵמָה.

יג וְכֵן אִם תִּהְיֶה מִיִּחְדָּת לְבֶהֱמָה לְשְׁנֵיהֶם, וְתִהְיֶה רִשּׁוֹת לְאֶחָד מֵהֶם בְּלִבְדֹּר לְחֶכְמִים לָהּ פָּרוֹת, וְהַיִּזְקָה בְּהַמְתּוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי אֶת פְּרוֹתָיו, אַע"פ שֶׁמוֹתֵר לְמוֹזִיק לְחֶכְמִים שֵׁם בְּהַמְתּוֹ, מ"מ חֵיב אֵף עַל הַשֵּׁן וְעַל הַרְגֵּל כִּיוֹן שֶׁכִּלְפֵי הַפִּירוֹת רַק הַנִּזְק רִשְׁאִי לְחֶכְמִים, לֵכֵן נֹחֵשׁב 'שְׁדָה אַחֵר'. וְכֵל שֶׁכֵּן שֶׁחַיִּיב בַּקֶּרֶן פ"ב.

טו טבת

יד אִם הוּא שֶׁל אֶחָד מֵהֶם רְאוּבֵן לְפָרוֹת וְלֹא לְשׁוּרִים, וְלִשְׁנֵי שִׁמְעוֹן לְשׁוּרִים וְלֹא לְפָרוֹת, וְהַיִּזְקָה בְּהֶחֱמָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ שְׁמִיחְדָּת לוֹ לְשׁוּרִים וְלֹא לְפָרוֹת שִׁמְעוֹן לְאוֹתוֹ שְׁמִיחְדָּת לוֹ לְפָרוֹת רְאוּבֵן, בְּשֵׁן וְרִגְלֵי חֵיב, דְּלִנְבִּיחֵי הַנֶּחֱלֶה לָהּ חֲצֵר הַנֶּזֶק כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסַעֲיָהּ הַקּוֹדֶם, בְּקֶרֶן אִם הַיִּזְקָה אֶת בְּהַמְתּוֹ שֶׁל רְאוּבֵן פְּטוּר, דְּלִנְבִּי דִּידָהּ הִנֵּה לָהּ חֲצֵר הַמִּזִּיק כִּי לְרְאוּבֵן אֲסוּר לְחֶכְמִים שׁוּרוֹ, מִשְׁא"כ בְּסַעֲיָהּ הַקּוֹדֶם שִׁמְעוֹת לְשְׁנֵיהֶם לְחֶכְמִים בְּהַמְתָּם, חַיִּיב אֵף עַל הַקֶּרֶן. וְאִם הַיִּזְקָה בְּהֶחֱמָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ שְׁמִיחְדָּת לוֹ לְפָרוֹת רְאוּבֵן לְאוֹתוֹ שְׁמִיחְדָּת לוֹ לְשׁוּרִים שִׁמְעוֹן, בְּקֶרֶן אִם הַיִּזְקָה בְּהַמְתּוֹ אֶת בְּהַמְתּוֹ שִׁמְעוֹן, רְאוּבֵן חֵיב, דְּלִנְבִּי דִּידָהּ הִנֵּה לָהּ חֲצֵר הַנֶּזֶק כִּי אֲסוּר לְרְאוּבֵן לְחֶכְמִים שֵׁם שׁוּרוֹ, [אִמְנָם בַּקֶּרֶן א"צ לְהַגִּיעַ לֹזֶה שִׁיחִיהָ חָצֵר הַנִּזְק, רַק הָעֵיקָר שֶׁאֵינוֹ רַק חָצֵר הַמִּזִּיק], בְּשֵׁן וְרִגְלֵי וְאִם אָכַלָה פִּירוֹתָיו שֶׁל שִׁמְעוֹן פְּטוּר, דְּלִנְבִּיחֵי הוּא חֲצֵר הַמִּזִּיק כִּיוֹן שֶׁלִּנְזִיק אֲסוּר לְחֶכְמִים שֵׁם פִּירוֹתָיו, וְעֵיקָר הֵטַעַם שֶׁאֵין כָּאן חָצֵר שְׁמִיחְדָּת רַק לְנִזְק לַעֲנִין פִּירוֹת.



קכט. אַע"פ שֶׁבִּסְעִי י"א נִתְבָּאֵר שֶׁאִם יֵשׁ רִשּׁוֹת לְחֶכְמִים בְּהַמְתּוֹ שׁוֹב לֹא נֹחֵשׁב שְׁדָה אַחֵר, שֶׁאִנִּי הִכָּא שֶׁכִּלְפֵי פִירוֹת יֵשׁ רִשּׁוֹת רַק לְאֶחָד מֵהֶם לְחֶכְמִים, נֹחֵשׁב שְׁדָה אַחֵר [שְׁטמ"ק בִּשְׁם רֹא"ש].. וְאִמְנָם בְּרַעַק"א הֵבִיא שִׁיטַת ר"ת שֶׁחֹלֵק עַל הַשּׁו"ע וּפּוֹטֵר מֵאֲכִילַת הַפִּירוֹת כִּיוֹן שֵׁשׁ רִשּׁוֹת לְמוֹזִיק לְחֶכְמִים בְּהַמְתּוֹ.

טו ש"ן ורגל, אין תיבין אלא אם כן הויקו ברשות הנזק, אבל ברשות הרבים פטורים. ואין צריך לומר ברשות המזיק וכמו שנתבאר בסעיפים הקודמים. ומיהו, אם התיו אבנים ברשות הרבים וחלכו והזיקו ברשות הנזק, או שהיה מונח ע"ן ארד, מקצתו ברשות הרבים ומקצתו ברשות הנזק, ודרסה עליו ברשות הרבים ושברה בלם ברשות הנזק, תיב כיון שהנזק נעשה בחצר הנזק. [אמנם בדין הראשון בהתייה אבנים, חייב רק חצי נזק דהוי צדורות וכדלקמן סי' ש"צ סעי' ג'].

טז טבת

טז ראובן שהכניס פרותיו לחצר שמעון שלא ברשותו, ונכנס שורו של לוי שם ואכלתם, פטור דאינו חצר הנזק, כי לא היה לו רשות להכניס שם פירותיו. הגה: אבל אם הכניס ראובן פרותיו ברשות, ונכנס שורו של לוי שלא ברשות, תיב, דהוי פחצר של שתפים ראובן ושמעון בעל החצר ונכנס שם שור של אחרים לוי להזיק, דתיב (הגה"מ סס).

יז חצר שהיא של שניהם לשוורים, ורק לאחד מהם שמעון לשאר דברים, והכניס בה שמעון מליתו, וחבירו ראובן שמיחדת גם לו לשוורים הכניס בה שורו, והזיק השור למלית ונס המלית לשור שהבהמה נתקלה בטלית, וחייב משום בור, ושניהם חייבים בנזק ממונם, אמנם אין אומרים יצאו זה בזה כיון שיש לשניהם רשות להכניס, היה לכל אחד לשמור חפציו, אלא שמיין הנזקין בבית דין, וכל מי שהזיק יותר, ישלם.

יז טבת

יח שלשה אבות נזיקין בשור, חקרן והשן והרגל. ונקראו אבות מפני שהם בתובים בפסוק וכמו שיתבאר בסעיף הבא ובסימנים הבאים. ולחם תולדות, שכל דבר הדומה לאחד מכל אלו נקרא תולדה ודינו כמותו, חוץ מנזק צדורות שהוא תולדה של רגל, ואין דינו כמו האב כמו שיתבאר בסימן הבא סעי' ג'.

יט ביצד, שור האמור בתורה, הוא שנגח בקרן, ואין דרכו בכך אלא דרך מקרה, ואין לו הנאה בתוכו, וכל הדומה לו דינו כמותו, כגון שנגפה בגופה או נשכה או בעמה או רבצה על בלים גדולים ושפרתם, וכן אם אכלה בסות או בלים, דינה בקרן דאין דרך בהמה לאכול בגדים או כלים ואינו משלם אלא חצי נזק, בין ברשות הנזק בין ברשות הרבים. ועוד יש דברים שמיקה ברגלה או בפייה ודינם בקרן, ויתבאר בסימן ש"צ.

יח טבת

ב פרה שרבעה ברשות הרבים שנחשב שינוי דאסור לבהמה לרבוץ ברה"ר, והלכה פרה אחרת דרך עליה ובעטה בה, אף על פי שזאת שנתה ורבעה, אין למחלבת לבעט בה. אבל אם הויקה דרך הלוחה, פטורה אע"פ שהיה לה מקום ללכת, מ"מ כל המשנה ובא אחר ושינה בו, פטור, אבל רק ללכת יש לה רשות, אבל לבעוט בה אין לה רשות פ.

סימן שצ

נזקי רגל ותולדותיו, ודיני צרורות, וכלב ותרנגול שקפצו
ובו י"ב סעיפים

א רגל היא אב, משום ש'ושלח את בעירה' הכתוב בתורה, הוא שבהמה חלצת ברנליה ומזקת בדרך הלוחה בלי שום כוונה מיוחדת, והוא דבר שדרכה בכך ואין לה בו הנאה. וכל הדומה לדברים אלו הוא תולדותיו, ודינו כמותו. ביצה, כגון שהויקה בגופה שפגעה באיזה חפץ בגופה דרך הלוחה, או שנקשר איזה חפץ בשערה ונגר עמה בהילוכה וע"י נשבר, או בשליה (פירש הכרמנולא פ"א מז"ק שלף, משאוי צלמחות ומלופין) ע"י משא המונח בשק שעליה, או בפומביא (פירוש, רסן) שפיה, או בוזג פעמון שפצוצארה, או כמשוי בעין שעליה, ותרגולים שהיו פורחים במקום למקום ושברו כלים בכניפתם ממש, או שהיו מהדסין מרקדן (פרוש מהדסין, ענין דריסה ורקידה) על גבי עסה או פרות וע"י מנפום או נקרו בהם ומיאסו העיסה בנקירתם בלי שאכלו ממנה, וכן אם הויקה ע"י כל דבר המכה בגופה, כגון עגלה המושכת בקרון והולכתה את הקרון על גבי הכלים ושברתם, כל אלו תולדות הרגל ודינם כמותו.

יט טבת

ב בשבשה בזנבה אם כשכשה כדרכה, ודאי הוי רגל, אבל אם כשכשה בשבשוש רב וחזק שאין דרכה לעשות תמיד ורק מחמת חוזק הכשכוש הויקה, לשיטת הרמב"ם הוי ספק בגמ' אם הוא רגל או קרן, ולכן אם הויקה ברשות הרבים, או

שְׂכָשְׁכָשָׁה בְּגֵיד שָׁלָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְהִזִּיקָה דְּהוּי נָמִי סַפֵּק שְׁלָא נִפְשֵׁט, פְּטוּר שְׂמָא זֶה רָגַל וּפְטוּר בְּרַה"ר. וְאִם תִּפְסֵם הַנּוֹק, נֹזֶכֶה חֲצִי נֹזֶק מִמֶּה שֶׁתִּפְסֵם, שְׁוֵה הַדְּבָר סַפֵּק הוּא אִם אֵלּוּ תוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן שֶׁחֵיב עָלֶיהָ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים רַק חֲצִי נֹזֶק, דָּתִם חֵיב חֲצִי נֹזֶק, אִלּוּ תוֹלְדוֹת הַרְגֵּל שֶׁפְּטוּר עָלֶיהָ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְאִם הִזִּיקָה בְּרִשּׁוֹת הַנִּזְק, חֵיב חֲצִי נֹזֶק מִמֶּנּוּ, וְעַל הַחֲצִי הַשֵּׁנִי יוֹעִיל תְּפִיסָהּ. הַגֵּה: וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּבִכָּל סַפֵּקָא דְּדִינָא לֹא מְהִי תְּפִיסָה כְּשִׁיתֵּת הָרֵא"ש בְּכָל מְקוֹם, וְלִכְּן אָפְלוּ אִם תִּפְסֵם מִפְּקִינָן מִנֶּה (טור ס"א זָסס ר"י) (וע"ל סימן שצ"א). וְלִדְעֵת הָרֵא"ש דְּכְשָׁשָׁה בְּנֹזֶכֶה לֹא הָיָה סַפֵּק דִּס"ל דִּנְפִשֵׁט הַסַּפֵּק בְּכִשְׁכֶּשֶׁה כְּשִׁכוּשׁ רַב דְּהוּי וְדֵאֵי רָגַל, וְלִכְן בְּרַה"ר וְדֵאֵי פְטוּר וּבַחֲצֵר הַנִּזְק חֵיב נֹזֶק שְׁלֵם. [אֲבָל לַעֲנִין כְּשִׁכְשָׁה בְּגֵיד נִשְׂאָר סַפֵּק אִף לְהָרֵא"ש] (טור שס הַצִּיאוּ).

ג כָּל תוֹלְדָה בָּאֵב שָׁלָה בְּכָל פְּרָטִי דִּינִי, חוּץ מִצְּרוּרוֹת הַמִּנְתָּזִין מִתַּחַת רִגְלֵי הַבְּהֵמָה בְּשַׁעַת הַלִּוּכָה וְהִזִּיקָה ע"י כּוּחָהּ, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁתוֹלְדוֹת רִגְלָהּ הֵם כִּי הִזִּיקָה בְּדֶרֶךְ הִילוּכָה וְלִכְן פְּטוּר עָלֶיהֶם בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים בְּרִגְלָהּ, וְאִם הִזִּיקוּ בְּרִשּׁוֹת הַנּוֹק מִשְׁלֵם מִתְּפִיפָה שְׁבִנְכָסִיו בְּרִגְלָהּ שֶׁהוּא אָב וְלֹא מְגוּפָה כְּקֶרֶן, אִף עַל פִּי כִּן אֵינּוּ מִשְׁלֵם אֲלָא חֲצִי נֹזֶק. בִּיצֵד, בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנָסָה לְחֶצֶר הַנּוֹק וְהָיָה צְרוּרוֹת מִנְתָּזִין מִתַּחַת רִגְלֵיהָ וְשָׁכְרוּ אֶת הַבְּלִיִּם, כִּיִּן שֶׁהִזִּיקָה בְּכוּחָהּ וְלֹא בְּגוּפָהּ מִשְׁלֵם רַק חֲצִי נֹזֶק מִתְּפִיפָה שְׁבִנְכָסִיו, וְדָבָר זֶה חֲלָכָה לְמִשְׁחָה מְסִינִי שִׁישׁ לוֹ דִּין רָגַל וּמִ"מ מִשְׁלֵם רַק חֲצִי נֹזֶק.

כ טבת

ד וְכֵן אִם הִתֵּת מְחֻלָּקֶת בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְנִתְּנוּ צְרוּרוֹת מִתַּחַת רִגְלֵיהָ לְרִשּׁוֹת הַנּוֹק וְשָׁכְרוּ אֶת הַבְּלִיִּם, אַע"פ שֶׁהִלִּיכָתָה הִיָּה בְּרַה"ר שֶׁרָגַל פְּטוּר שָׁם, מִ"מ כִּיִּן שֶׁהֵנוּק הַתְּבַעֵצ בְּרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד חֵיב וּמִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֶק. וְהוּא תִּדִּין לְתַרְגְּמוֹתֵי שֶׁהִדְּמוּ שֶׁקִּפְצוּ וְעִי"ז הָעֵלּוּ עֶפֶר אוֹ צְרוּרוֹת וְע"י הַעֲפָר אוֹ הַצְרוּרוֹת שֶׁכָּרוּ דֵּהִינּוּ

קעא. כתב הטור אפי' הזיקה לאותו אדם בספיקות אלו גם ברה"ר וגם בחצר הניזק, חייב רק חצי נזק על מה שנגח ברה"י, ואין יכול לומר לו תן לי ממ"נ, או נזק שלם על מה שנגח בחצר הניזק או שני חצאי נזק על שניהם, דבשניהם הולכים להקל. וקשה דבסי' ר' פסק הטור בספיקא דדינא שאומרים ממה נפשך. ותיריך הסמ"ע דבחצי נזק קנס הקילו. והט"ז תירץ שבשני מעשים אומרים על כ"א קנס דינא, וממילא כבר נפסק הדין בנפרד ולא שייך ממ"נ. והב"ח תירץ שמירי בשני בהמות שונות, וכיון שמשלם מגופו לא שייך לומר ממ"נ. והש"ך תירץ שיתכן שפעמים דרכה בכך ופעמים אין דרכה בכך, ואין פסק מוחלט שזה או קרן או רגל, ולכן לא שייך לומר ממ"נ.

שהזיקו בכוחם, וכן חזיר שנתה נזק בראשונה וע"י נבירתו התזו צרורות והזיק, משלם חצי נזק כי נעשה ע"פ דרכם ונחשב צרורות דרגל.

ה דרסה על הכלי ברשות הנזק ושברתו, ונפל על בלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם כדין רגל, ועל האחרון משלם חצי נזק כדין צרורות. ויש מי שאומר, שהוא תדין לבח בזה שאם שיברה כלי וניתו ממנו שבר ושבר כלי אחר ומהכלי השני קפץ שבר ושבר כלי שלישי, ג"כ משלם חצי נזק, ולא רבע נזק. הגם: דרסה על הכלי ולא נשבר, ונתגלגל למקום אחר ונשבר שם, משלם נזק שלם כיון שהתחיל מעשה שבירתו ע"י שדרסה עליו בעצמה, ולכן לא נחשב צרורות (טור ס"ז).

כא טבת

ו ראה בהערה הקדמה לסעיף זה^{קכ} היתה מחלבת ברשות הרבים, ובעטמה בשינוי והתזיה צרורות והוי ספק בגמ' בצרורות בשינוי אם הוי קרן או רגל, ולכן אם התזיקו ברשות הרבים, פטור שמא אין שינוי בצרורות והוי רגל ופטור ברה"ר. ואם תפס הנזק רביע נזק, אין מוציאין מידו, שהדבר ספק הוא שמא שנוי הוא ואינו תולדת רגל, שחרי בעטמה ולפי הצד שזה קרן שחייב ברה"ר, א"כ חייב רק רבע נזק, דכמו שברגל שמוזיק רגל משלם נזק שלם, ובצרורות משלם חצי, ה"ה בקרן שנוק רגל משלם חצי, בצרורות משלם רבע, ולכן מהני תפיסה רק כשיעור רבע, ורק אם תפס גופו כדין קרן שמשלם מגופו.

ז בעטמה בארץ ברשות הנזק והתזיה צרורות מחמת הבעטמה והזיקה שם, חייב לשלם לפחות רביע נזק, שזה שנוי הוא בתחת צרורות ולכן להצד שזה קרן, חייב רק רבע ומגופו. ואם תפס הנזק חצי נזק, אין מוציאין מידו דשמא הוי רגל ומשלם חצי נזק כדין כל צרורות. ואפלו היתה מחלבת במקום שאי אפשר לה שלא תתנו. ובעטמה והתזיה, משלם רביע נזק בזה יש ספק נוסף בגמ' דכיון שא"א לה בלי להתזו הוי טפי רגל אף שבעטה, או לא, ולא נפשט. ולכן אם

קעב. כשהולכת ומתזיה הוי רגל, אבל כשמבעטת ומתזיה הוי שינוי ולכאורה הוי קרן. ומספק"ל לגמ' אם יש שינוי לצרורות, והיינו שיש דין צרורות אף בקרן, ונפ"מ דאם בעטה והזיקה בצרורות חייב רק רבע נזק, וגם נפ"מ שחייב אף ברה"ר, אולם משלם מגופו כדין קרן, ולפי הצד שאין שינוי לצרורות, אם בעטה והתזיה נשאר עליו דין רגל, ומשלם חצי נזק ורק בהזיקה ברה"ר, ומשלם מכיסו, ולא איפשטא, ולשיטת הרמב"ם מהני תפיסה, ולכן בהזיקה ברה"ר דהצד לחייבו הוא רק אם נחשב קרן, וא"כ יכול לתפוס רק מגופו ורק רבע נזק, ואם הזיקה ברה"ר, יכול לתפוס חצי נזק ואף מכיסו.

תפס הנזק חצי נזק, אין מוציאין מידו אם הזיק בחצר הניזק. הגם: (ר"י והלא"ה) וכבר נתבאר דיש חולקין וסבירא להו דלא מהני תפיסה בספק דינא ולישיתם רק כשחייב באופן ודאי משלם, כגון בבעטה בחצר הניזק, גובה רבע נזק מגופו, אבל יותר משיעור זה או בבעטה ברה"ר, אפי' תפס מוציאים ממנו.

כב טבת

ח בַּהֶמָּה שֶׁהִטִּילָה גִלְלִים לְעֶסֶת, הֵינּוּ צָרוּרוֹת כִּי לֹא הִזִּיקָה אֶת הַעִיסָה בְּגוֹפָה אֵלָּא ע"י דְּבַר שְׂגוּפָה הַטִּיל לַעִיסָה, וּמִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק כַּדִּין רֶגֶל, וְכַגֹּן דְּדַחֵיק לָהּ עֲלֵמָא שָׁאִין לָהּ מְקוֹם לְנִמּוֹת אָנָּה וְאָנָּה וּבִאֲפֻן זֶה דְּרַכָּה לַהֲטִיל גִּלְלִים אֶף לַעִיסָה וְהוּי רֶגֶל, דְּאִי לֹא הָבִי הָיִי שְׁנַיִן כִּיּוֹן שָׁאִין דְּרַךְ בַּהֶמָּה לַהֲטִיל גִּלְלִים לְתוֹךְ עִיסָה וְתוֹלְדָה דְּקָרֵן הוּא וְדִינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסַעֲיָהּ הַקּוּדָם.

ט בְּשֵׁם שֶׁחֵיב מִדִּין צָרוּרוֹת עַל בֵּת שֵׁישׁ בּוֹ מִמַּשׁ שֶׁחֲתִיז צָרוּרוֹת, כִּף חֵיב עַל בֵּת שָׁאִין בּוֹ מִמַּשׁ, כַּגֹּן סוֹם שֶׁצָּנְגָה (פִּירוּשׁ, לְנִיפָה כְּסוּם כְּמוֹ נַעֲרָה כְּמִמּוֹר וְנִימָה כְּלָנָה וְשִׁלָּה נִזְרָה) וְחִמּוֹר שְׁנוּעַר וְשִׁכְרוּ בָּלִים בְּבֵת קוֹלָם, וְתִרְנַגוּל שֶׁשִּׁכְּרָ בָּלִים בְּרוּחַ כְּנַפָּיו אוֹ שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לְאֹוִיר בָּלִי, וְתַקַּע בּוֹ, וְשִׁכְרוּ ע"י קוּלוֹ, מִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֵׁישׁ בּוֹ תוֹךְ הַכִּלִּי וְרַעֲוִי, דִּהֲשִׁתָּא הָיִי אוֹרְחָה לְהַכְנִים שֵׁם רֹאשׁוֹ לֵאכּוֹל וּמִמִּילָא דְּרַכּוֹ אֶף לְתַקּוּעַ בּוֹ, אֲבָל אִם אֵין בּוֹ וְרַעֲוִי הָיִי שְׁנַיִן וְדִינוּ כְּקָרֵן, וְלֹא דִינִין לָהּ הֲשִׁתָּא כִּי אֵין דִּנִּים דִּינֵי קָרֵן בּוֹה"ז כִּיּוֹן שָׁאִין לֵנוּ ב"ד סְמוּכִין, וְאֵין דִּנִּים בְּדִבְרֵי שֶׁאִינוּ שְׂכִיחַ כְּקָרֵן כ"י.

כג טבת

י הַתִּרְנַגְוִלִּים מוֹעֲדִים לְחַלֵּף בְּדִרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶם, וְנִסְתַּבֵּךְ כָּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְנַלְנַל וְנִשְׁבַּר, מִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק. הַגֵּם: זֶהוּ לְשׁוֹן הַרְמַב"ם, וְהוּא סָתוּם כִּי הַשּׁו"ע לֹא פִּירֵשׁ שֶׁל מִי הִיָּה הַחוּט, וְהָאֵם הַזִּיק בְּגִירָה אוֹ דֶּרֶךְ זִיקָה. אֲבָל רֹאשׁוֹנִים אֲחֵרִים כְּתִבּוּ וּפִירְטוּ הַדִּינִים, אִם הָיָה חוּט אוֹ מְשִׁיחָה קְשׁוּרָה בְּרַגְלֵיהָ, אִם גִּרְרָה וְשִׁבְרָה בּוֹ כָּלִי דֶּרֶךְ הַלּוּכָה, מִשְׁלֵם נֹזֵק שְׁלֵם דֶּהֱנוֹק לֹא נַעֲשֶׂה בַּצּוּרָה שֶׁל צָרוּרוֹת, אֵלָּא בְּגוֹפּוֹ, וְזָקוּ לְחוּט אוֹ לְמִשְׁחָה וְשִׁכְּרָ בּוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהַזִּיק ע"י כּוּחוֹ מִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק. [וְאֵם הַזִּיק הַחוּט אַחֵר שֶׁנָּח וְלֹא גִרְרוּ, פְּטוּר בַּעַל הַתִּרְנַגּוּל לְגַמְרִי, דִּהִזִּיק בַּצּוּרָה שֶׁל בּוֹר, וְדוֹרְשִׁים אִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר, וְלֹכֵן בּוֹר שֶׁנַּעֲשֶׂה ע"י בַּהֲמָתוֹ, פְּטוּר], בְּמָה



קעג. אה. לפי"ז כל מה שנאמר בסעיף ז' שמשלם רביע נזק בהזיק בחצר הניזק אין אנו דין זה בזה"ז, ונפ"מ רק לענין אם תפס דמבואר בסי' א' סעי' ה' שבזה"ז אע"פ שאין דנים קנס, אם תפס אין מוציאין מידו..

דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּחוּט שֶׁל הֶפְקֵר אוֹ שִׁישׁ לוֹ בְּעָלִים וְהֶצְנִיעוּ וּנְקָשָׁר מֵאֲלִיוֹ כִּךְ שֶׁאֵל לַחֲיִיב אֶת בֶּעַל הַחוּט עַל נֹזֵק מִמוֹנוֹ, וְכֵל הַנוּשָׂא הוּא אִם בֶּעַל הַתִּרְנָגוּל חַיִּיב, וְבוּזָה הַחִילּוּקִים כִּנִּל, אֲבָל אִם הַחוּט שֶׁל בְּעַל הַתִּרְנָגוּל וְלֹא הֶצְנִיעוּ, אֲפִלּוּ נְקָשָׁר מֵאֲלִיוֹ וְשָׂבַר עַל יְדֵי זְרִיקָה, חַיִּב נֹזֵק שְׁלֹם כִּיּוֹן שֶׁלֹּא שָׁמַר כִּרְאוּי עַל חוּטוֹ, חַיִּיב מִשּׁוּם שֶׁחוּטוֹ הֵזִיק (טור ס"ג), דִּחְצִי נֹזֵק דִּצְרוּרוֹת אֵינּוּ אֵלֶּא בְּהִתִּיזָה דְּבַר הֶפְקֵר דְּכָל סִבַּת הַחִיּוּב הוּא מִצַּד הַנּוֹק שֶׁל הַתִּרְנָגוּל, וְלִכֵּן בְּהִזִּיקָה בִּכְוָחָה חַיִּיב רַק חֲצִי נֹזֵק, אֲבָל אִם הִתִּיזָה דְּבַר [שִׁישׁ לוֹ בְּעָלִים] וְלֹא הֶצְנִיעוּ, חַיִּב נֹזֵק שְׁלֹם מִצַּד הַנּוֹק שֶׁנַּעֲשֶׂה ע"י חוּטוֹ, אַע"פ שֶׁנַּעֲשֶׂה רַק ע"י הַזְרִיקָה 'בִּכְוָחוֹ' שֶׁל הַתִּרְנָגוּל. וְאִם הַחוּט שֶׁל אֲחֵרִים וּבִעֲלִיוֹ לֹא הֶצְנִיעוּ כִּרְאוּי, בְּעַל הַחוּט חַיִּב בְּכָל תִּשְׁלוּם הַנּוֹק, בֵּין הִזִּיק הַתִּרְנָגוּל דֶּרֶךְ גְּרִירָה אוֹ דֶּרֶךְ זְרִיקָה וְחַיִּיב נֹזֵק שְׁלֹם, הוֹאִיל וְלֹא הֶצְנִיעַ חוּט שְׁלֹו. וְאִם הִזִּיק הַחוּט לְאַחֵר שֶׁנֶּחָשׁוּ שְׁחִיבוֹ מִשּׁוּם בּוֹר, שֶׁהֵנִיחַ בֹּא אֶל הַמְּזִיק, אַע"פ שֶׁהַבּוֹר נַעֲשֶׂה ע"י הַתִּרְנָגוּל, מ"מ חַיִּב מִשּׁוּם בּוֹר הַמִּתְנַלְגָּל כִּיּוֹן שֶׁזֶה דְּבַר מִצְוֵי שֶׁתִּרְנָגוּל יִגְרֹר עִימוֹ חוּט שֶׁאֵינוֹ מוּצָנֶה, נִחְשָׁב כְּמוֹ שֶׁהֵנִיחַ אֲבֵן עַל גִּגּוֹ וְנִפְלַח לְרֹחַ"ר בְּרוּחַ מִצְוִיָּה, שְׁחִיב מִדִּין בּוֹר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁבֶעַל הַחוּט חַיִּיב בְּכָל הַנּוֹק, בְּתִרְנָגוּל שֶׁל הֶפְקֵר שֶׁאֵין אֶת מִי לַחֲיִיב חוּץ מִבֶּעַל הַחוּט, אֲבָל אִם יֵשׁ לְתִרְנָגוּל בְּעָלִים וְאִ"כ הַתִּרְנָגוּל שׁוֹתֵף בְּהִזִּיק, וְאִפְשָׁר לַחֲיִיב אֶת בִּעֲלִיוֹ, אִם הִזִּיק דֶּרֶךְ גְּרִירָה שֶׁבֶעַל הַתִּרְנָגוּל חַיִּיב נֹזֵק שְׁלֹם מִשּׁוּם רִגְל, שְׁנִיָּהם מְשַׁלְּמִין בְּיַחַד כָּל אֶחָד חֲצִי נֹזֵק. וְאִם הִזִּיק דֶּרֶךְ זְרִיקָה שֶׁבֶעַל הַתִּרְנָגוּל חַיִּיב רַק חֲצִי נֹזֵק מִשּׁוּם צְרוּרוֹת, כִּיּוֹן שִׁישׁ לוֹ שׁוֹתֵף לְנוֹק בְּעַל הַתִּרְנָגוּל נוֹתֵן רְבִיעַ וּבְעַל הַחוּט שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים כִּיּוֹן שֶׁהוּא בַּעֲצָם חַיִּיב נֹזֵק שְׁלֹם, כִּי כָל אֶחָד נִחְשָׁב שֶׁהִזִּיק אֶת כָּל הַנּוֹק, רַק כְּשִׁישׁ לוֹ שׁוֹתֵף, מִשְׁלֹם הוּא אֶת חֲלֻקוֹ, וְכֵאֵן הַשׁוֹתֵף מִשְׁלֹם רַק רִבְע, לִכֵּן הוּא מִשְׁלֹם אֶת הַנִּשְׁאָר. וְאִם הִזִּיק לְאַחֵר שֶׁנֶּחָשׁוּ שְׁחִיבוֹ מִשּׁוּם בּוֹר, בְּעַל הַתִּרְנָגוּל פְּטוּר דֹּאִישׁ בּוֹר וְלֹא שׁוֹר בּוֹר וּבְעַל הַחוּט חַיִּב הַכָּל כִּי אֵין לוֹ שׁוֹתֵף שֶׁאִפְשָׁר לַחֲיִיבוֹ. (וְעֵין לִקְמֵן סִימֵן תי"א) יִתְנַחֵר זְדִינִי (זור). וְכָל זֶה בְּנְקָשָׁר מֵאֲלִיוֹ דֹּאִי הַנּוֹק מִתְחַלֵּק בֵּין בֶּעַל הַחוּט לְבִעַל הַתִּרְנָגוּל, אֲבָל אִם קָשְׁרוּ אֲדָם בְּרִגְל הַתִּרְנָגוּל אֲזִי הַקּוֹשֵׁר חַיִּב בְּכָל עֲנָן, אֲפִלּוּ יֵשׁ לַחוּט בְּעָלִים כִּי הַקּוֹשֵׁר נִחְשָׁב לְבִעֲלִים שֶׁל הַחוּט שֶׁהִזִּיק (טור). וְהוּא הַדִּין אִם הָיָה הַחוּט מִנֶּחָ מִמָּקוֹם מִצְנֶה, וְהֵנִיחַ אֲדָם בְּמִקּוֹם תְּרַפָּה וְעַל יְדֵי זֶה נְקָשָׁר בְּתִרְנָגוּל, הָיָה בְּאֵלּוֹ קָשְׁרוֹ בְּיָדָיו וְהוּא מִתְחַיִּיב בְּכָל הַנּוֹק כִּי (ז"י) נִשְׁס הַמּוֹסָפּוֹת שֶׁ וְנִשְׁס הַרִא"ש).

קַעֲד. כֵּן הוּא דַּעַת הַסֵּמ"ע, אֲבָל הַפ"ת בִּשְׁם הַדְּגוּל מִרְבֵּבָה חוֹלֵק דִּיש הַבְּדֵל, דְּבַקְשׁוֹר אֲדָם בְּרִגְל הַתִּרְנָגוּל אִפִּי שִׁישׁ לְתִרְנָגוּל בִּעֲלִים, הַקּוֹשֵׁר חַיִּיב הַכָּל שֶׁנִּחְשָׁב שָׂרָק הוּא

יא תִּרְנְגוּל שֶׁהָיָה מִחֶטֶט בְּחֶבֶל דְּלִי לַמְצוֹץ מֵה שְׂדוּק בַּחֲבֵל וְעִי מְצִיצָתוֹ נִפְסַק
הַחֶבֶל וּמִמִּילָא נִשְׁכַּר הַדְּלִי, אִם עָסָה דְּבֻקָּה בְּחֶבֶל דִּתְשַׁתָּא אוֹרְחָהּ הוּא
לַמְצוֹץ אֶת הַחֲבֵל, אוֹ אֶפְלוּ אֵין בּוֹ עָסָה וְהוּא כְּלוּי שֶׁיִּדְרְכּוּ לְפָסֵק עַל יְדֵי
חֲפִיטָת. הַתִּרְנְגוּל שֶׁבַחֲטִיטָה מוּעֵטֶת לַמְצוֹץ אֶת הַמִּים שָׁבוּ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא בְּלוּי יִכּוֹל
לְהִיפֵסֵק אֶף בַּחֲטִיטָה מוּעֵטֶת כּוֹז, חֵיב בֵּין עַל הַחֶבֶל בֵּין עַל הַדְּלִי נֹזֵק שְׁלֵם מִדִּין
רַגֵּל שֶׁדִּרְכוּ בְּכֵר. וְאִם הַחֶבֶל חָדָשׁ וְאֵין עָסָה דְּבֻקָּה בּוֹ וּמִמִּילָא הַחֲבֵל לֹא הִיָּה
אִמּוֹר לְהִיפֵסֵק בַּחֲטִיטָה רְגִילָה, וְלִכּוֹן מִשְׁנָה הוּא וְחִיִּיב רַק מִדִּין קֶרֶן וְאֵינּוּ חֵיב אֱלָא
חֲצִי נֹזֵק בֵּין עַל הַחֶבֶל בֵּין עַל הַדְּלִי, וְאִם אַחֵר שֶׁנִּפְסַק הַדְּלִי מִן הַחֲבֵל, הַתִּרְנְגוּל
הוּא הוֹלֵךְ אַחֵר הַדְּלִי וּמִנְגַּלְלוֹ עַד הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁכַּר שָׁם, מִשְׁלֵם נֹזֵק שְׁלֵם מִדִּין
רַגֵּל, אֲבָל אִם אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחֵר הַדְּלִי אֲלָא רַק נִתְקַן מֵהַחֲבֵל וְעִי"ז הַתְּגַלְגַּל הַדְּלִי מֵאִילָיו
וְנִשְׁכַּר בַּמָּקוֹם אַחֵר, אֵינוֹ חִיִּיב אֲלָא רַק חֲצִי נֹזֵק מִדִּין צָרוּרֹת.

כד טבת

יב תִּפְלֵב וְהַנְדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגֵּן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לַחֲצֵר וְשִׁכְרוּ אֶת הַכְּלִים
שֶׁהָיוּ מוֹנָחִים בַּחֲצֵר, מִשְׁלָמִים נֹזֵק שְׁלֵם מִפְּנֵי שְׁמוּעָדִים הֵם לְדָרְכָּהּ זֶה כִּיּוֹן
שֶׁדִּרְכָם לַקְּפוּץ, הִ"ז נִחְשָׁב לְרַגֵּל, וּמִשְׁלָמִים נֹזֵק שְׁלֵם. וְכֵן אִם נִפְּלוּ מֵהַגֵּן וְהִזִּיקוּ אֶת
הַכְּלִים שֶׁבַּחֲצֵר שֶׁנִּפְּלוּ עֲלֵיהֶם, ג"כ מִשְׁלֵם נֹזֵק שְׁלֵם, מִשּׁוּם שֶׁעֲלִיָּתָן לְרֹאשׁ הַגֵּן
פְּשִׁיעָה כִּיּוֹן שֶׁדִּרְכָן לַקְּפוּץ, וְלַעֲנִין קִפְּצָה הוּי פּוֹשַׁע, וְאִף עַל פִּי שֶׁנִּפְּלִיתָן אֲנֵם,
כָּל שֶׁתַּחֲלָתוֹ בְּפִשְׁעָה וְסוּפָּה בְּאֲנֵם, חֵיב כִּיּוֹן שֶׁהָאוֹנֵס הִגִּיעַ מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה, כִּי
אִם הִיָּה שׁוֹמֵר שֶׁלֹּא יַעֲלוּ וְלֹא יִקְפְּצוּ, גַּם לֹא הִיוּ נוֹפְלִים. הַגֵּן: וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דָּאֵם
הִיוּ הַכְּלִים סְמוּכִים לַכֶּתֶל, שְׂאִין רְאוּיִין לְשִׁכַּר עַל יְדֵי קִפְּצָה כִּי כִשְׁקוֹפְצִים
מִגִּיעִים מֵעַט רַחוּק מֵהַכּוֹתֵל, וְלֹא קוֹפְצִים סְמוּךְ לַכּוֹתֵל, וְנִפְּלוּ סְמוּךְ לַכּוֹתֵל, וְעִי"ז
נִשְׁכְּרוּ כְּלִים שֶׁהָיוּ שָׁם, פְּטוּר, דָּאֲנֵם הוּא כִּי אוֹנֵס זֶה אֵינוֹ רְאוּי לְבֹא מִחֲמַת
הַפְּשִׁיעָה, כִּי מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה כְּלִים אֵלוֹ לֹא הִיוּ יֹכֵלִים לְהִישָׁבֵר. וְאִם הַכְּלִי אֶרֶץ
וְרֹאשׁוֹ אֶחָד קְרוֹב לַכֶּתֶל וְרֹאשׁ הַשֵּׁנִי רַחוּק בְּעֵנִין שְׂרָאוּי לְשִׁכַּר אֶף עַל יְדֵי
קִפְּצָה, וְנִפְּלוּ קְרוֹב לַכֶּתֶל וְשִׁכְרוּ, חֵיב, דִּתַּחֲלָתוֹ בְּפִשְׁעָה עַל יְדֵי קִפְּצָה כִּי
גַם בַּקִּפְּצָה הִיָּה נִשְׁכַּר. וְאִם הַכֶּתֶל צֶר, אֶפְלוּ קְרוֹבִים לַכֶּתֶל וְנִפְּלוּ, חֵיב דְּבִכּוֹתֵל
צֶר שְׁכִיחַ שִׁיפּלוּ מִמֶּנּוּ, וְאֵין זֶה אוֹנֵס. וְמֵה שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁהֵם מוּעָדִים לַקְּפוּץ הוּא
דּוּקָא שֶׁקָּפְצוּ בְּדִרְכָם דֶּרֶךְ הַגֵּדִי לַקְּפוּץ בֵּת אַחַת, וְהַכֶּלֶב דִּרְכוּ לִיסֹרֵךְ בְּצִיפְרָנוּ
ע"ג הַכּוֹתֵל וְעִי"ז לִרְדֹּת לַמַּטָּה, וְאִם קָפְצוּ בְּאוֹפֵן זֶה חִיִּיב נֹזֵק שְׁלֵם, אֲבָל אִם

קפץ הפלג בקרידה בבת אחת כמו שגדי קופץ והגדי נסרף וירד לאט לאט כירידת הכלב, דהוי שנוי גביהו, אין משלמין אלא חצי נזק כדין קרן, דהוי משונה, ולא הוי רגל (טור ס"א). עד כאן נתבאר שיטת הרא"ש והטור שאין חילוק אם קפצו מלמעלה למטה או להיפך, אלא רק בצורת הקפיצה, וכששינו מצורתם הרגילה הוי קרן אף מלמעלה למטה. אבל שיטת הרי"ף והרמב"ם, דאם קפצו מלמטה למעלה, משלמים חצי נזק. והוא שנתלה הגדי ונסרף, וקפץ הפלג שאין זה דרכו וכנ"ל, אבל מלמעלה למטה חייבים בכל אופן. אבל נסרף הפלג, ודלג הגדי כדרכו, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, חייבים נזק שלם. וכן תרנגול שדלג בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, משלם נזק שלם דתמיד דרכו לקפץ בין מלמעלה למטה ובין מלמטה למעלה. והוא הדין מי שפסד ביתו לשמרו והיו בו חרש שומה וקטן, צריך לשמרו שלא ידלגו מלמעלה למטה ולא מלמטה למעלה כיון שאינם בני דעת, כוונת הבעלים שישמור גם עליהם שלא יזיקו בקפיצתם.

סימן שצא

שן, באיזה מקום ובאיזו אכילה משלם

מה שהזיקה או מה שנהנית

ובו י"ב סעיפים

א שן היא אב, משום ד'ושלח את בעירה' [ובער בשדה אחר] דכתיב בקרא, מוקמינן לה נמי חוץ מרגל, גם בכחמה שאוכלת פרות חבירו והם דברים הראויים לה ונהנית באכילתו שחייב נזק שלם, בין שאכלתו לגמרי בין שלא אכלתו אלא שהפסידתו ולא בלטה אותם לגמרי אבל נהנתה ע"י הפסד זה וכדלהלן, והוא דומיא דרגל שאין מפסידתו לגמרי. לפיכך, כל הדומה לזה, שפזיק בדבר שהיה נהנית, הוא תולדה דשן, כגון נתחככה בכתל להנאתה והזיקה את הכותל^ט, או שמונפה פרות וכלים להנאתה, כגון שנתגלגלה עליהם.

קעה. אבל נתחככה בחבירתה והזיקיתה, י"ל דנתכוונה להזיק והוי קרן, אא"כ אחר שנתחככה בחבירתה המשיכה אח"כ להתחכך בכותל, דבזה מוכח שכוונת החיכוך הראשון היה גם להנאתה [סמ"ע]. והט"ז חולק שגם בנתחככה בחבירתה אמרינן שמתכוונת להנאתה.

כה סבת

ב בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּנִים דְּהוּי שֵׁן וְחַיִּיב נֹזֵק שְׁלָם, שְׁאֵכְלָה דְּבָר הִרְאוּ לָהּ. אֲכָל אֲכָלָה דְּבָר שְׁאִין רְאוּי לָהּ, בְּגוֹן בְּסוֹת וְכָלִים, שְׁנוּי הוּא וְאִינוּ מִשְׁלָם אֵלָא חֲצִי נֹזֵק, בֵּין שְׁאֵכְלָה אוֹתָם בְּחֶצֶר הַנֹּזֵק בֵּין שְׁאֵכְלָה אוֹתָם בְּרִשּׁוֹת הַרְבֵּים קמ"ל דְּלֹא נִחְשַׁב שִׁינוּי לְהַנִּיחַ כְּסוּתוֹ בְּרַה"ר, דֹּא"כ תְּהִיָּה פְטוּרָה מִדִּין כֹּל הַמִּשְׁנָה וְכֹא אַחֵר וְשִׁנְיָה בּוּ.

ג אֲכָלָה דְּבָר שְׁאִין דְּרָבָה לְאֵכָל אֵלָא עַל יְדֵי הִדְחָק, בְּגוֹן פְּרָה שְׁאֵכְלָה שְׁעוּרִים, וְחֲמוֹר שְׁאֵכָל בְּרִשְׁיָנוּ, וְכָלֵב שְׁלָמָן אֶת הַשָּׁמֶן, וְחִזִּיר שְׁאֵכָל חֲתִיבֹת בֶּשֶׂר, וְחֲתוּל שְׁאֵכָל תְּמָרִים, אַע"פ שֶׁהֵם אוֹכְלִים דְּבָרִים אֵלּוּ רַק בְּשַׁעַת הִדְחָק, מ"מ חֲשִׁיב שְׁפִיר אֲכִילָה וְדִינוּ כְּשֵׁן. אֲכָל בְּהֶמָּה שְׁאֵכְלָה בֶּשֶׂר אוֹ תַבְשִׁיל, לֹא אֲדָחָא דְרַכָּה הוּא, וּמִשְׁלָם חֲצִי נֹזֵק. אֲכָלָה פֶּת הוּי אֲדָחָא, אֲכָל חִיָּה לֹא אֲדָחָא לֹא בִּפְתַּי וְלֹא בְּתַבְשִׁיל.

כו סבת

ד בְּהֶמָּה שֶׁרְאֵתָהּ לָחֶם בָּסֵל, וְשִׁבְרָהּ חֶסֶל וְאֲכָלָה חֶלְחָם, מִשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם גַּם עַל חֶסֶל אַע"פ שֶׁסֶּתֶם שְׁבִירַת סֵל נִחְשַׁב לְקָרוֹן, מִשּׁוּם שֶׁכָּדָר דְּרָבָה לְשִׁבְרָה חֶסֶל בְּדִי לְאֵכָל חֶלְחָם שְׁבִתוֹכוֹ. אֲכָל אִם אֲכָלָה חֶלְחָם תַּחֲלָה וְאַחֵר בָּדָר שִׁבְרָה חֶסֶל, אִינוּ מִשְׁלָם עַל חֶסֶל אֵלָא חֲצִי נֹזֵק, דִּהְיוּ קָרָן, וְלֹכֵן גַּם אִינוּ מִשְׁתַּלֵּם אֵלָא מְנוּפּוֹ.

ה רְאֵתָהּ אֲכָלִים עַל פִּי הַחֲבִית, וְנִסְתַּבְּכָה בְּחִבִּית לַעֲלוֹת בְּדִי לְאֵכָל הָאֲכָלִים שַׁע"ג הַחֲבִית וְשִׁבְרָתָהּ, מִשְׁלָם גַּם עַל הַחֲבִית נֹזֵק שְׁלָם, שָׁבָן דְּרָבָם לַעֲלוֹת עֲלָיו בְּדִי לְאֵכָל הָאֲכָלִים.

כז סבת

ו חִיָּה שֶׁמִּירְפָּה בְּהֶמָּה וְאֲכָלָתָהּ שָׁכַן דֶּרֶךְ חִיָּה לְטוֹרְפָה וְלַהּוֹרָגָה וְאִח"כ לֹאכּוֹל הַבְּשָׂרָה, אוֹ שְׁאֵכְלָה בֶּשֶׂר חִי, אֲדָחָא הִיא וּמִשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם. אֲכָל כָּלֵב שְׁחֵמִית בֶּבֶשׂ, וְחֲתוּל שְׁחֵמִית תְּרַנְגוּלִים גְּדוּלִים דְּעוֹפוֹת קִטְנִים דְּרָכוּ לְטָרוֹף וְאֲכָלֵם, מִשְׁנָה הוּא וְאִינוּ מִשְׁלָם אֵלָא חֲצִי נֹזֵק. וְמָה שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁמִּשְׁלָם רַק חֲצִי נֹזֵק הוּא דְּיוֹקָא בְּפִתָּה שֶׁפָּתְחָהּ מִיתָהּ בְּנוֹק שֶׁהִזִּיקוּ שֶׁהִבְהִמָּה כִּשְׁהִיא בַּחַיִּים שׁוּוּה מֵאֵה וְהִבִּילָה שׁוּוּה כַּעַת רַק עֲשָׂרִים, דֶּה־שְׁמוּנִים שֶׁהִזִּיקוּ, הוּי קָרָן, וּמִשְׁלָם רַק חֲצִי מִמֶּנּוּ,



קטו. לעיל סי' שפ"ט סעי' ח' נתבאר דרך זאב דרכו בכך, אבל אריה דרכו לדרוס ולאכול את הבהמה כשהיא חיה, ולא לטרוף ולאכול [סמ"ע].

אָבֵל דְּמֵי הַנֶּבֶלָה מה שאח"כ אכלו את בשר הנבילה, נידון כבר כשן, שכן דרכם לאכול נבילות, ולכן **מִשְׁלֵם** על הנבלה בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק נֶזֶק שְׁלֵם, ובְּרִשּׁוֹת הָרָבִים מה שְׁנֵהֲנִית כּדִין שֶׁן בְּרָה"ר וכדלהלן סעי' ח', שְׁאֲכִילָה עֲצָמָה אֵינּוּ שְׁנוּי, שְׁכֵּן דְּרָבֵן לְאֵבֶל נִבְלוֹת אִפְּלוּ שֶׁל בְּהֵמוֹת גְּדוּלוֹת.

ז אִין חֵיב תִּשְׁן לְשֵׁלֵם נֶזֶק שְׁלֵם אֲלֵא אִם בֵּן אוֹכֵלֶת בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק כּדכתיב וביער 'בשדה אחר', אָבֵל אִם לִקְחָה בַּחֲצֵרוֹ מֵאֵכֶל וְהוֹצִיָּאָה מִשָּׁם וְאָכְלָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים אוֹ בַּחֲצֵר שֶׁל אַחֵר, פְּטוּר מִלְּשֵׁלֵם יוֹתֵר מִמָּה שְׁנֵהֲנִית דְּמָה שְׁנֵהֲנִית חֵיב וכדלהלן סעי' ח'. וְאִם לִקְחָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְחִלְכָּה וְאָכְלָה בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק, אַע"פ דְּהִיָּה סִבְרָא לִפְטוּר, כִּי עַל הַלְקִיחָה א"א לְחֵיב כִּי הִיָּה בְּרָה"ר, וּכְלָפִי הֵאכִילָה אַע"פ שְׁהִיָּה בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק, מ"מ פִּי הִפְרָה נִחְשָׁב לְכַאוּרָה כְּרִשּׁוֹת הַמְּזִיק, וְא"כ אִין עַל מַה לְחֵיב, קמ"ל דִּישׁ מְחִיבִים לְשֵׁלֵם נֶזֶק שְׁלֵם, מִשּׁוּם דְּפִי פָּרָה נִידוֹן בַּחֲצֵר הַנֶּזֶק דְּמֵי, וְעוֹד נִפְקָא מִנָּה מָמָה שֶׁאִמְרֵנוּ דְּפִי הִפְרָה נִידוֹן כַּחצֵר הַנֶּזֶק, דְּחֵיב אִפְּלוּ בְּמָקוֹם שֶׁאִין לְחֵיב עַל הַנִּמְלִיָּה, בְּגוֹן שֶׁהִיוּ הַפְּרוֹת מְנַחִים בְּמָקוֹם שֶׁאִי אִפְשָׁר לִפְרָה לְמֵלֵם מִשָּׁם, וְכֹא רְאוּבֵן וְהוֹשִׁישׁ פְּרוֹת שֶׁל שְׁמַעוֹן שֶׁבַחצֵר שְׁמַעוֹן לְפִי פָּרַת לוֹ, חֵיב לוֹי אַע"פ שֶׁא"א לְחֵיבּוֹ עַל הַלְקִיחָה, דְּלֹא נַעֲשֶׂה ע"י פָּרַת, מ"מ חֵיב עַל הֵאכִילָה דְּנִחְשָׁב שֶׁאִכְלָתוֹ בַּחצֵר הַנֶּזֶק^{ק"י}, וְרַק אִם הַמּוֹשִׁישׁ חָרַשׁ שׁוֹמֵה וְקָמָן אוֹ שֶׁאִין לוֹ לְשֵׁלֵם^{ק"י}, שָׁאִם תִּהִי אִפְשָׁר לְהַשְׁתַּלֵּם מִמֶּנּוּ תִּהִי הוּא חֵיב וְיַעַל הַפָּרָה פְּטוּר.

כח טב

ח אָכְלָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, אַע"פ שֶׁהַתּוֹרָה פִּטְרָתוֹ, הֵינּוּ מִדְּמִיָּהן הַמְּלֵאִים שֶׁל הַפִּירוֹת, שֶׁאִין חֵיב מִדִּין מְזִיק, אֲבָל מ"מ מִשְׁלֵם כָּל מַה שְׁנֵהֲנִית, דְּחֵיבּוֹ כָּל מַה שְׁאֲכָלָה אֵינּוּ מִשְׁלֵם אוֹתוֹ אֲלֵא בְּאֵלוֹ תִּהִי תֵּבֶן שֶׁהָיָה ע"י אִכִּילָתָהּ א"צ לַתֵּת לָהּ כֶּעֶת תֵּבֶן לֵאכּוֹל, וְאַע"פ שֶׁאִכְלָה שְׁעוּרִים שׁוּה גַם מֵאֵכֶל בְּהֵמָה, מ"מ יִכּוֹל הַמְּזִיק לִמְדָר שֶׁהִיָּה מֵאִכִּילָה רַק תֵּבֶן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמֵי שְׁעוּרִים בְּזוֹל שְׁלִישׁ פַּחוֹת מִמְּחִירֵם הָרָגִיל, כִּי כָל אֶחָד מִכֵּן לַתֵּת שְׁעוּרִים לְבִהֲמָתוֹ אִם הִיָּה מִשִּׁגָּם בְּזוֹל,

קע. יש ראשונים שחולקים וס"ל דאם הלקיחה היה ברה"ר אע"פ שאכלתו ברשות הניזק אין מתחייב על האכילה דבעינן וביער בשדה אחר וליכא, ורק כשהלקיחה גם היה ברשות הניזק, רק לא נעשה ע"י הפרה רק ע"י חש"י שהושיט, בזה מהני לחייבו על האכילה, כיון דסו"ס הלקיחה נעשית ברשות הניזק [סמ"ע].
קע. לשיטת הש"ך החיוב הוא מטעם הגזל ומאכיל את בניו דרצה מזה גובה רצה מזה גובה, ולשיטת הקצות הטעם מחמת שיטת ר"ג דכל שלא יכול להשתלם מאחד גובה את הכל מהשני.

ונחשב שנהנה בכך (טור ס"ג נסס הראש"ד והרא"ש והריטב"א וי"י). ואם אכלה אכלים הרעים לה, בגזון שאכלה חטים שאין נהנית מהן כלל, הואיל ולא נהנית, פטור כי על הנזק פטור דהיה ברה"ר, ועל ההנאה פטור כי לא נהנה.

ט היו הפרות מנחים בצדי רחבה המקום שלפני הבתים שמיועדים לשימוש בני הבית ולכן אין נחשב כרה"ר, והיא הפרה עומדת בתוך הרחבה שדינו כרה"ר, והחזירה ראשה לצדי רחבה ואכלה מהן, אינו משלם אלא מה שנהנית, דכיון דגופה ברשות הרבים אע"פ שראשה אוכל בחצר הניזק, מ"מ הוי לה שן ברשות הרבים כיון שאכלה כדרך הליכתה ברה"ר. אבל אם יצאה מרחבה והלכה לצדי רחבה ואכלה שם, משלם מה שהזיקה דנחשב חצר הניזק. אבל מה שנהנית, אינו משלם אלא מה שנהנית דגרע מצידי הרחבה כיון שעומדים שם הרבה אנשים, אבל עמדה בפתח החנות ואכלה מתוך החנות, משלם מה שהזיקה ולא דומה לעמדה ברחבה ואכלה מצידי הרחבה, כי שם דרכה בכך ואכלה דרך הליכתה ברה"ר, משא"כ כאן אין זה דרך הליכתה לעמוד בפתח החנות ולאכול מתוך החנות.

כט טבת

י חקצה מקום מרשותו הפרטי, ונתנו לשימוש רשות הרבים והניח שם פרותיו ואכלתם שם, אע"פ שבעצם המקום היה שייך לו וא"כ הוי חצר הניזק, מ"מ פטור דחשוב ברשות הרבים.

יא היתה מחלבת ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חבירתה, ואפלו עמדה ואכלה, אינו משלם אלא מה שנהנית, שכן דרך הבחמות לאכל זו מעל גבי זו ולכן אף שאכלה מע"ג חבירתה נחשב שאכלה ברה"ר, כיון שגופה עומד ברה"ר. ואם קפצה ואכלה מעל גבי חבירתה, ואכלה מע"ג חבירתה כשהיא באויר, אע"פ שהיתה יכולה לאכול גם בלי לקפוץ משלם מה שהזיקה, שגבי חבירתה בחצר הנזק הוא חשוב וכיון שלא עמדה ברה"ר בשעה שאכלה, נחשב שאכלה מחצר הניזק. הגה: ויש אומרים דדוקא שהוא בענין שאי אפשר לה לאכל כי אם בקפיצה, אבל אם תוכל לאכלם בלא קפיצה אף שבפועל קפצה ואכלה אז חשוב ברשות הרבים (טור סס נסס הראש"ש). והוא תדין להיתה קפצתו מפשלת לאחריו ואכלה פרות שבקפה דלדעת השו"ע תלוי אם קפצה ואכלה או שאכלה בלי קפיצה, ולדעת הרמ"א תלוי אם יכולה לאכול בלי קפיצה ק"ט.



קעט. ולדעת הרמב"ם והשו"ע אף במונחים הפירות ברה"ר, אם קפצה ואכלה חייב דהוי כחצר הניזק. ודעת הרמ"ה המובא בטור דבאכלה מע"ג חבירתה או מתוך קופתו חייב אף בלי שקפצה, ובאוכלת ברה"ר חייב אם קפצה ואכלה [סמ"ע].

א שבת

יב בהמה שהיתה עומדת ברשות הנזק, ותלשנה פרות מרשות הרבים ואכלתן ברשות הנזק, תרי הדבר ספק כיון שהלקיחה היה מרשות הרבים^פ, הגם: והוא הדין אם הבהמה עומדת ברשות הרבים ונטלה האכל מרשות הנזק ואכלה ברשות הרבים, דהוי הדבר ספק צ"ע דלעיל סעי' ז' נתבאר שאם לקחה המאכל מחצר הנזק ואכלתו ברה"ר דפטור, וכ"ש באופן זה שהוא יותר משונה, וצ"ל דאירי שנשארה לעמוד ברה"ר רק ראשה נמצא ברה"י ושם אוכלת, דהדבר ספק. ודוקא בכי האי גוונא שהמאכל ברשות אחד והבהמה גלגלה המאכל לרשות שני, אבל אם המאכל דבר ארץ, מקצתו מנח בפנים ומקצתו מנח בחוץ, וכשמושכת ראש האחד ראש השני נגרר אחריה, הדין הוא שבכל מקום שהיא מתחלת למושכו חשבינן לה כאלו אכלן שם, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים (טור), לפיכך כיון שנשאר ספק בגמ', אינה משלמת אלא מה שנהנית כדן אכלה ברה"ר. ואם תפס הנזק במה שהזיקה, אין מוציאין מידו דשיטת השו"ע דמהני תפיסה בכל ספק בגמ'. הגם: (ר"י והרמ"ע) ויכבד נתבאר סימן ש"צ סעי' ז' דיש חולקין וסבירא להו דלא מהני תפיסה בספיקא דדינא.

סימן שצב

דין בלב שנמל חררה ואכל חררה והדליק הגדיש

ובו סעיף אחד

א בלב שנמל את התררה היינו חלה שדבוק בה גחלת, ונטלה מבית בעל החררה והלך לו לגדיש של בעל התררה (טור ס"ה), אם הניחה בגדיש ואכל את החלה והדליק את הגדיש, על החלה ועל מקום התררה משלם נזק שלם על אכילה מדין שן, ועל הגדיש מדין נזק בגופו כיון שדרכו בכך, והוי רגל, ועל הגדיש חצי נזק כיון שזה המשיך מאיליו, נחשב ככוחו והוי צורות שחייב רק חצי נזק, ואם היה מגרר את החלה עם הגחלת על הגדיש והולך ושורף דהגרירה נחשב לשינוי,

פ. ואע"ג דלעיל סעי' ז' כתב שאם לקחה מרשות הרבים והלכה לחצר הנזק ואכלתן שם דחייב, י"ל דשאני הכא שעמדה בחצר הנזק והושיטה ראשה ולקחה מרה"ר יתכן שהוא משונה ולכן הוי ספק, משא"כ כשהולכת מרשות לרשות [סמ"ע].

ולכן משלם על החררה נזק שלם מדין שון, ועל מקום הגחלת חצי נזק מדין קרן או מדין צרורות, ועל שאר הנזק פטור דגרע מכח כוחו. ויש אומרים דמשלם על כל הגדיש חצי נזק דס"ל דאין הבדל בין תחילת הגרירה לבין כל הגדיש, כיון שהכל נעשה ע"י גרירתו (טור סס וז"י נסס הסנ"ס). ב"מ דב"ר א"מ א"מ, כששומר בעל הגחלת את אש, וסגר הדלת, ובא הכלב וחתר, ונטל את החררה מעל האש ולכן בעל האש לא חייב, וכל החיוב הוא רק על בעל הכלב, דהיה לו לשמור על כלבו, דסתם דלתות חתורות כלפי כלבים, אבל אם בעל הגחלת לא שמר אש, בעל האש חייב על שרפת הנזק כיון שאש שהלכה ברוח מצויה, חייב בעל האש, וכיון שלא שמר על הגחלת, נטילת הכלב נחשבת לרוח מצויה, וחייב כל מה ששרפה גחלתו, ובעל הכלב חייב על אכילת החררה ועל מקומה ועל שאר הגדיש כיון שבעל הכלב פטור, חייב בעל האש^{פא} (וכ"כ הטור נסס הרמ"ה). הגה: ויש אומרים דעל מקום החררה משלם כל אחד הנזק כי שניהם שותפים בנזק, וכיון שגם בעל הכלב חייב נזק שלם, לכן חולקים ביניהם, ועל שאר הגדיש שבאופן שבעל הגחלת פטור, בעל הכלב משלם חצי נזק, כאן שיש לו שותף בעל הכלב נותן רביע, ובעל הגחלת שלשה חלקים כי שותפו משלם רק רבע, וממילא השאר מוטל עליו לשלם. ואם זרקא על הגדיש דאז בעל הכלב משלם גם על מקומה רק חצי נזק, כאן שיש לו שותף אז משלם בעל הכלב רביע אפלו על מקום החררה, ובעל הגחלת שלשה חלקים (טור סס).

סימן שצג

הבנים פירותיו לחצר חברו שלא ברשות וחוזק בהן בעל החצר וכו' ד' סעיפים

ב שבט

א הבנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית, פטור כיון שהבנים בלי רשות, לא נחשב לחצר הניזק, ושן פטור בו. ואפלו היה בעל החצר טוחן, והביא זה חטים לטחן שישתכר בהן בעל החצר יקבל

שכר על הטחינה, אָפּלוּ הָכִי מִקָּרֵי שְׁלֹא בְרָשׁוֹת (טור ס"ו). וְאִם הִחֲלָקָה בָּהֶם וְהִזְקָה, בְּעַל הַפְּרוֹת חַיֵּב כִּיּוֹן שֶׁהַכִּנִּיס שְׁלֹא בְרָשׁוֹת, חַיֵּב בְּנוֹקֵי הַבְּהֵמָה שֶׁהִזְקָה מִחֲמַת מִמּוֹנוֹ. וְאִם הַכִּנִּיס בְּרָשׁוֹת, פְּטוֹר בְּעַל הַפִּירוֹת בְּנוֹקֵי הַבְּהֵמָה בַּעַ"ב, וְהִ"ה שְׁבַע"ב פְּטוֹר מִנֹּזְקֵי הַפִּירוֹת, דִּהְרָשׁוֹת שֶׁנֶּתַן לוֹ לִהְיוֹנֵס לֹא נִחְשָׁב שֶׁקִּיבֵל שְׁמִירָה עַל הַפִּירוֹת. וְיֵשׁ חוֹלְקִין דִּס"ל דְּכִיּוֹן שֶׁנֶּתַן לוֹ רָשׁוֹת לִהְיוֹנֵס פִּירוֹתָיו, קִיבֵל שְׁמִירַת פִּירוֹת הַנִּכְנָס, וְאִם אֵכְלָתָן בְּהֵמָתוֹ, חַיֵּב עַל הַפִּירוֹת (טור צִימָן ז"ל וְצִימָן שִׁ"ס צִס"ס וְהִרָ"ט). כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקֶמֶן סוֹף סִימָן שִׁצ"ח. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בְּעַל הַבֵּית לְשִׁמּוֹר אֶת הַפְּרוֹת, בְּעַל הַבֵּית חַיֵּב אִם בְּהֵמָתוֹ אֵכְלָתָן, דְּקִיבֵל שְׁמִירָה עֲלֵיהֶן.

בַּהֲכִנִּיסָן שְׁלֹא בְרָשׁוֹת, וְאֵכְלָתָן בְּהֵמָתוֹ שֶׁל בְּעַל הַבֵּית וְהִזְקָה בְּאֵכְלָתָן, בְּעַל הַפְּרוֹת פְּטוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שְׁלֹא תֵּאֱכַל הֵיטָב שְׁמוּטָל עַל בְּעַל הַבְּהֵמָה לְשׁוֹמְרָה שְׁלֹא תֵּאֱכַל יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לָהּ, וְכָל זֶה כְּשֶׁהַבְּעָלִים נִמְצָא בַּחֲצֵר, אֲבָל אִם בְּעַל הַפִּירוֹת יוֹדֵעַ שֶׁבְּעַל הַחֲצֵר לֹא נִמְצָא כָּאֵן, מוּטָל עָלָיו לְשִׁמּוֹר אֶת פִּירוֹתָיו שְׁלֹא תֵּאֱכַל מֵהֶם יוֹתֵר מִדָּאִי, וְכִמּוֹ שִׁיבּוּאָר בִּסְעִיף הַבָּא.

ג שבת

ג הַכִּנִּיסָן לְפִירוֹתָיו בְּרָשׁוֹת וְהִנִּיחוֹ בְּעַלֵּי הַחֲצֵר אֶת זֶה שֶׁהִרְשִׁיחוֹ בַּחֲצֵר לְשִׁמּוֹר עַל הַחֲצֵר וְהַבְּהֵמוֹת שָׁבוּ, וְאֵכְלָתָן בְּהֵמָתוֹ שֶׁל בְּעַל הַבֵּית וְהִזְקָה בְּאֵכְלָתָן ע"י רִיבּוֹי אֲכִילָהּ, בְּעַל הַפְּרוֹת חַיֵּב, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכְלָת דְּבָרִים חֲמוּצִים לָהּ וְהִנִּיחָהּ, חַיֵּב, וְמוּטָל עָלָיו לְשׁוֹמְרָה שֶׁהָיָה אֵין בְּעַלֵּי הַחֲצֵר מְצוּיִים שֵׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶם וְלֹכֵן הִעֲבִירוּ אֶת שְׁמִירַת הַבְּהֵמָה עָלָיו. וּמִעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה אֶחָת שֶׁנִּכְנְסָה בְּבֵית שְׁכֵנֶתָּה לְלוֹשׁ וּלְאַפּוֹת, וְהִנִּיחָהּ בְּעַלֵּי הַחֲצֵר לְבַדָּה וְנִתְעַלְמוּ עוֹבוֹ אֶת הַחֲצֵר בְּדִי שְׁלֹא יִבְטְחוּ בָּהּ בְּרוּעוֹתֶיהָ הַמְּגוּלוֹת בְּעֵת לִישְׁתָּהּ וְאַפְיָתָהּ, וְכֹא עוֹ שֶׁל בְּעַל הַבֵּית וְאֵכַל הַבָּצֵק וְנֶמֶת, וְחִיבּוּהָ חֲכָמִים לְשִׁלֵּם דְּמֵיו כִּיּוֹן שִׁדְעָה שֶׁבְּעַל הַחֲצֵר עוֹב אֶת הַחֲצֵר מִחֲמַת צְנִיעוּת, אִף שְׁלֹא הוֹדִיעָה שְׁעוּשָׁה זֹאת, וְכֵן כָּל כּוֹנֵן בְּזֶה.

ד הַמְּגִדִּישׁ תְּבוּאוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶה חִבְרוּ שְׁלֹא בְרָשׁוֹת, וְאֵכְלָתָם בְּהֵמָתוֹ שֶׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה, פְּטוֹר כִּיּוֹן שֶׁנִּכְנָס שְׁלֹא בְרָשׁוֹת וְכִדְלָעִיל סֵעִי א'. וְאִם הִחֲלָקָה בָּהֶם



והגדיש הרי הוא של בעל החררה, רק הכוונה שגם עליו מוטל חצי מהתשלום [סמ"ע].

א.ה. לכאורה צ"ע דהרי השו"ע כתב שעל הגדיש חייב רק בעל הגחלת ועל מקומה חייב רק בעל הכלב. וצ"ל שכוונתו שעל הגדיש משלם הכל, ועל חררה ומקומה פטור לגמרי.

וְהִזְקָה, בְּעַל הַפְּרוֹת חֵיב כְּדִלְעִיל סְעִי א'. אֲכִלְתָּן וְהִזְקָה בְּאִכְלִיתָן, פְּטוּר שְׁהִיָּה לוֹ שְׁלֹא תֹאכַל וְכִדְלְעִיל סְעִי ב'. וְאִם הִגְדִּישׁ בְּרִשּׁוֹת בְּעַל הַשְּׂדָה שֶׁהִרְשָׁה לוֹ לֹהֲכִינִים תְּבוֹאוֹתוֹ לִשְׁדוֹהוּ, וְאִכְלָתָן בְּהִמּוֹתוֹ שֶׁל בַּעַ"ב, חֵיב אִף עַל פִּי שְׁלֹא קִבֵּל עָלָיו בְּפִירוּשׁ לְשֹׁמֵר, שְׁבַע"ב הַשּׁוֹמֵר בְּגִנּוֹת בֵּינוֹ שְׂאֵמֵר לוֹ הִגְדִּישׁ בְּכָאן, בְּמִי שְׂאֵמֵר לוֹ הִגְדִּישׁ וְאִנִּי אֲשֵׁמֵר לָךְ, הוּא חָשׁוּב כִּיּוֹן שֶׁמִּמִּילָא הוּא שׁוֹמֵר אֶת שְׁדוֹהוּ.

סִימָן שְׂצַד

בַּהֲמָה שֶׁנִּפְלָה לְגִינָה וְהִזְקָה, וְכִיצַד מִשְׁעָרֵין הַחִיּוֹק

וְכוּ' סְעִיפִים

ד שַׁבָּת

א בַּהֲמָה שֶׁחֲלָקָה בְּאֶזֶן אוֹ בְּמִימֵי רִגְלִים, וְנִפְלָה לְגִנָּה, וְנִחַבְתָּהּ עַל גְּבִי פְּרוֹת וְיִרְקוֹת וְנִיזּוּקוֹ עִי"ז, אוֹ שְׂאֲבָלָה בַּעַל הַבַּהֲמָה פְּטוּר עַל נֻזֵק הַפִּירוֹת כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעָה לְגִינָה בְּאוֹנֵס וְלֹא מִחֲמַת אִי שִׁמִּירְתּוֹ, וּמ"מ מִשְׁלֵם מִה שְׁנִיחָנִית כִּמוֹ בְּאִכְלָה בְּרַה"ר לְעִיל ס' שְׂצ"א סְעִי ח'. אֲפִלּוּ הִלָּכָה מִעֲרוּגָה לְעֲרוּגָה, וְאֲפִלּוּ נִשְׂאָרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם בְּלֹא אִפִּי יָדַע בַּעֲלִיהָ מִכֵּךְ שֶׁנִּפְלָה לְגִינָה וְאוֹכֶלֶת שָׁם, מ"מ אֵינּוּ מִשְׁלֵם אֲלֵא מִה שְׁנִיחָנִית דְּמוּלוֹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדָה גֵּרָם. וְמִה הִנָּאחַ יֵשׁ לָהּ בְּחֻבְתָּהּ בְּאִכְלָה מוֹבֵן מִה שִׁייד מִה שְׁנִיחָנִית שֶׁלֹּא הוּצַרְךָ לִתֵּת לָהּ אוֹכֶל אַחֵר, אֲבָל מִה הִנָּאחַ בַּחֲבִטָּה, שֶׁהָרִי מִצָּאָהּ מְקוֹם רֶךְ וְלֹא נִתְרַסְקוֹ אִיבְרִיָּה ה"ה אִם לֹא הִיָּה מִתְרַסֵּק, רַק הִצִּילָה מִהֵנָּת מִכָּה. אֲבָל אִם יִרְדָּה בְּדִרְבָּה וְאֲבָלָה, מִשְׁלֵם מִה שֶׁהִזְקָה כְּדִין שֶׁן בַּחֲצֵר הַנִּיזֵק. וְאֲפִלּוּ מִנֶּפֶשׁ פְּרוֹת בְּמִי לָדָה דְּהוּא אוֹנֵס, מ"מ מִשְׁלֵם מִה שֶׁהִזְקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחַלְתָּן בְּפִשְׁעָה שְׁהִיָּה צָרִיךְ לְשׁוֹמְרָה שֶׁלֹּא תִרְדַּ לְאִכּוֹל, וְלִכּוֹן חֵיב אִף בְּסוּפָה בְּאוֹנֵס. וְכֵן אִם דִּחְפָּה חֲבֵרְתָּהּ וְנִפְלָה לְגִינָה, מִשְׁלֵם מִה שֶׁהִזְקָה וְלֹא נִחַשְׁבַּ לְאוֹנֵס, מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה לוֹ לְהַעֲבִירָם אַחַת אַחַת בְּדִי שְׁלֹא יִדְחֶפוּ זֶה אֶת זֶה (וְכֵן דַּעַת הַר"ק). הַגֵּס: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאֵם דִּחְפָּה חֲבֵרְתָּהּ לֹא מְקַרֵּי פִשְׁעָה, אֲלֵא הָרִי אֵנֶס וּפְטוּר (טוֹר ס"ג נֶסֶךְ ר"י וְהַרְמ"ה וְהַרְל"ט). אִם הִעֲבִירָה אֲצֵל גִּנַּת חֲבֵרוֹ וְהִיָּה אֲפֻשָּׁר לָהּ לִירֵד וּלְכַנֵּס לְגִנָּה, אֲפִלּוּ לְבִסּוֹף נִפְלָה בְּאֵנֶס חֵיב, דְּהָרִי תִּחְלָתוֹ בְּפִשְׁעָה וְסוּפֹה בְּאֵנֶס מִשְׂא"כ בְּרִישָׁא אִירִי שֶׁבִּדְרֵךְ הַטְּבַע לֹא הִיתָה יֹכֹלָה לִרְדֹּת וְנִפְלָה מִגּוּבָה רַב (טוֹר ס"א וְמוֹסָפוֹת וְהַרְל"ט). וְיֵשׁ מִי שֶׁחֹלֵק בְּזֶה

דזה לא נחשב תחילתו בפשיעה, כיון שרשאי לשלוח בהמתו שתלך ברה"ר, וכיון שלבסוף נפלה באונס פטור (נ"י גסס הרש"א גסס הראש"ד).

ב תחלקה ונפלה באונס, שבאופן זה נתבאר לעיל שפטור על נזקיה, ואח"כ יצאה מהגניה והוא ידע (טור ס"ג), ותורה לגנה, אף על פי שתורה שלא לדעת הבעלים, משלם מה שהזיקה, מפני שהיה לו לשמרה כעת שמירה מעולה שלא תחור, שהדבר ידוע שבין שכר ידעה דרך הגנה ע"י יציאתה מגינה זו, הרי היא חוזרת מאליה. הגה: מיהו, אם שמרה בשמירה מעלה ויצאה מביתו והזיקה, פטור ולא פוקי מדעת הרא"ש שאפי' שמירה מעולה לא יועיל לפוטרו מכאן ואילך (טור).

ה שבת

ג המעמיד בבהמת חברו וכל שכן אם העמיד בהמה שלו על גבי קמת חברו, המעמיד חייב לשלם מה שהזיקה. וכן אם הפישה במקל (פניו, היכה אותה) עד שהלכה מחמת הכאתו לקמת חברו והזיקה, זה שהפישה חייב. הגה: ואפלו הפרות ברשות הרבים ושן פטור ברה"ר, מ"מ חייב דהוי פמזיק בידים (המ"מ פ"ד מנזקי ממון וז"י גסס רש"א). ודוקא הפישה וכיצא בזה שהלכה מחמת מעשה שלו, אבל קם לה באפה עמד בפניה ולא נתן לה ללכת לכיוון אחר עד שבהכרח הלכה שם, פטור, דהוי גרמא בנזקין ומ"מ בבהמתו חייב אם זה היה חצר הניזק (המגיד שם, וללא כדעת הראש"ד).

ד כל בהמה שהזיקה פרות מחברים, ילפינן מהפסוק וביער אחר ולא כתב וביער שדה אחר, שאין משערים את מחיר הערוגה שאכלה בפני עצמה, אלא משערים מה שהזיקה בששים ומשלם מי שנתחייב לשלם. ביצר, הרי שאכלה בית סאה, שמיין אם היה ששים בית סאה באותה השדה כמות היה שווה לפני שאכלה, וכמות הוא שווה עתה אחר שנפסד בו הבית סאה, ומשלם השאר כי התורה הקילה על המזיק שלא לשלם מחיר הערוגה בפני עצמה, אלא רק כמה היה שווה כחלק משדה גדול פי ששים. וכן אם אכלה קב או רבע, אפלו קלח אחד, שמיין אותו בששים מהכמות שאכלה, שאם אכלה קלח, משערין בשישים קלחים וכדו'.

ו שבת

ה אכלה פרות גמורים שאינם צריכים כבר לקרקע, אע"פ שעדיין מחוברים לקרקע, משלם דמי פרות גמורים בשווייהן, אם סאה דמי סאה, ואם סאתים דמי סאתים דדין שומא בשישים נאמר רק באכלה שדה, והיינו בצריכים לקרקע.

ו הרי שאכלה בהמתו פרות דקל אחד, וכן תקוצץ בידיו פרות דקל חברו ואכל, אם היה דקל רומי וכיוצא בו שאין התמרים שלו יפות, משערים אותו בששים על גבי התרקע, ואם דקל פרסי וכיוצא בו הוא, שהתמרים שלו יפות ביותר, משערים הדקל בפני עצמו, במה היה שנה ובמה הוא שנה עתה דס"ל לשיטה זו דדין שישים נאמר רק בדקל רגיל, אבל בדקל משובח במיוחד לא נאמר הדין דשמיין בשישים. הגה: ויש אומרים דאם לא נגמר גדולו משערין בששים, ואם נגמר גדולו משערין כמו שהוא (טור ס"ו).

סימן שצה

המשסה את הכלב בחבירו או בעצמו

ובו סעיף אחד

ז שבט

א המשסה (פירוט, משלם ומקניט) בלבד של חברו בחברו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים דהוי רק גרמא בנוקין, שחייב רק בדיני שמים, ובעל הכלב שהזיק את חברו חייב חצי נזק מדין קרן, ואפי' אם הוא מועד, מ"מ חייב רק חצי נזק כיון ששיסוהו להזיק. נחשב לשינוי, ואע"פ ששיסוהו חייב, שביין שהוא יודע שאם אחר שסה את בלבדו להזיק מצליח שיסויו ונזשף, לא היה לו להניחו בלי שמירה. ואם שסהו המשסה בעצמו ואכן נשך והזיק את המשסה עצמו, בעל הכלב פטור, שכל המשנה היינו המשסה ובא אחר הכלב ושנה בו שנשכו, פטור.

סימן שצו

ביצד שמירת תם ומועד, או מסרן לשומר חנם

או לשומר שכר

ובו י' סעיפים

א שור הזיק בקרן המועד אחר ג' פעמים שנעשה מועד, וכן שן ורגל שנה מועדים מתחלתן כמו שנתבאר לעיל ריש סי' שפ"ט, די להם בשמירה פחותה, לפיכך,

אם קשרם בעליו במוסרה או שפרם שמירה פחותה, ויצאו וחזיקו, פטור. במה דברים אמורים, במועד^כ, אבל תם לא סגי לה לא במוסרה ולא בשמירה פחותה, עד שישמרנו שמירה מעלה. אי זו היא שמירה מעלה, דלת שיכולה לעמוד אפלו ברות שאינה מצויה, ושמירה פחותה, שיכולה לעמוד רק ברות מצויה ולא בשאינה מצויה. אבל אם אינה יכולה לעמוד אפלו ברות מצויה, באלו לא שפרו כלל, וחייב, אפלו לא נפלה הדלת על ידי הרוח אלא לסטים הוציאוה, או חפרה או חתרה הדלת והפילתו, דתחלתו בפשיעה לגבי נפילת הדלת, וסופו באנס לגבי חתירה, וקניא לן כל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס הבא מחמת הפשיעה, חייב וכאן נחשב שהאונס בא מחמת הפשיעה, כי אם היה מעמיד דלת טובה, לא היתה יכולה לתור תחתיו. אבל אם חתרה פרצה בגדר החצר ויצאה משם, פטור אע"פ שפשע בדלת שהעמיד שם, משום שאין האנס בא מחמת הפשיעה.

ח שבת

ב שמירה כראוי ונפרצה כלילה, או שחתרה דלת כלילה ויצאה וחזיקה, פטור, אפלו ידע הבעלים שנפרצה, שכיון ששמרה כראוי, רק כעת נפרצה כלילה, אינו חייב לצאת לטרח אחריה כלילה להחזירה ולשומרה, ועדיין נחשב כאונס. ודוקא נפרצה כלילה, אבל נפרצה ביום, חייב, דקלא אית למלתא ומסתמא ידע אא"כ יוכיח שלא ידע שנפרץ הדלת.

ג הוציאוה לסטים, הם חייבים בנזקיה משעת משיכה או שהבישוה במקל להוציאה אע"פ שלא משכו אותה בפועל, ההכשה במקל נחשב כמשיכה, וע"י משיכתה העמידה התורה את הגזילה ברשות הגולן להתחייב באונסין ובנזקיה. ודוקא שהוציאוה כרי לגולה בזה העמידה ברשותו אף לענין נזקיה, אבל הוציאוה כרי לאברה, פטורים מנזקיה, כיון שמעולם לא עלה על דעתם שיבוא לרשותם^כ.



קכ. דסתם שוורים בחזקת שמירה עומדים, דאין לך אדם שאין שומר בהמתו לפחות שמירה פחותה, וא"כ כשחייבה התורה בשור תם, ע"כ משום שחייב לשמור שמירה מעולה, ובשור מועד שהוסיפה התורה ולא ישמרנו, היינו שמירה נוספת, אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, דחייב במועד רק שמירה פחותה. אמנם מועד ששמו שמירה פחותה חייב חצי נזק, דלא גרע משור תם שחייבוהו שמירה מעולה. וכן בשן ורגל דכתיב בהו ושלח וביער, היינו עד שייחשב לו כאילו שלחה בידיים, והיינו שלא שמר כלל, משא"כ כשמר שמירה פחותה סגי בזה.

קכג. ודוקא לענין נזקה פטורים, אבל אם נאבדה, חייבים לשלם כיון שעשו מעשה בגופה, [ובהכרשה במקל כדי לאבדה ונאבדה הסתפק הש"ך אם חייב], משא"כ בפורץ גדר בפניה ולא עשה מעשה בגופה, לכן י"א בסעיף הבא דפטור אף אם נאבדה.

ט שבט

ד הפורץ גדר לפני בהמת חברו ויצאה והזיקה, אם היה גדר פריא וחזק ולולא שהיה פורץ הגדר לא היתה יכולה לצאת, חייב בנזקה, אם פרץ כדי שתצא ותזיק, דכוונתו מחשיבה את מעשהו לגרמי. ויש אומרים דאינו חייב בנזקי הבהמה כיון שלא עשה שום מעשה בגוף הבהמה, ה"ז רק גרמא, אלא אם הפישה והזמינה לנזק דכיון שעשה מעשה בגופה, הוי זוכה בה להתחייב בנזקה, וכן עקר (טור נסס הראשון והמגיד פ"ד דנ"מ). ויש אומרים דאפילו על הבהמה עצמה אינו חייב, אם נאבדה דגם לענין הבהמה עצמה הוי רק גרמא בנזקין, ולכן חייב עכ"פ בדיני שמים (טור). ואם היה בתל רעוע שממילא עמד ליפול והיתה יכולה לצאת ולהזיק, לכן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים קפד.

ה הניחה בחמה, אפילו בכותל בריא וחתרה ויצאה והזיקה, חייב זה שהניחה שם, שפיון שהניחה בחמה חרי היא מצמצרת ועושה כל שאפשר לה לעשות לבית והיה לו לדעת זה, ונחשב כאילו לא שמרה כראוי. הגה: ולכן אפילו היתה קשורה בקשר חזק, חייב (טור).

י שבט

ו מסר השור לחרש, שומה וקמן שאין שומרים עליו כראוי, אף על פי שהיה השור קשור, הבעלים חייבין, שדרך השור היינו דרך החש"ו לשחק עם הקשר ולהתיר הקשר ועי"ז יוכל השור לצאת ולהזיק. אפילו שמירה מעלה, וחתרה ויצאה והזיקה, הבעלים חייבים כיון שבשעה שמסרו הבעלים לחש"ו נחשב כאינה שמורה כיון שדרך לנתק את הקשר, אע"פ שאח"כ הוסיפו החש"ו שמירה מעולה וחתרה ויצאה, חייבים הבעלים דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב.

ז מסר שורו לחמשה בני אדם, ופשע בו אחד מהם ויצא והזיק, אם אינו משתמר אלא בחמשתן יחד, זה שפשע במשירתו חייב, ואם משתמר בשאר ולא היה צריך שכולם ישמרו עליו, וכשאחד הסתלק משמירתו, גם הם לא שמרו כראוי, אף אלו הנשארים חייבים כי מה שאחד פרש משמירתו, לא מתיר להם להפסיק לשמור, וכולם חייבים. ויש מי שאומר, דמה שהסתלק הראשון חייב, הני מלי, בשאמרו לו ביון שאינך רוצה לשמור גם אנו מסלקים משמירתו וכיון שידע



קפד. וכל זה לענין נזקה או אבידת הבהמה עצמה, אבל לענין החיוב על נזק הכותל, דעת התוס' דפטור אפי' בדיני שמים, כיון שעומד לסתירה, ודעת הראש"ש דחייב בדיני שמים כיון שהיה ראוי לעמוד יום או יומיים, ולדעת הרמב"ם חייב על הכותל בדיני אדם [סמ"ע].

שהם לא עומדים לשמור, היה עליו לשמור, ולכן גם הוא חייב, **אָבֵל אִם לֹא נִסְתַּלְקוּ מִשְׁמִירָתוֹ** בפירושו, רק בפועל לא שמרו עליו, **הוא פִּטְמוֹר** כי יכול לומר שסמך עליהם שהם ישמרו, וְהֵם חֲבִיבִים כי ידעו שללא שמירתם אינו שמור.

יא שבת

ח מִסְרֹו לְאַחַד מֵאַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים, מִסְתַּמָּא מה שקיבל לשומרו היינו שקבל עליו גם שלא יזיק אחרים, וגם שלא יזיק. והנה מלי בשור סתם, אָבֵל אִם השומר מכיר בו שֶׁהוא נִנְחָן, מסתמא אינו מקבל עליו אלא שלא יזיק, אָבֵל לֹא שָׁלָא יִזַּק כיון שהוא נגחן, הסברא נותנת שעיקר מטרת המסירה לשומרו הוא רק שלא יזיק אחרים, אבל א"צ לשומרו מאחרים כמו שעד היום אף שור לא הזיקו. ואם לא שְׁמֹרְהוּ בָּלָל, וַיֵּצֵא וַהֲזִיק, נִכְנָסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים וְחִיבִים לְשַׁלֵּם תָּם חֲצִי נֹזֵק וּמוֹעֵד נֹזֵק שָׁלֵם, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִים כי העמידו שומר אחר תחתיהם. ואם אחר שֶׁהִזִּיק תָּתֵם בְּרִשׁוֹתָיו וְנִתְחַיֵּב בְּנוֹקֵי אוֹמְרִים לְבָעָלִים הָרִי שָׁלַף לְפָנָיו וְרוֹצֵה שִׁיחֲשֵׁב שֶׁהַחֲזִיר אֶת הַשּׁוֹר לְבָעִלִים, לֹא אָמַר בָּלוּם, שֶׁהָרִי בֵּית דִּין לִזְקָתִים אוֹתוֹ לְהַשְׁתַּלֵּם מִגּוֹפּוֹ אבל במועד שאין משתלם מגופו, ודאי נחשב שהחזיר את השור לבעליו, ומוטל על השומר להסתדר עם הניזק ולשלם לו נזקיו. ואם שְׁמֹרְהוּ בְּרִאשׁוֹי שְׁמִירָה מַעֲלָה, הַשׁוֹמְרִים פְּטוּרִים כי שמרוהו כראוי, ואע"פ ששואל חייב באונסין, היינו על נזק גופה ולא על מה שהזיקה אחרים. וכל זה קפ"ה בשמרוהו שמירה מעולה, אבל שמרוהו שמירה פחותה הַבְּעָלִים חֲבִיבִים^פ בְּנוֹק בְּנוֹק בְּלִבָּד שֶׁהָיָא תַּמָּה כמו שנתבאר בסעי' א' שתם חייב בשמירה מעולה, אָבֵל בְּנוֹק שֶׁן וְרָגַל או קרן מועדת גַּם הַבְּעָלִים פְּטוּרִים. ולענין חיוב השומר אם שְׁמֹרְהוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה, אם שׁוֹמֵר חָנָם הוּא פְּטוֹר, ואם שׁוֹמֵר שָׂכָר או שׁוֹכֵר או שׁוֹאֵל הוּא, חֲבִיבִים כי חייבים לשמור יותר משומר חנם.

ט מִסְרֹו הַשׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר וְהִזִּק, חֲבִיב, שְׁשׁוֹמֵר שְׁמִסְרֹו לְשׁוֹמֵר חֲבִיב, אִפְלוּ שׁוֹמֵר חָנָם שְׁמִסְרֹו לְשׁוֹמֵר שָׂכָר שְׁצִיךְ לשומרו יותר משומר חנם, מ"מ היה אסור לו למסור לשומר אחר בלי דעת הבעלים. ולכן אם הִזִּיק, חֲבִיב הַשׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לְשַׁלֵּם לְנֹזֵק דְּכִיּוֹן שהיו פשיעה כלפי הבעלים, נחשב לפשיעה אף כלפי הניזק, וַיִּלָּךְ לַעֲשׂוֹת דִּין עִם הַשׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי ואם רוצה הניזק יכול לתבוע מיד את



קפ"ה. הגהת דברי השו"ע והוצאתו מפשטונו הוא על פי דברי הסמ"ע. קפ"ו. הרמב"ם השיב לחכמי לוניל שיש כאן ט"ס וכך צ"ל בשמירה מעולה כולם פטורים, ובשמירה פחותה קרן מועדת או שן ורגל פטורים ובקרן תמה פטור והבעלים חייבים, ובשומר שכר חייב השומר.

השני. וְאִם מִסְרָה שׁוֹמֵר רֵאשׁוֹן לְבָנוֹ אוֹ לְבֵן בֵּיתוֹ אוֹ לְמַסְעָדוֹ שׁוּדָּא דַּעַת הַבְּעָלִים שׁוֹכֵל לְמַסּוֹר לָהֶם אִם יִרְצֶה, נִכְנָסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר, וְרַק הֵם חֲזִיקִים. י אִם הָיִק שׁוּרָו שֶׁל שׁוֹאֵל לְשׁוּרָו שֶׁל מִשְׁאִיל אוֹ אֶפְסָא, נִתְבָּאֵר בְּסִימָן שִׁמּוֹן סֵעִי א'פ'.

סִימָן שֶׁצוֹ

**מִי שֶׁבָּהֱמָתוֹ רִגְלָה לִיכְנָס לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ,
וּבְהִמָּת קִצְבִּים שְׂמוּקָת
וְכוּ ב' סֵעִיפִים**

יב שַׁבָּת

א מִי שֶׁבָּהֱמָתוֹ רִגְלָה לְכָנֵס לְשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שְׂאִינָה גְדוּרָה וּמִזְקָתוֹ, יָכוֹל בַּעַל הַשְּׂדֵה לְהַתְרוֹת בְּבַעַל הַבְּהֵמָה שִׁישְׁמֹר בְּהֵמָתוֹ, וְצָרִיךְ לְשַׁמְרָהּ. וְאִם לֹא שְׁמָרָהּ וְהִזִּיקָהּ, חֲזִיב לְשֵׁלֶם הָזָקוֹ (כַּן מוֹכֵס מַדְבְּרֵי הַמֶּסֶךְ וְהַלֵּא"ט). וְאִינוּ יָכוֹל לִזְמֹר לוֹ גְּדֵר שְׂדֵה בְּרֵי שֶׁלֹּא תִכְנָס בּוֹ אֲלֵא בַּעַל הַשּׁוֹר מַצּוּה לְשַׁמּוֹר שׁוּרוֹ שְׂלֵא יִכְנָס לְשְׂדֵה שֶׁל אַחֵר אַע"פ שְׂאִינָה גְדוּרָה, וְאִם הָיִק חֲזִיב לְשֵׁלֶם פֶּסַח.

ב הַקִּצְבִּים שִׁישׁ לָהֶם בְּהֵמָת שְׁעוֹמֵד לְשַׁחֲטֹ אוֹתָם בְּיוֹם הַשּׁוּק וְאִין שׁוֹמְרִם כִּרְאוּ, אִם הֵם מִזְקָת אֶפְסָו בְּרִשּׁוֹת חֲרָבִים שֶׁשֵּׁן פֶּטוֹר שֶׁם, וְגַם מוֹטֵל עַל בַּעַל הַפִּירוֹת לְשַׁמּוֹר פִּירוֹתָיו, מִתְּרִים בְּבַעַלִּים שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים שִׁישְׁמְרוּם פֶּסַח, וְאִם

קפ"ז ז"ל שם: שאל פרה בתם, והזיק שורו של שואל לשורו של משאיל, אפילו אם הוא תם, משלם נזק שלם, שאפילו אם הוזק משור דעלמא צריך לשלם, דמסתמא צריך לשומרו שלא יזיק ושלם יזק. ואם קבל עליו שמירתו שלא יזיק, אבל לא שלא יזק, והזיקו שורו של שואל, תם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם. ואי אזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל, והשאלה היתה בתם, בין תם בין מועד פטור. ואי אזיק לתורא דעלמא, שואל בעי לשלומי, שעליו מוטל לשומרו שלא יזיק. ואם קבל עליו לשומרו שלא יזק אבל לא שלא יזיק, והזיק לשורו של שואל, משלם לו המשאיל, תם חצי נזק, ומועד נזק שלם.

קפח. והש"ך הביא הרבה ראשונים וביניהם רבינו חננאל והלכות גדולות שחולקים וס"ל שאם הזיק שדה שאינה גדורה פטור [ורק רועה שמכניס 'במזיד' לשדה חבירו פסול לעדות], וכתב שכן עיקר להלכה.

קפט. והיינו שיתרה בהם בפני שני עדים כשרים, אבל מה שמזהירו למזיק פה אל פה, לא נחשב התראה [חו"י].

לא שְׁמָרוּם אע"פ שעדיין לא הזיקו כלל, כיון שאין שומרין יכולים האנשים לטעון שאין ברצונם להמתין עד שיזיקו ויצטרכו לטרוח לבוא לב"ד, ולכן רשאי הנזק לְשַׁחֲטֵם שְׁחִיטָה בְּשָׂרָה, וְאוֹמְרִים לְבָעָלִים בּוֹא וּמְכָרוּ הַבֶּשֶׂר שֶׁלָּכֶם כיון שממילא עומדות לישחט, ואין להם הפסד משחיטתן, משא"כ בסעיף א' שלא עומד להישחט.

סימן שצח

הבנים שורו לחצר חברו שלא ברשות, או נתן לו רשות להבנים

ובו ה' סעיפים

יג שבת

א הַבָּנִים שוֹרוּ לְחֹצֶר חֶבְרוֹ שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת, וּנְגַחוּ שוֹרוֹ שֶׁל בָּעַל הַחֹצֶר, פְּטוֹר בעל החצר כיון שהבנים שלא ברשות, לא היה מוטל עליו לשמור שורו בחצר של עצמו. וְכֵן אִם הִזִּיק בָּעַל הַחֹצֶר בלי כוונה, אע"פ שאדם חייב אפי' בשוגג, כֵּאֵן פְּטוֹר, שְׂכִיבֹל לומר כִּיֹּן שֶׁהַבָּנִים שְׁלֵא לְדַעַת לא ידעתי בו עד שִׁשְׁנִיתִי בו. ומיחו, אִם הִזִּיק לְדַעַת בכוונה, חַיִּב לְשַׁלֵּם נֹזֶק שְׁלֵם, שֶׁאֵף עַל פִּי שִׁישׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹצִיאוֹ מִרִּשּׁוֹתוֹ, אֵין לוֹ רִשּׁוֹת לְהִזְקוֹ.

ב הִזִּיק שוֹר הַנֶּכְנֵס לְבָעַל הַחֹצֶר אוֹ לְשׁוֹרוֹ, דִּינוֹ בְּאֵלוֹ הִזִּיקוֹ בְּרִשּׁוֹת תְּרֵיבִים, וּמִשְׁלֵם תָּם חֲצִי נֹזֶק וּמוֹעֵד נֹזֶק שְׁלֵם לאפוקי ממ"ד בגמ' שקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם.

יד שבת

ג קִלְקַל שוֹר הַנֶּכְנֵס אֶת הַחֹצֶר, בְּגֹזֶן שֶׁחִפֵּר בוֹ בּוֹרוֹת שִׁחִין וּמַעְרוֹת ובורות אלו הזיקו אחרים, בָּעַל הַשּׁוֹר חַיִּב בְּנֹזֶק הַחֹצֶר, וּבָעַל הַחֹצֶר חַיִּב בְּנֹזֶק הַבּוֹר באופן שאין יכול לומר לניזק כיצד התקרבת לבור שלי וכדלקמן סי' ת"י סעי' י', מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְסַתְּמוֹ ובעל השור אין חייב בנזקי הבור שנעשה ע"י שורו, דכתיב 'כי יכרה איש בור', ודורשים איש בור ולא שור בור, שאין חייב על בור שנחפר ע"י שורו.

ד נָפַל הַשּׁוֹר לְבוֹר שֶׁבַּחֹצֶר וְהִבְאִישׁ אֶת מִימֵיו וּנְפִסְדוּ ע"ז, אִם הִבְאִישׁם בְּשַׁעַת נְפִילָה, חַיִּב בְּנֹזֶק הַמַּיִם כיון שהזיקם בגופו מיד בשעת נפילתו, נחשב כרגל וחייב, וְאִם הִבְאִישׁם אַחֵר נְפִילָה, פְּטוֹר, שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה בְּשֶׂאֵר תַּקְלָה

שְׁחָשׁוּב בְּבוֹר שֶׁהָיָה הַנִּזְק הַגִּיעַ לַמַּזְיָק וְלֹא שֶׁהַמַּזְיָק בֵּא לַנִּזְק, וּבְאוֹפֶן כֹּה נִידוֹן כְּבוֹר, וְהַמִּים חֲשׁוּבִים בְּכָלִים דְּאִינֶם בְּעֵלֵי חַיִּים, וְבוֹר פְּטוֹר בְּנִזְקֵי כָלִים כְּדִלְקַמֵּן סִימָן ת"י סעי' כ"א.

טו שבת

ה אִם הַכְּנִיסוּ לְשׁוֹרוּ בְּרִשּׁוֹת בְּעַל הַחֲצֵר וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבֵּה"ב או אֶת שׁוֹרוֹ, פְּטוֹר בְּעַל הַשׁוֹר. וְאִם הִזִּיק שׁוֹר בְּעַל הַחֲצֵר לְשׁוֹר הַנִּכְנָס בְּרִשּׁוֹת, פְּטוֹר בְּעַל הַחֲצֵר, כִּי רִשּׁוֹת הַכְּנִיסָה לֹא כוֹלֵלֶת שְׁמִירַת הַשׁוֹר הַנִּכְנָס מִפְּנֵי שׁוֹרוֹ, אֲבָל הִזִּיקוּ בְּעַל הַחֲצֵר, וְדֹא חַיִּיב מִדִּין אָדָם הַמַּזְיָק, אִם הִזִּיקוּ בְּשׁוֹגֵג, כִּיּוֹן שֶׁנִּכְנָס בְּרִשּׁוֹת, אֲלֵא אִם בֶּן קָבֵל עָלָיו בְּעַל הַחֲצֵר שְׁמִירָתוֹ. הֵגֵד: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכִיּוֹן דְּנִתֵּן לוֹ רִשּׁוֹת לְכַנֵּס הָיָה כְּאֵלּוּ קָבֵל עָלָיו שְׁמִירָתוֹ. וְדוֹקָא בְּנִזְיָקִין דְּאֵתוּ לֵה מְבַעַל הַחֲצֵר, אֲבָל בְּנִזְיָקִין דְּאֵתוּ לֵה מְעַלְמָא שֶׁנִּכְנָסוּ שׁוֹרוֹת אַחֲרֵים לַחֲצִירוֹ וְהִזִּיקוּהוּ, אֵינּוּ חַיִּיב עַד שְׁיִקְבֵּל עָלָיו שְׁמִירָתוֹ בְּפִירוּשׁ"י (טור נֶסֶח כ"י וְהַלָּא"ט).

סימן שצט

פרה שהזיקה, גובה מולדה, ושור שנגח פרה מעוברת כיצד שמין אותה

ובו ה' סעיפים

א פְּרָה מְעַבְרַת תִּמָּה שֶׁהִזִּיקָה שְׁדִין שׁוֹר תִּם שְׁגוּבָה מְגוּפָה, גֹּבֶה חֲצִי נֶזֶק מְמֻנָּה וּמִוֹלְדָּה אִפִּי' כְּבֵר יִלְדָה אַחֵר הַנּוֹקָד"י, מִפְּנֵי שֶׁ הוּלָד הוּא נֶחֱשָׁב כְּגִנּוּפָה. וְאֵע"פ שִׁיכּוֹל לִגְבוֹת מִהִפְרָה עֲצָמָה, נִפְ"מ שֶׁאֵפְלוּ לִיתֵּא לְפָרָה מִשְׁתֵּלֶם מִהוּלָד, וְגַם מִשְׁתֵּלֶם כָּל חֲצִי הַנֶּזֶק מִהוּלָד וְלֹא רַק רְבִיעֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּגִנּוּפָה וְגַם נִפְ"מ אִם אֵין בְּגוֹף הַפְּרָה דִּי לְשֵׁלֶם אֶת כָּל חֲצִי הַנּוֹק. אֲבָל תִּרְנַנְגוּלֵת שֶׁהִזִּיקָה אֵינּוּ גֹבֶה מִבִּיטָתָהּ שֶׁכְּבֵר נוֹלַד כַּעַת מִהִתְרַנְּגוּלָתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִבִּיצָה אֵינָה כְּגִנּוּפָה, אֲלֵא מִבִּדְלָתָהּ וּמִפְּרָשָׁתָה. הֵגֵד: מִיָּהוּ, אִם הִבִּיצָה אֲגִידָה בְּגִידִין, וְעַדִּיין לֹא נִשְׁלַם

קצ. אבל אם חנק את עצמו בחצירו, חייב, כי זה כלול בחיוב שמירתו, וכן אם יצא לחוץ והוזק או הזיק, חייב בעל החצר, כיון שקיבל עליו שמירתו [ש"ך בשם מהרש"ל].

קצא. ואפילו נתעברה אחר שהזיקה, גובה מעוברת כיון דנחשב כגופה [ערוך השלחן].

בישולה עדין בזמן הנזק בגופה והיינו באופן שהיה כן בודאי בשעת הנזק, יש אומרים דגובין ממנה (המגיד פ"ט דנ"מ).

טז שבט

ב פרה מעברת שנגנחה, ונמצא עברה בצדה, ואין ידוע אם קדם גניחה ילדה, ואז אין להשתלם מהולד, או לאחר גניחה ילדה ויש להשתלם מהולד כמו שנתבאר בסעיף הקודם, ואין הפרה לפנינו כי אם היא לפנינו יכול לגבות הכל ממנה, ועוד נפ"מ אם היא לפנינו ואין בשוויה מספיק לתשלום הנזק, כיון שהיו ספק אם העובר היה שותף במעשה הנזק המוציא מחברו עליו הראיה ולא ימל מהולד.

ג וכן שור שנגנח את הפרה ונמצא עברה מת בצדה, ואין ידוע אם מחמת גניחה הפילה וחייב לשלם גם עבור הוולד או אם הפילה קדם ולא מת מחמת הגניחה, ופטור עליו, המוציא מחברו עליו הראיה. ואפלו שהנזק טוען ברי, והמזיק טוען שפמא, ואפלו שאין המזיק מחזק, כגון שעומדת באגם, פטור דמ"מ ממונא בחזקת בעליו עומד, ופטור אפלו משבועה אפי' באופן שהניזק טוען ברי שהמזיק יודע, ומשקר שאומר שאינו יודע, והטעם שפטור, כיון שכל החיוב שבועה כדי שיוודה, וכאן שחצי נזק הוא קנס אם יודה יפטור, ולכן אע"פ שנחשב כמודה במקצת, מ"מ אין חייב על השאר מכח מתוך שאין יכול להישבע משלם, כיון דהוי קנס. [ולפי"ז במועד יהיה חייב שבועה או לשלם באופן שהניזק טוען בברי שהמזיק יודע, וכדלקמן סימן ת' סעי' א']. הנה: מיהו, אם תפס הנזק, נאמן, אם יש לו מגז דלא היו דברים מעולם שיכול לטעון שלא תפס^{קכז} (טור נכס הרא"ש).

יז שבט

ד נגח פרה מעברת והפילה, אין שמי' פחת פרה בפני עצמה ופחת הולד בפני עצמו כמה שווה וולד בפני עצמו להימכר כמות שהוא, אלא שמי' פמה היתה הפרה שנה בשתייתה מעברת וגריאתה, וכמה היא שנה עכשיו היא והנפל שלה, ומשלם הפחת משלם את ההפרש ביניהם, במועד כולו, או חציו אם היה תם.

ה היתה הפרה שייכת לאחד והולד לאחר, הרי פחת השומן שפחת גוף הפרה ע"י שהפילה, שייך רק לבעל הפרה, ופחת הנפח דהיינו מה שהיתה

קצב. זה דעת הרא"ש ודלא כהרמ"ה שס"ל דלא מהני תפיסה בקנס כיון שבלי עדים א"א לחייבו, דעל הודאת פיו לבד א"א לחייבו דמודה בקנס פטור. ובדעת הרא"ש י"ל דמגו הו"ל כעדים והמודה אחר שבאו עדים חייב [ש"ך].

נראית תחלה יותר גדולה (טור) חולקין אותו בעל הפירה עם בעל תולד דמצד אחד השומן נעשה ע"י הוולד, ומצד שני השומן הוא בפרה ולכן חולקין ביניהן, והנפול עצמו של בעל תולד.

סימן ת

שור שהיה רודף אחר חבירו, או שניים רודפים או שניים נרדפים ובו ד' סעיפים

יח שבט

א שור שהיה רודף אחר שור אחר, והנזק, זה הניזק אומר שורף הדיק ואתה חייב לשלם הנזק, וזה המזיק אומר לא בי אלא בסלע לקה [ואע"פ שנתקע בסלע בגלל שברח משורו של זה, אין זה אלא גרמא], כיון שאין למזיק הוכחה, המוציא מחבירו עליו הראיה, אפילו נזק טוען ברי ומזיק טוען שפא מ"מ קי"ל דא"א להוציא מהמוחזק אפי' טוען שמא. ואם טען הנזק אהה יודע ששורף הדיק ומה שאומר בסלע לקה, הוא משקר, כיון שהניזק טוענו בברי הרי זה חייב להישבע ולהכחישו, וכיון שהמזיק טוען שאינו יודע נשבע הסת שאינו יודע. במה דברים אמורים שנשבע, במועד, אבל בתם, פטור אף מהסת, שהרי מטרת חיוב השבועה כדי שיוודה, ובתם אם הודה היה פטור, הואיל והוא קנא.

ב היו שנים שני שוורים של ראובן ושמעון רודפים אחר שור אחד של לוי, והרי יש עדים שאחד מהם ודאי הדיק, והעדים אינם יודעים איזה משניהם, זה ראובן אמר לשמעון שורף הדיק, וזה שמעון אמר לראובן שורף הדיק, שניהם פטורים כיון שהניזק אין לו ראיה נגד אף שור מסויים, המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם היו שני השוורים של איש אחד, בתם שמשלם מגופו חייב לשלם מגופה הפחות שבשניהם ואם אין בדמיו כדי לשלם החצי נזק הפסיד, כיון שספק איזה שור הדיק. ואם היו מועדים שמשלם מכיסו, משלם נזק שלם מנכסיו כי ודאי אחד משווריו הדיק ונתחייב לשלם. במה דברים אמורים, ששני השוורים עומדים לפנינו, וממה נפשך אחד מהם משועבד לו, אבל אם מת אחד מהם או אבד, והיה אחד מהם תם, אף על פי שהם של איש אחד, פטור, שהרי אומר

לו הָבָא רֵאִיָּה שְׁנֵה הַעוֹמֵד הוּא שְׁחִזִיק וְאֶשְׁלֵם לָךְ כִּי יִתֵּן זֶה שְׁחִזִיק מֵת אוֹ אֲבֵד, וְאֵין יִכּוֹל לְהִפְרֵעַ מֵהַשְּׁנֵי כִּי מִשְׁלֵם רַק מִגּוּפוֹ^{צ"ל}.

יט שבט

ג הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁנִיִּים הָרוֹדְפִים הַשִּׁיכִים לְאָדָם אֶחָד, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזְק אוֹמֵר הַגָּדוֹל הָיִק וַיֵּשׁ בּוֹ כְּדִי לְשַׁלֵּם אֶת כָּל חֵיבוֹ, וְהַמִּזִּיק אוֹמֵר קָטָן הָיִק, הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד, הַנִּזְק אוֹמֵר מוֹעֵד הָיִק וְחַיִּיב נֹזֵק שְׁלֵם וּמִן הָעֲלִיָּה, וְהַמִּזִּיק אוֹמֵר תָּם הָיִק וְחַיִּיב רַק חֲצִי נֹזֵק וּמִגּוּפוֹ, הַמּוֹצִיא מִחֶבְרֹו עָלָיו הָרֵאִיָּה. [לֹא הָיָה שָׁם רֵאִיָּה בְּרוּרָה שְׁנֵה הָיִק, אֲלֵא עֲרִים מְעִידִים שְׁאֶחָד מִשְׁנֵי אֵלֹו הָיִק, מִשְׁלֵם הַמִּזִּיק כְּמוֹ שְׁאֹמֵר שִׁקְטָן אוֹ הַתָּם הָיִק, כִּי א"א לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִמָּה שִׁטּוֹעַ]. וְאֵם מִזְעַן הַנִּזְק אֵתָּה יוֹדֵעַ וְדָאִי שְׁנֵה הַשּׁוֹר מֵה שֶׁאֵין טוֹעַן הָיִק בְּפִנְיָה, כִּיֹּן שֶׁהַמִּזִּיק מוֹדֵה שְׁחִיִּב עכ"פ מֵה שֶׁהוּא מוֹדֵה שֶׁהָיִק, א"כ הוּא מוֹדֵה בְּמִקְצָת, וְלֹכֵן חֲרִי הַמִּזִּיק מִשְׁלֵם מֵה שְׁחִיבָתָהּ, וְנִשְׁבַּע שְׁבֻעַת חַתּוּרָה עַל הַשְּׁאֵרִי^{צ"ל}. הַגֵּס: וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דָּאֵין פָּאֵן שְׁבֻעָה כָּלָל וְאֵף חֵיב תְּשֻׁלוּמִין אֵין כֹּאֵן כָּלָל, דִּהְיוּ לֵה כְּטַעְנֹו חֲטִיִּן וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעוֹרִים^{צ"ל} דְּפִטּוֹר אֵף בְּמָה שְׁחִיבָתָהּ כִּיֹּן שֶׁהַנִּזְק תּוֹבַעוּ דוּקָא אֶת הַגָּדוֹל הָרִי מוֹדֵה שֶׁהִקְטָן לֹא הָיִק, וְכִיֹּן שֶׁעַל הַגָּדוֹל אֵין שׁוֹם הוֹדָאָה מִצַּד הַמִּזִּיק, א"כ הוּא כְּטוֹעַן חֲטִיִּים וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעוֹרִים שִׁפְטוֹר מִשְׁנִיָּהִם, וְאֶפְלֹו תְּפִס מִפְּקִינָן מִנָּה אִמְנֵם אֵיכָא חֵיב שְׁבֻעַת



קָנָה. כְּשֶׁאֶחָד הַשְּׁוֹרִים תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד, צ"ל שֶׁהַשּׁוֹר הַקִּיִּים הוּא מוֹעֵד, וְלֹכֵן יִכּוֹל לִזְמֹר לוֹ שִׁיתֵּכֵן שֶׁהַתָּם הָיִקוּ וְכִיֹּן שֶׁנֶּאֱבַד אֵין לוֹ מֵהִיכֵן לִגְבוּת, אֲבָל אִם הַשּׁוֹר הַמוֹעֵד נֶאֱבַד, יִכּוֹל לִגְבוּת מֵהַשּׁוֹר הַתָּם שִׁלְפִינֵנו מִמֶּנּוּ, דָּאֵם הוּא הָיִק וְדָאִי שִׁגּוּבָה מִמֶּנּוּ, וְאִם הַשּׁוֹר הַמוֹעֵד שֶׁנֶּאֱבַד הָיִקוּ, הָרִי גּוּבָה מִנִּסְיוֹ וּבְכָלֵל נִכְסֵיו הוּא הַשּׁוֹר תָּם שִׁלְפִינֵנו. אֵי נִמִּי אֵיירִי שֶׁאֵין יוֹדֵעַ אִם הַשּׁוֹר שִׁלְפִינֵנו הוּא הַתָּם אוֹ הַמוֹעֵד [סמ"ע].

קָצֵר. וְדוּקָא כְּשֶׁאֶחָד תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד נִחְשָׁב כְּתִבְיָעָה אֶחָת דָּגָם הַתָּם בְּכָלֵל נִכְסֵיו הוּא וְנִחְשָׁב מוֹדֵה בְּמִקְצָת, אֲבָל בְּשִׁנְיָהִם תָּמִים כִּיֹּן שִׁגּוּבָה רַק מִגּוּפוֹ, כָּל שׁוֹר נִחְשָׁב כְּתִבְיָעָה נִפְרֶדֶת וְלֹא הוּא מוֹדֵה בְּמִקְצָת וְלִדְעַת הַשִּׁיךְ מִשׁוֹם שִׁבְקָס לֹא שִׁיךְ חֵיב שְׁבֻעָה שֶׁל מוֹדֵה בְּמִקְצָת. וְלִדְעַת הִיא בְּרמ"א אֵף בְּאֶחָד מוֹעֵד וְאֶחָד תָּם אֵין תְּשֻׁלוּמִין כָּלָל [סמ"ע].

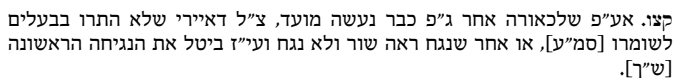
קָצֵה. מֵה שִׁטְעַנּוּ בְּחִיטִּים וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעוֹרִים פִּטּוֹר אֵף בְּשַׁעוֹרִים יֵשׁ שִׁכְתּוֹ מִשׁוֹם דִּלָּא נִחְשָׁב הוֹדָאָה דִּהוּדָה בְּדֶרֶךְ מִשְׁטָה, וַיֵּשׁ שִׁכְתּוֹ דְּטַעַם הַפִּטּוֹר מִשׁוֹם שֶׁהַשְּׁנֵי מִחַל לוֹ עַל הַשַּׁעוֹרִים מִמָּה שֶׁלֹּא תִבְעוּ ע"ז, וְהִנֵּה כְּלָפִי תִבְיָעַת הַמוֹעֵד כְּשֶׁהַמִּזִּיק אִמֵּר שִׁקְטָן הָיִק אֶת הַקְטָן, לְטַעַם דְּמִשְׁטָה פִּטּוֹר אֵף עַל הַקְטָן [ש"ך סק"י], וְלְטַעַם שֶׁל מַחִילָה כָּתֵב הַקְצוֹת ס"י פ.ח. דָּאֵם אֲזִלִּינָן בְּתֵר מַעִיקְרָא הוּא מַחִילָה כִּיֹּן דִּהוּ שְׁנֵי מַעֲשִׂים, וְאִם אֲזִלִּינָן בְּתֵר הַשְּׁתָא תְּתוּבַעוּ מִמּוֹן, לֹא שִׁיךְ טַעַם מַחִילָה, וּמִמָּה שֶׁמִּבּוֹאָר כֹּאֵן שֶׁגַּם בְּמוֹעֵד שִׁיךְ מַחִילָה, מוֹכֵחַ דְּאֲזִלִּינָן בְּתֵר מַעִיקְרָא.

היסת, וכוונת הרמ"א שפטור משבועה דאורייתא (טור ס"ז נ"ט הר"ס).
וְדוֹקָא טַעַן הַנֶּזֶק בְּרִי שהגדול או המועד הזיקו, בזה נחשב שמודה שהשור
השני לא הזיקו, אֲבָל אִם טוֹעֵן שְׁמָא הגדול הזיקו, מְשַׁלֵּם הַמַּזִּיק בָּמוֹ
שֶׁהוּא טוֹעֵן מִדִּין הוֹדָאת בַּעַל דִּין ואין הכחשה ע"ז מהניזק כיון שטען שמא
(ש"ס).

ד הָיוּ הַנֶּזֶקִים שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִים שְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד
קָטָן וּשְׁנֵיהֶם תָּמִיד שְׂגוּבָה, רַק מִגּוֹפֶם, הַנֶּזֶק אוֹמֵר גָּדוֹל הָיָה אֶת הַגָּדוֹל וְקָטָן
אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא בִי אֲלֵא הַקָּטָן הָיָה אֶת הַגָּדוֹל וּמִמִּילָא אֵין
מִסְפִּיק כְּדֵי לַגְבוֹת מִגּוֹפוֹ וְגָדוֹל הָיָה אֶת הַקָּטָן, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד
מוֹעֵד, הַנֶּזֶק אוֹמֵר מוֹעֵד הָיָה אֶת הַגָּדוֹל וְרוֹצֵה לִקְבֹּל כָּל נֹזֵק הַגָּדוֹל וְתָם אֶת
הַקָּטָן וְאֵע"פ שֶׁמִּקְבֵּל רַק חֲצִי נֹזֵק, מ"מ הֵפְסַד הוּא שֶׁל שׂוֹר קָטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר
תָּם הָיָה אֶת הַגָּדוֹל וּמִשְׁלֵם רַק חֲצִי נֹזֵק שֶׁל גָּדוֹל וּמוֹעֵד אֶת הַקָּטָן וּמִשְׁלֵם
נֹזֵק שֶׁלֵּם שֶׁל קָטָן, הַמוֹצִיא מַחֲבֵרָו עָלָיו הִרְאִיתָ, וְאִם לֹא הִכִּיָּה רְאִיתָ בְּרוּרָה
פְּטוֹר הַמַּזִּיק, שֶׁהָרִי זֶה בְּטָעְנוֹ לֹו חֲטִיִּים וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעוֹרִים, שֶׁהוּא נִשְׁבַּע
הַסֵּת וּפְטוֹר אֵף מִדְּמֵי שַׁעוֹרִים. לְכַאוּרָה זֶה הִיא סִבָּרָת יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁתִּבְתִּי
בְּסִמּוּךְ וְא"כ הֵרֵמְב"ם שֶׁהוּא מִקּוֹר דְּבָרֵי הַשּׁו"ע סוֹתֵר דְּבָרֵי עֲצָמוֹ מִהֶסְעִיף
הַקּוֹדֵם. אֲבָל יֵשׁ מַחֲלָקִים דָּאֵם הָיוּ בָּאֵן עֲדִים שְׂאוֹמְרִים אֶחָד מֵהֵן הָיָה אֶת הַקָּטָן
שְׂאִינֵם יוֹדְעִין אֵינָה הוּא, מְשַׁלֵּם בָּמוֹ שְׂאֵמֵר מַזִּיק וְכֹזֵה אִירִי בִּסְעִיף הַקּוֹדֵם,
וְלֹא מִקְרִי פְּהִאִי גִּוְנָא טָעְנוֹ חֲטִין וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעוֹרִים כִּיֹּן שֶׁהִתְבִּיעָה הִיא עַל
שְׁנֵיהֶם יַחַד וּמוֹדָה בֶּאֱחָד מֵהֶם (הַמְגִיד פ"ט ז"ל מ). וְכִסְבָּרָה הִרְאִישׁוֹנָה שֶׁתִּבְתִּי
הַמַּחֲבֵר שֶׁמִּקְרִי הוֹדָאָה וּבָמוֹ שֶׁתִּבְתִּי וּבִסְעִיף זֶה אִירִי שְׂאִין עֲדִים כָּלָל, וְלִכְן
מוֹדָה הֵרֵמְב"ם שֶׁנִּחְשַׁב טוֹעֵנוּ בְּחִיטִּים וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעוֹרִים. וְאִם תִּפְסֵם הַנֶּזֶק, הָרִי
זֶה מְשַׁלֵּם לְקָטָן מִהַגָּדוֹל וְלִגָּדוֹל מִהַקָּטָן בָּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק כִּיֹּן שֶׁטוֹעֵן
שְׁנֵיהֶם הוֹיָקוּהוּ, וְגַם הַמַּזִּיק מוֹדָה בֹּזֵה, לִכְן אֵע"פ שְׂאִין לוֹ עֲדִים מִי הוֹיָק אֶת מִי,
מִהֵנִי תִפְסִיתוֹ. וְאִפְּלֹו תִפְסֵם בְּעֲדִים, נוֹטֵל בָּמוֹ שְׂאֵמֵר הַמַּזִּיק מִדִּין הוֹדָאת בַּעַל
דִּין אֲבָל הַנִּיזָק וְהַתּוֹפֵס אֵינֵנו נוֹטֵל בְּכִי דְּבָרָיו כִּיֹּן שֶׁהַמַּזִּיק מִכְחִישׁוֹ לֹא מִהֵנִי
תִפְסִיתוֹ כִּשְׁתַּפֵּס בְּעֲדִים וְאֵין לוֹ מִגּוֹ, אֲבָל כִּשְׁתַּפֵּס שֶׁלָּא בְּעֲדִים וְיֵשׁ לוֹ מִגּוֹ שֶׁלָּא
תִפְסֵם, יוֹכֵל לַגְבוֹת מִהַגָּדוֹל עֲבוּר נֹזֵק הַגָּדוֹל כִּשְׁעֵנַת הַנִּיזָק. וְדוֹקָא תִפְסֵם קִדָּם שֶׁבִּיא
לְבֵית דִּין, אֲבָל לְאַחֵר שֶׁבִּיא לְבֵית דִּין לֹא מִהֵנִיא לָהּ תִפְסִיתָה, אִפְּלֹו לְמִל
בְּדְבָרֵי הַמַּזִּיק.

ובו ב' מעיפים

ב נִזְק שֶׁתִּפְסֵם בְּהִמָּה שֶׁהִיָּקָה, לְגִבּוֹת חֲצִי נִזְקוֹ מְנוּפָּה, נַעֲשֶׂה עָלֶיהָ שׁוּמֵר שֶׁכֵּר לְנִזְקִים וְאֵע"פ שִׁישׁ לוֹ בַּה רַק חֲצִי, מ"מ כִּיוֵן שֶׁנַּעֲשֶׂה עֲלֶיהָ שׁוּמֵר, חַיִּיב בְּכָל נֹסִיָּה, וְלֹכֵן אִם יֵצֵאת וְהִיָּקָה, הַנִּזְק הָרָאשׁוֹן חַיִּב בְּנִזְקֶיהָ וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִים. כִּפְּיָצֵד, שׁוֹר שְׁנֵה מֵאֲתִים שֶׁנֶּנָּה וְהַפְסִיד מֵאֲתִים, וְתִפְסוֹ הַנִּזְק לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה, וְחוּר וְנָנָה וְהַפְסִיד מֵאָה וְאַרְבָּעִים, הָרִי הַנִּזְק הָאַחֲרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שְׁבָעִים כַּשִּׁיעוֹר חֲצִי נֹקוּ, וְהַנִּזְק הָרָאשׁוֹן שֶׁתִּפְסוֹ כִּיוֵן שֶׁכָּל חוֹב תְּשׁוּלֹם הֵמָּה מוֹטֵל עָלָיו,



מִשְׁתַּלֵּם מוֹתֵר נֶזֶקוֹ וְהוּא שְׁלֵשִׁים, וְהַבְעָלִים מֵאָה כִּי הֵם פְּטוּרִים לַגֹּמֵר, וּלְכֹן מִקְבָּלִים חֶלֶקם חֲצִי שׁוֹר, וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזוֹת. הַגֵּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאִין חֲלוּק בֵּין אִם תִּפְסוּ אוֹ לֹא תִפְסוּ, בְּכָל עֲנִין הַנֶּזֶק אֵינוֹ מִפְסִיד אֲלָא חֲצִי וְהַבְעָלִים חֲצִי טַעֲמָם דְּכִיוֹן שֶׁהֵם שׁוֹתֵפִים בְּבִהֲמָה וְהַשְׁבָּח וְהַהִפְסֵד מִתְחַלֵּק בֵּינֵיהֶם בְּשׁוּוֹה, לְכֹן גַּם כְּשֶׁתִּפְסֵם הַתְּכוּוֹן לְתַפּוּס רֶק חֶלְקוֹ, וּמוּטָל עַל הַבְעָלִים לְבֹא לְשִׁמּוֹר חֶלְקוֹ (טוֹר נֶשֶׁם ר"י וְהַר"ש).

סימן תב

שְׁנֵי שׁוֹרִים שֶׁחִבְּלוּ זֶה בְּזֶה וְהֵם תָּמִים אוֹ מוּעָדִים וְכֹן סְעִיף אֶחָד

כא שבת

א שְׁנֵי שׁוֹרִים תָּמִים שֶׁחִבְּלוּ זֶה בְּזֶה, מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר חֲצִי נֶזֶק. בְּגוֹן אִם אֶחָד הָיִק בְּחִבְרוֹ שׁוֹה מֵאָה, וְהַשְּׁנִי הָיִק שׁוֹה חֲמִישִׁים, יֵצְאוּ חֲמִישִׁים בְּחֲמִישִׁים וְא"כ הַשׁוֹר שֶׁהָיִק רֶק חֲמִישִׁים נִחְשָׁב שֶׁלֹּא הָיִק כָּלל, וְרֶק הַשׁוֹר שֶׁהָיִק מֵאָה נִחְשָׁב שֶׁהָיִק רֶק חֲמִישִׁים, וְהַחֲמִישִׁים הַנּוֹתְרִים שֶׁהָיִק הַשׁוֹר הַשְּׁנִי יִשְׁלַם לוֹ חֲצִיָּם דִּהְיוּ כ"ה. וְאֶפְלוּ נֶאֱבַד הָאֶחָד כְּגוֹן שֶׁנֶּאֱבַד הַשׁוֹר שֶׁהָיִק חֲמִישִׁים, דִּהְיָה מְקוֹם לוֹמַר שְׁכִיּוֹן שֶׁנֶּאֱבַד אֵין לְבַעַל הַחֲמִישִׁים מֵהֵיכֵן לְגַבּוֹת וְהַפְסִיד נֶזֶקוֹ, וְא"כ זֶה שְׁנִיזָק מִמֶּנּוּ מֵאָה יִגְבֶּה מִמֶּנּוּ חֲמִישִׁים כְּשִׁיעוֹר חֲצִי נֶזֶקוֹ, קִמ"ל שְׁמִיד שֶׁהָיִק חֲמִישִׁים מִנִּכִּים מִנּוֹק הַמֵּאָה חֲמִישִׁים, וְנִחְשָׁב שֶׁהָיִקוּ רֶק חֲמִישִׁים. וְדוֹקָא שֶׁשׁוֹה כָּל אֶחָד דְּמֵי נֶזֶק, אֲבָל אִם אֵינוֹ שׁוֹה כָּל כֶּךָ, אֵינוֹ מִנִּכָּה לוֹ רֶק מֵה שְׁיִיכָל לְגַבּוֹת מִגּוּפוֹ כְּגוֹן שׁוֹר שׁוֹה ר' שְׁנֵגַח לְשׁוֹר שׁוֹה מִנֶּה וְהָיִקוּ פ' וְכַעַת שׁוּוֹה רֶק כ', וְחֹזֵר שׁוֹר זֶה וְהָיִק אֶת הָרֵאשׁוֹן בְּמֵאָה, א"א לְנִכּוֹת מ' כְּנֵגֵד מ', וְהָאֲחֵרוֹן יִישָׁאֵר חַיִּב עֶשֶׂר, כִּיוֹן שֶׁהַשְּׁנִי כְּשֶׁהָיִק הִיָּה שׁוּוֹה רֶק כ', לְכֹן מִנִּכִּים רֶק כ' כְּנֵגֵד כ', וְהָאֲחֵרוֹן יִגְבֶּה כ' כְּשִׁיעוֹר מֵה שֶׁנֶּשָׂאֵר מִמ' חִיּוֹב נֶזֶקוֹ (נִימוּק"י ע"ס). וְאִם שְׁנֵיהֶם מוּעָדִים, מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר נֶזֶק שְׁלָם שֶׁאִם אֶחָד הָיִק מֵאָה וְאֶחָד הָיִק חֲמִישִׁים, מְשַׁלֵּם הָרֵאשׁוֹן חֲמִישִׁים. וְאִם הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, מוּעָד בְּתָם, שֶׁהָיִק מוּעָד לְתָם יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁהָיִקוּ, יִשְׁלַם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שְׁלָם. בְּגוֹן אִם הָיִק מוּעָד בְּתָם מֵאָה, וְהָתָם לֹא הָיִקוּ אֲלָא חֲמִישִׁים, כִּיוֹן שֶׁהָתָם חַיִּב רֶק כ"ה וְהַמוּעָד חַיִּב מֵאָה, מְשַׁלֵּם לוֹ הַמוּעָד לְתָם שְׁבַעִים וְחֲמִישׁ. תָּם בְּמוּעָד יִשְׁלַם לוֹ חֲצִי נֶזֶק, בְּגוֹן שֶׁהָיִק תָּם בְּמוּעָד מֵאָה שְׁחִיב ע"ז חֲמִישִׁים, וְהַמוּעָד לֹא

הדיקו אלא עשרים וחמש, משלם לו עשרים וחמש. הגה: יש אומרים דכל זה מירי דוקא שהתחילו בבת אחת ואין אשמה על אחד יותר מהשני ולכן שניהם חייבים, או לאחר שנפרדו זה מזה חזר השני וחבל בראשון לכן גם השני חייב כיון שכבר נפרדו זה מזה, אבל אם אחד התחיל והשני בא להגן על עצמו ולכן חזר ונגחו, המתחיל משלם והשני פטור, דכל המשנה ובא אחר וישנה [בו] פטור (טור נכס הר"ט). וכן הוא לקמן סימן תכ"א סעיף י"ג לענין שני אנשים שחבלו זה בזה. והמתברר שפסק כאן כמי שחולק, וסבירא לה שאין לחלק, ולקמן פסק כמו שפכתתי, לא כון יפה והאחרונים כתבו דהשו"ע לא חולק ומסכים לדברי הרמ"א^ק.

סימן תג

שמיין השברים לנזק, ואם פחתו או הותירו

ובו ג' סעיפים

א שמיין השברים בנזקים. אם שכר כלי הוא או בהמתו ונתחייב לשלם מה שהזיק, אין אומרים יתן לו כלי שלם ויפיק המזיק את השברים, אלא שמיין במה נפחתו דמיו של הכלי בשביל השבירה היינו שמנכים דמי השברים מדמי הכלי, ויפיק הנזק השברים, והמזיק ישלם עליהם^ק.

כב שבת

ב פחת הנבלה מה שפחתה משעת הנזק עד שעת ההעמדה בדיו לנזק, ושבת הנבלה אם התייקרה משעת הנזק עד שעת ההעמדה בדיו חולקים אותה המזיק והנזק. ביצד, שזר שוה מאתים שנגחורו ומת, וחרי הנבלה שוה בשעת מיתה מאה וא"כ הנזק הוא מאה, ובשעת העמדה בדיו פחתה וחרי שוה פ' ולכאורה הנזק כעת מאה ועשרים, מ"מ אין המזיק משלם אלא מאה. ואם היה תם, משלם לו חמשים מגופו. (נ"י) ומה שאמרנו שהפחת לניזק, הוא דוקא שנודע לנזק בשעת מיתה וכיון שהיה עליו למכור מיד את הנבילה, לכן כיון

קצו. הבאר הגולה מחלק בין שני שוורים דבזה סובר השו"ע שחייב לשני אנשים שמתו לאדם להציל את עצמו ע"י שחובל בחבירו ולכן בזה פטור. קצה. הטעם בזה כי דורשים 'ישיב' לרבות שיכול לפרוע אף בסובין, ולכן יכול לפרוע אף בשברי הכלי [סמ"ע].

שהמתין ההפסד עליו^כ, אָבַל אִם לֹא נִדָּע לוֹ, הִפָּתַח עַל הַמִּזִּיק עַד שֶׁיִּדָּע לִנְזֵק. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הֵדִין אִם הוֹזִלָּה שְׁלֵא נִפְתַּחַת מִחֲמַת עֲצֻמָּה, אִלֵּא הוּזְלוּ מִחֵיר שֶׁל כָּל הַנְּבִילוֹת (טור ס"ט). וְיֵשׁ חוֹלְקִין דְּבִזְזוּלָא אָף עַל גַּב דְּלֹא נִדָּע לָהּ הָיִי שֶׁל נִזְק דְּדוּקָא בִּנְפֻתָהּ מִחֲמַת סִירְחוֹן, אוֹמְרִים שֶׁאִם הָיָה יוֹדֵעַ וְדָאִי הָיָה מוֹכְרָה, מִשָּׁא"כ בּוּזָלָא דְלֵא הָיָה עוֹלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁתּוּזַל, מִנ"ל שֶׁאִם הָיָה יוֹדֵעַ הָיָה מוֹכְרָה (נימוק"י פרק ה"ל). הַשְּׂפִיחָה הַנִּבְלָה וְחָרִי הִיא שְׁוֹה בַּשָּׁעַת הַעֲמֻדָה בְּדִין מֵאָה וְעֶשְׂרִים, חָרִי הַמִּזִּיק מִשְׁלֵם תַּשְׁעִים כִּי חוֹלְקִים בִּינֵיהֶם אֶת הָעֶשְׂרִים שֶׁהִשְׁבִּיחָהּ. וְאִם הָיָה תָּם, מִשְׁלֵם אַרְבָּעִים וְחֲמִשׁ מִגּוּפּוֹ, וְזֶהוּ כּוֹנֵת הַפֶּסֶק 'וְגַם אֶת חֲמַת יַחֲצוֹן' הֵינּוּ שְׁמַתִּיבַת 'וְגַם' לּוֹמְדִים שְׁחוֹלְקִים בִּשְׁבַח נְבִילָה. [אֲבָל הִפָּתַח כּוֹלוֹ עַל הַמִּזִּיק כִּי הַתּוֹרָה חֹסֶה עֲלֵיו]. הִגֵּה: מִיָּהוּ, אִם הַשְּׂפִיחָה כָּל כָּף עַד שֶׁחָצִי שָׁבַח הוּא יוֹתֵר מִדְּמִי הַחֶזֶק, לֹא אֶמְרִינָן דְּהַמִּזִּיק יִטּוֹל חָצִי הַשָּׁבַח וְיִדְרִיחַ אִלֵּא אֵין מִשְׁלֵם כְּלוּם (טור).

ג עַל הַמִּזִּיק לְטַרְחַן בְּנִבְלָה עַד שֶׁמִּמְצִיא אוֹתוֹ לִנְזֵק הֵינּוּ שֶׁהוּצָאוֹת מוּטֵל עַל הַמִּזִּיק, אֲבָל עֲצֵם הַטִּירְחָא לֵהֲבִיא אֶת הַנְּבִילָה מוּטֵל עַל הַנִּזְקִי. בִּיצַד, בְּגוֹן שֶׁנִּפְלַח הַשּׁוֹר לְבוֹר וְמָת, מַעֲלָה הַנִּבְלָה מִחֲבֹר לְנִזְקָה לִנְזֵק, וְאַחֲרֵי כֵךְ שֶׁמִּין לוֹ פָּתַח נְבִילָה. שְׁנַאֲמַר בְּסֵף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו וְחֲמַת יִהְיֶה לוֹ, מִלְּמַד, שֶׁהוּא חַיֵּב לְהָשִׁיב אֶת הַנִּבְלָה וְאֶת הַפָּתַח שֶׁפָּתַחַת מִן חֲצִי לִנְזֵק, וְאִם הָיָה תָּם, חָצִי הַפָּתַח הֵינּוּ שְׁדוּרְשִׁים שֶׁהַמִּזִּיק צָרִיךְ לְהָשִׁיב לְבַעֲלָיו גַּם אֶת הַמֵּת וְגַם אֶת דְּמֵי הַנּוֹק.

סימן תד

שור שחבל בשור או השביח או פגם

ובו ב' סעיפים

כג שבת

א שור שוה מאתים שנגנח שור שוה מאתים והפחיתו חמשים, ובשעת העמדה בדין השפית הנזק ע"י שהשמין או שגדל וחררי הוא שוה ארבע

קצט. ואפי' באופן שנפלה לבור שמבואר בסעיף הבא שהעלאת הבהמה מוטל על המזיק, היינו שצריך לשלם ההוצאות, אבל הטירחא להעלותה מוטל על הניזק, והיה עליו להעלות הנבילה ולמוכרה מיד [סמ"ע].
ר. לשיטת הרמב"ן גם הטירחא מוטלת על המזיק, רק הניזק צריך לתובעו להעלותו מהבור.

מאות, ואלמלא הנגיחה שהפחיתו היה שוה שפמנה מאות, בין שפממו ולכן השביח לארבע מאות בין ששבח מאליו, אינו נותן אלא בשעת הנזק ואין יכול לטעון שלא הפסיד לו כלום, כי שווה כעת יותר משעת הנזק, כי לולא הנזק היה משביח יותר. ועל מה שהפסיד בהשבחה מחמת הנזק אין יכול לחייבו דהוי רק גרמא.

ב אם הזיקו חמישים וכתש מחמת המכה שהמכה השפיעה עליו והמשיך להכחיש ושווה פחות בשעת העמדה בדין, וחרה הפחת שוה מאה, נותן לו בשעת העמדה בדין כי המשך הפחת נחשב שהגיעה מחמת המכה הראשונה. השפית שור המזיק בשעת העמדה בדין וכיון שתם גובה מגופו יש לו יותר מהיכן לגבות, אם מחמת שהמזיק פממו שבת, אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעת שהזיק כי כל הפיטום שייך למזיק משום ששבח מחמתו. ויש אומרים דכיון שנחשבים כשותפים, א"כ נחשב שהמזיק השביח ממון חבירו שלא ברשות, ודינו שאם השבח יתר על ההוצאה נוטל המזיק דמי ההוצאה ושכר טרחו ועמלו, ובשאר השבח נוטל הנזק חלקו שבשאר הרווח מתחלקים ברווחים כל אחד כפי היחס שיש לו בשור (טור ס"ג). ואם מחמת עצמו השפית, משתלם ממנו בשעת העמדה בדין כיון דנחשבים כשותפים בשור ומתחלקים ברווח.

סימן תה

שור שחבל באדם, או שננח אשה או שפחה

ובו ג' סעיפים

כד שבת

א שור שחבל באדם, אפלו נתפון לבהמה וחבל באדם לא אומרים דכיון שלאדם יש מזל ובדרך כלל שור לא מעיז לנוגחו ויחשב כאונס, אלא דינו בדין שור שהזיק לשור, תם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם, ופטור מצער ורפוי ושבט ובשת, שלא תיבה תורה בארבעה דברים אלו, אלא באדם שהזיק אדם דכתיב כי יתן איש בעמיתו ולא שור באדם. ופרטי הדינים של ד' דברים יתבאר בסימן תכ' סעי' ג'.

ב שור שחבל באביו ואמו, או שהחליק גדיש בשבת, תיב בנזקיו של החבלה באביו או של הגדיש שנשרף, אף על פי שאם עשה הוא בן שאם הוא עצמו חבל באביו ואמו, או שהוא עצמו שרף גדיש בשבת תיב פטור כיון שחייב מיתה, אומרים קים ליה בדרכה מיניה, ופטור מהממון.

כה שבט

ג שור שננח אשה ויצאו ילדיה, פטור מדמי ולדות, אף על פי שהוא מועד לננת דחויב דמי וולדות הוא חידוש רק באדם המזיק, דכתיב כי יינצו 'אנשים', ולא שוורים. אבל אם ננח שפחה מעברת ויצאו ילדיה, חייב באילו ננח בהמה מעברת שחייב אף על נזק העובר, אף בשפחה חייב על נזק עובר, ושמין אותה כמה היתה שנה תחלה, וכמה נפחתו דמיה, ומשלם תם חצי נזק, ומועד נזק שלם.

סימן תו

שור של גוי, או של הפקר, או של חרש שומה וקמן

ובו ה' סעיפים

א שור של ישראל שננח שור של גוי, פטור דכתיב כי יגח את שור 'רעהו', ולא שור של גוי. ושל גוי שננח לשל ישראל, בין תם בין מועד, משלם נזק שלם בעצם היה אמור להיות שגם באופן זה יהיה פטור דלאו רעהו הוא, רק משום שהפסיקו לשמור שבע מצוות בני נח הפקיר ממונם לישראל וחייב נזק שלם, ויש מ"ד שהטעם משום שלא הסכימו לקבל את התורה הפקיר ממונם לישראל.

כו שבט

ב שור של הפקר שננח, וקדם שיתפס אותו הנזק קדם אחר וזכה בו, פטור הזוכה מלשלם הנזק מגוף השור, דילפינן שרק שור שיש לו בעלים בשעת נגיחה, חייב.

ג ננח שורו והפקירו קדם שעמד בדיו, וזכה בו אחר, פטור הזוכה, דבעינן שיהיה לו בעלים משעת נגיחה עד שעת העמדה בדיו. אבל אם זכה בו הוא עצמו, חייב כיון שיש לו בעלים בנגיחה ובשעת ההעמדה בדיו, ולא איכפת לי שבאמצע השור היה הפקר.

כז שבט

ד ננח ואחר כך מכר או הוריש, חייב כיון שיש לו בעלים גם בשעת העמדה בדיו, ואין צריך שיהיה אותו בעלים.

ה שור של פקח שנגנח לשור חרש שומה וקמן, חיב. ושל חרש שומה וקמן שנגנח לשל פקח, וכן שור שחלכו בעליו למדינת הים ונגנח, פטורים דנחשב כשור שאין לו בעלים דפטור.

סימן תז

שור שנגנח ומכרו מזיק או נזק

ובו ד' סעיפים

כח שבט

א שור תם שחזיק, אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדיון, אף על פי שהוא מכור לענין שהלוקח יכול בנתיים לחרוש בו ולהשתמש בו^א, וגם שאין אחד מהם יכול לחזור מהמכירה, ומ"מ חרי הנזק גובה הימנו כיון שמשועבד לו לגבות נזקו ממנו, וחוזר הלוקח וגובה מהמזיק שמכר לו מה ששילם לו, ואע"פ שלענין גביית חוב אין גובים מלקוחות רק מקרקעות שמכר הבעל חוב ולא ממטלטלין שמכר, כיון שאין קול לחוב שלו, והלוקח לא היה לו לידע שיש שיעבוד על מטלטלין זה, שאני הכא שביין שנגנח, קול יש לו וכולם יודעים ששור זה משועבד לניזק, ולא היה לו ללוקח לקח אותו עד שיגבה הנזק. הגם: מכרו נזק, מכור דמיד שנגנח נעשה שותף בשור ורשאי למכור חלקו, ובשיתפסנו נקט לשון תפיסה דבזמן הזה אין דנים דיני שור תם, ולכן רק אם יתפסנו יכול לעכבו אצלו, וקמ"ל דיכול למכור אף קודם שתפסו, ואחר שיתפסנו יקחנו הלוקח ממנו (טור ס"א).

ב שחטמו מזיק, גובה הניזק מבשרו כי זה שלו. ויש אומרים דצריך לשלם פחת השחיטה כיון שקיי"ל כרבי עקיבא שנחשבים כשותפין וממילא הויק בהמתו של הניזק^ב (טור שם מהגה"מ פרק המניע). וכן אם נשתמש בו חיב לתן לנזק שכירות^ג. (טור וז"י נשם רש"י והרא"ז ד). נתנה במתנה, מה שעשה עשוי לענין שיכול הלוקח להשתמש בו, ומשתמש בו הלוקח עד שיגבה הנזק ממנו.

רא. והש"ך פסק דכיון שקיי"ל כרבי עקיבא דשותפין נינהו, הרי נחשב שהלוקח השתמש בשורו של הניזק וצריך לשלם לו על השימוש בו, וזה מה שכתב הרמ"א בסעי' ב' שאם נשתמש בו חייב לשלם לו על השימוש.
 רב. ואף לדעת השו"ע בסעי' א' דכתב שאם מכרו מכור ולא מחשיבו כשותף, מ"מ חייב על פחת השחיטה משום דהמזיק שיעבודו של חברו חייב [ש"ך].
 רג. ויש חולקים דאע"פ שהשור של הניזק, מ"מ אין הלוקח חייב לשלם לו שכירות.

כט שבט

ג במה דברים אמורים, בשמכר או נתן קדם שעמד בדין. אבל אם עמד בדין ואחר כך מכרו או נתנו במתנה, לכו"ע השור כבר שייך לניזק ומה שמכרו המזיק לא עשה בלום.

ד קדמו בעל חוב של מזיק ותפסוהו, בין שחב עד שלא הדיק, בין הדיק עד שלא חב, לא זכה, אלא הנזק גובה ממנו, שאפלו היה השור אצל בעל חוב מתחלה והדיק, היה גובה מגופו לכן גם כעת שגבאו בחובו גובה מהבעל חוב. אמנם סברא זו מועילה רק כשגבאו קודם שהזיק, אבל כאן שגבאו אחר שהזיק הסברא שגובה הניזק ממנו, משום שהוא משועבד לניזק יותר מלבעל חוב, כיון שאין יכול לגבות רק מגופו. הגה: ויש אומרים דוקא דיוכל הבעל חוב לגבות חובו במקום אחר בזה עדיף כוחו של הניזק מהבעל חוב, אבל אם היה השור אפותיקי מפרש לבעל חוב שדינו שאם נגב או נאבד הפסיד חובו, וא"כ שווה כוחו בשור כמו כוחו של הניזק, ולכן אם קדם בעל חוב לנזיקין שהחוב נעשה לפני הנזק, בעל חוב קודם דשיעבודו קודם לשיעבוד הניזק (טור ל' הרמז"ס סס והרא"ט).

סימן תח

אין דנין דיני נזיקין אלא בעדות ברורה

ובו ב' סעיפים

ל' שבט

א אין הנזיקים משתלמים אלא בראיה ברורה ובעדים בשרים אע"פ שבמקומות שמצויים שם בהמות לא מצויים עדים כשרים, מ"מ א"א להוציא ממון רק ע"פ עדים כשרים. [ולעיל ס"ס ל"ה הביא הרמ"א שתקנו שיכולים להוציא אף ע"פ רועים ועבדים שפסולים לעדות מעיקר הדין]. ואין מקבלין העדות אלא בפני בעל דין, אפלו היה הוא ועדיו חולים שאין המזיק יכול לבוא לב"ד, או שהעדים

חולים ועומדים למות ואם לא נקבל עדותם מיד יתכן שימותו עד שיבוא המזיק לב"ד, מ"מ אין מקבלין עדותן אלא בפני הבעל דין" (נימוק"י פרק כ"ד).

ב שור שֶׁהָיָה רוֹעֶה, וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁוֹה מְנַגֵּחַ לִפְנֵינוּ וְזֶה הַשּׁוֹר שְׂרוּעָה בַסֻּמוֹךְ לוֹ מוֹעֵד לָנֶחַ, זֶה מְנַשֵּׂה וְזֶה מוֹעֵד לְנִשְׁה, אֵין אוֹמְרִים בְּיָדוֹעַ מִכַּח הָאוֹמְרָנָא שְׁוֹה נִנְחוּ אוֹ נִשְׁכוּ. וְאִפְלוּ גָמַל הָאוֹחֵר הַמִּשְׁתַּלֵּל בֵּין הַגָּמָלִים וְנִמְצָא גָמַל הָרוּג בְּצִדּוֹ, אֵין אוֹמְרִים בְּיָדוֹעַ שְׁוֹה הָרָגוֹ, עַד שִׁירְאוּהוּ עֲדִים בְּשָׂרִים.

סימן תט

אין מגדלים בהמה דקה בישוב, וחזיר וכלב רע בכל מקום
ובו ד' סעיפים

א אדר א'

א תקנו חז"ל שאין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל שרוב השדות שם של ישראל, וה"ה בשאר ארצות במקום שרוב שדות של ישראל, מפני שדרבם לרעות בשדות של אחרים והזקם מצוי ולכן אף בביתו אסור לגדל, ואף בהמה של אחרים שתמיד אומרים אין אדם חוטא ולא לו, מ"מ כיון שהזקן מצוי, אסור לגדל, אכל מגדלים בסוריא שרוב שדות שם אינם של ישראל ובמדרות שבארץ ישראל שאין שם שדות להזקן. והאדנא, שאין מצוי שיהיו לישראל בארץ ישראל שדות, נראה דשריה.

ב גזרו שלא יגדל ישראל חזירים בכל מקום משום מעשה שהיה בזמן מלכי חשמונאי שמחמת מריבה ביניהם העלו להם חזיר במקום טלה לצורך קרבן התמיד, ונעץ ציפרניו בחומת ירושלים, ונודעזה א"י ת' פרסה על ת' פרסה, ובכלל הגזירה אפי'

רד. צ"ע דלעיל סימן כ"ח סעי' ט"ז נתבאר דאם היה הבע"ד או העדים חולים, מקבלים העדות שלא בפניו, ומ"ט פסק כאן שאין מקבלים, ונראה ברור שכאן הכוונה שאין מקבלים לענין לעשות את השור מועד, דמעכב להעיד בפניו דכתיב 'והועד בבעליו', אבל לענין לחייבו ממון ה"ז דומה לשאר עדויות שמקבלים [רעק"א].

רה. ונחלקו פוסקי דורינו אם בזה"ז שחזר המצב שרוב שדות בא"י הם של ישראל, אם חזרה התקנה למקומה.

שאינ מגדלן לאכילה אלא אפלו למשח בָּהֶם עוֹרוֹת, ואין צריך לומר לסחורה דזה אסור מה"ת לסחור בדברים האסורים באכילה.

ב אדר א'

ג אסור לגדל בָּלָב רַע שְׂמָא יִנְשׁוּךְ וְשִׂמָּא תְּפִיל אִשֶּׁה מִחֲמַת נְבִיחָתוֹ, אֵלָּא אִם בֵּן הוּא אִסּוּר בְּשִׁלְשָׁלוֹת שֶׁל בְּרוֹל וְקָשׁוּר בָּהֶם שְׂבֹאוֹפֵן זֶה לֹא שִׁיךְ שְׁנֵי הַטַּעֲמִים. וְבִעֵיר הַסְּמוּכָה לְסִפּוֹר שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יִבְאוּ הָאוֹיִיבִים, מִתֵּר לְגַדְלוֹ, וְקוֹשְׁרוֹ בַּיּוֹם וּמִתֵּירוֹ בַּלַּיְלָה. הֵנָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּהֲשֵׁתָא שְׂאֵנוּ שְׂרוּיָן בֵּין הַגּוֹיִים וְאוֹמְרוֹת וּמִמִּילָא מִצּוּיִים כְּלָבִים שֶׁל הַגּוֹיִים, בְּכָל עֲנָן שָׂרִי, וּפּוֹק חֲזִי מֵאִי עֲמָא דְּבֵר (הֵנָּה חֲלַפְסִי הַחֲדָשִׁים). מִיָּהוּ, נִרְאָה, אִם הוּא בָּלָב רַע בְּמִיּוּחַד, שִׁישׁ לְחוּשׁ שִׁיזִיק בְּנֵי אָדָם, דָּאִסּוּר לְגַדְלוֹ אֵלָּא אִם בֵּן קָשׁוּר בְּשִׁלְשָׁלוֹת שֶׁל בְּרוֹל.

ד מי שִׁנְפְּלוּ לוֹ כְּלָבִים וְחִזְרִים בִּירְשָׁה, אֵין מְחִיבִים אוֹתוֹ לְמַכְרֵם בִּנְחָד, אֵלָּא מוֹכֵר מַעֲט מַעֲט.

סימן תי

בור באיזה מקום חיובו וכמה שיעורו, וכל משפטי בור
ובו ל"ח סעיפים

ג אדר א'

א בור הוא מאבות נזיקין, דבתיב 'כי יכרה איש בור', אפי' חפרו בקרקע שאין שייכת לו, מ"מ שם אחר שחפרו נתחייב בנזקיו, בין שעשה דבר המזיק. ובור זה המזיק היחיד שהוא ממונו שמוזק במקום שעשאו, שאינו זו ממקומו אלא עומד במקומו והעובר עליו נזק משא"כ כל שאר אבות נזיקין הולכים ומזיקים במקום שנמצא הנזק. לפיכך, כל הדומה לו, שהוא ממונו ומנח במקומו ומזיק נחשב בור, בין בגובה ובין בעומק, אפלו אינו לא בגובה ולא בעומק כגון ששפך מים ברשות הרבים והחלק בהם אחר, חייב דגם זה נחשב בור המחייבו.

ב אחד הכורה בור, ואחד הפותח בור שפירושו בור ובהו כראוי וכא זה ונלחו, חייב דע"י שהכורה הראשון כיסהו סילק מעשיו, והפותח נחשב ככורה בור חדש ונחשב לבעל הבור.

ד אדר א'

ג המוציא בור פתוח ובסתר ונזקו, בעל הבור חייב, וזה האחרון פטור דרך החזירו לקדמותו וזה שחפר את הבור חייב, כי השאיר בור פתוח". סתמו השני בעפר ונזקו והוציא את כל העפר, זה האחרון חייב, שכיון שסתמו בעפר נסתלק מעשה ראשון וכשהוציא העפר חפרו מחדש.

ד אחד החופר או הלוקח בור פתוח או שנתן לו במתנה, שנאמר בעל הבור ישלם, ודורשים מי שיש לו בעלים מכל מקום. וכן אם נחפר מאליו בחצירו, או שחפרו בהמה ונתה ברשותו, אע"ג שלא חפרו, מ"מ הואיל והוא חייב למלאותו או לכסותו דלא גרע מנחפר מאליו ולא עשה, הרי זה חייב מיד בנזקין של בור זה". הסג: וכן אם פרה אחר ברשותו ונודע לבעל החצר, חייב בעל החצר לכסותו כיון שזה ברשותו, ואם לא פסה הוי כאלו חפרה בעצמו, והכורה חייב לשלם לו נזקי חצרו (טור).

ה אדר א'

ה שורו שחפר ברשות הרבים או ברשות אחר, פטור בעל השור, שנאמר 'כי יכרה איש בר', ולא שור בור ורק כשחפר בתוך חצירו חייב, דלא גרע מנחפר מאליו.

ו אחד החופר בור ברשות הרבים, או החופר בור ברשותו ופתחו פחות מד' טפחים לרשות הרבים או פתח לתוך רשות חברו, או שחפר ופתח לרשותו ואח"כ הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו ועי"ז קירב את פתח הבור למקום הילוך הרבים, הרי זה חייב בנזקיו כי הבור נשאר שלו, וע"י ההפקר יצר מצב שאחרים יכולים להינזק בלי להיכנס לחצירו. אבל אם הפקיר רשותו ובורו בבת אחת, או שחפיק בורו שברשותו בזה פטור דאין לבני רה"ר רשות להיכנס לחצירו, ובאופן שהפקיר רשותו ובורו הרי זה פטור, משום שנאמר בעל הבור ישלם, מי שיש לו בעלים, וזה הפקר, ואע"ג שכל בור ברה"ר ה"ז הפקר ובכ"ז נחשב בעל הבור,

רו. ואפי' ראה החופר את השני מכסה ולא ראהו שחזר ומגלהו, חייב, כיון שידע שאין לשני שום אחריות על הבור לא היה לו לסמוך על כסיו של זה [סמ"ע].
רי. ומה דכתיב כי יכרה איש בור ודורשים ולא שור בור וכדלקמן סעי' ה', היינו אם שורו חפר בור ברה"ר, אין חייב על בור זה, אבל כשחפר בור בחצירו, עליו למלאותו דלא גרע מנחפר מאליו שמוטל עליו שאנשים לא יזקו בחצירו. ואיירי באופן שיחבאר לקמן בסעיף ו' שחייב על בור שחפר בתוך חצירו [סמ"ע].
רח. ואיירי קודם שנודע לחבירו שפתח בור לרשותו, דאחר שכבר נודע לו, מוטל עליו לכסות בור זה, כיון שהפתח נמצא בחצירו וכמו שנתבאר בסעיף ד' [סמ"ע].

שאני הכא שבת־חלה בְּרִשּׁוֹת חָפֶר, מִפְּנֵי שֶׁחָפֶר בְּרִשּׁוֹתוֹ וְעַל הַהִפְקֵר א"א לַחֲיִיבוֹ דְּלֹא נִחְשָׁב חֲפִירַת הַבוֹר.

ו אדר א'

ז הַחוֹפֵר בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים לְצַדֵּף רַבִּים שִׁיתֵּאסֵּף שֶׁם מִים לְצוֹרֶכְם, וּמִסֵּר לָהֶם כְּסוּיֵי שֶׁל הַבוֹר, אוֹ הוֹדִיעַ לְבֵית דִּין שְׂרוּצָה לְהִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ, שֶׁהֵם יִתְעַסְקוּ בּוֹ לְכַסּוֹתוֹ, אֲע"פ שֶׁלֹּא מִסֵּר לָהֶם כִּסּוּיֵי פֶטוּר דִּהְעֵבִיר אֶת הָאֲחֵרִיּוֹת לְרַבִּים אוֹ לִב"ד. וְהוּא שֶׁחָפֶר בְּמָקוֹם שֵׁשׁ רִשּׁוֹת לְחָפֶר בְּמָקוֹם שֶׁאִינוֹ מַעֲבֵר לְרַבִּים שִׁיכּוֹל לְהוֹיָקֵם.

ח הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ לְחָפֶר בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְחָפְרוֹ, הַחוֹפֵר חֵיב וְחַמְשָׁלָה פֶטוּר בְּדִינֵי אָדָם, דָּאִין שְׁלִיחַ לְדַבֵּר עֲבִירָה, אֲבָל חֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.

ז אדר א'

ט הַבּוֹנֶה סְמוּךְ לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, רִשְׁאֵי לְחָפֶר לְצַדֵּף הַיְסוֹד, אֲפִלּוּ לְהַרְחִיבוֹ, לְצַד רִשּׁוֹת הָרָבִים שֶׁחוֹפֵר מִמֶּשׁ צִמּוּד לְרַח"ו, וְאִם הִקְדִּיף בּוֹ פֶטוּר, בֵּינָן שֶׁעָשָׂה בְּרִשּׁוֹת דִּהְיִינוּ כִּיּוֹן שֶׁחוֹפֵר בְּתוֹךְ רִשּׁוֹתָיו וְרַק עַד שִׁסִּיִּים לְבִנּוֹת, לִכְן פֶּטוּרוֹ כִּיּוֹן שְׁעוֹשֶׂה בְּרִשּׁוֹת"ו.

י אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר שֶׁהוּא עֵגוּל וְיֵשׁ בּוֹ הֶרְבֵּה הֶבֶל אוֹ שֵׁשׁ שֶׁהוּא אֲרוֹךְ וְיֵשׁ בּוֹ פָּחוֹת הֶבֶל אוֹ מַעֲרָה מְקוּרָה אוֹ תְּרִיזֵין שֶׁאִינוֹ מְקוּרָה. וְלִמָּה נֶאֱמַר בְּתוֹרָה בּוֹר, שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדִי לְהַמִּית, דִּהְיִינוּ עִמָּךְ י' מַפָּחִים כִּי סָתַם בּוֹר עוֹמְקוֹ י' טַפְחִים, וְהַתּוֹרָה מְגַלֶּה שֶׁהַחֵיב עַל מִיתַת בַּהֲמָה הוּא רַק בַּגּוֹבָה זֶה, אֲכָל אִם הָיָה פָּחוֹת מִי' מַפָּחִים, וְנִפְּלָ לְתוֹכּוֹ שׂוֹר אוֹ שָׂאֵר בְּהֶמָּה הָיָה וְעוֹף, וְמַת, פֶּטוּר כִּיּוֹן שֶׁאִין דֶּרֶךְ לְהַמִּית בַּגּוֹבָה זֶה הוּא כְּאוֹס. וְאִם הִזִּיק אִפִּי בַּפָּחוֹת מִי' טַפְחִים, בָּעַל הַתַּקְלָה חֵיב נֹזֵק שְׁלָם.

ח אדר א'

יא הָיָה עִמָּךְ הַבּוֹר ט' מַפָּחִים, וּמִהֶם טַפַּח אֶחָד מִיָּם, חֵיב, שֶׁלַּעֲנִין הֶבֶל הַנִּמְצָא בְּבוֹר הַטַּפַּח שֶׁל מִיָּם חָשׁוּב בְּעִמָּךְ ב' מַפָּחִים בִּיבֻשָּׁה וּמִמִּילָא נִחְשָׁב כְּבוֹר עִמּוֹךְ י' טַפְחִים.

יב הָיָה עִמָּךְ שְׁמֹנֶה, וּמִהֶם שְׁנֵי מַפָּחִים מִיָּם, אוֹ שְׁתֵּיהֶם עִמָּךְ ו' מַפָּחִים וּמִהֶם שְׁלֹשָׁה מַפָּחִים מִיָּם, וְנִפְּלָ לְתוֹכּוֹ שׂוֹר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ וְמַת, הוּא סֶפֶק בַּגְּמ' אִם גַּם בּוֹה אוֹמְרִים שֶׁכָּל טַפַּח מִיָּם נִחְשָׁב כְּשֵׁתִי טַפְחִים יִבְשֶׁה, וְלִכְן אֵין מַחֲיָבִין

אותו לשלם, ואם תפס אין מוציאין מידו. הגה: ועין לעיל סימן שפ"ח סעיף א' וז' ד"ש חולקין וס"ל דלא מועיל תפיסה בספיקא דדינא.

ט אדר א'

יג חפר אחד שמנה, ובא חברו וחפר עוד טפח, שניהם חייבים בגזקין, כל אחד לפי מה שחפר וצריך לאמוד כמה היה מוסיף בבור של ח' טפחים ומה נוסף ע"י הוספת הטפח הנוסף.

יד החופר בור עשרה, ובא אחר והשלימו לעשרים, ובא אחר והשלימו לשלשים, כלם חייבים אפי' לענין מיתה, כיון שכל אחד עשה שיעור שלם של מיתה.

י אדר א'

טז חפר הראשון פחות מ', אפלו טפח, ובא אחרון והשלימו לעשרה, בין שחפר בו בקרקעית הבור טפח ועי"ז עשאו עמוק י' טפחים, או שהגביה בגזן על שפתו ועי"ז עשאו עמוק י' טפחים, זה האחרון חייב אפלו בגזקין כיון שנקרא בעל הבור לענין מיתה, כי הוא חידש בו חשיבות בור של י"ט, נחשב בעל הבור אף לענין נזקין (טור ס"ט). כתם השני טפח שהוסיף, או ששטר טפח שגבה, הרי זה ספק אם בכך נסתלק מעשה ראשון לגמרי ושוב לא יועיל מה שסילק הטפח שהוסיף, והשני חייב בנוקי הבור ט' שקיים כעת, או אם עדין לא נסתלק ועי' שסילק מה שהוסיף, חוזר מעשה ראשון וחייב עליו, וכיון דהוי ספק המוציא מחבירו עליו הראיה, ולענין תפיסה כבר נתבאר מחלוקת מחבר ורמ"א בסעיף י"ב.

טז חפר הראשון בור עמק, ובא האחרון והרחיבו ועי"ז מיעט את ההבל שהיה בו, ונפל לתוכו שור ומת, אם מחמת הקלו מת שנפל עם הראש כלפי מטה וניכר שמת מחמת ההבל, האחרון פטור, שהרי מעט הקלו, ואם מחמת חבטו מת שנפל על גבו וניכר שמת מחמת החבטה, האחרון חייב, שהרי הקריב חזק בור זה אע"פ שנפל לא מהצד שזה הרחיב, מ"מ כיון שלענין חבטה כשנופל מהצד שהרחיב נחשב בעל הבור, ממילא נחשב תמיד בעל הבור כשמת מחמת חבטה. וכן אם נפל השור מאותו הצד שהרחיב האחרון, חייב, שהרי הקריב חזק בור זה אף על פי שמת מן ההכל כיון שבנפילה מצד זה נתחייב כשמת מחמת חבטה כי קירב נפילתו, מתחייב עליו אף כשמת מחמת ההבל. ואם מהצד שחפר הראשון נפל ומת מחמת ההבל, הראשון חייב, שזה האחרון מעט הקלו וקמ"ל שלא אומרים שע"י חפירת השני נסתלקו מעשה ראשון. הגה: ויש אומרים דאין חלוק בין מת בהבל או בחבטה, רק, אם נפל מצד שהרחיב חייב בכל ענין דנעשה

בעל הבור, ואם נפל מצד השני, האחרון פטור בכל ענין (טור ס"ח נ"ט הל"ט).

יא אדר א'

יז בור שחייבה עליו תורה, אפילו לא מתה הבהמה אלא מהבלו אע"פ שרק גרם שיווצר מקום שיש שם הבל, ואין צריך לומר אם מתה מחבטו שהוא על ידי מעשה שלו. לפיכך כיון שחייב על הבל אף כשאין חבטה, אם היה עמק הבור ברחבו, אין לו הכל כי רק כשעומקו יותר מרחבו יש בו הבל, ולכן אם לא נחבטה בו הבהמה ומתה, פטור. היה עמקו יותר על רחבו, יש לו הכל, ואם מתה בו הבהמה חייב, אף על פי שלא נחבטה בקרקעיתה כגון שהיה מונח שם ספוגים וכדו'.

יח עשה תל גבוה ברשות הרבים והבהמה עלתה עליו ונפלה לקרקע וה"ר ונחבטה בו בקרקע וה"ר הבהמה ומתה, אם היה גבוה י' מפרחים חייב לשלם כי מי שנופל מגובה י"ט ראוי למות מזה. ואם היה פחות מ', פטור על מיתת הבהמה, אבל אם הוצה בלבד חייב לשלם נזק שלם. ואפילו בתל גבוה כל שהוא או בחפירה כל שהיא, שתנזק בכל שהוא דבר מצוי וידוע, ואין המיתה בכל שהוא מצויה, והרי הוא כמו אדם.

יב אדר א'

יט וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור כשמתה אף מהבל או על חבטתה בתל ששם שייך רק חבטה ולא הבל, אלא אם היתה הבהמה קמנה או חרשת, או שוטה או סומא שכל אלו אין בהם דעת לשים לב לראות שיש בור, או שנפלה בלילה ולא היה אפשרות לראות את הבור או את התל, אבל אם היתה פקחת ונפלה ביום ומתה, פטור, שנה כמו אדם, מפני שצריך הבהמה לראות ולסור מהמבשולות.

כ וכן אם נפל לתוכו אדם ומת, אפילו היה סומא או שנפל בלילה, בין שהיה בן חורין או עבד, הרי זה פטור דכתיב ונפל שמה שור, ודורשים שור ולא אדם, והיינו כשמת בנפילתו, דהפסוק מדבר במת השור, דכתיב והמת יהיה לו, ואם הוג בן האדם או הבהמה הפקחת, חייב נזק שלם כי מה שבהמה פקחת נוהרת, היינו בדבר שיכול להמיתה ולא בדבר שיכול רק להזיקה". הגם: ויש אומרים דבהמה פקחת פטור אפילו מנזקין אם נפל שם ביום דבהמה עיניה למטה

וידועת להיזהר, אבל אדם שהוזק בבור אפי' ביום חייב, דעיניו למעלה ואין דרכו להתבונן בדרכים (טור ס"ז והמגיד פסק י"ז דנזקי ממון).

יג אדר א'

כא נפלו בלים בבור והזקו או נשתברו, פטור, שנאמר 'ונפל שמה שור או חמור' (שמות כ"ג), ודורשים שור ולא אדם, חמור ולא בלים, ולא נתמלט אדם אלא ממיתתו, אבל אם הזק בו חיב, אבל על הכלים פטור, בין אם נשברו לגמרי בין אם הזקו דבכלים שבירתן אפי' במקצת היינו מיתתן.

כב כסחו בראוי, אף על פי שהתליע מתוכו, ועי' נפל לתוכו שור ונת, פטור, שנאמר 'ולא יכסנו' (שמות כ"ג), הא אם כסחו, פטור ולא חייבוהו לסתום את הבור לגמרי, וכיון שהתלעה היא אונס, כי לא ידע מכך, לכן פטור.

יד אדר א'

כג כסחו בדרך שיכול לעמוד בפני שוורים, ואינו יכול לעמוד בפני גמלים, והלכו עליו גמלים ונתרועע, והלכו עליו שוורים ונפלו בו, אם אין הגמלים מצויים באתו מקום הרי זה פטור, מפני שזה אנס כי לא היה צריך לחשוב שיבואו גמלים ויחלישו את הכיסוי ואח"כ יבואו שוורים ויפלו שם. מיהו, אם נפל בתוכו גמל, אפלו פקת, חיב, דהואיל ורצהו מכסה עבר עליו ואע"פ שאין גמלים מצויים שם, מ"מ היה עליו לחשוב שמא יבואו גמלים ויפלו, אבל לא צריך לחשוב שיבואו גמלים ויחלישוהו ואח"כ יפלו שוורים (טור ס"ט). ואם זה מקום שיבאו שם גמלים אפלו לפרקים, חיב.

כד התליע מתוכו ונפלו בו שוורים, אף על פי שהגמלים מצויים שם תמיד והרי הוא פושע לגמלים כי אם היו עוברים גמלים היו מקלקלים את הכיסוי, ואם יעברו אח"כ שוורים יפלו בבור, מ"מ הואיל ומחמת שהתליע נפלו בו השוורים והתלעה היא אונס, והאונס לא בא מחמת הפשיעה, פטור, וכן כל ביוצא בזה. הסג: גיש מחלקין דפטור בכהאי גוונא, דוקא שאם היו עוברים הגמלים היו נופלים עם הפסוי, דאז לא פשע כלל לגבי שוורים, דאם יעברו גמלים ופל הפסוי, ושוב לא יעברו שוורים פקחין כי יראו שאינו מכסה, אבל אם הוא באופן שאם יעברו הגמלים לא יפל הפסוי רק יתרועע, ואם יעברו אחר כך שוורים יפלו, חיב אף בהתליע מתוכו, דהואיל ופשע לגבי נפילת שוורים שיפלו מחמת שעברו גמלים, חיב אף בהתלעה (טור ס"ט).

טו אדר א'

כה בור של שני שתפין, ועבר עליו הראשון ולא כסחו, ועבר אף השני ולא כסחו. רק הראשון חיב כיון שהוא היה הראשון שראהו והכיסוי אצלו, נתחייב

לכסותו, עד שִׁימְסֵר דָּלָיו הדלי שדולה בו לְשָׁנִי ואז רק השני חייב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּשִׁנְיָתָהּ חֵיבִין, עד שִׁימְסֵר דָּלָיו לְשָׁנִי (טור ס"י). וּמִשְׁמֵסֵר דָּלָיו לְשָׁנִי לְדָלוֹת מִמֶּנּוּ, נִפְטָר הָרֹאשׁוֹן, וְנִתְחַבֵּב הַשֵּׁנִי לְכִסּוֹתוֹ.

כּו בְּסֶהוּ הָרֹאשׁוֹן, וּבֵא הַשֵּׁנִי וּמִצָּאוּ מְגָלָה וְלֹא בְּסֶהוּ, רק הַשֵּׁנִי חֵיב. וְעַד אֵימָתִי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי חֵיב לְבָדוֹ וְלֹא שְׁנִיָּהּ יָחִיד, עַד שִׁידַע הָרֹאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגָלָה הֵינּוּ שְׁצִרֵּךְ לְהוֹדִיעַ, וּבְדִי שִׁישְׁבֵּר פּוֹעֲלִים וְיִכְרַת אֲרָזִים וְיִכְסֶּנּוּ, וְכָל שְׁמִימוֹת בּו תּוֹךְ זְמַן זֶה, חֲרֵי הַשֵּׁנִי לְבָדוֹ חֵיב בּו אֲבֵל הָרֹאשׁוֹן אֵינוֹ חֵיב כִּיוֹן שֶׁכֵּבֶר כִּיסָהוּ בְּתַחֲלִילָה, וְלִכֵּן כִּשְׁנוּדָע לֹ שֶׁנִּפְתַּח נוֹתָנִים לוֹ זְמַן שְׂיוּכֵל לְכִסּוֹתוֹ, וְכָל שְׁמִימוֹת בּו אַחֵר זְמַן בְּזֶה, שְׁנִיָּהּ חֵיבִים לְשַׁלֵּם, שֶׁחֲרֵי שְׁנִיָּהּ פִּשְׁעוֹ בּוֹרֵא. הִנֵּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּגָם לְשָׁנִי נוֹתֵנִין זְמַן עַד שִׁישְׁבֵּר פּוֹעֲלִים וְיִכְרַת אֲרָזִים, אֲלֹא שְׂאִינוֹ צָרִיךְ הוֹדָעָה כִּיוֹן שֶׁכֵּבֶר רָאָהוּ בַעֲצָמוֹ שֶׁהוּא פֶתוּחַ (טור ס"ג נֶסֶס ר"י וְהַר"ש).

טז אדר א'

כּו יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר, שְׂאֵם אֵינוֹ מוֹצֵא לְקִנּוֹת אֲרָזִים אֲלֵא בִּיקָר, צָרִיךְ לְחַמְתִּין לוֹ עַד שִׁימְצָא לְקִנּוֹת בְּשָׂוִים וְעַד זְמַן זֶה אֵין חֵיב בְּנוֹקִי.

כח כָּל הַנְּזָקִים, אִם הוּא דָּבָר שְׂאִין דָּרְבּוּ בְּעַצְמוֹ לְסַלְקוֹ אֲלֵא רק ע"י פּוֹעֲלִים, אֵין מַחְזִיבִין אוֹתוֹ לְסַלְקוֹ עַד שִׁישְׁבֵּר פּוֹעֲלִים. וְהֵנִי מְלִי שְׁנוֹתָנִים לוֹ זְמַן כְּדִי שְׂיוּכֵל לְכִסּוֹתוֹ, רק דְּאָנוֹם, בְּגוֹן בּוֹר שֶׁבְּסֶהוּ בְּרֹאִי וְהַתְּלִיעַ, אֲכָל בּוֹר שֶׁהִנִּיחוֹ מְגָלָה, פּוֹשֵׁעַ הוּא וְלֹא אַחֵר חֵיב בְּנִזְקָיו.

יז אדר א'

כט מִתְּכַסֶּה בּוֹר וְדָלָיו שָׁל חֲבֵרוֹ, וּבֵא בְּעַל הַדְּלִי וְנִטְלָה דָּלָיו [וּמוֹתֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּלִי לְהוֹדִיעַ לְבַעַל הַבּוֹר, כִּיוֹן שְׂאִין הַנּוֹק נַעֲשֶׂה מִיד בְּנִטְלָתוֹ], בְּעַל חֲבֵר חֵיב דֵּהִיָּה לוֹ לְחִשּׁוֹב שִׁיבּוֹא בְּעַל הַדְּלִי וְיִיקַח דָּלָיו.

ל הַמוֹסֵר בּוֹר וְלִשְׁמֵר, חֵיב הַשּׁוֹמֵר בְּנִזְקָיו. וְאִם מְסֹר לְחֵרֶשׁ שׁוֹמֵר וְקָמָן, אֵין עַל פִּי שְׁהִיָּה מִכֶּסֶת, חֲרֵי הַבְּעָלִים חֵיבִים, שֶׁהַבּוֹר עָשׂוֹי לְהַתְּנָלוֹת וְאֵלּוֹ אֵין בָּהֶם דַּעַת לְבִדּוֹק אִם נִתְּגַלָּה לְחֹזֵר לְכִסּוֹתוֹ, וְטַעַם נּוֹסֵף שֶׁדֶּרֶךְ אֵלּוֹ לְגַלוֹת אֵת הַבּוֹר בְּעַצְמָם.



ריא. אה. צ"ע מה הטעם שבסעיף הקודם רק הראשון חייב וכאן שניהם חייבים, [ובאמת דעת הרמ"א בסעיף הקודם דשניהן חייבין כמו כאן]. ואולי בסעי' כ"ה איירי שהכיסוי בידו ולכן מוטלת על האוחז בכיסוי יותר מהשני.

יח אדר א'

לא בור שפדיו ועומד, ונקנס בו אדם להרחיבו או להעמיקו, ועמד שור על שפתו ונבעת מקול חבורה, ונפל לתוכו, בין אם נפל לפניו בין נפל לאחוריו, חייב בעל חבור, אפילו השור פקח וביזם כי פקחתו מועילה שבדרך הליכתו לא יפול בבור, אבל כשנבהל, אף שור פקח יכול ליפול לבור, והטעם שבעל הבור חייב ולא הכורה שחבורה פטור שאינו אלא גרמא, ובין שאי אפשר להשתלם ממנו, ישתלם מבעל חבור. אבל אם נבעת השור מקול חבורה ונפל לאחוריו חבור, פטור כי א"א לחייב את בעל הבור כי לא ניוזק מהבור עצמו רק מקרקע רה"ר, והכורה פטור כי זה גרמא.

לב שור שדחף בהמה לתוך הבור ומת, אם מועד הוא שחייב בנזק שלם, בעל חבור משלם מחצה ובעל השור מחצה כיון שהנזק נעשה ע"י שניהם, ואם תם הוא שמשלם רק חצי מחיובו, וכיון שבמועד משלם מחצה, בתם בעל השור משלם רביע מגופו ובעל חבור משלם שלשה חלקים מחצה שפדיו, שבעל חבורה אומר לבעל חבור פחת נבלה זו יש לי אצלך כי מצאתי את שורי מת בתוך בורך, ואף על פי שהיא גדולה ופקחת שבעל הבור פטור כשנופלת לבור כדלעיל, כאן בין שדחתה, הרי זו כמי שנפלה בלילה ובעל הבור היה לחשוש שמא תידחה לבור ע"י שור אחר, כל שאני יכול להוציא מבעל השור אני מוציא היינו רביע, והשאיר אתה חייב לשלמו דקיי"ל כרבי נתן דכל נזק שנעשה ע"י שניים, אם א"א להשתלם מאחד, חייב השני לשלם את השאר.

יט אדר א'

לג וכן המניח אבן על פי חבור ובא השור ונתקל בה ונפל לבור ומת, המניח את האבן משלם מחצה, ובעל חבור מחצה דהאבן נחשב כמי שדחה את השור לבור.

לד אם אדם ושור דחפו שור אחר לבור, והיה אדם שלא בכונה, שאם היה בכונה היה בעל חבור פטור כמו מי שזירוק בגד חבירו לאש של אחר, דודאי רק הזורק חייב, אבל כשהאדם עשה שלא בכוונה, שלשתן האדם והשור והבור חייבים, ואופן חלוקת התשלום, אם השור מועד, משלשים ביניהם. ואם הוא תם, משלם השתות שהוא חצי משליש, והמוזתר ישלמו ביניהם האדם ובעל חבור.

כ אדר א'

לה אם שור ובור דחפו אשה לבור ויצאו ילדיה, האדם לברו חייב בדמי וולדות הכל, ושור ובור פטורים דגבי דמי וולדות כתיב כי ינצו אנשים, ודורשים ולא

שוורים, ובבור דורשים שור ולא אדם, וכיון שהם פטורים, האדם משלם את כל דמי הוולדות.

לו אם דחפו בו אדם והזק, שִׁלְשָׁתָם חֵיבִים בְּנוֹק. וְאִם לְבָדוֹ חֵיב בְּשֹׂאֵר אֲרֻבָּעָה דְבָרִים צֶעֶר רִפּוּי שִׁבְתּוֹ וּבֹשֶׁת, אֲבָל שׁוֹר וּבֹר אֵין חֵיבִים אֲלָא בְּנוֹק. וְאִם דְּחָפוּ בּוֹ לְבוֹר בָּלִים וְנִשְׁבְּרוּ, אָדָם וּבָעַל הַשׁוֹר חֵיבִים, וּבָעַל הַבוֹר פֶּטוּר דְּבוֹר פֶּטוּר עַל הַכֵּלִים.

כא אדר א'

לו יֵשׁ מִי שֹׂאֵמֶר, שִׁכְמוֹ בְּאוֹפֶן שֵׁם הָאֶחָד לֹא חֵיב לְשַׁלֵּם כֹּל חֲלוֹקוֹ בְּנוֹק, גּוֹבִים אֵת הַשָּׂאֵר מֵהַשּׁוֹתֵפִים הָאֲחֵרִים, הוּא תָּדִין לְשָׁנִים שְׁהִיָּקוּ וְשִׁנְיָהֶם בְּגִי חֵיבָא, אֲלָא שְׁהֵאֶחָד בֵּרַח אוֹ שֹׂאֵין לוֹ בְּמָה לְשַׁלֵּם, מִשְׁתַּלֵּם מִהֶאֱחָר עַד שְׁעוֹר מָה שִּׁהְיָה הוּא חֵיב עַל נֹזֶק זֶה אֱלוֹ עֲשָׂאוֹ לְבָדוֹ כְּגֹון בָּאֵם וּשׁוֹר שִׁדְּחָפוּ אָדָם לְבוֹר, שִׁשׁוֹר חֵיב רַק בְּנוֹק וְאָדָם חֵיב בְּד' דְּבָרִים, דָּאֵם בֵּרַח הָאָדָם, הַשׁוֹר חֵיב רַק בְּנוֹק וְלֹא בְּד' דְּבָרִים, כִּיּוֹן שֶׁאֵף אֵם עֲשָׂאוֹ לְבָדוֹ הִיָּה פֶטוּר בִּהֶם. וְיֵשׁ חוֹלְקִין ר"ב דְּבִיּוֹן דְּחִבְרִי מְדִינָא בִּרְתִּשְׁלוּמִין אֲלָא שֹׂאֵין לוֹ מָה לְשַׁלֵּם, לְמָה יִפְרַע זֶה בְּשִׁבְלֹו. וְלִפִּי זֶה, שׁוֹר שִׁדְּחָתָהּ בְּהֶמָּה לְבוֹר, הָאֲדָנָא שֶׁאֵין גּוֹבִים חֲצִי נֹזֶק מִשׁוֹר תֵּם, בַּעַל הַבוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֲלָא שְׁלִשָּׁה חֻלְקִים, אֵף עַל פִּי שְׁהַשׁוֹר פֶּטוּר אֵף מִהֶרְבִּיעַ, שְׁתֵּרִי אֵין דִּנִּין דִּינִי קִנְסוֹת, אֵין בָּעַל הַבוֹר מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ בְּשִׁבְלֹו.

לח החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור ותרנו, בעל השור פטור דהחופר גרם להריגת עצמו. ואם מת השור, נוטל בעל השור דמי שורו מיוֹרְשֵׁי בָּעַל הַבוֹר לֹא מִבְּעִיָּא אִם הַחוֹפֵר חֵי, דּוֹדָאֵי חֵיב בְּנוֹקֵי הַשׁוֹר מִחֲמַת הַבוֹר, אֲלָא אִפִּי אִם מֵת, יוֹרְשֵׁיו חֵיבִים לְשַׁלֵּם, אַע"פ שִׁמְלוּהוּ ע"פ אֵין גּוֹבֵה מִהִיּוֹרְשִׁים, מִשּׁוֹם שִׁחְשׁוּשִׁים שֶׁאֵבִיָּהֶם כִּבֵּר שִׁלֵּם אֵת הַהֲלוּוָאָה, מִשָּׂא"כ הֵכָא שִׁמַּת מִיד בִּזְמַן הַנּוֹק שֶׁל הַשׁוֹר שׁוֹדָאֵי לֹא שִׁלֵּם עֲדִיּוֹן.



ריב. וכן פסק הש"ך כדיעה זו. וכתב הט"ז שאף לדיעה זו אם ישראל וגוי שותפים בסחורה ומכרו לישראל באונאה, כיון שהגוי פטור בדיניהם דאין להם כללי אונאה, הישראל חייב בהכל.

סימן תיא

תולדות הבור כגון אבנו סבינו ומשאו שהזיקו

ובו ז' סעיפים

כב אדר א'

א אלו הן תולדות הבור, אבנו סבינו ומשאו וכיוצא בהן, שהניחם ברשות תרבים והזיקו במקומם כדרך בור שהניזק מגיע אל המזיק, לאפוקי אם הזיקו בדרך הילוכו או כשנפלו מראש הגג והזיקו טרם שנחו, דחייבים מדין אש שהולך אל הניזק, בין הפקידו או לא הפקידו, או שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו במקומם אחר שנחו, שדומה לבור כל ממונו שמוזק במקום שמונח שם, לפיכך, יש לו כל דיני בור לחיוב נזק שלם מתחלתו [לאפוקי שור תם שחייב חצי נזק] על מיתת בהמה או הוצאה ועל נזקי אדם, בין נתקל באבן והזק באבן בין נתקל בקרקע והזק באבן כיון שלבסוף הנוק היה מהאבן. אבל אם נתקל באבן והזק בקרקע, פטור דקרקע עולם הזיקתו. ופטור בו ממייתת אדם ונזקי בלים כמו בבור דפטור על מיתת אדם ושבירת כלים. וכן אם הניחם ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקידם, ונתקל בקרקע ונזק בתקלה זו והזק, חייב בעל התקלה כיון שהפקיר רשותו ועי"ז נתן לאנשים אפשרות להתקרב לתקלה, ואת התקלה עצמה לא הפקיר, ה"ז חייב עליה, אבל בהפקיר שניהם ביחד, פטור וכדלעיל סימן ת"י סעי' ו'.

ב ואם הניחם על גגו ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו בשעת נפילה, או אפלו אחר נפילה כל זמן שלא היה לו פנאי לסלקם, פטור דהוי כאנוס, אבל לאחר מבאן חייב כיון שנודע לו, היה חייב לסלק תקלתו. ואי אפשרינהו אחר שנפלו, פטור אפלו לאחר מבאן כיון שהנחתו לא היה על ידו, רק החיוב מחמת שחייב לסלקו, וכיון שהפקיר, אינו מחוייב לסלקו, אבל כיון דהוי גרמא חייב בדיני שמים.

כג אדר א'

ג אם הניחם ברשות תרבים, ולא הזיקו במקומם, אלא נתגלגלו למקום אחר על ידי רגלי אדם או רגלי בהמה, אם הזיקו בדרך הילוכו על ידי רגלי אדם חייב המגלגל הכל, שהוא פושע בהזק זה דאע"פ שאין דרכו של בני אדם להתבונן בדרכים והדרך שמתניו דברים ברגליו בדרך הילוכו, מ"מ כאן שהזיקו בדרך

הילוכו, בהכרח שהתני בחזוק, ואין זה כדרך הליכה רגילה, ובעל התקלה פטור כי האדם הוא בן דעת, וכשהוא חייב, פטור בעל התקלה לגמרי.

ד אם גלגלים רגלי בהמה וחיזקו בגוף האבן בלוחם ולא מכח ההתזה, חייב בעל הבהמה החצי, ובעל התקלה החצי כיון שבהמה לאו בר דעת, הוי כשניים שהזיקו יחד שכל אחד משלם חצי.

כה אדר א'

ה אם התנייה הבהמה את האבן וחיזקה דרך חלוקה דהוי צרורות, משלם בעל הבהמה רביע כי בנוק אחר משלם רק חצי כי יש לו שותף לנוק, ובצרורות שתמיד משלם חצי נוק, כאן משלם רביע נוק, ובעל התקלה שלשה חלקים כי כל מקום ששניים מזיקים ביחד, כשא"א להשתלם מאחד, השני משלם את כל השאר.

ו אם לאחר שנחו מגלגולם הזיקו, תוה לה בור וחייב בעל התקלה הכול דהבהמה לא חייבת על עשיית הבור במקום אחר, דאיש בור ולא שור בור, ובאדם פטור, דאין דרכן של בני"א להתבונן בדרכים.

כה אדר א'

ז הכנים שורו לחצר חברו שלא ברשות והטיל בו גללים ואחר שכבר נחו מנפם כליו של בעל החצר, פטור בעל השור, דתוה לה חנף גללים בור, ובור פטור בגללים, כמו שנתבאר פסימן שקדם זה אבל אם הוזק בהן בעל החצר חייב משום בור"י.



ריי. ולא אמרינן בזה איש בור ולא שור בור, כיון שהגללים היו שלו בשעת יציאתו, והיה מוטל עליו לסלקו, נחשב כאילו הוא כרה בור זה. ואם נודע לבעל החצר שהוטלו גללים בחצירו ורצה לזכות בהן, ואח"כ הוזק בהן בעל החצר או אדם אחר, הרי בעל השור פטור, כיון שהגללים כבר נעשו ממנו של בעל החצר, והוא חייב עליהן.

סימן תיב

המניח הכר ברשות הרבים ונתקל בו אחר, או מען בד
ונתקל ונשבר, והשופך מים לרשות הרבים והזיקו

ובו ה' סעיפים

א המניח את הכר ברשות הרבים, וכא אחר ונתקל בו ושברו, פטור, שאין
דרך בני אדם להתבונן בדרךבים. ואם הנתקל הזק בו, בעל הכר חייב ואפלו
הפקיר הכר, שכל המפקיר נזקיו בדרך שאין לו רשות לעשות מתחלה,
חייב כיון שהפקירו אחר הנחתו באיסור.

כז אדר א'

ב הניח הכר במקום שיש לו רשות להניחו, כמו במקום פנוי שלפני בית
הכר שהדרך להניח שם חביות כשבית הכר מלא בפנים, וכא אחר ונתקל בו
ושברו, חייב, ואם הזק בו המהלך, בעל הכר פטור, מפני שהמהלך במקום
כזה שהדרך להניח חביות בחוץ היה לו להסתכל ולא נאמר כאן הכלל שאין דרכו
של בני"א להתבונן בדרךבים. ואם היתה אפלה שאי אפשר לראות מה שמונח ברחוב,
או שמולא כל הדרך בדים, פטור על שבירתו כי אין תביעה עליו שהיה לו
להתבונן, כי גם כשיתבונן כיון שהדרך מלאה הדרך שייתקל בחבית אחת וישברנה,
[ואיירי שיש מקום צר ללכת בלי לשבור, דאל"ה מותר לשבור אף בידיים וכדלהלן].
ואם נתקל בה וחזק, בעל הכר חייב כיון שיודע שלא תועיל ההתבוננות, וכן כל
כיוצא בזה. ואם מלא כל הדרך בדים שאי אפשר לעבור, אפלו שברו בידים
פטור כיון שיש רשות לבני אדם להלך ברה"ר, לכן מותר לו לשבור בידיים כדי לקבל
זכות הליכתו ברחוב. ומיהו, אם בשעה ששפך הזק בפתרסיה, פטור, אף על
פי שהיה מלא כל הדרך, דאיתו דאזיק אנפשה והיה עליו להזהר בשעה ששובר.

ג ודוקא אדם שענינו למעלה אין דרכו להסתכל בדרךבים לכן אם הזק בכד המונח
ברה"ר חייב המניח, ואם שיברו המהלך פטור עליו, אבל פתמה שענינה למטה,
דרכה לעזוב אנה תלה. לפיכך אם נתקלה והזקה בכד המונח ברשות הרבים,
פטור בעל הכר דהיה מוטל עליה להתבונן. ואם שפכתו דרך חלוקה, הנה לה
נגל ופטור ברה"ר. ואם שיברתו דרך בעומ, הנה לה קרן וחייב חצי נזק.

כז אדר א'

ד מי שְׁהִיָּה טַעוֹן בָּד, וְנִתְקַל בְּהַלִּיכְתּוֹ וּמַחֲמַת שְׁנִתְקַל נִשְׁכַּר הַבֶּד וְהַיִּק
לְאַחֲרִים בְּשַׁעַת נְפִילָה, פְּטוּר, דְּנִתְקַל לֹא פּוֹשֵׁעַ הוּא (ע"ל טור סימן ט"ז).
לְפִיכָּה, אִפְּלוּ אִם לְאַחַר שֶׁנָּחוּ שְׂכָרֵי הַבֶּד בְּאַרְצֵי הָזֶק בָּהֶם אָדָם, אוֹ שֶׁהִחֲלַק
בָּמִים שֶׁנִּשְׁפְּכוּ מִהַבֶּד, פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, דְּסִתְמָא מִפְּקִיר אֵת הַחֲרָסִים אוֹ אֵת
הַמִּים, וְהָיוּ לֵאמֹר מִפְּקִיר נִזְקֵי לְאַחַר נְפִילַת אֲנָס דְּפִטוּר, וְחַיֵּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם אִם
הָיָה לוֹ פְּנֵאִי לְסִלָּקָם. וְאִם נִתְבָּרַן לְזָבוֹת בְּשִׂכָּרֵי הַחֲרָס הֵיוּ שְׁלֵא הַתְּכוּוֹן
לְהַפְקִיר, חַיֵּב בְּגִזְקֵינִי שִׂיזְקוֹ אַחֵר בָּד, דְּהַשְׁתָּא הָיָה לֵאמֹר כִּיּוֹן שְׁהוּא מִמוֹנוֹ
וְצָרִיד לְסִלָּקוֹ, וּמִשְׁעֵבֶר הַזֶּמֶן שִׁיכּוֹל לְסַלְקוֹ וְלֹא סִילַק, חַיֵּיב בְּנוֹקָם, וּפְטוּר בָּהֶם עַל
הַבָּלִים כְּדִין בּוֹר. וְאִם פָּשַׁע בְּנִפְּלִיתוֹ וְנִשְׁכַּר הַבֶּד, חַיֵּב עַל מַה שִׂיזְק, בֵּין
בְּשַׁעַת נְפִילָה בֵּין עַל אַחֲרֵי שֶׁנָּחוּ הַשְּׂכָרִים, אִפְּלוּ דְאַפְקָרִינָהוּ כִּיּוֹן שְׁהַפְקִיר
אַחֵר נְפִילַת פְּשִׁיעָה, לֹא מֵהֵנִי הַפְּקִירוֹ.

ה הַשּׁוֹפֵד מִיָּם בְּרִשּׁוֹת תְּרָבִים וְאַחֲרֵי שֶׁנָּחוּ עַל הָאָרֶץ נִטְנָפוּ בָּהֶם בְּלִי שָׁל
חֲבָרוֹ, פְּטוּר, דְּהָיָה לֵאמֹר בּוֹר וּפְטוּר בּוֹ אֵת הַבָּלִים, בֵּין הַפְּקִירִם דְּהַפְקִיר
אַחֵר נְפִילַת פְּשִׁיעָה, בֵּין לֹא הַפְּקִירִם. אֲבָל אִם הִחֲלַק בָּהֶם אָדָם וְנָפַל לְאַרְצֵי
וְהָזֶק מִהַקְרַע שְׁמִתַּחַת לַמִּים, חַיֵּב דְּחַיֵּיב עַל נֹזֵק אָדָם בְּבוֹר. וְכָל שֶׁבָּן אִם נִבְלָעוּ
חֲמִים בְּאַרְצֵי וְנִעְשׂוּ רָפֶשׁ וְטִיט וְהָיָה הֵן עֲצָמִן וְלֹא רַק שְׁהוּחֲלַק מִחֲמַתּוֹ וְנִזַּק
בַּקְרַע שִׁתַּחְתּוֹ, דְּהַשְׁתָּא הָיוּ לֵאמֹר בּוֹר מְמַשׁ, אִפְּלוּ אִם הוּא בִּימּוֹת הַנְּשָׁמִים
שִׁישׁ רִשּׁוֹת לְכָל אָדָם לְפָתַח בֵּיב שְׁלֹו לְהִיּוֹת מְקַלָּח בְּרִשּׁוֹת תְּרָבִים, אִפְּלוּ
חֲבִי אִם הָיִק חַיֵּב לְשָׁלֵם. וְכָל שֶׁבָּן בִּימּוֹת הַחֲמָה, דְּחַיֵּב, בֵּיּוֹן שְׁהוּא שְׁלֹא
בְּרִשּׁוֹת, שְׁאִין לְאָדָם רִשּׁוֹת לְפָתַח קִילוּחַ מִימּוֹ לְרִשּׁוֹת תְּרָבִים בִּימּוֹת הַחֲמָה.

סימן תיג

דין הקדרים שהולכין זה אחר זה ונתקלו ונפלו

ובו ג' סעיפים

כח אדר א'

א שְׁנֵי קַדְרִים הַטְעוּנִים עִם קְדִירוֹת שֶׁהָיוּ מְחֻלָּבִים בְּדֶרֶךְ, זֶה אַחֲרֵי זֶה, וְנִתְקַל
הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרִאשׁוֹן, אִם הָיָה לְרִאשׁוֹן אִפְשָׁרוֹת לַעֲמֹד וְלֹא
עָמַד, חַיֵּב הָרִאשׁוֹן בְּגִזְקֵי שְׁנֵי מִדֵּין בּוֹר, שְׁאֵת עַל פִּי שְׁהוּא אָנוּס בְּשַׁעַת
נְפִילָה, אִינוּ אָנוּס בְּהִיּוֹתוֹ מִטָּל לְדֶרֶךְ, וְהָרִי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד וְכִיּוֹן שְׁלֹא עוֹמֵד

חייב מחמת זה, ואם לא היה לו אפשרות לעמוד, פטור, ואף על פי שלא הוזהר לזה שנתקל בו שייזהר שלא להיתקל בו, וא"כ אע"פ שאין לו שהות לעמוד, נחייבנו משום שלא הוזהר, מ"מ פטור מפני שהוא פטור בנפשו לעמוד מנפילתו ואין ראשו פנוי להזהיר אחרים. ויש אומרים דחייב אם היה לו פנאי להזהירו ולא הוזהר (טור ס"א נסח הרא"ש). במה דברים אמורים שהוא חייב בנזקיו של שני, כשהזק גופו של שני דבור חייב על נזקי אדם. אבל אם הזקו בליו, פטור, שאינו חייב על הכלים בבור, וכל תקלה תולדות בור הוא"ל, כמו שנתבאר ולכן מי שמוטל על הקרקע ואנשים נתקלים בו ונפלים, נחשב לבור.

ב התקדים והנזקים (פירוש, מוכרס כלי זכוכית) וכיוצא בהם שהיו מתלכדים זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשו, והשלישי בשני, וכל אחד מהם יש לו אפשרות לעמוד ולא עמד ולדעת הרמ"א בסעיף הקודם די שהיה יכול להזהיר ולא הוזהר, הראשון חייב בנזקי גופו של שני מדין בור, בין שהזק בגופו של ראשון חמטל לארץ בין שהזק במשאו דגם משאו שהיה יכול להגביהו ולא הגביהו נחשב לבורו. ויש חולקין וסבירא להו דאם הזק במשאו אפלו גופו של שני, פטור דכיון דנתקל לאו פושע, נותנים דין בור רק על גופו מחמת שלא עמד, אבל לא על משאו, כיון שנפל באונס"ו (טור סס נסח הרא"ש). והשני חייב בנזקי גופו של שלישי, אם הזק בגופו של שני, אבל אם הזק במשאו של שני שנפל, פטור, שהרי אומר לו השני בור זה שהוא משאו של השני אין אני הבורה אותו, שהרי הראשון הפיל השני עם משאו ונחשב שהוא כרה בור זה"ל. ואם הוזהירו זה את זה, בלם פטורין.

כט אדר א'

ג נפל הראשון והיה מטל לרחב הדרך, ונתקל אחד בראשו ואחד ברגליו ואחד בכתפו וכולם נתקלו בראשו, ולא השלישי בשני, הרי הוא הראשון חייב בנזקי כלם הואיל והיה לו לעמוד ולא עמד. הגם: ויש אומרים דדוקא אם

ריד. כן הוא דעת הרמב"ם והרא"ש דחייב הנופל רק מדין בור. אבל לדעת הרי"ף שאם היה יכול לעמוד ולא עמד, נחשב לאדם המזיק, וממילא יהיה חייב אף על נזקי כלים של השני. ויש בזה נפ"מ גם לסעיף הבא [סמ"ע].

רסו. אה. צ"ע דהרי גם אחר נפילת אונס אם לא הפקיר נזקי חייב על נזקם. וכן צ"ע לענין משאו של שני. ובערוך השלחן כתב דכיון שהוא אונס גדול לא חייבו חכמים את השני על משאו.

רפו. ולענין האם הראשון יהיה חייב על נזקי שלישי שניזוק במשאו של שני, בשלטי הגיבורים כתב דהראשון חייב, וכתב הערוך השלחן ולי צ"ע למה נחייב את נהראשון, אלא שניהם פטורים.

מִנְחָה הָרֵאשׁוֹן בְּאֶלְכָסוֹן שְׂבֹאפוֹן זֶה יִתְכַּן שֶׁהַשְּׁלִישִׁי לֹא רָאָה שֶׁהַשְּׁנִי נָפַל, וְלִכְּנֵי לֹא יָדַע שֶׁעָלָיו לְהִזְוֹהֵר, אֲבָל בְּמוֹטֵל לְרוֹחוֹב הַדֶּרֶךְ וְלֹא בְּאֶלְכָסוֹן, כִּשְׁהִגִּיעַ הַשְּׁלִישִׁי הִיָּה עָלָיו לְהַבְחִין בְּנִפְלִית הַשְּׁנִי וְלֹא לְהִתְקַל בְּרֵאשׁוֹן (טור שם שם ה"ט).

סימן תיד

אימתי אדם רשאי להוציא זבלים לרשות הרבים

ובו ב' סעיפים

א לֹא יוֹצִיא אָדָם תְּבֵנָה וְקָשׁוֹ לְרֵשׁוֹת הָרָבִים כִּדְרֵי שְׂדֵי־שׁוֹ וְיַעֲשׂוּ וְכָל כִּי זֶה מִפְּרִיעַ לְהִלּוֹךְ בְּנֵי רֶה"ר, וְאִם הוֹצִיָאָם, קִנְסוּהוּ חֲמִשָּׁה שָׁנִים כִּדְרֵי הַתְּפִיסָה, וְכָל הַקֹּדֶם בָּהֶם וְכָח וְהוֹזִיָאָה מוֹעִילָה רַק מֵעַתָּה שְׂנֵדוֹשׁוֹ וְהַשְׁבִּיחוּ דְהוּא סִפְקָ בְּגַמ' אִם קִנְסוּ מִיד אוֹ רַק מִשְׁעָה שֶׁהִשְׁבִּיחַ. מִיָּהוּ יֵשׁ אוֹמְרִים, דָּאִין מוֹרִין לוֹ לְבִתְחִלָּה לְהַחֲזִיק רַק בְּשִׁבְחָה, אֲבָל לֹא בְּגוֹפּוֹ, וְרַק אִם הִתְרוּ בְּבַעֲלִים וְלֹא סִלְקוּ, מִפְּקִידִין אוֹתוֹ גַּם אֶת גּוֹפּוֹ לְכָל (טור ס"ד). וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶם מִשְׁעָה הוֹצִיָאָה לְרֵשׁוֹת הָרָבִים, אִין מוֹצִיָאִין מִיָּדוֹ כִּיוֵּן דְהוּ סִפְקָ בְּגַמ', מֵהֵנִי תְפִיסָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא מֵהֵנִי תְפִיסָה כְּשִׁיטַת הָרֵא"שׁ שֶׁלֹּא מֵהֵנִי תְפִיסָה בְּדִבְרֵי שְׁנִשְׂאָר סִפְקָ בְּגַמ' (ר"י ור"ט"ט וטור שם) וְעֵינֵינוּ לְעִיל סִימָן שִׁפְ"ח. וְאִתָּה עַל פִּי שְׁחָם בְּהַתְּפִיסָה מִכַּח הַקִּנּוּס, מ"מ אִם הָיָה בָּהֶם אָדָם אוֹ בְּהֵמָה, חָרִי זֶה הַמוֹצִיא חָיִב לְשַׁלֵּם כִּי הוּא כְּמִפְקִיד נֹזֵקִי אַחֵר שֶׁהֵנִיחַ דְּבַר בְּאִיסוּר, דְּחִיִּיב בְּנוֹקִי.

ל' אדר א'

ב יֵשׁ לְכָל אָדָם רְשׁוּת לְהוֹצִיא אֶת הַזָּבֵל וְהַנְּגָלִים לְרֵשׁוֹת הָרָבִים בְּשַׁעֲת הוֹצִאתָ וְזָבִלִים בְּשַׁעֲת שֶׁהִדְרֵךְ שֶׁל כּוֹלֵם לְהוֹצִיא זָבִלֵיהֶם, וְטַעַם הַהִיתָר כִּי זֶה מִזִּיק פְּחוֹת מִקֵּשׁ וְתֵבָה, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּשַׁעֲת הוֹצִאתָ זָבִלִים אֲסוּר לְהוֹצִיאָם כִּדְרֵי לְהִנְיָחוֹ שָׁם, אֲבָל מוֹצִיָאֵם כִּדְרֵי לְפָנוּתוֹ לְאַלְתֵּר בְּלִי לְהַשְׁהוּתוֹ (טור ס"א), וְכָל שֶׁכֵּן מֵיָם נִקְיִים וְיָם שׁוֹפְכִין שְׁלֹו שְׂאִין שׁוֹהֵיִן וּמִתְעַכְּבִים בְּרֵשׁוֹת הָרָבִים אֲלֵא נּוֹזִלִים מִיד לְמִקּוֹם אַחֵר, שְׁמַתָּה לְשִׁפְכָן אֲפִלּוּ בִּימּוֹת הַחֲמָה, וְאֲפִלּוּ מֵיָם סְרוּחִין, כָּל שְׂדֵעָתוֹ לְפָנוּתוֹ לְאַלְתֵּר. וְאֲפִלּוּ מִתְּקַן בּוֹר שֶׁהֵמִים שׁוֹהֵיִן בּוֹ, אִם הוּא עִמּוֹק פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים אִין בְּנֵי רְשׁוּת הָרָבִים יְכוּלִים לְעַכֵּב (מַרְדְּכִי סוֹף ז"מ שֶׁסֶּם מֵהַר"מ), וְלִצְבֹּר אוֹתָם אֶת הַזָּבֵל וְהַגָּלִיל שֶׁם בְּרַה"ר שְׁלֹשִׁים יוֹם, כִּדְרֵי שְׂיָהִיָּה נִשְׁפָּה בְּרִנְגְלִי אָדָם וְטַעַם הַהִיתָר שֶׁ"מ כֵּן הַנְּחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ, וְאִתָּה עַל פִּי בֵן שֶׁהִתִּירוּ לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן, מ"מ אִם הָיָה חָיִב לְשַׁלֵּם. וְחִיבִים עַל זֶה הַנְּגָל

מִשּׁוּם שֶׁלֹּא מִי שְׁלֹקְחוֹ אֵפִי אִם הִשְׁהִיחוֹ יוֹתֵר מִל' יוֹם, בֵּינוֹן שְׁאִין בּוֹ שֶׁבַח אִם גְּדֵשׁ, לֹא קָנְסוּ בּוֹ. הֵגֵה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא חָר שְׁהִזַּק אָדָם בָּהֶן, כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶם זָכָה (טור ס"ז).

סימן תמו

הגדר גדרו בקוצים והזק בהם, והמצניע קוצים בכותל חברו

ובו ג' סעיפים

א המצניע את הקוץ ואת הזבוכית בכותלו הפונה לצד רה"ר, והגדר עושה גדרו בקוצים והפריחו והוציאן והבליטן מעט לרשות הרבים והזק בהם אחר, חייב נזק שלם מדין בור. ואם גדר בקוצים בצמצום בתוך רשותו שגם הבליטה של הקוצים היא בתוך רשותו, פטור, לפי שאין דרך בני אדם להתחבך בכתלים היינו שלא נוגעים אף בבליטות של הכותל הנמצאים שלא באויר רה"ר.

א אדר ב'

ב המצניע קוציו וזבוכיותיו בתוך פתלו של חברו, ובא בעל הכתל וסתר פתלו וי"ז נפל קוציו לרשות הרבים והזיק, אם כתל רעוע הוא שעומד לסתירה, המצניע חייב שהיה לו להעלות על דעתו שבעל הכותל יסתור כותלו ויפלו הקוצים לרה"ר, ואם כתל פריא הוא, בעל הכתל חייב כי בעל הקוצים הטמינם כראוי, ובעל הכותל שסתר כותלו והפיל את הקוצים לרה"ר, נחשב שהוא עשה בור זה. הנה: ואם הזיקו בשעת נפילה, יש אומרים דבעל כתל חייב בכל ענין אף בכותל רעוע, והיו כאדם שנטל בידיו קוציו של חברו והזיק בהם (טור ס"ז). ואם נפל הכתל מאליו, אם היה בריא שניהם פטורים המצניע דטמן קוציו כראוי, ובעל הכותל שלא עשה מצידו כלום, ואם היה רעוע ונפל מאליו, המצניע חייב כי לא נחשב שהטמן קוציו, כי הכותל עומד ליפול מאליו. ואם סתרו אינש דעלמא, הסותר חייב כי הזיק בידיו בקוציו של חברו והמצניע פטור (נימוק"י פרק המניח). ועין לעיל סימן שצ"ו סעי' ג'.

ג אע"פ שנתבאר שאם הטמן קוציו בכותל בריא פטור בעל הקוצים, מידת חסידות הוא שיצניע אדם קוציו ושאר כל דבר חמוץ במקום שלא יתכן שיבא מהם תקלה, כגון שישליכם לנהר או ישרפם.

סימן תמוז

הכותל והאילן שהיו רעועים ונפלו והזיקו ובו סעיף אחד

ב אדר ב'

א הכתל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו, פטור מלשלם, ואף על פי שהפקידם ר"י, לפי שאינם דומים לבור, שהרי אין תחלתן תחילת עשייתן להזיק משא"כ בור דתחילת עשייתו להזיק ר"י. ויש אומרים דאם היה לו פנאי לסלקו ולא הפקידו, חייב דכיון שלא הפקידו והיו ממנו, מה שלא סילקו נחשב שעשה בור כעת (טור ס"א). ואם היו רעועין ויכולים ליפול ולהזיק, בית דין קובעים לו זמן ודוקא שהתרו בו בית דין, אבל בלא בית דין אף על פי שהתרו בו חבריו אינו כלום, מיהו, אם חפר בכתל וגרם להפילו, חייב בנזקין דהיה לה תציו ממש כי החפירה תחת יסודות הכותל נחשב כעושה מעשה שלבסוף יפול הכותל ונחשב כחיציו, ואם הזיק בשעת נפילה חייב משום אש, ואם הזיק אחר נפילה חייב משום בור (נ"י גס רש"א), לקץ את האילן ולקטור את הכתל. ובמה הזמן, שלשים יום. ואם הדבר נחוצו ויש לחוש שיעזיק לאחרים, אין נותנין לו זמן רק בופין אותו לסלק הזיקו מיד (נ"י גס ריטב"א). ואם נפלו בתוך הזמן, פטור דנחשב כאנוס [ומ"מ אחר שנפל והיה לו שהות לסלקו תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א בתחילת הסעיף], ואם נפל לאחר הזמן שקבעו לו, חייב, מפני שהשקה אותם ר"י. הגה: וכל זה כשבנאה מתחלתו כראוי, אבל אם לא בנאה כראוי ומחמת זה נפל הכתל, חייב בנזקה דהוי תחילת עשייתו לנזק (מוס' המגיד פ"ג דנזקי ממון ונ"י גס רבנו ירושם נל"א ס"א).

ר"י. לדעת הסמ"ע נראה להגיה 'אע"פ שלא הפקידם'. ולדעת הבאר הגולה נראה להעתיק אלו התיבות בסוף הסעיף על התיבות חייב מפני שהשהה אותם 'ואף על פי שהפקידם'.

ריח. משא"כ אבנו שהניחו על ראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, דעצם ההנחה באופן שרוח מצויה יכולה להפילן, נחשב הנחתן כתחילת עשייתן לנזק. ריב. ואף בהזיקו בשעת נפילה לא נחשב לאש, אע"פ שבאבנו סכינו ומשאו שהניחו בראש גגו ונפלו ברוח מצויה דאם הזיקו בשעת נפילה חייב משום אש, התם הרוח עשתה את האבן למזיק, כי לולא הרוח לא היה נופל, משא"כ הכא האילן נפל מחמת שהוא רעוע, ולכן גם בשעת נפילה הוא רק בור [סמ"ע בשם הרא"ש].

סימן תיו

כל דבר המזיק אין מוציאין אותו לרשות הרבים

ובו ו' סעיפים

א לא יסקל אדם אבנים מרשותו לרשות הרבים דאין רה"ר שייך לו. ואין עושין חלל תחת רשות הרבים, ולא בורות ולא שיחין ולא מערות אפי' הן מכוסים בכיסוי טוב, ואף על פי שהענלה יכולה להלך על גביהן והיא מעונה אבנים, שמה תפתח מלמטה שלא מדעתו אפי' שקיבל על עצמו לשלם מה שיוזקו ע"ז, דאין בני אדם חפצים להגיע לב"ד ולתבוע את השני. הגם: ויש אומרים דאף על גב דהכי דינא הוא, מכל מקום כבר נהגו לעשות ביבין ומרתפות תחת חלל רשות הרבים, וכן זיזין, וכלן מוחלין על כך מאחר שכן נהגו כי כל אחד מסכים שהשני יעשה כך, כי יתכן שגם הוא יצטרך לעשות כן. ועוד, שרשויות הרבים הם של מושלי העיר והם רשאים לפותחן ולסוגרן לפי רצונם, ולכל מה שנותנין רשות אֶזְלֵינָן בְּתֵרָה וּלְפִי עֲנֵן הַמִּנְהֵג (נ"י נסס רש"ז"ה). וְהַחֹפֶר בֹּרַר לְצַרְכֵי רִבִּים, מֵתֵר כִּי עוֹשֶׂה זֹאת לטובת הרבים.

ג אדר ב'

ב אין מוציאין זיזין וגזזמראות לרשות הרבים כי אין לו אפשרות לקבל רשות כי זה שייך לכל העוברים שם, [אבל במבוי יכול להוציא עם רשות של בני המבוי], אלא אם כן הזיזין היו למעלה מנגמל ורוכבו שבאופן זה אין הזיזין מפריעים כלום להילוך ורכיבת הרבים, והוא שלא יאפיל ע"י הזיזין את הדרך על גבי רשות הרבים. ואם רצה להוציא, בונים את הבית עצמו לתוך שולו ומוציא את הזיזין על גבי אויר רשותו. כִּנֵּם ביתו לתוך רשותו ולא הוציא ובנתיים הרבים הולכים בשטח זה, אין זה נחשב שמחל שטח זה לבני רה"ר ושוב לא יוכל להוציא זיזין, אלא תרי זה מוציא את הזיזין כל זמן שירצה, אבל אינו יכול להחזיר הפתלים למקומם לעולם, שכל מצר שטח שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו אבל לענין הוצאת זיזין כיון שאין ראייה שמחל זכות זו לבני רה"ר, לא נחשב שמחל על זכות זו. הגם:

רב. ובזמנינו השיעור הוא שהמשאית הגבוהה ביותר תוכל לעבור תחתיו. וכ"ש מי שמחנה את רכבו ע"ג המדרכה ומפריע להילוך הרבים דהוי כהוצאת זיזין דמפריע להילוך הרבים ואסור, ופעמים אף צריך לירד לכביש מחמת זה וגורם סכנה [פתחי חושן].

וְדוֹקָא בְּמָקוֹם שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִים בוֹ, אֲבָל אִם אֵין דּוֹרְסִים שָׁם בִּשְׁטח שְׂכונֵס, כְּגוֹן שֶׁבִּנְהָ שָׁם אֲצִטְבָּא ועי"ז אֵין ראוּי לְדְרִיסָה, אָף עַל גַּב דְּרַבִּים מַעֲבִירִים שָׁם מִשָּׂאֵם שִׁמְנִיחִים מִשָּׂאֵם ע"ג הָאִיצְטְבָּא, יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַכֶּתֶל לְמָקוֹמוֹ שֶׁלֹּא נִחְשָׁב מִיצֵר שֶׁהַחֲזִיקוּ בוֹ רַבִּים (צ"י צֶסֶס רַנְנוּ יְרוּסֵם).

ג לָקַח חֶצֶר וְכֶה וְיוֹיִן וְנִזְמָרְאוֹת יוֹצְאוֹת לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים, תָּרִי זוֹ בְּחֻקְתָּהּ כִּי ב"ד טוֹעֵנִים עֲבוּרוֹ שִׁמְסֵתָמָא זֶה שִׁמְכָרָה לוֹ אוֹ אֲבוֹתָיו כִּנְסוּ לְתוֹךְ שִׁלְהֵם וְהוֹצִיאוּ אֶת הַיּוֹיִן בְּהִיתֵר, וְאִם נִפְלָה, חוֹזֵר וּבּוֹנֶה אוֹתָהּ בְּשִׁתְּיָתָהּ.

ד אדר ב'

ד אֵילָן שֶׁהוּא נִזְמָה לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים וּמִפְרִיעַ לְהִילוֹךְ הֶרְבִּים, קוֹצֵץ בְּגוֹבָה שִׁיעוּר בְּכַדִּי שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּמֶל עוֹבֵר בְּרוֹכָבוֹ וְהָאֵילָן לֹא יִפְרִיעַ לוֹ בְּרִכִּיבָתוֹ. וּמִנִּיחִים מָקוֹם פְּנוּי מִשְׁתֵּי שְׁפִתוֹת הַנְּהַר בְּרַחֲב כְּתַפִּי הַמַּלְחִים שְׂיוֹרְדִים שָׁם וּמוֹשְׁבִים חֶסְפִּינָה, וְכָל אֵילָן הַנִּמְצָא בִּשְׁפֵת הַנְּהַר בְּרַחֲב זֶה קוֹצֵצִין אוֹתוֹ מִיד וְאֵין מִתְרִין בְּבָעָלִים, שֶׁתָּרִי מַעֲכָב מוֹשְׁבֵי חֶסְפִּינָה.

ה אֵין שׂוֹרֵדִין טִיט בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים לְחִשְׁהוֹתוֹ זְמַן רַב, וְאֵין לוֹבְנִים בּוֹ לְבָנִים כְּדִי לִיבֶשֶׁם בַּחֲמָה, כִּי הוּא זְמַן רַב, אֲבָל גּוֹבָלִים לִשִּׁים שָׁם טִיט לְצַדָּךְ בְּנֵן כִּשְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ מִיד בְּטִיט לְצוֹרֵךְ בְּנוֹן, אֲבָל לֹא כְּדִי לַעֲשׂוֹת לְבָנִים כִּי לִישָׁה לְצוֹרֵךְ לְבָנִים לּוֹקַח יוֹתֵר זְמַן.

ה אדר ב'

ו תְּבוּנָה בַּחֲצִירוֹ, וְזִקוֹק לְצוֹרֵךְ הַבְּנִיָּה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, בְּשִׁמְכִין הָאֲבָנִים בְּרַח"ר צָרִיךְ שְׁלֹא יִשְׁחֵם שָׁם, אֲלֵא הַמְבִּיא אֶת הָאֲבָנִים מִכִּיָּא וְהוֹבֵנָה מִקְבְּלוֹ מִידוֹ וּבּוֹנֶה מִיד.

ז וְכָלֵם שֶׁהִזִּיקוּ אָף אֵלוֹ שֶׁעָשׂוּ בִּרְשׁוֹת וּכנ"ל, מ"מ אִם הִזִּיקוּ חֲבִיבִים לְשִׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֵם.

סימן תיח

נזקי האש פטורו וחייבו, וטמון באש וכל דיניו

ובו י"ח סעיפים

ו אדר ב'

א אֵשׁ הוּא אָב, דְּכִתִּיב 'כִּי תִצָּא אֵשׁ וּמִצָּאָהּ קוֹצֵצִים' (שְׁמוֹת כה, ה), וְהוּא הַגֹּדֶר שֶׁל אֵשׁ הוּא, מִמּוֹנֵי שְׁחוּלָה לְמַרְחוֹק וּמִזִּיק עַל יְדֵי הָרוּחַ שְׁמוּלִיכוֹ. לְפִיכָּךְ,

כל הדומה לו, שהוא ממונו והולך ומזיק, הוא תולדתו, ויש לו דין אש אף לפטר בו ממון דבאש כתיב 'כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השרה', ודורשים מה אלו דבר שבגלוי אף כל הדומה להם, לאפוקי אם הדבר הניזק היה טמון דפטור עליו, ופרטי דינו יתבאר להלן סעי' י"ג.

ב בתיב כי תצא אש (שמות כ"ה), משמע אפלו מעצמה, וכגון שהדליק בתוך שולו ולא שמר עליו כראוי והולך ודלק בתוך של חברו. אפלו לא שרפה אלא עציני ואבניו, או שלחכה נירו שדה חרושה, שבדרך כלל אש לא מזיק אבנים או קרקע חרושה, אפ"ה חייב לשלם הכל, אלא אם בן הרהיק בשעור, אבל אם הרהיק בשעור שבמרחק זה לא אמור האש לעבור ולצאת מרשותו ובכל זאת יצא והיזק, פטור. הגם: וכל זה שאם הרהיק כראוי ויצא פטור, דווקא במדליק בתוך שולו, אבל במדליק בתוך חברו, כיון שמתחילה הדליק שלא ברשות אפלו עברה במה מילין, חייב (טור ס"ב).

ז אדר ב'

ג ובמה שעור התרחקה, הכל לפי גבה הדלקה. ואם לא הרהיק בראוי, ועברה האש והיזקה, חייב לשלם נזק שלם.

ד הרהיק בראוי, ועברה והיזקה, פטור, שזו מכה בידי שמים היא ונחשב לאונס. ובן אם עברה נהר או שלולית שיש בהם מים, ורחבם שמנה אמות היינו שכשיש תרתי לטיבותא שגם רחבים שמונה אמות וגם יש בהם מים, אם האש עבר נהר כזה פטור בלי קשר לגובה הדליקה. ויש אומרים דדי אם יש חדא לטיבותא, ולכן אם הנהר רחב שמנה אמות, אפלו אין בו מים, והיזק, אפלו כל שהוא ויש בו מים פטור (טור ס"ב). עברה גדר, אומרים גבה הגדר וגבה הדלקה והעצים והקוצים המצויים שם, אם לפי כל הנתונים אינה ראויה לעבר, פטור, ואם ראויה לעבר, חייב.

ח אדר ב'

ה במה דברים אמורים שתלוי באומר, באש הקודחת שהאש מתמרת ועולה למעלה. אבל אם היה להב גדול העולה ונכסף מגבה עלית הלהב, והיו עצים מצויים שם, אין לה אמר, אלא אפלו עברה אלה אמה, חייב.

ו נפלה דלקה בתצרו, ונפל גדר אפי' שלא מחמת הדלקה, וממילא עברה הדלקה בתצור אחרת, אם היה יכול לגדר הגדר שנפל ולא גדרו, חייב, למה הדבר דומה, לשורו שיצא והיזק, שהיה לו לשמר וללא שמרו.

ט אדר ב'

ז הַשִּׁלְחָה אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֹרֵשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן, פֶּטְטוֹר מִדִּינֵי אָדָם כִּי זֶה לֹא בִטּוֹחַ שֶׁהָאֵשׁ שְׂבִידִם אִמּוּרָה לְהוֹיֵק וְחֵיב בְּדִינֵי שְׂמִינִים כִּי סוּף סוּף גֵּרָם לְנוֹק. בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים שֶׁפֶטְטוֹר מִדִּינֵי אָדָם, בְּשִׁמְסָר לָהֶם נִחְלָת וְלִבּוֹת (פִּירוּשׁ, מַעֲנִין לִנֵּט אֵשׁ) (שְׁמוֹת ג, 3), שֶׁהָדִין שֶׁהוּא פֶטְטוֹר כִּיוֹן שֶׁדָּרָךְ הַנִּחְלָת לְהַכְבֹּת מֵאֲלִיָּה כְּדָם שֶׁתַּעֲבֹר וְתִדְלִיק, אֲכָל אִם מִסָּר לָהֶם שְׁלֵהֶבֶת, חֵיב, שֶׁחֲרִי מַעֲשִׂיו נִרְמּוּ כִּי כְּשִׁישׁ בִּידֵם שְׁלֵהֶבֶת קְרוֹב הִדְבֵּר שִׁיבּוֹא נֹזֵק עִי"ז.

ח שִׁלְחַן הַבְּעֵרָה בְּיַד חֲפִקָּה וְלֹא שֹׁמֵר עָלָיו וְהַבְּעִיר שְׂדֵה, זֶה שֶׁהַבְּעִיר חֵיב לְשַׁלֵּם, וְהַשִּׁלְחָה פֶטְטוֹר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר לְשֹׁמֵר הַבְּעֵרָה, הַשׁוֹמֵר חֵיב.

י אדר ב'

ט אֶחָד הִבִּיא אֶת הָאוֹר הַשְּׁלֵהֶבֶת עֲצֻמָּה, וְאֶחָד הִבִּיא אֶת הָעֵצִים, הַמִּבְיָא אֶת הָעֵצִים חֵיב כִּי בְּלִי עֵצִים אֵין כַּח לְשֵׁלֵהֶבֶת לְהַפּוֹךְ לֹאשׁ בּוֹעֵרֶת. אֶחָד הִבִּיא אֶת הָעֵצִים וְאֶחָד הִבִּיא אֶת הָאוֹר, הַמִּבְיָא אֶת הָאוֹר חֵיב כִּי בְּלִי הָאֵשׁ, הָעֵצִים לֹא עוֹשִׂים כְּלוּם. אִם כִּבְרָה הִיא אֹר וְעֵצִים וְכֹא אֶחָד וְלִבָּה, הַמְּלַבֵּה חֵיב שְׂאֵנִי אֹמֵר שֶׁהָאֵשׁ עֲבָרָה רַק מִחֲמַת לִיבּוֹ. לְבָתוֹ רוּחַ שְׂאֵינָה מְצוּיָה תְּמִיד שְׂאֵין הָעוֹלָם מִתְּנַהֵג בָּהּ תְּמִיד אַע"פ שֶׁבָּאָה לְעֵיתִים הִרְבָּה, חֲרִי בָּלָם פֶּטְטוֹרִים וְאִירֵי שְׁבִלֵי הַלִּיבּוֹי שֶׁל הָרוּחַ לֹא הִיא עוֹבֵר כֻּלָּל. וְאִם הָרוּחַ מְצוּיָה, הָאֶחָד שֶׁהִבִּיא אֶת הָאוֹר אוֹ אֶת הָעֵצִים חֵיב (טוֹר ס"ד). וְכֵן אִם הִיא הָרוּחַ שְׂאֵינָה מְצוּיָה, מְנַשֵּׁב בְּשַׁעַה שֶׁבָּא הָאֶחָד לְשֵׁם, הָאֶחָד חֵיב כִּי רָאָה שֶׁמְנַשֵּׁב רוּחַ שְׂאֵינָה מְצוּיָה וְלֹא הִיא עָלָיו לְהִנִּיחַ מֵה שֶׁהִבִּיא (הַמַּגִּיד פ"ד ד"מ). לְבָה וְלְבָתוֹ חֲרוּת, חֵיב. הַגִּס: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין הַמְּלַבֵּה חֵיב אֲלֹא בְּשִׁישׁ בְּלִבּוֹי שָׁלוֹ בְּדִי לְלִבּוֹת, וְאֵין בְּרוּחַ לְבַד בְּדִי לְלִבּוֹת. אֲכָל אֵין בְּכָל אֶחָד בְּדִי לְלִבּוֹת, אוֹ שִׁישׁ בְּכָל אֶחָד בְּדִי לְלִבּוֹת־יבָּ, פֶּטְטוֹר דְּכִיוֹן שֶׁלֹא נִתְלַבָּה רַק מִכַּח שְׂנִיָּהם נִחְשָׁב כְּגֵרָמָא. וְדַעַת הַרַמְבַּם דְּכִיוֹן שִׁישׁ לוֹ חֵלֶק בִּיצִירַת הַנּוֹק לֹא נִחְשָׁב לְגֵרָמָא. [וְלִדְעַת הַש"ךְ טַעַם הַרַמְבַּם שֶׁחֵיב דְּהוּי גֵרָמִין] (טוֹר ס"ז ו"י נִשְׁס הַרַמְבַּם ד' וְהַרַמְבַּם). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הָדִין אִם שְׂנִיָּים לְבּוֹ וְאֵין בְּכָל אֶחָד בְּדִי לְלִבּוֹת, פֶּטְטוֹרִין דְּהוּי כְּלִיבָה וְלִיכְתָּה הָרוּחַ וְאֵין בְּכָל אֶחָד כְּדִי לְלִבּוֹת. וְלִשְׁיִטַת הַשׁו"ע שְׂנִיָּהם יְהִיו חֵיבִים (מַרְדְּכִי פֶרֶק הַכּוֹנֵס).



י עֲשֶׂה הָאֶחָד הָאֵשׁ, וְכֵן אַחֵר וְהוֹסִיף עֲצִים לָאֵשׁ, אִם יֵשׁ בָּמָה שְׂעִשְׂתָּה הָרִאשׁוֹן בְּדִי שְׁתַּנִּיעַ לְמָקוֹם שֶׁהִלָּכָה, רַק הָרִאשׁוֹן חָיֵב כִּי הַשְּׁנִי לֹא הוֹסִיף כְּלוֹם בְּנוֹק, וְאִם לֹא, הָרִאשׁוֹן פְּטוּר וְהָאֶחָד חָיֵב כִּי הַנּוֹק נַעֲשֶׂה רַק מִכּוּחוֹ.

י"א אדר ב'

י"א הַכּוֹפֶה קָמְתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הִדְלָקָה, בְּדִי שְׁתַּנִּיעַ בָּהּ הִדְלָקָה, אִם בְּפֶפֶה בְּמָקוֹם שֶׁתּוֹכֵל הִדְלָקָה לְהַנִּיעַ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְלֹא שִׁכְפָּה לֹא הִיָּה נִשְׂרָף בְּדִלְקָה, חָיֵב לְשָׁלֵם, וְאִם אֵינָהּ יוֹכֵלָה לְהַנִּיעַ בְּרוּחַ מְצוּיָה רַק בְּרוּחַ שְׂאִינָה מְצוּיָה, פְּטוּר מִדִּינֵי אֲדָם וְחָיֵב בְּדִינֵי שָׁמַיִם דְּסוּף סוּף הוּא גֵרָם בְּמַעֲשָׂיו שֶׁתִּישְׂרָף בְּרוּחַ שְׂאִינָה מְצוּיָה. וְאִם הָרוּחַ שְׂאִינָה מְצוּיָה בְּבֶר מְנַשֵּׁב, וְאַחֵר כֶּף בְּפֶפֶה, חָיֵב בְּכָל עֲנָן (הַמְגִיד ה"ל).

יב הַנֶּמֶל שֶׁהוּא טָעוֹן פִּשְׁתָּן שֶׁהוּא חוֹמֵר שֶׁנִּדְלַק בְּקִלּוֹת, וְעֵבֶר בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְנִכְנָם שֶׁשְׁתַּנּוּ לְתוֹךְ הַחֲנוּת וְדִלְקָה בָּהֶם שֶׁל חֲנוּיִן וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבֵּינָה, בָּעַל הַנֶּמֶל חָיֵב, מִפְּנֵי שֶׁהִרְבֵּה בְּמִשְׁאָוִי וְאִם לֹא הִיָּה מֵרֵבָה בְּמִשְׁאָוִי, לֹא הִיָּה נִכְנָם הַפִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַחֲנוּת וְלֹא הִיָּה נִדְלַק, בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבֵּהמָה וְעִי' נִכְנָם הַפִּשְׁתָּן לְחֲנוּת, וּבֵין שֶׁלֹּא עָמְדָה וְהַפִּשְׁתָּן נִכְנָם לְחֲנוּת דֶּרֶךְ הִילּוּכָה. וְאִם הִנִּיחַ הַחֲנוּיִן בָּהּ מִבְּחוּץ וְלִכְּנֵס הַפִּשְׁתָּן וְשִׂרָף דְּבָרִים אֲחֵרִים, הוּא חָיֵב לְשָׁלֵם עַל מֶה שֶׁהָאֵשׁ הוֹיָקָה, וְצָרִיךְ לְשַׁלֵּם אֵף דִּמֵי הַפִּשְׁתָּן לְבָעַל הַנֶּמֶל, וְאַפְּלוֹ הוּא נִרְבֵּה הַנֶּפֶשׁ שֶׁמִּצּוּתוֹ לְהִנְיֹחַ מִבְּחוּץ, מ"מ חֵיב רִבִּי שֶׁהִנִּיחַ לוֹ לִישֵׁב וְלִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יוֹק. הַגֵּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאָם הִדְלָקָה נּוֹצְרָה בְּמָקוֹם אֶחָד וְאַח"כּ נִתְפַּשֵּׁט הָאֵשׁ מִעֲצָמוֹ לְמָקוֹם אֲחֵר, חָיֵב עַל מָקוֹם הָאֵשׁ נֶזֶק שָׁלֵם שֶׁנִּחְשַׁב מַעֲשֶׂה ע"י גּוֹף הַגִּמְלָה שֶׁחֵיב נֶזֶק שֶׁלֵם, וְעַל הַשְּׂאֵר חֲצֵי נֶזֶק דִּנְחָשֵׁב כְּכּוּחוֹ שֶׁל הַגִּמְלָה וְדִינוֹ כְּצִרּוּת שֶׁחֵיב רַק חֲצֵי נֶזֶק וְכַדְלָעִיל ס' שֶׁצ"ב סעי' א'. וְאִם הַנֶּמֶל סִכֵּסָף הָאֵשׁ בְּכָל הַבֵּינָה שֶׁהִמְשִׁיךְ לִלְכֹּת כִּשֶׁהַפִּשְׁתָּן הַדְּלוּק עַל גִּבּוֹ, וְהוּא הֶעֱבִיר אֶת הָאֵשׁ בְּהִמְשָׁךְ הַבִּנּוּי, חָיֵב עַל כָּל נֶזֶק שָׁלֵם דִּהוּי גּוֹפוֹ וְלֹא צִרּוּת (טור ס"ו), וְעִי' לְעִיל סִימָן שֶׁצ"ב חֲלוּקִין אֵלּוּ.

יב אדר ב'

יג טָמֵן בָּאֵשׁ, פְּטוּר וְהַטַּעַם נִתְבָּאֵר לְעִיל סוּף סעי' א'. שְׂאֵם הִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ וְהָיוּ טָמֵנוּיִם בּוֹ אֲפָלוֹ מוֹרְגִים (פִּירוּשׁ, קֶרֶשִׁים נִקְוָצִים וְזֶה יִתְדוֹת שֶׁל עֵץ אֹ

רכב. לעיל בס' שע"ח נתבאר שרץ בע"ש פטור כיון שרץ ברשות ומ"ט כאן חייב. ונ"ל שמה שפטור ברשות הוא רק בהזק אבל בהזיק חייב, וכאן אשו משום חיציו הוי כהזיק [פתחי חושן]. [ועי' לעיל ס' ת"י סעי' ט' ובהערה שם].

של צרול עדשין זהם המצואה) וכלי פקר שדרך להטמנים הנדיש והיה לו להעלות על דעתו שטמונים שם כלים אלו, מ"מ גזירת הכתוב שפטור, ונדאים את מקום הכלים הטמונים באלו היו שם שעורים או חטים כפי מה שהוא הנדיש, וכך ישלם לו. במה דברים אמורים שיש פטור טמון, במדליק בתוך שלו וחלקה ודלקה בשל חברו וכלו חציו, בגזן שנפל הנדר שביניהם שלא מחמת הדלקה, והיה אפשר לו לנדר ולא נדר אבל אם לא היה יכול לגדור פטור לגמרי וכדלעיל סעי' ו'. אבל אם הדליק בתוך של חברו, או אפילו הדליק בתוך שלו ולא בלו חציו, בגזן שנפל הנדר מחמת הדלקה, כיון שאש נחשב כחציו הרי זה כאדם המזיק ואין בו פטור של טמון, ולכן חייב בדרך שדרכו להטמין דהיינו הנדיש בגזן מורגים וכלי פקר, כמו שנתבאר בסימן צ' סעי' ז'. ובבית חייב על כל דבר, שדרך בני אדם להניח בבית כל בליהם וכל חפציהם אף שהיו טמונים בתוך דבר אחר, וכל מה שישמען בעל הבית שיהיה בבית בין אם הניזק מכחישו בטענת ברי ובין אם אומר שאינו יודע כמה נשרף, הרי תקנו חכמים שזה הניזק נשבע בנקימת חפץ באחיות ס"ת בידו ונוטל, ובלבד שישמען דברים שהוא אמור בהם שהם שלו או שרגילים להפקיד בידו וה"ה כשמחולקים בכל שריפה שבגלוי כמה נשרף, והניזק נשבע ונוטל, אם יש עדים על עצם הדליקה. ועין לעיל סימן צ'.

יד המשאיל מקום לחברו להנדיש בו לעשות שם גדיש לתבואתו, והנדיש והטמין בו בלים, והדליק המשאיל דהיינו שעשה המשאיל אש בחצירו ויצאה והדליקה באותו מקום שהשאיל להגדיש, ואיירי שיצא באופן שכלו לו חיציו (טור) ושרף הנדיש והכלים שבתוכה, אינו משלם אלא דמי גדיש בלבד ופטור על הכלים משום דהוי טמון, וקמ"ל דלא אמרינן שבנתינת רשות להגדיש קיבל על עצמו שמירת הגדיש ויתחייב מדין שומר.

יג אדר ב'

מו השאילו מקום להנדיש חטים, והנדיש שעורים, או להנדיש שעורים והנדיש חטים שיכול לומר שלא קיבל אלא שמירת שעורים, או שהנדיש חטים

רכנ. ולדעת הרמב"ם והסמ"ג אפילו לא כלו חיציו פטור על טמון ודבריהם נכונים [הגר"א].

רכד. אבל דבר שאין דרכו להטמין, פטור, אע"פ שדינו כאדם המזיק שחייב בכל גוונא, כאן כיון שלא עשה ממש בידיו, לא חייבוהו לגמרי כאדם המזיק, רכה. לכאורה מה החידוש שמשלם שעורים דהרי זה מה שהזיק, וי"ל דקמ"ל אם היה טמון שם מורגים דצריך לשלם על מקומם כמו הגדיש, וקמ"ל דאע"ג שנתן לו

וְחָפֶס בְּשִׁעוּרִים שִׁיכּוּל לומר שכיון שראה מבחוץ שעורים הסכים להתחייב על שריפת שעורים ולא חיטים^{ריב}, או שֶׁהַנְּדִישׁ שִׁעוּרִים ונתן לו רשות לשעורים וְחָפֶס בְּחִטִּים, אינו מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שִׁעוּרִים בְּלִבָּהּ.

מִזֵּי מִי שֶׁרָאָה דְּלָקָה שְׂמֹתֶקְרָבֶת לְקֻמַּת חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ וְכִסְּהָ הַקֻּמָּה כִּי רָצָה לפטור את בעל הדליקה^{ריב}, אִם עַל פִּי שְׁנָהם לֹא הִפְסֵד שְׁחָרִי עֲשָׂאוֹ מִמּוֹן, חָרִי זֶה פְּטוֹר מִדִּינֵי אָדָם כִּי רק גרם להפסידו וְחֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם^{ריב} דגרמא חייב בדיני שמים.

יד אדר ב'

יז א"ש שֶׁעֲבָרָה וְהִזְקָה אֶת הָאָדָם וְחִבְּלָה בּוֹ^{ריב}, חָרִי הַמִּבְעִיר חֵיב בְּנִזְקוֹ וּבְשִׁבְתּוֹ וּבְרַפּוּיוֹ וּבְצַעְרוֹ וּבְכַשְׁתּוֹרֵל כָּאִלוֹ הִזְקוֹ בִּירוֹ, [שָׂאֵף עַל פִּי] שָׂאֵשׁ מִמּוֹנוֹ הוּא, חָרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק בְּחִצּוֹ וְנחשב לאדם המזיק שחייב בה' דברים, והוא שְׁחָרִי הָאֵשׁ רָאוּי לְהַנִּיעַ שָׁם לְמִקּוֹם שֶׁהִזִּיק בְּשַׁעֲהָ שֶׁהִדְלִיק וּלְכֵן נחשב כמעשה שלו מיד שהדליק, אֲבָל אִם לֹא הָיָה רָאוּי לְהַנִּיעַ שָׁם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֶדֶר בֵּינֵיהֶם וְנִפְל שָׁלֹא מִחֻמַּת הָאֵשׁ, אֲפִלּוֹ אִם הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְגַדְּרָהּ, כִּבֵּר כָּלוּ חִצּוֹ וְיָשׁ לוֹ רק דִּין מִמּוֹנוֹ שֶׁהִזִּיק אָדָם שְׂאִינוֹ חֵיב אֶלָּא בְּנִזְקוֹ בְּלִבָּהּ, וּפְטוֹר מֵאֲרָבָעָה דְּכָרִים דִּדּוֹן ד' דברים נאמר רק באדם המזיק ולא בממונו המזיק.

יח הֵנִיחַ לְחֲבֵרוֹ גִּתְלֵת עַל לְבֹו, וְנִשְׂרָף, פְּטוֹר מַחֲיוֹב רְצִיחָה, אֲפִלּוֹ הִתְרוּ בּוֹ דְּכֵלֵּא הִתְרוּ בּוֹ בְּלֹא פְטוֹר, שְׁלֹא הָיָה סְבוּר שְׁלֹא יִסְלַקְנָהּ, שְׂאִין דְּרֹךְ



רשות להגדיש חיטים, כיון שהגדיש שעורים, אין משלם על מקומם אלא שעורים [סמ"ע].

רכו. הא דאין פטור דטמון, משום דתבואה בתבואה לא נחשב טמון אלא רק כיסוי בבגד או בכלי [ערוך השלחן].

רכז. ואם כיסה את הקמה כי נתכוון לטובה שלא תישרף, יש מהראשונים שפטרוהו אף מדיני שמים, ויש דס"ל דמ"מ חייב בדיני שמים שהיה לו לעשות באופן שלא ייצא נזק ממעשיו [שטמ"ק].

רכח. ואיירי שהכיסוי שווה פחות מדמי התבואה, דאל"ה לא הפסידו כלום, דבעל האש חייב לפחות כשיווי הכיסוי דזה לא היה טמון [ערוך השלחן].

רכט. ואם נשרף ע"י הדליקה חייב מיתה כדן רוצח [סמ"ע בשם טור].
 רל. אע"פ שבבושת אין חייב עד שיתכוון להזיק, ולכן נפל מראש הגג ברוח מצויה אע"פ שחייב בד' דברים, פטור על הבושת, ס"ל לרמב"ם והרא"ש שכיון שיועד שהאש תעבור ברוח מצויה, נחשב כמתכוון להזיק, משא"כ בנפל מראש הגג יותר רחוק שיפול ויזיק. אמנם שיטת רש"י ונימוק"י שפטור על הבושת כמו בנפל מראש הגג [סמ"ע].

שְׁיִינִית אֶדָם עֲצָמוֹ לְשָׂרָף בְּדֵי שְׂיִהָרֵג חֲבֵרוֹ. אֲכָל אִם הֵנִיחַ גַּחְלֵת עַל בְּגָדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנִשְׂרָף אָפִי שֶׁבַעל הִבְגַּד עוֹמֵד וְרוֹאֶה, חֵיב הַשּׁוֹרֵף, שְׂאִינֵי חוֹשֵׁשׁ לְסִלְקוֹ בִּיּוֹן שְׂוֹה חֵיב לְשַׁלֵּם לוֹ. וְעֵבֶד אִם הֵנִיחַ גַּחְלֵת עַל לֵב עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, נִחְשָׁב כְּגוֹפּוֹ שֶׁהַעֲבֵד יֵשׁ לוֹ דַּעַת לְסַלֵּק הַגַּחְלֵת שְׁלֵא יָמוּת, וְהֵנִיחַ גַּחְלֵת עַל שׁוּרֵי שֶׁל חֲבֵירוֹ כִּהְנִיחַ עַל בְּגָדוֹ דֶּס"ל לְשׁוֹ"ע דְּשׁוּר אָפִי כְּשֶׁאֵין כְּפוֹת אֵין בּוֹ דַּעַת לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַגַּחְלֵת, וְלֹכֵן חֵיב עָלָיו. הִגֵּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּעֵבֶד קָטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַגַּחְלֵת דִּינֵהוּ כְּשׁוֹר (נִימוּק"י ס"פ כִּילָד). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּן קָא בְּשׁוֹר כְּפוֹת חֵיב עָלָיו כִּי אֵין יִכּוֹל לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַגַּחְלֵת, אֲכָל בְּשׁוֹר שְׂאִינֵי כְּפוֹת אוֹ עַבֵּד קָטָן שֶׁאֵין כְּפוֹת, שֶׁטַּבַּעַם לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַגַּחְלֵת מֵעֲצָמָם, פְּטוּר וְעַבֵּד כְּפוֹת אִם רַבּוֹ עוֹמֵד לִידוֹ פְּטוּר עָלָיו, דּוּדָאֵי הַדְּרָךְ שֶׁרַבּוֹ יִסִּיר הַגַּחְלֵת כְּדֵי לְהַצִּילוֹ כִּיּוֹן שֶׁחֵיב בְּמַצּוֹת רַ"א (טוֹר סִ"ד נָשָׁם רַשִׁ"א וְהַר"ט).

סימן תיט

ביצד נפרעים לנזקים מהמזיק ומיורשיו

ובו ג' סעיפים

טו אדר ב'

א בְּשִׁבִּית דִּין נִזְקָקִין לְגִבּוֹת לְנֹזֵק מִנִּזְקֵי הַמִּזִּיק, גּוֹבִין מִמַּטְלָטְלִין תַּחֲלָה־לֵּב, וְאִם לֹא הָיוּ מִמַּטְלָטְלִין בְּלָל, אוֹ שְׁלֵא הָיוּ לוֹ מַטְלָטְלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֹּזֵק, גּוֹבִין הַשָּׂאֵר מִחֲקָרְקַע הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִזְקֵי הַמִּזִּיק דְּכֹתִיב שְׁצִירָה לְשֵׁלֶם מִמִּיטֵב שְׁדָהוּ, רַק מַטְלָטְלִין אָפִי סוֹבִין נִחְשָׁבִים לְמִיטֵב, וְכָל זְמַן שֶׁיִּמָּצֵא מִמַּטְלָטְלִין, וְאִפְלוּ סָבִין, אֵין נִזְקָקִין לְקָרְקַע. וְאִפְלוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֶּסֶף, יִכּוֹל

רֵא. קי"ל בסי' ער"ב דצער בע"ח דאורייתא, וא"כ קשה למה אין חיוב להציל בהמה מצער, וממילא יהיה פטור המניח דסמך על הבעה"ב שיסיר הגחלת מבהמתו, ומאי שנא מעבדו שהדרך להסיר הגחלת משום שחייב במצוות, וצ"ע [ט"ז]. אה. אולי החילוק הוא דשורו אף אחר שכבר נכווה אם יצילנו עדיים יוכל לקיים מצוות, אבל שורו אחר שכבר נכווה עדיף שימות ולא יצילנו וימשיך לסבול מהכוויות.

רלב. שיטת הסמ"ע שאם המזיק רוצה לשלם מעידית שבשדותיו, אע"פ שהניזק רוצה לקבל מטלטלין, שומעין למזיק, ומש"כ השו"ע שגובין ממטלטלין תחילה, היינו שבדרך כלל חפץ בזה המזיק, כי יכול לפרוע אף מהגרוועים שבמטלטלין. ושיטת הש"ך שאם הניזק רוצה מטלטלין ולא קרקע, שומעין לו.

לפורעו בפסבין, דכל מטלטלים מיטב נינהו ואע"פ שבהלוואה אם יש לו כסף חייב לפורעו בכסף ולא במטלטלין, דשאני התם שמתחילה הלווהו כסף. ושמין אותה את מה שנתן לו כמו שיכול למוכרה מיד ולא להמתין ליום השוק אפי' יימכר או ביוקר ובמקומו אפי' שאם יוליכנה למקום אחר יימכר ביותר יקר. ובשמישלם מהקרקע משלם מן העידית, ואפלו היתה זבורת של מדיק מוכה מעדית של נזק, אינו מקבל ממנו, אלא מנבין לו מעדית שנגבסי המדיק דכתיב מיטב 'שדהו', והכוונה שדהו של המדיק.

ב אם יש למדיק שני עדות, אין הנזק יכול לומר לו תן לי מעדית פלוני, אלא תלוי ברצון המדיק לתת לו איזה שירצה. אבל אם המדיק חפץ ומסכים לתת לו לניזק את העדית שנקש, אלא שהיא עתה גזול וממתין עד שתתיקר, ואומר אם תרצה דווקא אותה קח אותה כפי מה שהיא עתידה להתיקר ואם אתה חפץ כפי המחיר של עכשיו תקח את העידית השניה, אין שומעין לו, אלא צריך לתנה לו כפי מה ששנה עתה ר"ל.

טז אדר ב'

ג מת המדיק קדם שיפרע, מנבין לנזק מהמטלטלין של יתומים ואע"פ שמדינא דגמ' אין גובין חוב ממטלטלי דיתמי אלא רק מקרקעות שהניח אביהם, מ"מ כבר תקנו הגאונים שבוה"ז שלא מצוי שיש לכ"א קרקעות, גם מטלטלין משועבדים כקרקעות ר"ל, ואם לא הניח מטלטלין או אפי' הניח והם רוצים לפרוע לו מקרקע, מנבין לו מזבורת שנקרקעותיו, אע"פ שכל ניזק גובה מעידית, תקנו חכמים שכל הבא לפרע מנבסי יתומים, לא יפרע אלא מהזבורת ר"ל.

רלג. ודעת הע"ש והסכים עמו הש"ך דיכול לומר לו אם אתה חפץ בעידית מסוימת, תשום אותה לפי שעת היוקר. רלד. ואע"פ שרבינו אפרים השיג וכתב דבנזיקין שהוא מילתא דלא שכיחא לא תקנו הגאונים, רוב הראשונים חולקים וס"ל דגם בזה תקנו הגאונים [ש"ך]. רלה. שיטת הסמ"ע שתקנה זו שגובה מזיבורית הוא רק ביתומים קטנים, ושיטת הש"ך דאף ביתומים גדולים.

הלכות חובל בחבירו

סימן תכ

החובל בחבירו חייב בחמשה דברים, וכיצד משערין אותם,
והמבייש בדברים תלמיד חכם ועם הארץ
ובו מ"ד סעיפים

א אסור לאדם להכות חברו, ואם הכהו עובר בלאו, שנאמר לענין נתינת מלקות 'פן יסיף' (דברים כה, ג) שאם הוסיף לו מכה יותר מהמגיעו עובר בלאו. ואם הקפידה תורה בהפאת רשע שלא להכותו יותר על רשעו, קל וחמור בהפאת צדיק. והמרים יד על חברו להכותו, אף על פי שלא הכהו, נקרא רשע שנאמר 'ויאמר לרשע למה תכה רעך', ולא נאמר 'למה הכית', משמע אע"פ שעדיין לא הכהו נקרא רשע. הגה: וצ"ע לקמן סימן תכ"א סעיף י"ג שמותר להכות כדי לאפרושי מאיסורא. ודין הפאת איש לאשתו, צ"ע בא"ת הענין סימן קנ"ד סעי' ג' ר"ל. יש אומרים דיש הרם קדמונים באדם המכה לחברו, וכל המכה חבירו מוחרם מאיליו וצריכין להתיר לו בג' אנשים כדי לצרפו למגן עשרה, ומיד שמקבל עליו לעשות דין, מתירין לו אף על פי שאין [המכה] מתרצה (מהר"ם מריזבורק והגה"מ פרק המוצל).

יז אדר ב'

ב הכהו מכה שאין בה שוה פרוטה, לוקה, בין שאין בה חיוב מומן אבל בהכאה שוה פרוטה, קיי"ל דכל מקום שיש חיוב ממון ומלקות, משלם ואין לוקה.

ר"ל ז"ל שם: איש המכה אשתו, עבירה היא בידו כמכה חבירו. ואם רגיל הוא בכך, יש בידו ב"ד ליסרו ולהחרימו ולהלקותו בכל מיני רדוי וכפייה, ולהשביעו שלא יעשה עוד, ואם אינו ציית לדברי הב"ד י"א שכופין אותו להוציא, ובלבד שמתרין בו תחלה פעם אחת או שתיים כי אינו מדרך בני ישראל להכות נשותיהם, ומעשה עובד כוכבים הוא. וכל זה כשהוא מתחיל, אבל אם מקללתו בחנם או מזלזלת אביו ואמו, והוכיחה בדברים ואינה משגחת עליו, י"א דמותר להכותה, וי"א דאפילו אשה רעה אסור להכותה. והסברא ראשונה היא עיקר.

וּמֵאֵלּוּ הִכָּה עֶבֶד בְּנַעֲנִי, לֹקֶה הוּא־לִי, שֶׁחֲרִי חַיֵּב בְּמִצְוֹת וממילא מצווין שלא להכותו.

ג החובל בחבירו, חַיֵּב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים: נֹזֵק, צָעַר, רַפּוּי, שְׁבֵת, בִּשְׁת, אִם הִחֲבִלָה בְּעֵינָיו שִׁישׁ בָּהּ כָּל הַחֲמֵשׁ וכולן משתלמים ממיטב כדין נזק. הגה: יֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיד לֵתֵן גַּם בֵּן תּוֹסֵפּוֹת מְזֻנּוֹת הַצָּרִיכִין בְּחֵלְיוֹ מִמָּה שֶׁהִיא אוֹכֵל בְּשֶׁהִיא בְּרִיא (נימוק"י פרק המוצל), וְנִרְאֶה לִי, דְּבִכְלָל רַפּוּי יִחָשֵׁב. וְאִם אֵין בָּהּ אֵלָּא אַרְבַּע, מִשְׁלֵם אַרְבַּע, וְאִם שְׁלֹשׁ, שְׁלֹשׁ, וְאִם שְׁתֵּים, שְׁתֵּים, וְאִם אַחַת, אַחַת.

יח אדר ב'

ד בַּיָּצֵד, קָמַע יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ אוֹ אֶצְבַּע אַחַת, אוֹ שֶׁחֲסְרוֹ אֶחָד מִכָּל אֲבָרָיו, נוֹתֵן לוֹ כָּל חֻמְשָׁה תְּדָבָרִים כִּי באופן כזה שייך כל החמשה דברים.

ה הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָבָתָה הִתְנַפְּחָה וְסוּפָה לַחֲזוֹר, אוֹ הִכָּהוּ עַל עֵינָיו וּמָרְדָּה וְסוּפָה לַחֲזוֹר, אֵין כָּאֵין נֹזֵק דְּנוֹק הֵינּוּ כְּמָה שֶׁנִּפְתַּח שְׁוִיו, וְדָבָר שֶׁעֲתִיד לַחֲזוֹר לֹא נִחָשׁ שֶׁהִפְחִית מִשְׁוִיו, וְנוֹתֵן לוֹ שְׁאָר אַרְבַּע דְּבָרִים.

יט אדר ב'

ו הִכָּהוּ עַל רֹאשׁוֹ וְצָבָתָה הִתְנַפְּחָה, וְרָאוּי לַעֲבֹדָה, אֵין כָּאֵין נֹזֵק דַּעֲתִיד לַחֲזוֹר לַקְּדֻמוֹתֵיהֶּ, וְאֵין שְׁבֵת כִּי רָאוּי לַעֲבֹדָה בְּמִצַּב זֶה, וְנוֹתֵן לוֹ שְׁאָר הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים.

ז הִכָּהוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינּוּ נִרְאָה, וְלֹא רָאָהוּ שׁוֹם אָדָם בּוֹמֵן הַהִכָּה, וּמִמִּילָא אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת כָּלל, וְאֵיירִי בַּהֲכָאָה שֶׁלָּא עָשָׂה לוֹ נֹזֵק אוֹ בִּטּוֹל מִלֹּאכָה, אֵינּוּ נוֹתֵן לוֹ אֵלָּא צָעַר וְרִפּוּי.

כ אדר ב'

ח הִכָּהוּ בְּמִתְפַּחַת שְׁבִירָתוֹ אוֹ בְּשִׁטְרָה בְּקֶלֶף אוֹ נֵיִר וְכִיּוֹצֵא בָּהּ וְלֹא עָשָׂה לוֹ שׁוֹם נֹזֵק אוֹ צָעַר בְּגוֹפוֹ, רַק בִּזְיוֹה עִי"ז, אֵין כָּאֵין בְּשֵׁת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּיוֹקָא

רלו. ודווקא בעבד של חבירו, אבל בעבד שלו, כיון שאם הכה הכה שיש בה פרוטה פטור שהוא ממנו, אם בהכאה שאין בה שו"פ היה חייב מלקות, תמיד יכהו הכאה חזקה כדי שלא יתחייב במלקות [סמ"ע וש"ך דלא כב"ח דס"ל דאף בעבד שלו לוקה דסו"ס אין תשלומין] [א.ה. נראה דסברת הסמ"ע והש"ך דבעבד שלו נחשב שיש תשלומין רק זה שייך לו, ולכן אין מלקות].
רלה. אע"ג שאם היה נמכר כעת היה שווה פחות, מ"מ לא נחשב לנזק כיון שעתיד להתרפאות [מגיד משנה].

שֶׁהוּא בַּמָּקוֹם רוֹאִין דָּאס אַף אַחַד לֹא רָאָהוּ בַּהֲכַאתוֹ אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת וּכְדִלְעִיל סֵעִי ז' (ה'רנ"ז).

מִכּוֹנָא בְּשִׁפּוּר עַל צִפְרָנוּ, בַּמָּקוֹם שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה חֲבוּרָה וְאִינוּ מַעֲבִבּוּ מִמְּלֶאכֶה אֲבֵל הִיָּה לוֹ צֶעַר מַעֲצֵם הַכוּוּיָה, אִינוּ נֹתֵן אֱלֹא צֶעַר. וְאֵם הִיָּה בַּמָּקוֹם רוֹאִין, חֵיב בְּבִשָּׁת (המ"מ סס).

כא אדר ב'

י' הִשְׁקָהוּ סָם, אִם שִׁסְכּוּ סָם, וְעִי"ז שֶׁנָּהוּ מִמְּרָאָה עוֹרוֹ, אִינוּ מְשַׁלֵּם לוֹ אֱלֹא רִפּוּי בְּלִבְדֵּי שִׁחְזִירוֹ לִמְרָאָה עוֹרוֹ.

י"א הִכְנִיסוּ בְּחֶדֶר וְסָנֵר תְּדִלָּת עָלָיו וּבָטְלוּ מִמְּלֶאכֶתוֹ, אִינוּ נֹתֵן לוֹ אֱלֹא שְׂבֵת בְּלִבְדֵּי. אֲבֵל אִם הִיָּה בְּכָר בְּחֶדֶר וְסָנֵר עָלָיו מְלֻצָּאָת, הוּא גִרְמָא בְּנִזְקִין כִּי לֹא עָשָׂה שׁוּם מַעֲשֶׂה בְּגוֹפוֹ, וּפְטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיִּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.

כב אדר ב'

יב גָּלַח שְׁעַר רִאשׁוֹ, אִינוּ נֹתֵן לוֹ אֱלֹא בִשָּׁת וְשָׂאֵר דְּבָרִים לֹא שְׂיִיכִים בּוֹה, דִּהַשְׁיַעַר עֵתִיד לַחֲזוֹר וּלְגִדּוֹל. סָבֹב בָּסָם עַד שְׂאִין סוּף הַשְׁיַעַר לַחֲזוֹר, חֵיב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים, שְׁתָּרִי מִצְטַעַר מִן חֶסֶם שְׁעוֹשָׂה לוֹ בְּקַעִים בְּרִאשׁוֹ, וְצָרִיךְ רִפּוּי לִרְפּוּאוֹתוֹ, וְאֵין לָךְ נֹזֵק גָּדוֹל מִזֶּה שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ שְׁעֵרוֹת לַחֲמֵם רִאשׁוֹ, וּבּוֹשֶׁת מַעֲצֵם נִתְּיַת חֶסֶם עַל רִאשׁוֹ וּמִהַמְצֵב שֶׁנִּרְאָה בְּלִי שְׁעֵרוֹת, וְשְׂבֵת שְׁתָּרִי עַד כַּעַת הוּא רִאשׁוֹ לְרִקְדָּה וּלְנִדְנִיד [שְׁעָר] רַ"ס רִאשׁוֹ בְּשַׁעֲתָה רִקְדָּה וְכַעַת מַחֲמַת הַצֶּעַר אֵין יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת פְּעוּלָה זֶה עַד שִׁיתְרַפָּא, וְנִמְצָא בְּטֵל מִמְּלֶאכֶה זֶה וְאִירִי שֶׁדָּרְכוֹ בְּמִלְאכָה זֶה.

יג הִמְחִסֵּר אֶת חֲבֵרוֹ אֲכָר שְׂאִינוּ חוֹזֵר, חֵיב בְּכָל הַחֻמְשָׁה דְּבָרִים. אֲפִלּוּ הַפִּיל שָׁנָה, חֵיב בְּכָל כּוֹפֵן שְׁעִי"ז נִפְחַת כֶּסֶף, שְׂאִי אֲפִשְׁרֵי שְׁלֹא יִחַלֶּה פִּיו שְׁעָה אַחַת וְזֻקָּק לִרְפּוּי, אָף עַל פִּי שְׁתִּשְׁטֵן עֲצָמוֹ אֵין לוֹ רְפוּאָה כִּי אִ"א לַהֲחִיזֵר לוֹ שִׁינוֹ, מִ"מ בְּשֶׁר הַשָּׁנִים צָרִיךְ רְפוּאָה.

כג אדר ב'

יד אֲפִלּוּ חָסְרוּ בְּשַׁעֲרָה מַעוֹר בְּשָׂרוֹ, חֵיב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים, שְׁתַּעוֹר אִינוּ חוֹזֵר אֱלֹא צִלְקָת (פִּירוֹשׁ, רוֹשׁ מִכָּה שְׁנִיתְרַפָּא) וּמִקְפִּיד עַל זֶה שֶׁנִּרְאָה בּוֹ צִלְקָת. לְפִיכָד, הַחוֹבֵל בְּחֲבֵרוֹ וְקָרַע הָעוֹר וְיִצָּא מִמֶּנּוּ דָם, חֵיב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים כִּי גַם כְּשִׁיתְרַפָּא יִישָׂא צִלְקָת.



זו ביצד משערים תחמשה דברים, שומת תשלום נזק כיצד, אם חסרו אבר או חבל חבורה שאין סופה לחזר שמין אותו באלו הוא עבר כנעני [ולרש"י עבר עבר] נמכר בשוק, במה היה שוה קדם שחבל בו וכמה נפחתו דמיו אחר החבלה, וכך יתן לו. הגם: ואם היה בעל אמונות, כגון נוקב מרגליות, וקטע לו ידו, משערינן הדיקו כפי מה שהוא כמה נחסר דמי נוקב מרגליות ע"י חיסרון קטיעת ידו. אבל אם קטע רגלו, שאין מדיק לו כל כך לעבודתו, משערינן הדיקו באלו לא היה בעל אמונות אלא כסתם עבד, ואע"פ שאם ישומו כפי נוקב מרגליות, יהיה השומא פחות כי לא מזיקו כ"כ לעבודתו, מ"מ שמין כעבד רגיל (טור נשם הרא"ש).

כד אדר ב'

זו שומת תשלום צער ביצד, הרי שקטע אצבעו, אומרים במה אדם רוצה לתן בין לקטע לו אבר זה בסיף או לקטע אותו בסם, והיינו באופן אם גזר המלך לקטע אבר בסיף כי סתם אדם לא יסכים לקבל כסף כדי לקטוע לו אצבעו, ומה שיש בין זה לזה משלם לו כי על עצם הנוק של הקטיעה כבר קיבל בתשלום הנוק, והצער שהיה לו בקטיעה משלם בהבדל בין הקטיעה בסם לסיף. הגם: ובמקום דאבא צער לחזר כגון עשה לו כווייה על ציפרנו, משערינן אם היה גזיר המלך לכוות אותו בשפוד על צפרנו וכדומה, במה היה נותן להנצל מצער זה שלא יעשו לו כלל כווייה"ם (טור נשם הרא"ש).

יו ביצד משערינן תשלום הנשבת, אם לא חסרו אבר אלא חלה ונפל למשכב, או צבתה ידו וסופה לחזר דבאופנים אלו אין תשלום נזק, נותן לו שבתו של כל יום יום בפועל במל של אותה מלאכה שפטר ממנה כי כל עובד מסכים להרויח פחות כדי לנוח ולא לעבוד, ומשלם לו סכום זה לכל יום, וההבדל בין מחיר מלא למחיר של פועל בטל תלוי בקושי העבודה שעובד בה, ויש פועלים שלא רוצים כלל לנוח מעבודתם, ולהם משלם מחיר מלא. ואם חסרו אבר, כגון שקטע ידו, נותן לו דמי ידו שהוא הנזק, ושבת אע"פ שעד עכשיו היה נוקב מרגליות, מ"מ חיסרון זה כבר שולם בתשלום הנוק, וכעת שמין מה יכול לעבוד בלי יד, רק עבודה זו גם אינו יכול לעשות עד שיחלים מהפציעה, ולכן רואין אותו באלו הוא שומר קשואין שזה יכול לעשות גם בלי יד, ורואין במה הוא שבר שומר קשואים בכל יום, ועושיין חשבון כל ימי חליו של זה ונותן לו. וכן אם קטע רגלו ואין יכול

להיות אף שומר קישואין, רואין אותו באלו הוא שומר על הפתח. סמא את עינו שתי עיניו ואין יכול להיות שומר כלל, רואין אותו באלו הוא מוחן ברחים, וכן כל ביוצא בזה. הגה: ודוקא בסתם בני אדם שאינן בני אמונות, אבל אם הוא בן אמונות ויכול לעסוק במלאכתו אחר חליו, משערין השבת כפי המלאכה דבטל מזה (טור סי"ט נשם הרא"ט).

כה אדר ב'

יח ביצר משערין הריפוי, אומדים בכמה ימים יחיה מחלי זה, וכמה הוא צריך, ונותן לו מיד, ואין מחכים אותו לתת דבר יום ביומו, ודבר זה תקנה היא למיזק כי אם יצטרך לשלם לו כל יום בנפרד, יכול הניזק לגרום להאריך את ימי מחלתו, ולכן משלם הכל מתחילה, אע"פ שלפעמים המזיק מפסיד מכך כגון אם לבסוף התרפא בזמן קצר יותר. וכן השבת אומדין אותו ונותן הכל מיד. ואם לבסוף היה מתגלגל בחליו והולך, וארך תחלי יותר על מה שאמדהו וצריך יותר ריפוי, וגם בטל יותר ממלאכתו, מ"מ אינו מוסיף לו כלום, וכן אם הכריא מיד, אין פותחין ממה שאמדהו.

יש אמר המזיק אין רצוני בתקנה זו אלא ארפאנו דבר יום ביומו, שומעין לו כיון שתקנה זו נעשית לטובתו. תרי שלא פסק עמו לשלם הכל מתחילה אלא היה מרפא יום יום, ועלו בו צמחים ויהומים מחמת המכה, או נסתרה חזרה המכה אחרי שחיתה שכבר התרפאה, חייב לרפאותו ולתת לו דמי שבתו שנוספו מחמת זה, אבל אם עלו בו צמחים שלא מחמת המכה כגון שאכל מאכלים שגרמו למחלה להימשך, אינו חייב לרפאותו ולא לתת לו דמי שבתו.

כו אדר ב'

כ עבר על דברי הרופא שאמר לו לא לעשות דברים מסויימים או לא לאכול דברים מסויימים, והכביר עליו החלי, אינו חייב לרפאותו כי זה נעשה באשמתו.

כא אמר לו המזיק אני ארפא אותך, או יש לי רופא שמרפא בנחם, אין שומעין לו כשהמזיק מציע שהוא ירפאנו, יכול הניזק לומר שהוא מסתכל עליו כאריה הרועה להזיקו, וברופא בחינם, יכול לומר שמי שעובד בחינם לא מדקדק בריפוי כראוי, אלא המזיק מביא רופא אמן ומרפאו בשכר.

כז אדר ב'

כב אם יאמר המזיק אביא לך רופא במקום רחוק שינקח שכר מועט, יכול הנחבל לומר לו הרופא שהוא במקומו מדקדק יותר, שלא יפסיד המקאתו מומחיותו ושמו הטוב.

כג אמר הנחבל תן לי שכר הרופא ואני ארפא את עצמי, יכול החובל לומר לו שמה לא תרפא עצמך יפה ויקראו אותי מדיק לעולם אלא נותן שכר הרפוי לב"ד והם ידאגו שהכסף יינתן לצורך הרפוי.

כח אדר ב'

כד ביצד משערין חבשת, הכל לפי המבויש והמתבויש, לפי המבייש, היינו שאינו דומה מתבויש מחקמן למתבויש מאדם גדול ומכבד, שזה שפויש חבל בשתו מרבה שהמתבייש מאדם פשוט בוששו מרובה מהמתבייש מאדם חשוב. הגה: וכן תלוי מי המתבויש, כפי מה שפכודו גדול בשתו מרבה (טור). והמבזה כהן, בשתו יותר גדולה מבאיש אחר (רי"ט סימן נ"ד).

כה צעק באזנו וחרשו, פטור מדיני אדם כיון שלא החזיק בגופו, לא נחשב שעשה בו מעשה אלא הוי רק גרמא, וחייב בדיני שמים כדן כל גרמא. אחר בגופו ותקע באזנו וחרשו, או שהכהו באזנו וחרשו או שהכה על הכותל כנגד אזנו, כיון שעשה מעשה בגופו ע"י שאחזו, חייב בנוקו, ושיעור התשלום שנותן לו דמי בלו אם אינו בעל אמנות. ואם הוא בעל אמנות וראוי עדין לאותו אמנות, רואים כמה נפחתו דמיו ונותן לו.

כט אדר ב'

כו סמא עינו ולא אמדוהו כמה דמי הנזק, ואח"כ [קטע ידו ולא אמדוהו], ואח"כ קטע רגלו ולא אמדוהו, ואחר כך חרשו, הואיל ולא אמדוהו מכל נזק ונזק, נותן לו דמי בלו לענין נזק ושבת אין הבדל אם היו אומדין כל נזק בפני עצמו או הכל ביחד, כי לבסוף היו מגיעים לדמי כולו, רק בצער ורפוי ובושת יש מעט הבדל וכמו שכתב הרמ"א. הגה: ומחייב לתן צער ורפוי ובשת של כל מכה ומכה, רק שאומדים הכל ביחד וזה מעט פחות ממה שהיו שמין כל דבר בפני עצמו (טור סי' נסס הרא"ש). אמדוהו לכל נזק ונזק, ואחר כך אמדוהו לבלו, אין גזבין ממנו אלא דמי בלו בלבד כי באופן כזה שעשו אומדן לכל אחד בפני עצמו, הוא ספק בגמ' כמה משלם, אם את כל הנזקים של כל אבר וגם דמי כולו בנפרד, ולכן משלם את הפחות שהוא רק דמי כולו. ואם תפס הנזק נזק כל אבר ואבר ודמי בלו, אין מוציאין מידו כדן כל ספק בגמ' ששיטת השו"ע שמועיל תפיסה. הגה: ויכבד נתבאר סימן שפ"ח ד"ש חולקין וסבירא להו דלא מהני תפיסה בספיקות של הגמ' (הרא"ש רמב"ם וטור).



רמא. וכבר נתבאר שלענין נזק ושבת אין שום נפ"מ בצורת השומא, וכל הנפ"מ הוא רק לענין צער רפוי ובושת. רמב. הרא"ש עצמו פוסק כאן שחייב על כל נזק ונזק בפני עצמו כיון שזה רק

בו בַּשְּׁפִית דִּין מִגְבִּין לְנִחְבֵּל אַרְבָּעָה דְּבָרִים, אֵין נֹתְנִים לְחֹבֵל בָּהֶם שׁוּם זְמַן כִּיוֵן שְׁחִיסָרוֹ מִמּוֹן, וּמִמִּילָא גַם לְבוֹשֶׁת אֵין נֹתְנִים זְמַן. אָבֵל אִם לֹא עָשָׂה בּוֹ דְּבַר אֶלָּא שֶׁבָּשָׂה אוֹ רַק צִיעָרוֹ, נֹתְנִים לוֹ זְמַן בֵּינוֹ שְׁלֹא חָסְרוּ מִמּוֹן.

א ניסן

כח בַּשֵּׁם שְׁאוּמְדִים לְחִיּוּב מִיתָה אִם הִמִּיתוּ בְּהִכָּאתוֹ, אוֹמְדִין אִם יֵשׁ בְּהִכָּאה זֶה כְּדִי לְהַמִּית, בְּדֵי אוּמְדִים לְנִזְיָקִין. בִּיצָד, חֲרִי שֶׁחָבֵה חֲבָרוֹ בְּצִרּוֹר קָמָן שְׁאֵין בּוֹ בְּדִי לְהִזִּיק, אוֹ בְּקִיסָם שֶׁל עֵץ קָמָן, וְחָבֵל בּוֹ חֲבֵלָה שְׁאֵין חֲפֵץ זֶה רְאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ וְכֵן אוֹמְדִים לְפִי הַמָּקוֹם שֶׁחָבֵהוּ, חֲרִי זֶה פְּטוּר דְּמִזְלוֹ גַּרְם, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶרֶץ' (שְׁמוֹת כ"ט), דְּבַר הָרְאוּי לְהִזִּיק, אָבֵל חֵיב הוּא בְּבִשְׁתִּי בְּלִבִּי, שֶׁאֶפְלוּ רֶקֶם בְּגוּפוֹ שֶׁל חֲבָרוֹ חֵיב בְּבִשְׁתִּי, לְפִיכָּה צָרִיכִים הָעֲדִים לִידַע בָּמָה הִזִּיק, וּמִבִּיאִים חֲחֵפֵץ שֶׁהִזִּיק בּוֹ לְבֵית דִּין, עַד שְׁאוּמְדִין אוֹתוֹ וְדָנִין עָלָיו. וְאִם אָבֵד חֲחֵפֵץ, וְאָמַר הַחֹבֵל לֹא הָיָה בּוֹ בְּדִי לְהִזִּיק, וְנִחְבֵּל אוֹמַר הָיָה בּוֹ בְּדִי לְהִזִּיק, יִשְׁבַּע תְּנַחֲבֵל וְיִטַּל דַּאֲפִי אִם הַחֹבֵל כּוֹפֵר בַּעֲצֵם הַחֲבִלָה, הַדִּין דֵּהֲנִחְבֵּל נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל, כ"ש כְּשִׁמוּדָה בַּמַּעֲשֶׂה רַק טוֹעֵן שְׁלֹא הָיָה בּוֹ כְּדִי לְחַבּוֹל.

כט בְּהַרְגֵּל, אֵין לוֹ אֶמֶד, אֶפְלוּ מִחַט קָמָנָה רְאוּיָה הִיא לְהַמִּית, וְאֵין צָרִיךְ לֹאמַר לְהִזִּיק. וְדוֹקָא בְּעֵין מִחַט, שֶׁהִיא תְּחָה, אָבֵל אִם לֹא הִזִּיק אֶלָּא מִחֲמַת מִשְׁקָלוֹ, שְׁאֵינוֹ מְחַדֵּד בָּלָל אוֹ אֲפִי מִחוּדָד אֵלָּא שְׁלֹא הִזִּיקוּ מִחֲמַת חִידוּדוֹ אֵלָּא מִחֲמַת מִשְׁקָלוֹ, אוּמְדִים אוֹתוֹ בְּשֹׁאֵר דְּבָרִים.

ב ניסן

ל הַזֶּרֶק אָבֵן, וְלֹאֲחֹר שֶׁיִּצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיאָה הָלָה רֹאשׁוֹ מִתַּחֲלוֹן וְקָבְלָהּ, פְּטוּר מִבְּלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ (דְּנִרִּים י"ט, ט), פָּרַט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ וְכִיוֵן שֶׁהוּא הוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ אַחֲרֵי שֶׁהָאֵבֶן כָּבֵד נִמְצָא בְּאוֹיֵר, נִחְשָׁב שֶׁהִמְצִיא אֶת עַצְמוֹ לְמוֹת אוֹ לְהִינוּק, וְהַפְסוֹק פּוֹטֵר בְּאוֹפֵן כּוֹהֲרִי.^ב

לא הַחֹבֵל בְּעַצְמוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ רָשָׁאי כִּי אָדָם לֹא בַעֲלִים עַל גּוֹפוֹ לְחַבּוֹל בַּעֲצֻמוֹ^ב, וּמ"מ [פְּטוּר] כִּי לֹא שִׁיךְ תְּשׁוּמוֹן לַעֲצָמוֹ, וְאֵף אָדָם כּוֹה שְׁלֹא חוֹשֵׁשׁ לְהִזִּיק לַעֲצָמוֹ, מ"מ אַחֲרֵים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ, חֵיבִים.



תוספת של דבר מועט. ותמה הפלפולא חריפתא איך מכריע הרא"ש דבר שהגמ' נשארה בו בספק, ותו צ"ב מה הנפ"מ בין דבר מועט להרבה. רמ"א. אה. לפי"ז מי שהתפרץ לכביש שרכבים נוסעים בו, ונפצע או נהרג כי הנהג לא היה אפשרות לעצור, הנהג פטור לגמרי. רמ"ד. דעת הרמ"ה דלא קי"ל כר"א הקפר ואדם רשאי לחבול בעצמו.

ג ניסן

לב המבקיעת המבהיל ומפחיד את חבירו, אף על פי שחלה מהפחד, פטור מדיני אדם כי נחשב רק גרמא וחיוב בדיני שמים, והוא שלא נגע בו, כגון שצעק לו מאחוריו, או שנראה לו באפלה באופן פתאומי וגרם לו לפחד וכיוצא בו. וכן אם זעק לו באזנו בלי לאחוז בגופו וחרשו, פטור מדיני אדם וחיוב בדיני שמים. אחוז בגופו ותקע לו באזנו וחרשו, או שנגע בו וחרפו בשעה שהבקיעתו, או שאחוז בכנריו, חיב בתשלומין.

לג אם הנחבל אומר נתרשתי, נסמית עיני, ואיני רואה, או איני שומע [באופן שאם זה נכון המזיק חייב לשלם לו] ואין אנו יודעים אם זה נכון, אינו נאמן, שאין אנו מבירים הדבר ושמא יערים, ואינו נזקק עד שיבדק וזמן מרבה ויחיה מחזק שאבד מאור עיניו או נתרש, ואחר כך ילם זה.

ד ניסן

לד המביש את הערם או מי שהוא בבית המרחץ אפי' ביישו בשאר מיני בושת ולא רק בעיני הפשטת בגדי רפה, פטור. נשבע בו הרוח והנביה בגדיו ונראה כערם, ובא אחר והוסיף בהפשטתו, חיב בבשת כיון שהוסיף על בשתו, וכל שכן כשביישו בשאר מיני בושת, ומכל מקום, אין בשתו של זה מרבה כמו המביש את שאינו ערם כלל. וכן אם הנביה בגדיו לירד לנחל, או שעלה מנחל וכבר לבוש במקצת בגדיו, ובישו כשהוסיף לו בהפשטת בגדיו, חיב, ומכל מקום, אינו כל כך בשת כמו שמביש המלבש.

לה בישו בשחורא ישן, ומת [בתוך שינתו], שלא הרגיש בבשת, אין גזבין אותו בשת שהוא ספק בגמ' אם חיוב בושת משום בושה שלו, וכאן שמת קודם שנודע לו, לא נתבייש כלל, או שהחיוב גם מחמת בושת דבני משפחה, והם קיימים, וכיון שלא נפשט פטור מספק, ואם תפסו יורשיו, אין מוציאין מידם כדין כל ספק בגמ' שמועיל תפיסה. ויש אומרים שהוא פטור ס"ל להספק נפשט שפטור ולכן לא יועיל אף שיתפוס (טור סכ"ו נסס הרא"ש).

ה ניסן

לו ישן שביש, פטור דלומדים מהפסוק שאין חיוב בבושת עד שיתכוון להזיק.



רמב"ם. כן הוא משמעות השו"ע וכן הוא דעת רש"י. ודעת התוס' דרך בביישו בענין הפשטת בגדים, דזה פטור בבית המרחץ כי ממילא הולך ערום, ולא בבישו בשאר דברים.

לו המביש את השומה, פטור כי שוטה אין לו שום בושה. את החרש דאמנם אינו בר דעת להתחייב במצוות, אבל יש לו בושת, או את הגר, או את העבד, או את הקטן שהוא בגיל כזה שפושמבלימים אותו נכלם, חיב. ומכל מקום, אינו דומה המביש את הקטן למביש את הנדול, ולא המביש את העבד למביש בן חורין, ולא המביש חרש למביש פקת.

ו נישן

לח רקק בחרבו ופגע הרוק בגופו, חיב בבושת. אבל רקק בבגדיו, או שפישו בדרך, פטור כי לומדים מהפסוק שחיוב בושת רק כשעשה מעשה ובגופו, ואפי' שבאופנים אלו אין חיוב תשלום בושת מעיקר הדין, מ"מ יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדוד ולקנוס בזה כפי מה שיראו. ויש אומרים ר"י שמנדין אותו עד שיפיש את המביש דאין לך בושת יותר מהוצאת שם רע או דיבה. הגה: ויש אומרים דמפין אותו מכת מדרות כי עבר על לאו דאונאת דברים, רק אין מלקות מה"ת דהוי לאו שאין בו מעשה (נ"י ס"א' כ"ס' נ"ט) מרדכי פרק הזהב. והמוציא שם רע על חברו, הוי בכלל המביש בדרך, שמנדין אותו עד שיפייסו (פסקי מהרא"י סימן ר"צ ות"ה סימן ע"ו). המקנטר חברו ואמר לה איני מומר ואיני עברין, אף על פי שלא אמר פמוץ, הוי כאלו פרש פמוץ ונחשב שביישו בדברים ר"י (נ"י מלא כחוז מהר"י סימן קנ"ו). האומר לחברו הרי אתה עושה כמו ממזר, או אתה כממזר, אינו כלום (מהר"י סימן נ"ט). ויש חולקין וסבירא להו שאם אומר אתה כממזר, כאלו קראו ממזר ר"י (פסקי מהרא"י סימן רנ"ו וסימן קל"ה ומהר"ט סימן קכ"ו ולגדה פ"ג דיומא), אבל אם אומר אתה מכזב כמו ממזר עד שתתברר דבר זה, או כיוצא בזה, כיון שהטיל בדרך תנאי, לכו"ע אינו כלום (פסקי מהרא"י סימן קל"ה). האומר לחברו פסול אתה



רמז. אע"פ שכתבו בלשון יש אומרים, אין חולק בזה, והשו"ע עצמו סתם כן לעיל סימן א' סעיף ו' [סמ"ע]. וז"ל הטור שם: וכן על המבייש בדברים דקי"ל שהוא פטור, כתב רב שרירא גאון שמנדין אותו עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו. וכתב א"א ז"ל ומסתברא דיותר הוא בושת של דברים מבושת של חבלה שאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוציא על חבירו.

רמז. משומד שחזר בתשובה ואחד קראו משומד הרי זה עובר על חרם דרבינו גרשום, ואם לא ידע מהחרם, אין נקרא עבריין. ואיש שחרף אשה, כתב בהגהת מרדכי שיתענה שני וחמישי ושני וישב יחף לפני בית הכנסת ויבקש מחילה על המגדל [סמ"ע].

רמז. בזוהר מוכח כדעה ראשונה דהאומר לחבירו הרי אתה 'כרשע', לא נחשב שקראו רשע, וראיה מהפסוק היתה 'כאלמנה', היה ה' 'כאוייב' שהזוהר כותב שבכוונה כתוב כאלמנה וכאוייב ולא אלמנה או אויב. [חכמת שלמה].

אע"פ שבפשטות הכוונה לפסול ייחוס והוי ביוש, מ"מ יש אומרים ד'יכול לתרץ דפסול משום קורבה קאמר ואין זה ביוש (מהר"י סימן נ"ט). ויש חולקין (מהר"ם מריצורק). המדבר ומוציא שם רע על שוכני עפר, צריך לקבל עליו תעניות ותשובה וענש ממון כפי ראות בית דין כי יש חרם הקדמונים שלא להוציא שם רע על המתים (מרדכי פרק המזלג), ואם קבורים בסמוך לו, ילך על קבריהם ויבקש מהם מחילה, ואם הם רחוקים ישלח שם שלוחו וייקח עמו שני אנשים מתושבי העיר שקבור שם, והשליח יבקש מחילה בשם המחרף (מהר"ם מריצורק). ואם כופר המביש וטוען שלא בייש, אם הוא ביוש של שוכני עפר, יתנו חרם בעדות שיחרימו שכל מי שיודע עדות בענין זה שיבוא ויעיד, אבל אין משביעין ע"ז אפי' כשיש עד אחד נגדו, אכל לא על ביושים אחרים שבוזו אין מטילין חרם על עדות (מרדכי הנ"ל מהר"י סימן כ"ח). ונראה דהכל לפי ראות בית דין. ועין לעיל סימן פ"ז סעיף כ"ה ר"ב. הקורא לחברו מלשין בן מלשין, אם הוא לבד מלשין וזה נכון מה שקראו מלשין, אע"פ שאמר בן מלשין פטור ולא נחשב שבייש את אביו, וכן אם קורא לרשע בן צדיק, רשע בן רשע כי מי שיש לו בן רשע, אף הוא נקרא רשע, כמו שמצינו בבבא בתרא שזניתה שנחשב שמחללת שם אביה (הגהות מרדכי). הקורא לחברו עבד או ממזר, והוא אמת, פטור, אכל אם לא יוכל לברר, אף על גב דשמע בן שאחרים דברו כך, לא נפטר בכך ולוקה מכת מרדות משום אונאת דברים (נמוקי מהר"ם).

לט אף על פי שהמביש בדברים אינו בר חיוב תשלומין כמו שנתבאר בתחילת הסעיף הקודם, עון גדול הוא, ואין המחרף ומגדף לעם ומבישן אלא שומה רשע וגם רוח. וכל המלכין פני אדם כשר מ'ישראל בדברים, אין לו חלק לעולם הבא.

ז ניסן

ב דין המביש תלמיד חכם בדברים, נתבאר פטור יו"ד סימן רמ"ג סעיף ז' ר"א וראשי הקהל וממוניו דינם כת"ח לענין זה.



רמב"ם ז"ל שם: אתה קללת אותי, אתה הוצאת עלי שם רע, [והלה אומר] לא היו דברים מעולם, אין מחרימין על זה, וכן כל כיוצא בזה.
 ר"ג גירסת הטור: המלכין פני אדם כשר מ'ישראל 'ברבים'. אין לו חלק לעולם הבא.
 ר"א ז"ל שם: מי שהעידו עליו שביזה ת"ח, אפילו בדברים (אפילו שלא בפניו), בית דין מגדין אותו ואין מתירים לו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו. ואם ביזה את החכם לאחר מותו, בית דין מגדין אותו והם מתירים לו משיחזור בתשובה: הגה -

מא י"ש תפאות רבות שיש בהם כוון וצער מעט, ואין בהם נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים, וכל המכה את חברו תפאה מהו, משלם אותו תפמון הקצוב, וכלם קנסות הן. ואותו תפמון הקצוב הוא כולל בתוכו אף דמי הצער והבשת והרפוי והשבת, בין צריך לרפואה בין לא צריך, והו משלם לא יותר ולא פחות. ועי' לקמן סעי' מ"ג שהביא הרמ"א שיש חולקין ע"ז. ובמה הוא משלם: תבועט בתברו בגללו, משלם תמשה סלעים, תכהו בארבעות בעט בו ע"י ברכו, משלם שלשה סלעים, קבץ אצבעותיו כמו אוגר אגדה ותכהו בידו בשתי אגדה הכהו באגרופו, משלם י"ג סלעים^י, תקע את חברו הכהו בכפו, משלם סלע, סטרו על פניו, משלם תמשים סלעים, סטרו באחורי ידו שהוא בושע גדולה יותר, משלם מאה סלעים, וכן אם צרם באינו או תלש בשעריו או רקק והניע בו חרק, משלם מאה סלעים^י. וכן הוא משלם על כל מעשה ומעשה, ביצר, בגון שבעט בתברו ארבע בעימות, אפלו זו אחר זו, משלם עשרים סלעים חמש סלעים על כל בעיטה וכו'. סטרו על פניו שתי סמירות, משלם מאה סלע, וכן בשאר. הגה: יש אומרים אף על גב דאיתא בגמרא הקורא לחברו ממזר סופג ארבעים, מכל מקום יש מקומות שאין נוהגין כן, והולכין אחר המנהג (הרא"ש כלל ק"א סימן א'). ונראה לי, דהוא הדין באלו הדברים הנזכרים.

מב סלע שבתורה הוא ד' דינרים כסף, אולם כל אלו תסלעים שהוזכרו בסעיף הקודם, הם מכסף מדינה שאין בו כסף אלא שמינית סלע מדינה הוא חצי דינר כסף שהוא שמינית סלע, שהם שלש מעין, והיינו בזמן שכל מעה הוא משקל מ"ז שעורות כסף צרוף, שהוא עוממני אחר.



אבל אין דין ת"ח בזמן הזה לענין שיתן לו המבייש ליטרא דדהבא. (מהרי"ק ומהרי"ו). ומ"מ יקנסו הב"ד המבייש לפי המבייש והמתבייש (ריב"ש). ובלבד שלא יתחיל החכם במריבה לבזות בני אדם שלא כדין ויגרום בזה שיבזהו ויתרסו נגדו (ג"ז שם). ומ"מ אף אם התחיל החכם קצת, אין רשות לכל אדם להחציף נגדו לענות לו בעזות: (הגהמ"ר). והכל לפי ראות הדיינים.

רנב. הרא"ה והערוך פירשו דהכהו בארכובותו משלם ג' סלעים, משום שיש ג' פרקים בארכובה, ובבעיטה משלם ה' סלעים לפי שיש חמש אצבעות בגללו, קיבץ אצבעותיו והכהו באגרופו משלם י"ג סלעים לפי שהכהו ב"ג פרקים שבידו, חוץ ממה שיש באגודלו שבה לא הכהו.

רנג. כתב בד"מ בשם נימוקי מהר"ם [מירזבורק] וז"ל, המלעיג על דברי חכמים לוקה, והקורא לאשת חבירו זונה או פרוצה לוקה ד' מלקיות, דתנן פרע ראש האשה נותן לה ארבע מאות זוז, ומדלא מגבינן קנסא בבבל לוקה ד' מלקיות [סמ"ע].

ח ניסן

מג במה דברים אמורים שמשלם את הסכומים הנ"ל, במקביל. אבל אדם שהוא מבזה ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהם, אינו אלא כפי מה שיצאו הדינים שראוי למל. הגה: יש אומרים שאלו הדברים הסכומים שהוזכרו בסעי' מ"א אינן רק משום בשרת וצער, אבל רפוי ופשת הפל לפי הענין וצריך לשלם עבורן חוץ מהסכומים הנ"ל (טור סל"ד נסס הרי"ק וכו"כ הרא"ש נשמו).

מד ביצר מנבין האדנא חפלות וקנסות אלו, נתבאר פסימן א' סעי' ב'ר"ה.

סימן תכא

המבייש חברו שלא בכונה, והחובל בחברו שלא בכונה

ובו י"ד סעיפים

א אינו חייב על הפשת עד שיתפנן לבישו ודבר זה נלמד מפסוק, [אבל א"צ שיתכוון לביישו ודי שיתכוון להזיקו וכדלהלן סעי' י"א], והמבייש את חברו שלא בכונה, פטור. לפיכך שינוי במשנה ישן שפיש, פטור. הגה: וכן מי שקובל שהוציא לעז על חברו שמסרו או גנב לו וכיוצא בזה, אף על פי שלא יכול לבקר עליו וא"כ הוציא עליו לעז סתם, מכל מקום פטור, דהרי לא כון לבישו רק להוציא ממנו ממון^{ה"ה} (מהרי"ו סימן קס"ח).

ט ניסן

ב המתפנן לביש את חקמן שמכלימין אותו ונכלם ובייש את הגדול, נותן לגדול רק דמי בשרתו של קמן דרך לזה נתכוון, ועל השאר הרי לא התכוון לבייש ופטור. נתפנן לבייש את העבד ובייש בן חורין, נותן לבן חורין דמי בשרתו של עבד שהוא פחות מבושת של בן חורין.

יג ז"ל שם: אדם שחבל בחבירו, אין מגבים דינים שאינם סמוכים בארץ ישראל, נזק, צער ופגם ובושת וכופר, אבל שבת וריפוי מגבים: הגה - וי"א שאף ריפוי ושבת אין דנין, ולא ראיתי נוהגין לדקדק בזה, רק כופין החובל לפייס הנחבל ולקנסו כפי הנראה להם.

יג א.ה. היינו אע"פ שהמבייש בדברים פטור, מ"מ כבר נתבאר לעיל סי' תכ סעי' ל"ח שמנדין אותו עד שיפייסו, וקמ"ל כאן דאם לא נתכוון לביישו פטור.

ג. אע"פ שנתבאר דבושת אין חייב אלא במתכוון, יש אומרים [דין זה הוא ללא חולק] דמ"מ צער רפוי ושבת חוב אפלו שלא ככוונה, וכלל שכל שכלל אנוס, אלא שזיג קרוב למזיד, אבל בנזק חוב אפלו אנוס אבל לא באנוס גדול וכדלקמן בסעיף הבא, דאדם מועד לעולם ולמדים זאת מפסוק מיותר דחייב בין שזיג בין מזיד, בין ער בין ישן.

י גיסן

ד במה דברים אמורים שישינו חוב, בשישנו שניהם באחד שכל אחד ידע שיש עוד אחד שישינו לצידו ונתחפף אחד מהם על חברו והזיקו או קרע בגדיו שאע"פ שהזיקו כשהוא ישן והוא כאנוס, מ"מ לא הוי אנוס גמור שהרי ידע שעליו להיזהר קצת. אבל אם היה אחד ישן, וכא חברו ושכב בצדו, זה שכב באחרונה חוב אם הזיק לראשון. ואם הראשון הזיקו, פטור כי לא ידע כלל שבא אחר וישן לצידו. והוא הדין בכל אנוס גדול כזה, פטור המזיק (ר"י גל"א מ"ג). וכן אם הניח בליו בצד חישן, ונתחפף עליהם ושכרם, פטור, שזה שהניחם בצדו פושע הוא במה שהניחם בצדו ולכן אם הישן הוזק בכלים אלו, חייב המניח בנזקו.

ה שנים שנתאבקו יחד, ואחד הפיל חברו לארץ, ונפל עליו וסמא את עינו, פטור כיון שהתאבקו יחד, וכל אחד יודע שאי אפשר לצמצם ויתכן שאחד יפיל את השני ויזיקו, והוי כמחלו זה לזה, אבל אם הזיקו בכוונה, ודאי שחייב.

יא גיסן

ו בכל מקום שחובל בחברו ככוונה חוב בחמשה דברים, אפלו נכנס חברו לרשותו שלא ברשות, וחבל בו בכוונה וחוציאו, חוב, דנהי שיש לו רשות להוציאו כי נכנס בלי רשות לרשותו, מ"מ אין לו רשות לחבל בו. אבל אם הוא מקרב בו ואינו רוצה לצאת, יש אומרים שיש לו רשות אפלו לחבל בו כדי להוציאו. הגם: וכן מי שיש לו משרת, וחושש מסיבות מוצדקות שישגב לו, יוכל להוציאו קדם זמן השכירות, ואם מקרב, יוכל להכותו עד שיצא (מרדכי פרק המניח).

ז נכנס לחצר חברו שלא ברשות, ולא ידע בעל חבית ששוכן, והזיקו בעל חבית שלא ככוונה מחוסר ידיעה, פטור אפי' מנזק, כי לא היה צריך להעלות על דעתו שיש מי ששוכן לחצירו בלי רשות. ואם הזק בו בעל חבית היינו שהלך ונתקל בו, אפי' בלי מעשה מצד הנכנס, חוב, בין ששוכן שלא ברשות. ודוקא בשלא ידע בו ולא ראהו ששוכן, אבל ראהו והוזק בו בלי מעשה מצד הנכנס, פטור, דאיהו דאזיק אנפשה שהיה עליו להיזהר שלא ייתקל בו.

יב ניסן

ח הוי שְׁנִיָּהֶם בְּרִשּׁוֹת או שְׁנִיָּהֶם שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וְהִזְקוּ זֶה בְּזֶה שֶׁהִלְכוּ זֶה כְּנֹגֵד זֶה וְנִתְקְלוּ אֶחָד בְּשֵׁנִי, שְׁנִיָּהֶם פְּטוּרִים שְׁכָל שְׁשֵׁנִיהֶם שׁוּיִם עַל כָּל אֶחָד מוֹטֵל לִשְׁמֹר אֶת עֲצָמוֹ, וְכִיוֹן שֶׁהִזְקוּ זֶה זֶה שְׁלֹא בְּכוּוּנָה, מְחַלִּי אֶהְרִדִי. הִזְקוּ זֶה אֶת זֶה בְּכוּוּנָה, שְׁנִיָּהֶם חֲבִיבִים (טור ס"ט). וְעַיֵן לְעֵיל סִימָן שַׁע"ח סעי' ז'.

ט הַמְּבַקֵּעַ עֲצִים בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וּפָרַח עֵץ מִהֶם וְהִזִּיק בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד, או אִפִּי שֶׁבִּקֵּעַ בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד שְׁלֹא מִצּוֹי שֵׁם רַבִּים וְגַם הִזִּיק בְּרִשּׁוֹת הַיְחִיד אַחֵר שְׁלֹא מִצּוֹי שֵׁם רַבִּים וְהָיָה לוֹ פָּחוֹת לַהֲזַהֵר, מ"מ חִיִּב, או שֶׁנִּכְנָס לְחֲנוּתוֹ שֶׁל נָגֵר, בֵּין בְּרִשּׁוֹת בֵּין שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת הֵייוּ שְׁלֹא בִּידִיעַת הַנָּגֵר, וְנִתְּנָה בְּקִצְתָּ מַחֲמַת עֲבוּדַת הַנָּגֵר וּמִפְּתָחָ לֹא עַל פָּנָיו, כִּיוֹן שֶׁהִדְרֵךְ שְׁאֲנָשִׁים נִכְנָסִים לְבֵית הָאוֹמֵן הִיא עֲלָיו לַחֲשׁוֹב אוֹלֵי נִכְנָסוֹ אֲנָשִׁים, וְלִכּוֹן נִחְשָׁב כְּנוֹק בְּכוּוּנָה וְחֵיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים וּפְטוּר מִחֲבֻשָּׁתָּ כִּי לֹא הִתְכוּוֹן.

יג ניסן

י הָיְתָה לוֹ אֶבֶן מִנְחַת בְּחִיקוֹ, בֵּין שְׁלֹא חֲבִירָה בָּהּ מַעֲזוּלָם דּוּדָאֵי נִחְשָׁב לֹאוֹנוֹס בֵּין שֶׁחֲבִירָה בָּהּ וּשְׁבָחָהּ וּקִמָּ"ל דָּגִם זֶה נִחְשָׁב לֹאוֹנוֹס, וְעָמַד וּנְפִלָה מִחִיקוֹ וְהִזְקָהּ, וְכֵן אִם נִתְּבַּן לְזֶרֶק שְׁנִיָּים אֲמוֹת וְכָל יָדִיעָה זֶרֶק אֲרָבָעָה וְהִזִּיק, או שֶׁהִזִּיק בְּשֹׂהֵא זֶשֶׁן, חֵיב בְּנֻזָּק דְּבִנּוּק חִיִּב אִף בֹּאוֹנוֹס וְכִדְלֵיל, וּפְטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים דְּפִטוּר עֲלֵיהֶם בֹּאוֹנוֹס וְכִדְלֵיל סעי' ג'.

יא מִי שֶׁנִּפְלַל מִן חֲנֹג בְּרוּחַ מִצִּוְיָהּ וְהִזִּיק, כִּיוֹן שֶׁנִּפְלַל בְּרוּחַ מִצִּוְיָהּ לֹא נִחְשָׁב לֹאוֹנוֹס, וְלִכּוֹן חֵיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים וּפְטוּר מִחֲבֻשָּׁתָּ. נִפְלַל בְּרוּחַ שְׂאִינָה מִצִּוְיָהּ, חֵיב בְּנֻזָּק בְּלִבָּר וּפְטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים (וע"ל סִימָן תי"ח ס"ג). וְאִם נִתְּחַפֵּף כְּשֶׁנִּפְלַל הִתְכוּוֹן לִפְּטוֹל עַל הַבֵּן אָדָם כְּדִי לַהֲחִלִּישׁ נִפְּלִיתוֹ, אַע"פ שֶׁלֹּא הִתְכוּוֹן לְבִיּוּשׁוֹ חֵיב בְּכָל, אִף בְּבִשָּׁתָּ, שֶׁכָּל הַמִּתְבַּלֵּן לְהִזִּיק, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְּבַלֵּן לְבִיּוּשׁ, חֵיב בְּבִשָּׁתָּ.

יד ניסן

יב הַמְּזִיק לְאִשְׁתּוֹ בְּתַשְׁמִישׁ הַמַּטָּה, חֵיב בְּנֻזָּקָהּ וְה"ה בִּשְׂאֵר ד' דְּבָרִים, דֹּאע"פ שְׁמוּתָהּ לוֹ לְשִׁמְשׁ עִמָּהּ, מ"מ צָרִיךְ לַעֲיִין שֶׁלֹּא יִזְקָנָהּ, אֲבָל בְּבוּשַׁת פְּטוּר, כִּי לֹא הִתְכוּוֹן לַהֲזִיק. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ קָטַע אֶת יָדִי, או סָמָא אֶת עֵינִי עַל מִנְתָּ שְׂאִתָּהּ פְּטוּר, חֲרִי זֶה חֵיב בְּחִמְשָׁה דְּבָרִים, שֶׁהִדְבֵּר יָדוֹעַ שְׂאִין אָדָם רֹצֵחַ בְּכָף וְאֵע"פ שֶׁא"ל ע"מ לְפִטוּר, הַדְּבָר יָדוֹעַ שֶׁהִתְכוּוֹן בְּצָחוּק, כִּי אִין אָדָם מוֹוֹתֵר עַל רֹאשִׁי אֲבָרִיו, [אֲבָל בִּאֲמֵר הַכֵּנִי או פְּצַעֲנִי ע"מ לְפִטוּר, כִּיוֹן שֶׁלֹּא מְדוּבָר בַּהֲפָסֵד שֶׁל אִיבְרִים, לְכו"ע פְּטוּר]. הִגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דֹּאפ"י בִּרְאשֵׁי אִיבְרִים אִם אָמַר לוֹ בְּפִרוּשׁ עַל מִנְתָּ לְפִטוּר, פְּטוּר, אֲלֵא שְׂאֵם לֹא אָמַר לוֹ בְּפִרוּשׁ, רַק דְּבָרִים שֶׁמְשַׁמְעֵן כָּךְ,

אנו דנין דבריו שלא פטרו, כגון שאמר לו קטע ידי, או סמא עיני, ואמר ושאל לו המזיק על מנת לפטר, ואמר לו הנזק הן, אנו דנין שבתמיהה קאמר הן, ותיב המזיק [ובאופן כזה אף בהכאה ופציעה בלי חיסרון ראשי איברים, אנו אומרים שהתכוון בתמייה ולא לפוטרו] (טור סי' א נסח הר"ע).

יג שנים שחבלו זה בזה, אם חבל האחד בחברו יותר ממה שחבל בו הוא, משלם לו כמות נזק שלם. ודוקא שהתחילו שניהם כאחד, או לאחר שחבל בחברו חזר גם הוא מיד וחבל בו היינו לא ממש מיד, אלא אחר שנפרדו ונרגע מחימומו חזר הנפגע ופגע בו, בזה שניהם חייבים, אבל אם התחיל האחד והשני חזר ופגע בו, ואפי' פגע בו אחר שכבר סיים הראשון לפגוע, אבל עשה זאת מיד בעוד חימומו עליו, השני פטור, שיש לו רשות לשני לחבל בו כדי להציל עצמו ואפי' אחרים רשאים לחבול בו כדי להציל הנפגע וכדלקמן. וכן הוא לענין גדופים וביישים, רק המתחיל פורע הקנס ואם השני חזר וגידפו, פטור (הגהות מרדכי דקדושין). ראובן שהכה לשמעון, וחזר שמעון וכה להכותו לראובן, וכתה אותו של ראובן והחזיקה בשמעון, והוא נתק ידי והכה אותה, פטור כי כמו שמותר לפגוע בזה שפוגע בו, ה"ה רשאי לפגוע בזה שבא למונעו לפגוע מהפוגע בו (מהרי"ו סימן כ"ח). ועין לקמן סוף סימן תכ"ד דין איש ואשה שחבלו זה בזה. ומיהו צריך אמר, אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה, תיב על ההפרש. ומה שחייב על ההפרש זה דוקא לענין חבלה שמשלם לו ארבעה דברים, דהוי באדם המזיק בשוגג הקרוב למזיד שחייב בארבעה דברים, אבל פטור על הבשת, דהא לא כון לבייש. ולכן המכה חברו, ומחמת ההכאה חבירו המוכה קראו ממזר, פטור, שנאמר והיה כי יחם לבבו וגו' (דברים יט). וכן אם אחד קרא לחברו גנב, והוא אומר לו אתה מכות בממזר, או קראו ממזר, פטור מהאי טעמא כיון שחזר וביישו מחמת חימום לבבו, לא נחשב שהתכוון לבייש (מהרי"ו סימן כ"ח וסימן ס'). וכן תדין באדם הרואה אחד מישראל מכה חברו, ואינו יכול להצילו אם לא שיבה המכה, יכול להכותו, כדי לאפרושי מאסורא שאסור להכות אדם מישראל^י. הגם: וכן מי שהוא תחת רשותו כגון עבדו או משרתו, ורואה בו

רנו. אה. אע"פ שמותר לחזור ולהכותו בשעת ההכאה, מ"מ אסור לו לביישו, וקמ"ל דפטור דלא נתכוון לביישו.

רנו. אבל זה רק באחד שתמיד כשרואה אחד שמכה את חברו בא להפרישו מאיסור, אבל אם תמיד לא איכפת לו, ורק כאן הכהו, חייב דאמרינן שעשה זאת מחמת שנאת המכה. וברואה אחד מכה את אביו או בנו והכהו, בזה פטור אף אם בדרך כלל לא

שהוא עושה דבר עברה, רשאי להכותו ולקטרו כדי להפרישו מאסור, ואין צריך להביאו לבית דין (מ"ה סימן רי"ח).

טו ניסן

יד שנים שחבלו באחד באחד, שניהם חייבים בתשלום הנזק, ומשלושים ומחלקים התשלום ביניהם. היה אחד מתבונן ונחשני לא בון, חשני פטור מבפשת וזה שכיוון משלם את כל הבושת.

סימן תכב

צריך החובל לפייס הנחבל שימחל לו

ובו ב' סעיפים

א החובל בחברו, אף על פי שנתן ושילם לו חמשה דברים, אינו מתבאר לו עד שיבקש ממנו וימחל לו זה למדים ממעשה דאברהם ואבימלך שהקב"ה אמר לו שיפייס את אברהם^{י"ב}. ואסור לנחבל להיות אכזרי מלמחל גם זה נלמד מאברהם שמחל לאבימלך, כי אין זה דרך ורע ישראל דמדת ישראל שהם רחמנים, שהוא היפך האכזריות, אלא בין שבקש ממנו החובל ונתתנו לו פעם ראשונה ושניה וא"צ להמתין עד פעם שלישית^{י"ג}, וידוע שהוא שוב מחמא ונתחם מרעתו, ימחל לו. וכל המקמח למחל הרי זה משפח, ורוח חכמים נוחה הימנו. הגה: וצ"ע בארץ חיים סימן תר"ו שכתב שם הרמ"א שאם הוציא עליו שם רע אין חייב למחול, כי יתכן שיש שישמעו בפגיעה ולא יידעו שפייסו ועי"ז פגע בכבוד אבותיו או הדורות הבאים. אסור לבקש דין מן השמים על חברו שעשה לו רעה. ודוקא דאית לה דינא בארעא שיש לו אפשרות לתובעו בב"ד. וכל הצועק על חברו ומוסר דינו לשמים, הוא נענש תחלה (גמ' פרק הסוול).



מתערב להציל את המוכה, כי אין אדם רואה קרובו מוכה ושותק כן הוא שיטת הסמ"ע. והט"ז חולק שבכל ענין פטור המכה כיון שבא להציל את המוכה, ואפי' עשאו מחמת ששונא את המכה.

יג. שיטת רש"י שרק הצער והבושת לא נמחלים לו עד שיפייסנו [סמ"ע]. ושיטת הרמב"ם שצריך לפייסו על כל הה' דברים. ובהזיק את ממונו ושילם לו, האם צריך ג"כ לפייסו יש בזה סתירה ברמב"ם, דבה' חובל ומזיק פ"ה ה"ט כתב שא"צ לפייסו, ובה' תשובה פ"ב ה"ט כתב שא"צ לפייסו.

יג. אבל מצד המפייס נתבאר באו"ח סי' תר"ו שגם אם הלך פעם ראשונה ושנייה ועדיין לא נתפייס, צריך לילך ולפייסו פעם שלישית [סמ"ע].

וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִפְלוּ לִית לֵה דִּינָא בְּאַרְעָא אֲסוּר לְצַעֲקַ עָלָיו, אֲלֵא אִם כֵּן הוֹדִיעוּ תַּחֲלָה שֶׁמִּקְפִּיד עָלָיו, וְאִם לֹא פִּיִּסּוּ, מוֹתֵר לוֹ לִמְסוֹר דִּינוֹ לַשְּׁמַיִם (הר"ן פ"ק דר"ה).

ב דין נחבל נשבע ונוטל, נתבאר בסימן צ' סעי' י"ח.

סימן תכג

נגף אשה ויצאו ילדיה, וכיצד שמין דמי ולדות

ובו ד' סעיפים

טז ניסן

א תְּנַגֵּף מַכָּה וְדוּחָף אֶת הָאִשָּׁה וַיֵּצְאוּ יְלָדֶיהָ הַעוֹבֵר שֶׁהִיָּה בָּהּ, אִם עַל פִּי שָׁלֹא נִתְבָּרַן כִּי הַפְסוֹק מַדְבֵּר בְּאוֹפֶן שֶׁרֵב עִם חֲבִירוֹ וְאֵגַב הַכָּה אֶת הָאִשָּׁה, מִשְׁמַע אִפִּי בְּלִי כוֹוֶנֶה, חָיִב לְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעֲלָהּ כִּי הַפְסוֹק זִכָּה אֶת דְּמֵי הַוּלְדוֹת לְבַעַל, וְנִזְק וַיֵּצֵר לָאִשָּׁה כְּדִין כֹּל חוֹבֵל בָּאִשָּׁה שֶׁהֵנוֹק וְהַצֵּר שִׁיכִים לָאִשָּׁה כַּמְבֹאֵר בַּאֲבָהָע"ז ס' פ"ג ס"א"פ. וְכִיצַד מְשַׁעְרִין דְּמֵי וְלָדוֹת, שָׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הֵיטֵה יָפָה בְּתוֹרֵת שִׁפְחָה עַד שָׁלֹא יִלְדָּה, וְכַמָּה הִיא יָפָה שׁוֹוֶה פָחוֹת מִשְׁיִלְדָּה, וְאֵת הַהִפְרָשׁ נֹתְנִים לְבַעַל. וַיֵּצֵר וְנִזְק מְשַׁעְרִין כַּמָּה תַּפְחָת הָאִשָּׁה וְנִכְחָשֶׁת יוֹתֵר כְּשֶׁהִיא מִפְּלֵת עַל יְדֵי הַכָּאָה מִשְׁיִלְדָּה כְּדִרְכָּהּ הֵינּוּ שְׁשִׁיעוֹר דְּמֵי הַנּוֹק הוּא כַּמָּה נִפְחָת גּוֹפָה מִחֲמַת עֵצִם הַהֲכָאָה חוּץ מִפְּחַת הַוּלְדוֹת, וְצוֹרֵת הַשִּׁיעוֹר כַּמָּה מִשְׁפִּיעָה הַלִּידָה עַל גּוֹף הָאִשָּׁה כְּשִׁיולֶדֶת בְּאוֹפֶן רָגִיל וְכַמָּה נִפְחָת גּוֹפָה כְּשִׁילְדָה מִחֲמַת הַהֲכָאָה. וְכֵן בְּשָׁבֶת וְרַפּוּי, אִם צָרִיכָה לְכַף הַשְּׁבֵת שִׁיךְ לְבַעַל, וְהַרְפּוּי יִינָתֵן לְרֹפֵא"ס. (טור ס"א). וְעֵינֵן בְּאֶבֶן הַעֲזָר סִימֵן פ"ג. וְאִם מֵת הַבַּעַל קוֹדֵם שֶׁהִסְפִּיק לְשַׁלֵּם לוֹ, נֹתְנִים לְיֹדֵשָׁיו כִּיּוֹן שֶׁהֵנוֹק הִיָּה בְּחִיּוֹ וְכִכֵּר זָכָה בְּדְמֵי הַוּלְדוֹת, יִכּוֹל לְהוֹרִישׁוֹ לְיוֹרְשָׁיו. (שם נֶשֶׁם הַרְמַז' ס"ד צ'). וְאִם נִגְפָה אַחֵר מִיתָת

רס. ואע"פ ששם נתבאר שהבעל והאשה חולקים בדמי הנזק, הני מילי באבר שעושה בה מלאכה, שהבעל גם יש לו הפסד בקטיעת ידה, אבל בהפלת וולדות אין שום נזק לבעל והכל שייך לאשה [סמ"ע].

רסא. ואם נתרפאת בפחות ימים ע"י שהסכימה להתרפאות בסמים חריפים יותר, הרי זה בכלל צער ושייך לאשה. ולענין חיוב בושת בזמן שהכה אותה בגלוי והבושת היא באופן גלוי יותר, היא מקבלת שליש והבעל שתי שליש. ואם היה בסתר, היא מקבלת שתי שליש והבעל שליש [סמ"ע].

הבעל אין הבעל מוריש דבר שלא בא לעולם, ולכן נותנים אף דמי ולדות לאשה. ויש אומרים דהוא של יורשיו דס"ל שזיכתה לו התורה את הוולדות במעיי אימן, וכשמת הוריש זכות זו ליורשיו (טור צסס הראש"ד והרא"ש).

ב היתה נשואה לגר, וחבל בה בתי הגר, נותן דמי ולדות לבעל כי הוא אבי הוולדות. מת הגר ואין לו יורשים שנוצרו בקדושה, פטור דכל הקודם לזכות בנכסיו זכה, והחובל קדם וזכה. ואם חבל בה אחר מיתת הגר, וכתה היא בך דמי ולדות כמו בישראלית שנגף אותה אחר מיתת בעלה. ויש אומרים דהוא פטור לשיטתו דבהכה אחר מיתת הבעל שייך ליורשיו ולא לאשה, וממילא בגר הוי הפקר (טור ס"ג צסס הרא"ש).

יז ניסן

ג היתה שפחה או גויה בשעת הריון, ובשעת נגיפה כבר נשתחררה או נתגברה, הרי דמי ולדות שלה דאפי' נתגייר בעלה עימה, אין הוולדות שלו דהוי כקטן שנולד, ואם נתעברה מישראל, כיון שאין קידושין תופסין בגויה, אין הוולד מתייחס אחר אביו. ויש אומרים דאם נתעברה מישראל ובעלה קים הרי הן של בעל כמו בישראל שזינה עם ישראלית שדמי הוולדות שלו^כ, ואם לאו, הוא פטור לשיטתו שאף פעם הוולדות לא שייכים לאשה (טור ס"ד צסס הרא"ש).

ד הניגף את האשה ויצאו ילדיה וגם האשה מיתה מחמת ההכאה, אף על פי שהיה שונג, הרי זה פטור מהתשלומין ואינו משלם כלום, שנאמר 'ולא יקה' אסון ענש יענש' הא אם יהיה אסון לא יענש, משום קים ליה בדרכה מיניה (שמות כג, כד), ואע"פ שהכה בשוגג ואין בו מיתה, מ"מ [לא חלק הכתוב בין שונג למיור בדרך שיש בו מיתת בית דין לפטורו מן התשלומין] וכל שאם היה מזיד היה בו חיוב מיתה, בכל גווני פטור מהתשלומין. בכה דברים אומרים שיש דין קים ליה בדרכה מיניה, בשנתפון לאשה רק לא חשב שתמות ע"י ההכאה, ולכן נחשב שהרג בשוגג. אבל אם נתפון לחברו, ובטעות נגף את האשה, אף על פי שמתה, הואיל והמיתה בלא פגה הרי זה בדרך שאין בו מיתת בית דין כי נתכוון להרוג את זה והרג את זה אין חיוב מיתה כלל, וממילא אין דין קים ליה בדרכה מיניה ומשלם דמי ולדות. ויש אומרים דאפילו לא נתפון לאשה פטור



רכב. ומהרש"ל כתב שאין שום צד שזה יהיה של הבעל כיון שאין לוולדות ייחס אליו [ש"ך]. א.ה. אפשר ליישב שיטת הרמ"א דהולך לשיטתו באבהע"ז סי' ט"ו סעי' י' שישיראל שבא על גויה נחשב הוולד זרעו מדרבנן.

מתש'לומין ס"ל דגם באופן זה יש דין קים ליה בדרכה מיניה, כמו שבשוגג אין מיתה ומ"מ יש דין קים ליה בדרכה מיניה (טור ס"ה ע"ה הרא"ד).

סימן תכד

החובל באביו ואמו, או החובל בבניו, או החובל בחברו בשבת ובו י"א סעיפים

יח ניסן

א החובל באביו ואמו ולא הוציא מהם דם וממילא אין חייב מיתה על הכאתו ואין קים ליה בדרכה מיניה, לכן ח'ב ב'ח'מ'ש'ה ד'כ'ר'ים. הוציא מהם דם, ח'ב מ'ית'ה ד'לפ'ינן מה דכתיב מכה אביו ואמו מות יומת, היינו רק בהוציא דם בהכאה זור'ס', ל'פ'יכ'ה פ'טור מתש'לומין אפ'לו הוא שו'גג דקים ליה בדרכה מיניה. ל'פ'יכ'ה כיון שאם הבן מוציא דם לאביו חייב מיתה, לא יק'יז ח'בן לאביו, ולא יוציא קו'יז מ'ב'ש'רו ולא יפתח לו מורסא, ש'מא יבא להוציא מ'מנו דם. ונתפאר זה פ'טור יורה ד'עה ס'ימן רמ"א סעי' ג'רס'.

ב החובל בח'ב'רו ב'ש'בת והוציא ממנו דם שהוא מלאכה דאורייתא בשבת, פ'טור מתש'לומין אפ'לו הוא שו'גג, כ'יון ש'יש בו מ'יתת ב'ית ד'ין ויש דין קים ליה בדרכה מיניה, אפ'י אם בפועל אין חייב מיתה. א'כל החובל בח'ב'רו כ'יום ח'פ'ור'ים, [אפ'ילו] כ'מ'יזד כיון שחיובו רק כרת ולא מיתה ב"ד, לא אומרים בזה קים ליה בדרכה מיניה, ולכן ח'ב ל'ש'לם לז'רס'.

רסנ. מקישים מכה אביו למכה בהמה מה מכה בהמה אין חייב עד שיוציא דם, ה"ה מכה אביו ואמו.

אה. צע"ג דיוצא לפי"ז דהמכה בהמה ולא הוציא ממנה דם, אע"ג שגרם לה נזק שבר וכדו', יהיה פטור.

רסד. ז"ל שם: היה קוץ תחוב לאביו, לא יוציאנו, שמא יבא לעשות בו חבורה. וכן אם הוא מקיז דם, או רופא, לא יק'יז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר, אף על פי שמכין לרפואה: הגה - בד"א, בשיש שם אחר לעשות. אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער, הרי הוא מקיזו וחותר לו כפי מה שירשוהו לעשות. (גם זה בטור):

רסה. ואע"פ שיש עכ"פ לאו על עשיית מלאכה ואין לוקה ומשלם, שאני חובל שחידשה התורה שאע"פ שיש לאו על ההכאה, משלם ואינו לוקה, וה"ה לאו אחר.

יט ניסן

ג החובל בעבד בנעני שלו, פטור כי הוא ממונו^ר. תכלו בו אחרים, רבו נוטל חמשה דברים כי הוא ממונו^ר, ואע"פ שהריפוי צריך לשלם לרופא, נפ"מ אם ריפאהו בסמים חריפים ועי"ז מיהר ריפוי, דהמותר של אדונו, ואע"פ שנצטער עי"ז ואפלו צ"ל דאפילו צערו בסם ונתרפא מתרה, תרי כל רפואתו לרבו^ר.

ד מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שהכהו אדם או ננחו שור, נתבאר משפטו בפור יו"ד סימן רס"ז (סעיף ס"ג) רס"ב.

ה מי שייצא לחרות ועדין לא הגיע גט שחרור לידו, ותכלו בו אחרים, החובלים פטורים כי הוא לא יכול להוציא מהם, כי הוא עדין לא בן חורין לגמרי, והאדון לא יכול להוציא מהחובל כי כבר שחררו, ואם כתבו הרשאה זה לזה יכולים להוציא מהחובל.

כ ניסן

ו החובל בבת קמנה של אחרים, אם נזק הפוחת אותה מבפסה הוא שנמכרת בפחות כסף, או אם יבוא להשיאנה ישלמו עליה פחות כגון פצעה בפניה ואף אחר הריפוי נשאר צלקת, תרי הוא של האב. וכן שבתה של אב, שחרי מעשה ידיה ובסוף מכירתה של אביה הוא כיון שיכול למוכרה או לקדשה למי שירצה, הרי כסף זה שייך לו. ויש אומרים דלענין שבת, זה שייך לאב דיןא בסמוכה על שלחנו דמעשה ידיה שלו, ולכן השבת שלו, אבל אינה סמוכה על שלחנו שאין זן אותה וממילא מעשה ידיה שלה, גם השבת הוא שלה (טור נסס הרמז"ס). ויש אומרים אפלו בסמוכה על שלחנו הוא שלה, אם אחרים תכלו



רבו. וכל זה בהכאה שיש בה שו"פ, אבל בהכאה שאין בה שו"פ לוקה כן דעת הב"י, ולדעת הסמ"ע אין לוקה.

רסו. ואין האדון חייב לזנו, ואע"פ שאינו יכול לעבוד כלל, מ"מ יתפרנס מן הצדקה [ירושלמי].

רסח. החובל בעבד עברי: שיטת הרמב"ם והרי"ף וכ"פ הב"י דבחבל בעבד שלו חייב בכל הדברים חוץ משבת ששייך לעצמו, ובאחרים שחבלו בו יילקח בכסף קרקע והאדון אוכל פירות וכשייצא לחירות יינתן הכל לעבד. ושיטת הר"ח והרא"ש דשבת גדולה היינו דמי קטיעת היד יילקח קרקע והאדון אוכל פירות עד זמן יציאתו, ושבת קטנה של שומר קישואים הכל שייך לאדון, ובחבל במקום שלא מונע מעבודתו הכל לעבד.

רסז. ז"ל שם: ואם הכה אדם על ידה וצמתה וסופה לחזור, אם הכה ביום שעובדת את רבו, הנזק לרבו. ואם ביומה, הנזק לעצמה. אבל אם נקטעה ידה, וכן כל דבר שאין סופו לחזור, חולקין הנזק היא והאדון. ואם המיתה, נותן חצי הקנס לאדון ופטור מחצי הכופר.

בה כי דבר שבא מבחוץ ע"י צער, אין מקפיד אם זה יהיה שלה"ע (שם נסס הרא"ש). אכל צער ורפוי ובשעת, שְׁלָחָה כי אין שום סיבה שזה יהיה שייך לאב. וכן נזק שאינו פוחתה מכפסתה הרי הוא שְׁלָחָה. וכן החובל בבתו, מְשַׁלֵּם צער ורפוי ובשעת. הגה: ונראה לי מה דחובל בבתו חייב בצער רפוי ובשעת, דוקא באינה סמוכה על שְׁלָחָה (ע' נד"מ), אכל סמוכה על שְׁלָחָה יש אומרים דפטור לגמרי (המ"מ לדעת הרמז"ס), כמו שיתבאר בסמוך בחובל בבניו גדולים שסמוכים על שְׁלָחָה לדעת השו"ע.

ז החובל בבניו הגדולים, אם אינם סמוכים על שְׁלָחָה, נותן להם מִיד כל החמשה דברים, וְהַקְטָנִים כיון שאין סמוכים על שְׁלָחָה, דמי הנזק שייך להם, אבל א"א לתת להם את הכסף שמא יפסידוהו, ולכן כדי לשמור על ערך הכסף ולהרויח ממנו גם פירות יִלְקַח קֶרֶקַע בְּנִזְקוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים סֵפֶר תּוֹרָה והם ילמדו בו, וזהו פירותיו, ודעת השו"ע שלא יקנו בו ס"ת, דהס"ת יכול להתכלות ע"י לימודו בו (טור סי"א נסס הרא"ש) והם אוכלים פירותיו. וכן הדין בְּאַחֲרִים שֶׁחָבְלוּ בָהֶם. וְאִם הָיוּ סְמוּכִים עַל שְׁלָחָה, וְחָבַל בָּהֶם [הוא], פֶּטוּר בֵּין שְׁחָיו גְּדוֹלִים בֵּין שְׁחָיו קְטָנִים דכיון שסמוכין על שְׁלָחָה נחשב כמו חובל בעבד כנעני שלו שפטור לגמרי, וְאִם אַחֲרִים חָבְלוּ בָהֶם, בְּגְדוֹלִים יִתֵּן לָהֶם מִיד אע"פ שסמוכים על שְׁלָחָה, בכסף שבא מבחוץ ולא ממעשה ידיהם, האב מוחל, והרי זה שלהם, וכיון שהם גדולים יכול לתת להם, ובקטנים שא"א לתת להם את הכסף, יִלְקַח בָּהֶם קֶרֶקַע או ס"ת לדעת החולקים והוא הקטן אוכל פירותיו עד שִׁיגְדְלוּ. הגה: ויש אומרים דאינו פטור בסמוכים על שְׁלָחָה אלא מְשַׁכֵּת כי מעשה ידיהם שלו, אכל חֵיב בְּשָׂאָר אֲרֻבָּעָה דְּבָרִים, וְדִינוּ בָהֶם כְּאִלוּ חָבְלוּ בָהֶן אַחֲרִים שֶׁבְּגְדוֹלִים יִנְתֵּן לָהֶם, ובקטן יִלְקַח קֶרֶקַע או ס"ת והם אוכלים פירות (טור נסס הרא"ש).

כא ניסן

ח החובל בַּחֲרָשׁ שׁוֹמֵט וְקָטָן, חֵיב כִּי הַמּוֹזֵק בֶּר דַּעַת רַע"א. וְהֵם חָרָשׁ שׁוֹמֵט וְקָטָן שֶׁחָבְלוּ בְּאַחֲרִים, פֶּטוּרִים כִּי הֵם לֹא בְּנֵי חַיִּיב, אִף עַל פִּי שֶׁאֵין חֵיב בְּתַפְסָּחָה תַּחֲרֹשׁ וְנִשְׁתַּפֵּחַ הַשּׁוֹמֵט וְהַגְדִּיל קָטָן, אֵינֶם חֵיבִים לְשֵׁלֵם, שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁחָבְלוּ בָהֶם לֹא הָיוּ בְּנֵי דַּעַת רַע"ב.



ער. אע"פ שמפסיד מעשה ידיה, מ"מ אדם מוכן לוותר ע"ז כיון שבא לה ע"י צער. וכתב הערוך השלחן דאפי' אומר שאינו מוותר, אין מאמינים לו. רעא. אה. לא נתבאר מה עושים עם הכסף, ולעיל סי' ר"צ סעי' ח' נתבאר שמעות של יתומים נותנים לאדם נאמן קרוב לשכר ורחוק מהפסד, אמנם זה בקטנים שסופן להגדיל, אבל בשוטה, לא ברור מתי יהנה מהכסף, וצ"ע. ערב. כתב המשנה ברורה (סימן שמג סק"ט) קטן שגנב או שהזיק ראוי לב"ד להכותו

מִהַעֲבֹד וְהָאִשָּׁה, הַחוֹבֵל בָּהֶם חֵיב דַּעֲבַד חַיִּיב בַּמַּצּוּת וְהַחוֹבֵל בּוֹ חַיִּיב כַּחוֹבֵל
בְּיִשְׂרָאֵל, הַחוֹבֵל בַּעֲבַד נִתְבָּאֵר דִּינוֹ לַעֲלֵי סַעִי ג', וְדִין הַחוֹבֵל אִשָּׁה נְשׂוּאָה יִתְבָּאֵר
בְּסַעֲפֵי יָא, וְהֵם שֶׁחָבְלוּ בְּאַחֲרֵימ, בְּמַזְוִירִים כִּי אֵין לָהֶם מַהִיכֵן לְשִׁלֵּם, [וְלֹכֵן הֵב"ד
שְׁמִימִם סְכוּם הַנּוֹק וְכוּתָבִים לְנַחֲבֵל], אֲכָל מְשֻׁלָּמִים לְאַחֵר זְמַן כְּשִׁיחִיהָ לָהֶם, דִּהִינּוּ
אִם נִתְגַּרְשָׁה הָאִשָּׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִשְׁתַּחֲרַר הָעֶבֶד. הִגֵּס: אִשָּׁה שֶׁחָבְלָה
וַיֵּשׁ לָהּ נָכְסִי מְלֹוג שֶׁהוּגֵף שָׁלָה וְהַבַּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת אוֹ נָכְסִי צָאן בְּרִזָּל שֶׁגַּם
הוּגֵף שֶׁל הַבַּעַל, רַק כְּשִׁמְתַּגְרֶשֶׁת אוֹ שֶׁהַבַּעַל מוֹת, מְשֻׁלֵּם לָהּ כְּפִי שׁוּוּיִים שֶׁהִיוּ
שׁוּוּיִים בְּשַׁעָה שֶׁקִּיבֵלָם, מוֹכֶרֶת אוֹתָן לְאַחֲרִים בְּטוֹבָתָ הַנָּאָה כְּפִי כְּמָה שֶׁשׁוּוּה
לְאִנְשִׁים לְקִנּוּתָם עַל סִפֵּק שֶׁהַבַּעַל יָמוּת אוֹ יִגְרֶשֶׁנָּה וְהַקֶּרֶקַע תַּחֲזוֹר אֵלֶיהָ, וְיָאֵת
הַכֶּסֶף שֶׁמִּקְבֵּלָתָ בְּמַכִּירָה זֶה מְשֻׁלָּמָה לְנֶחֱבֵלָה" (טור סי"ג).

כב ניסן

י הָאִשָּׁה שֶׁחָבְלָה בְּבַעְלָהּ, אִם הָיָה תוֹסַפֶּת בְּכַתְּבָתָהּ שֶׁכָּתַב לָהּ בַּעַלָהּ תוֹסַפֶּת
עַל מָה שֶׁמַּחֲוִיב לָהּ מַעֲיָקָר הַדִּין מֵאֲתִיִּים בְּבַתּוּלָהּ וּמִנָּה בְּאִלְמִנָּה, אוֹ שִׁישׁ לָהּ נָכְסִי
מְלֹוג אוֹ נָכְסִי צָאן בְּרִזָּל, מְחִיבִים אוֹתָהּ לְמַכְרָם לְבַעְלָהּ בְּטוֹבָתָ הַנָּאָה שֶׁאִם
יָמוּת אוֹ יִגְרֶשֶׁנָּה לֹא יִצְטָרֵךְ לְשִׁלֵּם לָהּ אֶת הַתּוֹסַפֶּת אוֹ אֶת הַנְּכִסִּי מְלֹוג אוֹ הַנְּכִסִּי צָאן
בְּרִזָּל, וְגוֹבָה מִמֶּנָּה דְּמֵי חֲבֻלָתָהּ אִם רָצָה הַבַּעַל לְגַבּוֹת חֲבֻלָתָהּ בְּאֹפֶן כּוּה. וְאִם
רָצָה לְגַרְשָׁהּ וּלְגַבּוֹת מִמֶּנָּה חֲבֵל כָּל דְּמֵי שׁוּוּיָן וְלֹא רַק דְּמֵי טוֹבַת הַנָּאָה, גּוֹבָה.
וְאִם לֹא הָיָה לָהּ שְׂאִין לָהּ תוֹסַפֶּת כְּתוּבָה וְלֹא נָכְסִי מְלֹוג וְלֹא נָכְסִי צָאן בְּרִזָּל, אֵינָהּ
יְכוּלָה לְמַכּוֹר לוֹ עֶקֶר בְּתַבְּתָהּ, שְׂאִסּוֹר לְאָדָם לְשִׁחּוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁעָה אַחַת
בְּלֹא בְּתַבָּהּ שֶׁלֹא תִּהְיֶה קֵלָה בְּעֵינֵינוּ לְהוֹצִיאָה כִּיוֵן שְׂאִין לוֹ שׁוּם חַיִּיב כְּלִפְיָה, אֲלֵא
אִם רָצָה הַבַּעַל שֶׁלֹא לְגַרְשָׁהּ וְלִהְיוֹת אֶת הַחוֹב שֶׁתִּשְׁלֵם לוֹ כְּשִׁיחִיהָ לָהּ אַחֵר
שֶׁתִּתְגַּרֵּשׁ, בּוֹתֵב עָלֶיהָ שְׂטָר חוֹב כָּכָל דְּמֵי הַחֲבֻלָה וְכִשְׁתִּתְגַּרֵּשׁ יִגְבֶּה מִמֶּנָּה מִדְּמֵי
כְּתוּבָתָהּ אוֹ מִדְּמִים אַחֲרִים שִׁהְיוּ לָהּ, אוֹ מִגְרָשָׁהּ מִיד וְנִזְמָל מִכְּתַבְּתָהּ הַסְּכוּם
הָרָאוּי לוֹ. הִגֵּס: וְכֵן אִם הַחֲבֻלָה כְּפִי סְכוּם כָּל בְּתַבְּתָהּ, מוֹכֶרֶת בְּתַבְּתָהּ לְבַעְלָהּ
וּמְשֻׁלָּמָה לְבַעְלָהּ, וְלֹא חִישְׁנֵין שְׂמָא תִּהְיֶה קֵלָה בְּעֵינֵינוּ לְהוֹצִיאָהּ, שְׁהִירִי אִם
יִרְצָה יוֹכֵל לְגַרְשָׁהּ וּלְגַבּוֹת בְּחֻבְלָתָהּ כָּל סְכוּם כְּתוּבָתָהּ שֶׁזֶה הַסְּכוּם שֶׁחִיבָתָ לוֹ,



שֶׁלֹא יִרְגִּיל בָּהּ [וְכֵן חֲבֵלָה וְבוֹיֹשׁ וְכָל דְּבָרִים שֶׁבִּין אָדָם לַחֲבִירוֹ ב"ד מַצּוּוִין לְהַפְרִישׁוֹ
שֶׁלֹא יֵאָרֶע תְּקֵלָה עַל יָדוֹ, אֲבָל אֵין צָרִיךְ לְשִׁלֵּם אִם אֵין הַגְּנֵבָה בְּעֵין. וְכ"ז מְדִינָא,
אֲבָל לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין בֵּין שֶׁחָבֵל בּוֹ בְּגוֹפוֹ אוֹ שֶׁהִזִּיק לוֹ בְּמִמוּנוֹ צָרִיךְ לְשִׁלֵּם לוֹ
[ט"ז וּח"א וְכֵן מִשְׁמַע מֵהַגֵּר"א].

רַעַג. אֲבָל אֵין מַחֲבִיבִין אוֹתָהּ לְמַכּוֹר תּוֹסַפֶּת כְּתוּבָתָהּ בְּטוֹבַת הַנָּאָה, דְּכִיוּן שֶׁהַמּוֹכֵר
שֶׁט"ח לַחֲבִירוֹ וְחָזַר וּמָחַל אֶת הַחוֹב לְלוֹה, מוֹעִיל מַחֲלִילָתוֹ, וְכִיוּן שֶׁמִּסְתַּמָּא תַּעֲשֶׂה
כֵּן וְתִמְחוֹל לְבַעַל, א"כ לֹא הוֹלְכִים לְהַפְסִיד בִּידֵים לְלוֹקָח, וּמַה"ט לֹא מַחֲבִיבִים אוֹתָהּ
לְמַכּוֹר כְּתוּבָתָהּ לְנַחֲבֵל, כִּיוֵן שֶׁוֹדָאֵי תִּמְחַל לְבַעַלָהּ, לֹא מְטַרִּיחִים אֶת הַב"ד בַּחֲנִינִם.

וא"כ בכל מצב קלה בעיניו להוציאה, ולכן יכולה למכור לו כתובתה, וכל מה שאמרנו שאין יכולה למכור כתובתה, היינו כשהוא יותר מדמי חבלתה (עור סי"ג).

יא דין אשת איש שחבלו בה אחרים או בעלה, נתפאר במור אכן העור סימן פ"ג ע"ד. הגם: איש, ואשה שיש לה בעל, שחבלו זה בזה, לא אמרינן שישלמו במותר נזק שלם כמו בשני אנשים שחבלו זה בזה לעיל סי' תכ"א סעי' י"ג, דהא קצת מחבלה שחבל באשה הוא שייך לבעלה כמו שנתבאר באבהע"ז והובא בהערה בדברי המחבר, על כן ישלם החובל בה את החלק השני לבעלה, ומה ששייך לאשה מנכין לו נגד חבלתו ע"ה ואם יש מותר שהאשה חייבת לו, תשלם לו לאחר שתתגרש (משנה רש"א סימן מתקמ"ט).

סימן תכה

חייבי מיתות בית דין, היאך דנים אותם בזמן הזה ובו ה' סעיפים

בג ניסן

* הגם: כל חייבי מיתות בית דין בזמן הזה שאין לנו ב"ד סמוכין, אין בידינו להלקותן דגם מלקות צריך ב"ד סמוכין או להגלותן או להרגן או להבטן ע"ה

ע"ה ז"ל שם: החובל באשת איש, השבת והריפוי לבעלה; והצער, שלה; והבשת והנזק, אם בגלוי הוא, כגון שחבל בפניה ובצוארה או בידה וזרועותיה, השליש שלה ושני שלישים לבעל, ואם בסתר הוא הנזק, השליש לבעל וב' שלישים לאשה. של בעל, נותנין לו מיד; ושל אשה, ילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות. ואינה יכולה למחול, לא על חלקו ולא על חלקה; ואם מחלה, אינה מחילה, ומ"מ אינו יכול לתבוע חלקה אלא בהרשאתה. בד"א, כשחבלו בה אחרים, אבל הבעל שחבל באשתו חייב לשלם לה מיד כל הנזק וכל הבשת והצער, והכל שלה, ואין לבעל בהם פירות. ואם רצתה ליתן הדמים לאחר, נותנת; והבעל מרפא אותה כדרך שמרפא כל חוליה: הגה - חירף אותה שום אדם בדברים, אע"פ שהמבייש בדברים פטור, אם פייסוה בממון (ד"ע), אם חרפוה בגלוי לו ב' חלקים ולה חלק א'; ואם בסתר, לה ב' חלקים ולו חלק א'.

ע"ה. ואע"פ שנתבאר באבהע"ז שאם אחרים חבלו בה, גם את החלק ששייך לאשה ילקח בו קרקע והבעל יאכל פירות, דעשאו חכמים כנסים שאין ידועים לבעל שאין אוכל ממנו פירות [סמ"ע בשם הרשב"א].

רע. הב"ח והגר"א גורסים 'לחבשין', היינו ליתנם בבית האסורים.

דהיינו שאף עונש אחר שאין כתוב בתורה אין בידנו לעשות, אלא מנדין אותן ומבדילים אותן מן הקהל (טור ס"א צ"ח נטונולי גאון). כל זה מצד הדין היינו כלפי זה שכבר נרצח או הוכה א"א לנו לעשות הדין עבורו, אבל אם רואין בית דין שהוא צריך שעה ומגדר מלתא שלא יעשה מעשה זה שוב, יכולין לענש במה שיצרכו כדי להציל אחרים (שם וצ"ח משנחמנו) כמו שנתבאר לעיל סימן ב' סעי' אר"י. ודוקא בדיני נפשות הצריכין בית דין, אבל הנהרגין בלא בית דין נדונין גם עמה כשאין ב"ד סמוכין, כמו שיתבאר להלן מי נהרג בלי ב"ד (טור שם).

א הרוצח את חברו להרגו, ונהרגוהו שיידע שרודף אחר ישראל, והרודף אחריו דמו יישפך ר"ח, ויהי הוא ממשיך להיות רודף אחריו, אפילו היה הרוצח קטן, הרי כל ישראל מצוים להצילו באבר מאברי הרוצח אם אפשר להוריד לו אבר ועי"ז יפסיק לרדוף, צריך לעשות כן. ואם אינם יכולים לבנן איהו אבר אפשר להוריד לו ועי"ז יפסיק לרדוף, ולא יכולים להצילו אלא אם בן יתרגו לרדוף, הרי אלו הורגים אותו אף על פי שצדיק לא הרג משא"כ סתם רוצח אין הורגים אותו אם לא הרג, וברודף הורגים אותו 'רק' אם עדיין לא הרג, דאחר שכבר הרג אסור להורגו. הגה: (טור ס"ו) ה"ב במהתרת לגנב גם בן דינו ברוצח כי גנב שטורח כ"כ לחתור מחתרת ידוע לנו שאם בעה"ב יעמוד כנגדו לא יברח אלא יהרגו, וכיון שחזקה שאין אדם רואה שגונבים ממנו וישתוק, ה"ז נחשב כאילו בא להרוג את בעה"ב ונחשב לרודף. ואם ידוע שלא בא רק על עסק ממון, ואף אם יעמד בעל הממון נגדו לא יתרגהו כגון שידוע שהוא אוהבו, או אב שחתר לגנוב מבנו, דודאי האב לא יהרוג את בנו, אסור להרגו. ועין בדברי הטור בסימן זה. מי שמספן את הרבים, בגון שעוסק בזיופים של מטבעות במקום שהמלכיות מקפידות על דברים כאלו, ועי"ז יכולים כל הציבור לסבול, דינו ברוצח ומתיר למסרו למלכות (נמוקי מהר"ם מריזבורק), כמו שנתבאר לעיל סימן שפ"ח סעיף י"ב שם נתבאר שמתרין בו, ואם אין שומע, אומרים למלכות שרק הוא עוסק בזיופים.

ב לפיכך כיון שנתבאר שכל רודף מותר להורגו, המעבירת שהיא מקשה לילד והעובר מסכן את האמא, מתיר לחתך העבר במעיה, בין בסיס בין ביד, מפני שהוא ברוצח אחריה להרגה. ואם הוציא כבר ראשו שבוהו דינו כילוד, אין



רעו. ז"ל שם: כל בית דין, אפילו אינם סמוכים בא", אם רואים שהעם פרוצים בעבירות ושהוא צורך שעה, היו דנין בין מיתה בין ממון, בין כל דיני עונש, ואפילו אין בדבר עדות גמורה. רעה. ובדיעבד אף אם לא התרו בו, ההורגו פטור, וכן אם אין זמן להתרות בו, וראיה מהיה הרודף קטן, שלא שייך להתרות בו, ומ"מ מותר להורגו [סמ"ע].

נוֹנְעֵין בוֹ, ואע"פ שהוא רודף את אמו, מ"מ אסור להורגו משום שְׁאִין דוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ וְזוֹהוּ מִבְּעוּל שֶׁל עוֹלָם כִּיּוֹן שׁוֹה דרך העולם שעובר נולד ומסכן את אמו, אין עליו דין רודף לגמרי, ולכן כל זמן שלא נולד, כיון שאין לו דין נפש גמור, כן נחשב לרודף כדי להציל את אמו.

כד ניסן

ג וכן הַרְדָּף אַחֵר הַזָּכֵר אוֹ אַחֵר אֶחָת מִכָּל הָעֲרִיּוֹת לְאַנְסָה, חוץ מִהַבְהֻמָּה כי רק ערוה שיש בה קלון ופגם לנרדף כמו נערה מאורסה או זכר, או שאר עריות, ולא בהמה שאין בה פגם, וה"ה הרודף לחלל שבת, שאין הורגין אותו, מִצִּילִין אוֹתוֹ את הנרדף אֶפְלוּ בְּנֶפֶשׁ הַרְדָּף. וְאִם רָדַף אַחֵר עֲרֻה וְתַפְס וְשָׁכַב עִמָּה, בִּיּוֹן שֶׁהָעֲרֻה בָּהּ וּכְבֵר פִּגְמָה וּכְבֵר לֹא יִמָּנְעוּ פִּגְמָה ע"י שימיתוהוּ, אִף עַל פִּי שֶׁלֹא נִמְרַ בִּיאָתוֹ, אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ עַד עֲמֻרוֹ בְּדִין.

ד רָדַף אַחֵר עֲרֻה, וְאַחֲרֵים חָיו רֹדְפִים אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ, וְאַמְרָה לָהֶם הַנִּיחֻהוּ בְּדִי שֶׁלֹא יִתְרַנְּנִי קוֹדֵם שֶׁתִּסְפִּיקוּ לְהוֹרוֹג, אֵין שׁוֹמְעִין לְהַרְעָה, אֶלֶּא מִכַּחֲלִיל אוֹתוֹ וּמוֹנְעִין אוֹתוֹ עַל יְדֵי הַבָּאָת אַכְרָיו, וְאִם אֵינֶם יְכוּלִים בְּאַכְרָיו אֶפְלוּ בְּנֶפֶשׁוֹ. הַגֵּם: הַבָּא עַל הַגּוֹיָה בְּפִרְהָסָא לְעֵינֵי עֲשָׂרָה יִשְׂרָאֵלִים הֵייוּ שֹׁנְכִים לַחֲדָר כְּדִי לְבוֹא עֲלֶיהָ, וְעָשָׂה כֵן לְעֵינֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, קָנְאִין מִי שֶׁמִּקְנָא לָשֵׁם ה' פּוֹגְעִים בוֹ וּמִתְרִין לְהַרְגוֹ כְּמוֹ שֶׁפִּינְחָס הִרְג לְזֹמֶרִי, וְכֵן הַהוֹרוֹג ה"ז מְשׁוּבָח^י. וְדוֹקָא בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה שִׁיכּוּל לְהוֹרוֹג רַק בְּשַׁעַת בִּיאָה, אֶבֶל אִם כָּבֵר פֶּרֶשׁ מִמֶּנָּה אֶסוּר לְהַרְגוֹ. וְזֶה שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁהַהוֹרוֹג ה"ז מְשׁוּבָח, דוֹקָא שֶׁהִתְרִי בוֹ וְלֹא פֶרֶשׁ אֲבֵל בְּלִי הַתְּרָאָה אֵין זֶה מְשׁוּבָח. וְדוֹקָא שֶׁבֶּא הַקָּנְאִי לְהַרְגוֹ מַעֲצָמוּ הֵרִי הוּא פְטוּר, אֶבֶל אִם שָׁאֵל לְבֵית דִּין אִם לְהוֹרוֹג, אֵין מוֹרִין לוֹ בָּהּ.

כד ניסן

ה מִיֵּנִי יִשְׂרָאֵל, וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבֻדָּה זָרָה, אוֹ עוֹשֵׂה עֲבֻרוֹת לְהַבְעִים הֵייוּ שִׁישׁ לִפְנֵי הֵיתֵר וְאִיסוּר, וּבוֹחֵר דוּקָא בְּאִיסוּר, אֶפְלוּ אֶבֶל נִבְלָה אוֹ לֶבֶשׁ שֶׁעֲמָנוּ אִפִּי שׁוֹה רַק אִיסוּר לֹאוּ, כִּיּוֹן שֶׁעָשָׂה כֵן לְהַבְעִים, הֵרִי זֶה נִקְרָא [מִיָּין], [וְהַתְּפִיקוֹרֶם] [וְהֵן] הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה וּבְנִבְיָאָה וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, מִצְוָה לְהַרְגוֹ. אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ כֶּסֶף לְהַרְגוֹ בְּסוּף לֹאוּ דוּקָא בְּסִיף, אֶלֶא בְּכֹל מִיתָה שִׁיכּוּל לְהוֹרוֹג



רעט. דבאמת מקפדת על פגמה, רק חוששת על חייה. ואם אומרת סתם אל תהרגוהו, דנראה מדבריה שאין חוששת לפגמה, דעת הרמב"ם שאין הורגין אותו, אבל דעת הטור שאין ראייה שלא חוששת לפגמה, רק אין רוצה שייהרג בגללה, ורק אם אומרת בפירוש שאין מקפדת על פגמה אין הורגין אותו [סמ"ע]. רפ. ואם הבועל הרג את המקנא, אין נהרג עליו, כיון שע"פ דין אינו חייב מיתה, נחשב המקנא כרודף כלפי הבועל ולכן אם הרגו אין נהרג עליו [סמ"ע].

בפְּרָקְהֵיא, הוֹרֵג כּדי שהנשואים ישמעו וייראו, וְאִם לֹא שָׁאִין בִּידֵינוּ להורגן בִּידֵים, יבֹא עֲלֵיהֶם בְּעֲלִילוֹת עַד שְׂיִסְבֵּב הִרְיָנָתָן. בְּיָצֵד, רָאָה אֶחָד מֵהֶם שֶׁנִּפְלַל לְכָאֵר, וְחִסְלָם בְּבֶאֱר, קוֹדֵם מוֹדְרוֹ וּמִסְלָקוֹ קוֹדֵם שִׁיעֲלָה בּוֹ, וְאָמַר הִרְיֵנִי וְקוֹק לְסוּלָם כִּי אֲנִי מְרֻד לְהוֹרִיד בְּנֵי מִהֲנֵג וְאֶחָדֵינוּ לָהּ, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ. אֲכָל הַגִּזְיִים כְּשֶׁאִין בִּינֵינוּ וּבֵינָם מִלְחָמָה [כִּי אִם יֵשׁ בֵּינֵינוּ מִלְחָמָה ע"ז נֹאמַר טוֹב שְׂבֻגִיִּים הֲרוּג, וּמִצּוּה לִסְבֵּב לָהֶם הַמִּיתָה], וְרוֹעֵה בְּהֶמָּה דֶּקָּה מִיִּשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׂדוֹת הֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְרָגִיל לַהֲרֵעוֹת הַבְּהֵמוֹת שֶׁם, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, אִין מְסוֹבְבִין לָהֶם הַמִּיתָה לַהּוֹצִיא הַסּוּלָם מִהַבּוֹר, וְאִסּוּר לְהַצִּילָן אִם נִפְלו לְבוֹר אִסּוּר לַהּצִּילוֹ, וְכֵן אִם חוּלָה אִסּוּר לְרַפְאוּתוֹ. בְּמָה דָּבָרִים אֲמוּרִים, בְּיִשְׂרָאֵל בְּעַל עֲבֵרוֹת וְהוּא עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ וְשׁוֹנֶה בּוֹ תְּמִיד, בְּגוֹן רוֹעֵה בְּהֶמָּה דֶּקָּה שֶׁפָּקְרוּ בְּגוֹל וְהֵם חוֹלְכִים בְּאוֹלָתָם, אֲכָל יִשְׂרָאֵל בְּעַל עֲבֵרוֹת שְׂאִינוֹ עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ תְּמִיד, אֵלֶּא עוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לְהִנָּאת עֲצָמוֹ, בְּגוֹן אוֹכֵל נְבִילוֹת לְתִיאָבוֹן שֶׁאוֹכֵל נְבִילוֹת רַק כְּשֶׁאִין מוּצֵא בֶּשֶׂר כֶּשֶׁר, מִצִּיּוֹן לְהַצִּילוּרָא, וְאִסּוּר לַעֲמֹד עַל דָּמוֹ וְאִם נִשְׁבָּה מוֹתֵר לַפְדּוֹתוֹ, אֲבָל אִין חַיִּיב בּוֹה. עֵינֵן בְּיָרֵה דְּעָה סִימֵן קנ"ח שֶׁם נִתְבָּאֵר דִּינֵים אֵלּוּ.

הלכות שמירת נפש

סימן תכו

חייב אדם להציל את חברו בין בגופו בין בממונו

ובו סעיף אחד

א תְּרוּאָה אֶת חֲבֵרוֹ מוֹבֵעַ בָּיִם, אוֹ לְסָטִים בָּאִין עָלָיו לְהוֹרוֹג, אוֹ חֵיהַ רָעָה בָּאָה עָלָיו, וְיִכּוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעֲצָמוֹ אוֹ שִׁישְׁבָּר אַחֲרֵים לְהַצִּיל, וְלֹא הַצִּיל, אוֹ שֶׁשָּׁמַע גּוֹיִם אוֹ מוֹסְרִים מִחֻשָּׁבִים עָלָיו רָעָה, אוֹ מוֹמֵנִים לוֹ פֶּח וְלֹא גָלָה אֶזְנוֹ חֲבֵרוֹ וְהוֹדִיעּוֹ, אוֹ שִׁידַע בְּגוֹי אוֹ בְּאָנָם שֶׁהוּא בָּא עַל חֲבֵרוֹ, וְיִכּוֹל לְפָסוֹ בְּגִלָּל חֲבֵרוֹ וּלְחַסֵּר מֶה שֶׁבִּלְבּוֹ וְלֹא פָּסוֹ, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ, עוֹזֵבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעַד' בְּאוֹפֵן שִׁיכּוֹל לַהּצִּילוֹ בְּגוֹפּוֹ נִלְמַד גַּם

רפא. וטעם החילוק בין אוכל נבילות לתיאבון לרועה בהמה דקה שאסור להצילו, משום שרועה עושה עבירה זו כל יום משא"כ האוכל לתיאבון. אי נמי רועה בהמה דקה הוא רע לבריות ורע לשמים, משא"כ אוכל לתיאבון [סמ"ע].

ממצוות השבת אבידה, והחיוב להוציא ממון להצילו נלמד מלא תעמוד על דם רעך, ואם יש לניצול ממון, חייב לשלם למצילו מה שהוציא עליו^{רפב} (ויקרא יט, טז).

סימן תכז

מצות עשה להסיר כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, ועשיית מעקה לגנו ובו י' סעיפים

כו ניסן

א מצות עשה לעשות אדם מעקה לגנו כדי שלא יפלו ממנו, שנאמר וְעָשִׂיתָ מַעְקֶה לְגִנְךָ ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו' (דברים כג, ט). והוא שיהיה בית דירה שעשוי לגור בו, אבל בית האוצרות מחסן של תבואה ושמן ויין ובית הבקר וכו' צא בהן, אינו זקוק לו אע"פ שדעת השו"ע ביו"ד שבתים אלו חייבים במזוזה, מ"מ במעקה פטורים כיון שאין דרך כ"כ להסתובב שם.
ב כל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור ממעקה דאין קרוי בית^{רפג}.

כז ניסן

ג בית של שני שתפים, חבבים במעקה אע"פ שבפסוק כתוב לגגך לשון יחיד, מ"מ חייבים משום שנאמר כי יפול הנופל ממנו' (דברים כג, ט), לא תלה אלא בנזל ולכן גם בבית של שותפין חייבין במעקה^{רפד}, אם בן למה נאמר גגך בלשון יחיד, למעט בתי בנסיות ובתי מדרשות, לפי שאינם עשויים לדירה ואף המחייבים בבית הבקר, פוטרים כאן, כי אין אדם מסוים שהבית הכנסת שייך לו, וזה המיעוט 'גגך' שצריך שיהיה שייך לאדם מסוים.

ד היתה רשות הרבים גבוה מננו ויש לחוש שיפלו מרה"ר לתוך גגו, אינו זקוק למעקה לעשות מחיצה מגגו עד גובה י' טפחים ברה"ר, שלא יוכלו ליפול, שנאמר

רפב. לדעת הירושלמי חייב להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל חברו מודאי סכנה, וממה שהשמיטוהו הרמב"ם הרא"ש והטור, מוכח שלא פסקו כן.
רפג. ומיירי באופן שאין חשש סכנה, דאל"ה חייב כמו שנתבאר לקמן בסעי' ח'.
רפד. וכשאחד מהשותפים גוי, דעת המהרש"ל שחייב, ולפוטרים ממזוזה יש להסתפק אם ה"ה במעקה [ש"ר].

כי יפל הנפֿל מִמֶּנּוּ ולא לתוכו (דזריס כז,ח).

כח ניסן

ה גבה המעקה, אין פחות מ' מַפָּחִים מכל סביבות הגג, כְּדִי שֶׁלֹא יִפֹּל מִמֶּנּוּ הנפֿל. וְצָרִיד לְהִיּוֹת הַמַּחְצָה חֲזָקָה, כְּדִי שֶׁיִּשְׁעַן אָדָם עָלֶיהָ וְלֹא תִפֹּל.

ו כָּל חֲמִנִית גָּזוּ בְּלֹא מַעֲקָה בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל 'ועשית מעקה לגגך', וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תִשִּׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ' (דזריס כז,ח).

כט ניסן

ז מה שעובר על הלאו, אֶחָד הֵנָּה, וְאֶחָד כָּל דֶּבֶר שֵׁישׁ בּוֹ סִכָּנָה וְרֹאיוֹ שׁוֹכֵשֵׁל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת, כְּגֹזֶן שְׁתִּיתָה לוֹ בָּאֵר [או בור] בַּחֲצָרוֹ, בֵּין שֵׁישׁ בּוֹ מִים בֵּין שְׂאִין בּוֹ מִים, חַיִּב לַעֲשׂוֹת חוֹלְיָא גְבִהָּ י' מַפָּחִים, אוֹ לַעֲשׂוֹת לָהּ כֶּסֶּוּי, כְּדִי שֶׁלֹא יִפֹּל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת ואם לא עשה עבר על הלאו, ואם מצוי שם עוברים ושבים עבר גם על העשה ד'השמר לך' וכדלקמן.

ח וכן כָּל מַכְשׁוֹל שֵׁישׁ בּוֹ סִכָּנָה נִפְשׁוֹת, מִצְוַת עֲשֵׂה לְחִסְרוֹ וְלִהְשֹׁמֵר מִמֶּנּוּ וְלִהְיוֹתֵר בְּדֶבֶר יָפֵה, שֶׁנֶּאֱמַר 'הִשְׁמַר לָךְ וְשֹׁמֵר נַפְשֶׁךָ' (דזריס ז,ט). וְאִם לֹא חִסֵּיר וְהִנִּיחַ הַמַּכְשׁוֹלוֹת הַמְּכַבִּיאִים לְיָדֵי סִכָּנָה בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל 'השומר לך' וְעֵבֶר בְּלֹא תִשִּׂים דָּמִים' (דזריס כז,ח).

ל' ניסן

ט הַרְבֵּה דְּבָרִים אֲסֻרוֹ חֻקִּים מִפְּנֵי שֵׁישׁ בָּהֶם סִכָּנָה נִפְשׁוֹת מִכַּח הַפְּסוּק שֶׁל 'השומר לך ושומר נפֿשֶׁךָ', וְיִקְצָתֶם נִתְבָּאֲרוּ בְּטוֹר יו"ד סימן קמ"ו, וְעוֹד יֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים, וְאֵלוֹ הֵן, לֹא יִנִּית פִּי עַל חִסְלוֹן הַמְּקַלָּח וְיִשְׁתֶּה, וְלֹא יִשְׁתֶּה בְּלִילִיָּה מִתְבָּאֲרוֹת וּמִחֲאֲנָמִים, שֶׁמָּא יִכְלַע עֲלוֹקָה וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה וְאִם יִבְלַעֲנָה יִכְוֶה לַמְּצוֹן דְּמוֹ מִבְּפָנִים. הִגֵּד: וְכָךְ כְּתִבְתִּי דְּבָרִים אֵלֶּיךָ סִימָן קט"ז בְּיוֹרָה דְּעָה וְעִי"ש.

י כָּל הָעוֹבֵר עַל דְּבָרִים אֵלֶּיךָ וּבִיּוֹצֵא בָהֶם, וְאִם חֲרִינִי מִסִּכָּן בְּעַצְמֵי וְמֵה לְאַחֲרִים עָלֶיךָ, אוֹ אֵינוֹ מִקְפִּיד בְּכָךְ, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת דְּעוֹבֵר עַל אִסּוּר דִּהְשֹׁמֵר לך. וְהִנֵּה מִקָּדָם, עָלֶיךָ תִּבְנֶה בְּרֵבֶת טוֹב.

חזק חזק ונתחזק



לעי"נ

אאמו"ר הגה"צ

רבי יעקב יצחק

ב"ר אברהם צבי גלינסקי זצ"ל

ואמי מורת הרבנית

מרת צביה

בת רבי חיים בנימין הלוי זצ"ל

